

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

İSKANDİNAV KLÂSİKLERİ: 8

DÜNYA NİMETİ

II

Knut Hamsun

KNUT HAMSUN

DÜNYA NİMETİ

II

(Markens gröde)

Bu eseri Behçet NECATİGİL dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1964 - MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ

Bu tercümenin her türlü basım ve yayım hakları

Millî Eğitim Bakanlığına aittir.

Bakanlığın müsaadesi alınmadıkça bu tercümenin,
metni tamamen, kısmen veya değiştirilerek alınamaz.

DÜNYA NİMETİ

II

İKİNCİ KISIM

I

Sellanraa ıssız bir yer olmaktan çıkmıştı, orada büyüklü küçüklü yedi kişi yaşıyordu. Sonra kısa süren ot biçme mevsiminde şu veya bu tek tük gelenler de oldu, biçme makinesini görmek isteyenler geldiler, Brede tabii en başta bulunuyordu, ama Axel Ström de uğradı, aşağı köye kadar bütün konu komşu hepsi geldiler. Dağın öte yakasından Oline de göründü, dokuz canlıydı Oline.

Köyünden gelirken bu sefer de yeni haberler getirmişti, hiç boş geldiği yoktu zaten: İhtiyar Sivert'in tereke ve hesaplarının temizlenmesi bitmiş ve geriye servet denecek hiçbir şey kalmamıştı! İlâç için olsun bir şey kalmamıştı!

Oline bunları söyledikten sonra dudaklarını büzdü, birinden öbürüne, odadakilere baktı. Ee, hiçbiri içini çekmiyor, tavan başlarına göçmüyor muydu? İlk gülümseyen Eleseus oldu. Hafif bir sesle: "Peki, sen Sivert Dayı'nın adıyla vaftiz edilmedin miydi?" diye sordu. Genç Sivert, aynı hafif sesle cevap verdi: "Orası öyle. Ama bıraktığı bütün serveti ben sana bağışlamıştım ya!"

"Ne kadar tutuyordu?"

"Beş binle on bin arasında bir para."

Eleseus, Sivert'i taklit ederek aceleyle: "Taler mi?" diye haykırdı.

Oline alayın sırası olmadığını söyledi; ah, ah, kendisi de aldatılmıştı; ihtiyar Sivert'in tabutu başında bütün kuvvetini sarf etmiş, bunca gözyaşı dökmüştü oysa. İşte Eleseus, kendi yazdıklarını çok iyi biliyordu: "Şu kadarı ihtiyarlığına destek ve dayanak olması için Oline'ye ayrılmıştır." Dayanak denen şey ne olmuştu? Dizlerinin üstüne dayayıp kırırvermişlerdi!

Zavallı Oline, ona biraz bir şey miras kalmalıydı doğrusu, hayatının tek ışığı bu olurdu. Hayattan yüz bulmamıştı. Şeytanlıkların âlâsını biliyordu, evet, çevirdiği dolaplarla, ufak tefek hilelerle geçinmeye, günü gününe yaşamaya alışmıştı. Dedikoduculuğu, dilinin korkunçluğu vardı sade, orası doğru. Artık hiçbir şey onun karakterini daha fazla bozamazdı hatta bir miras bile. Ömrü boyunca didinip durmuş, bunca çocuk doğurmuş, marifetlerinin birkaçını onlara da öğretmiş, onlar için dilenmiş, belki de hırsızlık etmiş, ama ne olursa olsun çocuklarını besleyip büyütmişti; fakir bir anaydı o. Kabiliyetleri, siyaset adamlarının kabiliyetlerinden hiç de aşağı kalmıyordu. Kendisi ve çocukları için ne yapıp ediyor, didiniyor, fırsatları kollayarak geçinip gidiyor; ötede bir peynir, beride bir avuç yapağı ele geçiriyordu. Her günkü hilekâr çabukluğu ile ömür sürüp ölecekti. İhtiyar Sivert, Oline'yi henüz genç, al yanaklı ve güzel haliyle tanıdığı zamanları belki de hatırlardı. Ama şimdi Oline yaşlanmış, çirkinleşmişti, ömrün gelip geçiciliğini temsil ediyordu, ölse daha iyi olurdu. Nereye gömülecekti? Bir aile mezarlığı yoktu ki, her halde günün birinde rastgele bir kilise avlusunda tanınmadık, bilinmedik kemik artıkları arasına toprağa gömülecek, işte günün birinde böyle bir yere gidecektir. Oline şu tarihte doğdu, şu tarihte öldü olacaktır. O da gençti bir zamanlar. Şimdi saatin on bire geldiği şu sırada bir mirasa konmak mı? Evet, hayatında tek aydınlık noktaydı bu, çalışmaya mahkûm bir cariyenin elleri bir an için rahat edecektiler. Tanrı adaleti, çocukları için dilenmesine, belki de hırsızlık etmesine, ama ne olursa olsun onları besleyip büyütmesine karşılık, geç de olsa ona bir mükâfat bağışlamış olacaktı. Bir an için... sonra ruhunu bir karanlık kaplayacak, gözler şaşkınlıkla bakacak, eller uzanıp yoklayacak ve Oline: "Hepsi ne kadar?" diyecekti. "Ne, bu kadarcık mı?" diyecekti. Ve haklı da olacaktı. Analığını kat kat göstermişti ve hayatın değerini biliyordu, büyük mükâfatlara lâyıktı bu.

Ümitler boşa gitmişti. İhtiyar Sivert'in hesapları Eleseus'un kontrolünden sonra eh o kadar karışık çıkmamıştı, ama küçük çiftlikle inek, kayıkthane ile büyük ağ, kasa açığını zar zor kapatıyordu. Hem sonra durumun böyle bir sonuç, yani oldukça iyi bir sonuç vermesini az çok Oline'ye borçluydular: Oline kendisine de bir şeyler artsın diye yırtınmış, bunun için de o çenesi düşük cadılığıyla hesaplarda unutulmuş kısımları yahut kontrol edicinin köyün ileri gelenlerini zarara sokmamak maksadıyla bile bile görmezden geldiği hesapları ortaya döküvermişti. Ah bu yere batası Oline! İhtiyar Sivert'e toz kondurduğu da yoktu hani; Sivert Dayı, olanca iyi niyetiyle vasiyetnamesini yapmıştı, bu muhakkak, sonra bolca bir para da bırakıyordu, bu da doğru; hayır, Oline'yi atlatanlar kaymakamlığın hesapları temizlemekle görevli iki memuru olmuştu, Oline'yi onlar atlatmıştı. Tehdit yerinde: "Ama Rabbime her şey malûmdur, bu da ona gizli kalmaz!" diyordu Oline.

Gariptir; vasiyetnamede adı geçmesini hiç de gülünç bulmuyor, ne olursa olsun bunu bir şeref sayıyordu; ailesinden, başka bir kimsenin adı anılmamıştı çünkü.

Sellanraa'lılar felâketi tevekkülle karşıladılar, önceden bütün bütün hazırlıksız değillerdi ki. Ama Inger bu işe bir türlü akıl erdiremiyor: "Sivert Dayı ömrü boyunca bu kadar zengin olsun da.." diyordu. — "Özü sözüne uygun, varlıklı bir adamdı, Kuzu'nun huzuruna çıkabilirdi o!" dedi Oline, — Isak kalkıp gitmeye yeltendi, Oline: "Bırakıp gitmek isteyişin ne fena, Isak!" dedi. "Sen gidersen ot biçme makinesini göremem ben. Bir makine almışsın, öyle değil mi?" , "Öyle."

"Ya, herkes bundan bahsediyor. Yüz tırpandan daha çabuk iş görüyormuş. Senin de almadığın şey yok, Isak; paranla, servetinle her şeyi alıyorsun! Bizim rahibin de iki demirli yeni bir pulluğu var, ama senin yanında rahibin lâfi mı olur?" Bunu dobra dobra onun yüzüne de söylerim."

Isak: "Makinenin otları nasıl biçtiğini Sivert sana gösterir, o bu işi benden iyi yapıyor!" dedi, bıraktı, gitti.

Isak çekip gitti. Öğle vakti Breidablick'te arttırma ile satış vardı, tam zamanında oraya varmış olacaktı.

Isak bu satışta, çiftliği satın almayı tasarladığı için değil, o havalide yapılan ilk arttırma oluşu dolayısıyla bulunmak istiyordu.

Maaneland'a gelip de Barbro ile karşılaşınca selâm verip geçmek istedi, ama Barbro onu lâfa tuttu: "Aşağıya mı gidiyorsun?" diye sordu. Isak, evet, cevabını verip yoluna devam etmek istedi. Arttırmaya konan yer, Barbro'nun çocukluk yurdu olduğu içindir ki, kısa bir cevapla işi kapatmayı düşünmüştü. "Arttırmaya mı gidiyorsun?" diye sordu Barbro.

"Arttırmaya mı? Eh, şöyle bir gideyim de bakayım demiştim. Axel nerde?"

"Axel mi? Nerde, ne bileyim. Arttırmada bulunmaya gitti, anlaşılan yok pahasına öteberi düşürmek istiyor."

Barbro'nun karnı amma da şişmişti ha, ne de zehir gibi bir dili vardı; dağlara, taşlara!

Satışa başlanmış. Isak, Lensmann'ın seslenişlerini işitti, birçok kimselerin toplanmış olduğunu, yaklaşınca bunlardan bir kısmını tanımadığını gördü. Dışarıklı adamlar da gelmişlerdi; Brede en iyi elbisesini giymiş, ortada dolaşıyordu; canlanmış, çenesi açılmıştı: "Merhaba, Isak!" dedi. "Bak hele, arttırmaya sen de geliyor, bana şeref veriyorsun. Teşekkür ederim! Senelerce komşuluk, ahbaplık ettik, birbirimizin kalbini hiç kırmadık."

Brede duyulanmıştı: "İnsan uğruna kul köle olduğu, çalışıp ettiği ve sevdiği bir yerden ayrılacağını düşündükçe içi bir tuhaf oluyor. Ama kaderde yazılıysa ne çare!"

Isak: "Belki bundan sonrası hakkında hayırlı olur!" diye teselli etti. Brede hemen kendini topladı:

"Evet, biliyor musun, ben de hayırlı olur diye umuyorum!" dedi. "Üzölmüyorum, hiç özülmüyorum. Buradan, bu çiftlikten bir kârım olmadı, böylesi daha iyi, çocuklar büyüyor, elimden uçup gidiyorlar. Eh, bizim hanım tekrar çaresine bakıyor, ama yine de öyle işte!"

Brede birdenbire: "Telgraf işini bırakıyorum!" dedi, kesti attı.

"Ne?" diye sordu Isak.

"Telgraf işini bırakıyorum."

"Bırakıyor musun?"

"Evet, yılbaşında. Bu iş benim neyime? Hizmete girip de Lensmann'ın yahut rahibin arabacılığını yapacağım sırada, ikide bir telgraf derdi çıkacak başıma. Bu iş boş vakti olan kimsenin harcı; hat boyunca dere tepe demeyip ha babam taban tep; ufak, devede kulak bir ücret alacağım diye ha, yoo, bu iş bana göre değil! Hem sonra âmirim olan çavuşla da bozuştum."

Lensmann, çiftliğe yapılan fiyat tekliflerini sıralayıp duruyor, teklifler çiftliğe biçilen birkaç yüz kronu bulduğu için artık her seferinde beş veya on kron'dan fazla artıran da çıkmıyordu. Brede birdenbire: "Bak hele, şimdi Axel talip oluyor!" dedi, merak içinde koşup onun yanına gitti. "Benim çiftliği sen mi alıyorsun? Seninki sana yetişmiyor mu?"

Axel, biraz kaçamaklı: "Ben bir başkası için pey sürüyorum!" cevabını verdi.

"Eh, bana göre hepsi bir, nasıl istersen."

Lensmann tokmağı kaldırıyor, birisi yeni bir teklifte bulunuyor, yüz kron birden artırıyor, daha fazla veren yok, Lensmann son teklifi birkaç kere tekrarlıyor; tokmağı havada, bir süre bekliyor, sonra tokmağı masaya vuruyor.

Bu fiyatı kim verdi?

Axel Ström. Bir başkası adına.

Lensmann, zapta geçiriyor: Axel Ström, vekâleten.

"Kimin için alıyorsun?" diye soruyor Brede. "Hoş, bilsem de bilmesem de benim için hepsi bir ya!"

Şimdi Lensmann'ın masası başında birkaç kişi baş başa vermişlerdir. Banka mümessili olan tüccar orada oturmaktadır, dükkânındaki tezgâhtar da yanında duruyor, mesele önemlidir, çiftliğin satış fiyatı alacaklıların parasını karşılamıyor! Brede'yi çağırıyorlar; kaygısız, gönlü ferah geliyor, başıyla doğruluyor, evet, tamamen aynı fikirdedir. "Çiftliğin daha fazla etmeyeceği kimin aklına gelirdi." diyor. Ve birden, hazır bulunanlara yüksek sesle şunları söylüyor: "Çiftliğin satışı sona erdi, fakat Bay Lensmann hazır buraya kadar zahmet etmişken ben de her şeyimi satmak istiyorum. Arabayı, hayvanları, yabayı, bileği taşını, bunlar artık benim işime yaramaz, ne var ne yok, hepsini satıyorum."

Ufak tefek teklifler yapılıyor, iri yarı vücuduna rağmen kocası gibi kaygısız, tasasız, Brede'nin karısı o aralık bir masa başında pişirdiği kahveleri satmaya başlamıştır; bu işi eğlenceli buluyor, gülümsüyor, Brede de gelip kahve içince şakadan ondan da para istiyor. O da fakir kesesini çıkarıp kahve parasını ödüyor. "Kadına bakın, kadına!" diyor etrafındakilere, "işin kurdu olmuş!"

Araba çok etmiyor, uzun zaman yağmurda, çamurda kalmıştır; ama Axel sonunda beş kron daha verip fiyatı artırıyor, arabayı da alıyor. Axel başka bir şey satın almıyor. Fakat bu ihtiyatlı adamın bunca şey almış olmasına herkes hayret etmektedir.

Sıra hayvanlara geliyor. Hayvanlar, yakında olsunlar diye bugün ahıra kapatılmışlardır. Otlığı olmadıktan sonra hayvanı ne yapsın Brede? İneği yok zaten, çiftçiliğe başlarken iki dişi keçi getirmişti; şimdi dört keçi, ayrıca altı koyun sahibidir. Beygiri yoktur.

Isak basık kulaklı bir koyun satın aldı. Brede'nin çocukları, hayvan damından bu koyunu alıp geldikleri vakit Isak hayvana hemen alıcı çıktı. Herkes şaşıtı bu işe: Sellanraa'lı Isak zengin ve mühim bir adamdı, bunca koyunu olsun da bir tane daha almaya kalksın, hayret! Brede'nin karısı kahve satışını bir an yarıda bırakıp: "Bu koyunu bilhassa tavsiye ederim, Isak!" dedi, "Yaşlıdır, ama her sene iki üç kuzu doğurur."

"Evet, biliyorum", cevabını verdi Isak ve kadına manalı manalı baktı. "Tanırım bu koyunu."

Isak, Axel Ström'le birlikte döndü, koyunu, ipinden çekerek götürüyordu. Axel susuyor, ne olduğunu Allah bilir, ruhunu kemiren bir üzüntüsü varmışa benziyordu. "Evet, evet," dedi Isak, Brede'yi biraz haklı çıkarmaya çalıştı: "Telgraf işi çok vakit alır."

"Gidişatını düzeltmezse yıl başında görevinden atılacağını bildirmişler."

"Ya!"

"Ne dersin, ben bu işi üzerime alsam mı?"

Isak uzun uzun düşündü, sonra: "Öyle, öyle, bu iş paralı bir iş!" cevabını verdi.

"Bana daha da fazla verecekler."

"Ne kadar?"

"İki misli."

"İki misli mi? O halde yabana atma."

"Fakat hat şimdi biraz daha uzadı. Hayır, bir türlü karar veremiyorum, ama artık ormanda da pek iş kalmadı, artık senin zamanındaki gibi değil, hem sonra daha fazla âlete ihtiyacım var, elimdekiler yetiştiriyor. Nakit para insana her zaman lâzım, öyle çok hayvanım da yok ki, bir kısmını satabileyim. Bence bir sene olsun şu telgraf hattına bakmak, fena değil doğrusu."

Brede'nin aklını başına devşirip de bu işle uğraşmaya devam edeceği akıllarından bile geçmiyordu.

Maaneland'a geldikleri vakit, Oline de, Isak'lardan dönerken oraya uğramış bulunuyordu. Evet, Oline tuhaf kadındır, bir tırtıl gibi yuvarlacık, toparlacık gidigidiverir, yetmişini aşkındır ama daha da gidecektir. Kulübede oturmuş kahve içiyor, erkeklerin geldiğini görür görmez her şeyi olduğu gibi bırakıp kalkıyor, kapı önüne çıkıyor. "Merhaba Axel, arttırmadan mı geliyorsun?" diye soruyor. "Barbro'yu ziyaret etmeme bir şey demiyorsun ya? Bir ev yapıyor, gitgide servet sahibi oluyorsun, öyle mi? Bir koyun mu aldın, Isak?"

Isak: "Evet" cevabını veriyor, "bu koyunu gözün ısırmıyor mu?"

"Gözüm mü? Hayır."

"Ama bu da basık kulaklı, bir bak hele."

"Basık kulaklı mı, ne demek yani? Hem öyle olsa bile ne çıkar? Ha, ne diyecektim: peki, Brede'nin çiftliğini kim aldı? Ben de Barbro'ya demin bunu soruyordum; acaba komşunuz kim olacak, dedim. Zavallı Barbro'cuk oturmuş, ağlıyor, başka ne yapsın ki? Fakat kadir-i mutlak Tanrım ona Maaneland'da ikinci bir yurt bağışladı. Basık kulaklı mı? Hayatımda basık kulaklı nice nice koyunlar gördüm. Allah için, Isak, senin o makinen, benim şu ihtiyar gözlerimin hiç görmediği bir şey doğrusu. Kaça aldığını sormasam daha iyi ederim, yoo, o kadar yüksek sayı sayamam ben. Şayet sen de gördünse Axel, ne demek istediğimi anlarsın. Öyle oldum ki, sanki Hazreti İlyas'ı ateşten arabasına binmiş gördüm. Rabbim günahımı af buyursun."

Otlar çatı altına alındıktan sonra Eleseus yol hazırlığına başladı. Tekrar şehre dönmek istediğini mühendise yazmış, fakat mühendis verdiği cevapta işlerinin pek iyi gitmediğini, masraflarını kısması

gerektiğini, kâtip kullanmaktan vazgeçtiğini, bundan böyle bütün yazılarını kendisi yazacağını bildirmişti.

Hay aksi şeytan hay! Ama canım, bir bölge mühendisi zaten ne diye kâtip kullansındı? Mühendis, o zaman, küçük Eleseus'u anasının, babasının yanından alıp götürdüğü sırada, bu işi anlaşılan sırf o havalide büyük adam diye tanınmak için yapmıştı. Çocuğu Konfirmasyon çağına kadar besleyip giydirmiş ise bu, çocuğun da büro işlerinde ona az çok yardımı dokunmuş olmasından ileri gelmişti. Ama şimdi delikanlı büyümüşü, iş değişiyordu.

"Fakat", diye yazmıştı mühendis, "tekrar geldiğin takdirde, seni bir başka büroya yerleştirmek için elimden geleni yaparım. Gerçi bu iş pek kolaya benzemiyor ama çalışırım. Bu mesleğe girmiş sürüyle genç var bu şehirde. Selâm eder, gözlerinden öperim."

Eleseus ne olursa olsun şehre dönmek istiyordu, bu muhakkak. Köyde harcansın mıydı? O, şehirde ilerlemek, yükselmek istiyordu. Durumun değişmiş olduğundan ailesine hiç bahsetmedi, neye yarardı, üstelik biraz pısırtıktı da, onun için sustu. Sellanraa'daki hayat onu bozuyordu; sönük, silik, miskin bir hayattı bu; durgun uyuşuk bir hayat, insan hayal kurmaya alışıyordu. Karşısında caka satacağı kimse yoktu insanın, boy ölçüşebileceği bir kimse yoktu. Şehir hayatı onun varlığını ikiye bölmüşü; onu ötekilerden daha kibar yapmış, ama aynı zamanda daha dayanıksız hale getirmişti; Eleseus şimdi her yerde kendisini gurbette hissediyordu. Tarhun otunun kokusundan tekrar hoşlanmaya başlamış olması, hadi bir dereceye kadar, ama bir köy delikanlısının akşam vakti anasının inekleri sağdığını işitmesi üzerine aklından şu düşünceleri geçirmesi saçmaydı doğrusu: "Süt sağılıyor, dinle hele, duyulan sesler öyle güzel ki, sanki bir şarkı gibi, iplik iplik bir ses şırıltısı, şehrin nefesli çalgılarından, "Selametçiler"in marşlarından yahut gemi düdüğülerinden apayrı bir sestir bu. Sütün kovaya iplik iplik akışı..."

Hislerin olduğu gibi dışarıya vurulması Sellanraa'da âdet olmamıştı, Eleseus vedalaşma anından korkuyordu. Artık hiçbir eksiği kalmamıştı, yanı sıra bir top çamaşırlık bez götürüyordu, babası eşiği aşınca oğluna verilmek üzere para hazırlamıştı. Para mı? Isak'ın sahiden, ona verecek parası var mıydı? Ama başka türlü olamazdı ki, Inger bunun son olduğunu çıtlatmış, "Ya!" demişti Isak. Eve bir tören havası çökmüş, bir sessizliktir başlamıştı; ayrılık yemeğinde hepsi birer haşlanmış yumurta yemişlerdi. Sivert ağabeyisini yolcu etmek, eşyasını taşımak için hazır, dışarıda bekliyordu. Eleseus vedalaşmaya başlayabilirdi.

Leopoldine'den başladı. Kız kardeşi ona, güle güle, dedi. Bu işi pek hoş bir şekilde yaptı. Yün taramakta olan hizmetçi Jensine de aynı selâmı tekrarlardı. Fakat iki kız, belki sırf gözleri biraz kızarmış olduğu için bakışlarını Eleseus'a dikmişler, aksi gibi ona bakıyorlardı. Eleseus elini annesine uzattı, anası da tabii hüngür hüngür ağlamaya başladı. Oğlunun gözyaşı görmeye tahammülü olmadığına aldırımıyordu bile. "Allah'a emanet ol!" diye hıçkırdı Inger. Babasıyla vedalaşması bütün bütün zor olacaktı, bu muhakkak, bir sürü sebepten dolayı: babaları bunca zaman çalışıp yorulmuş, bütün sadakatini göstermişti; çocuklarını kollarında taşımış, onlara martılar, başka kuşlar hakkında bir sürü şeyler anlatmış; hayvanlardan, tabiatın sırlarından bahsetmişti. Aradan kaç sene geçmişti ki, ancak birkaç yıl...

Isak pencere önünde duruyordu, birden arkasına dönüp oğlunun elini tuttu, yüksek ve öfkeli bir sesle: "Eh, hadi, yolun açık olsun!" dedi. "Bak hele, yeni beygir ipini koparmış!" Ve evden dışarı fırlayıp gitti, ilâhi Isak, oysa az önce usulca dışarı çıkmış, atın ipini kendisi çözmüşü; dışarıda bekleyen maskara Sivert bunu pekâlâ biliyordu, babasının arkasından gülümseyerek baktı. Hem sonra beygir, çoktan biçilmiş otlakta duruyordu üstelik.

Eleseus işini bitirmiş, gidiyordu.

Ama annesi, ardı sıra kapı eşiğine geldi, hıçkırıklarını artırarak: "Rabbime emanet ol!" dedi ve oğlunun eline bir şey sıkıştırdı: "Al şunu! Gidip kendisine teşekkür etme, bundan hoşlanmıyor. Sık sık mektup yazmayı da unutma!"

İki yüz kron!

Eleseus karşıya baktı. Babası, harıl harıl beygiri bağlamak için toprağa bir kazık çakmaya çalışıyor, çayır toprağı yumuşak olduğu halde bu işi bir türlü başaramıyormuş gibi davranıyordu.

İki kardeş hızlı hızlı yürüyorlardı, Maaneland'a geldiler, Barbro eşikte duruyordu, onları içeriye davet etti. "Yine mi gidiyorsun, Eleseus? Hele içeri gir de bari bir kahvemizi iç!"

Kulübeye girdiler. Eleseus aşk delisi değildi artık; pencereden atlamaya yahut zehir içmeye kalkışmadı: hayır, açık renk pardösüsünü dizlerine koydu, gümüş plâkanın üste gelmesine dikkat etti, sonra mendilini saçlarında gezdirdi, daha sonra da çok kibar bir lâf etti: "Bugün hava pek klâsik!" dedi.

Barbro da kendine hâkim oluyor; kâh bir elindeki gümüş, kâh öteki elindeki altın yüzükle oynuyordu. — Evet, şimdi bir de altın yüzüğü vardı — Boynundan ayaklarına inen bir de önlük takınmış, karnının şişkinliğini hiç değilse bu şekilde gizlemişti. Misafirler pişirdiği kahveyi içerlerken bir süre beyaz bir bez üzerindeki dikişine devam etti, sonra biraz da bir yakalığa tığ işi yapmaya geçti, genç kadınların yaptıkları şu bu işlerle meşgul oldu. Bu ziyaret Barbro'yu telâşlandırmamıştı, iyiydi böyle olduğu, odanın havası bulutlanmamıştı; Eleseus hem yüksekten atmasını, hem de Barbro'yu kollamasını beceriyordu.

Sivert: "Axel nerde?" diye sordu.

"Nerde mi? Allah bilir!" cevabını verdi Barbro, ayağa kalktı. "Demek artık bir daha buralara, yurduna dönmeyeceksin, öyle mi?" diye sordu Eleseus'a. "Çok uzak bir ihtimal!" dedi Eleseus.

"Şehre alışmış bir insanın yeri değil burası. Ben de seninle gidebilseydim çok sevinirdim."

"Ah, bu fikrinde ciddî değilsindir."

"Öyle mi sanıyorsun? Ayol, ben şehrin de köyün de ne olduğunu anlamış bir insanım. Ben, senin bulunduğun şehirden daha büyük bir şehirde bulundum. Buralardan hoşlanmıyorsam, pek tabii bir şey bu!"

Eleseus çabuk çabuk: "Orası muhakkak, ben bunu demek istemedim. Sen hatta Bergen'de bile kaldın!" dedi. Şu Barbro da ne mağrur şey, diye düşünüyordu. "Evet, gazeteler de olmasa buradan hemen kaçır, giderim!" dedi Barbro.

"Fakat Axel'i, bunca şeyi nasıl bırakacaksın? Ben bunu demek istemedim."

"Ah, Axel, bana ne ondan. Ya sen, şehirde seni bekleyen biri var, değil mi?"

O anda Eleseus başka türlü hareket edemezdi, biraz rol yapması gerekti, gözlerini süzdü: "Şehirde ola ki beni bir bekleyen vardır!" cümlesini dilinde âdeta emdi, eritti. Ah, evet, Sivert yanlarında olmasaydı bundan bambaşka şekilde faydalanabilirdi; ne çare ki sadece: "Aa saçma!" dedi. Kırgın bir sesle Barbro: "Eh, öyle olsun!" dedi. Barbro'nun bu kadar sinirli, huysuz oluşu rezaletti doğrusu: Saçma! Evet, Maaneland'dakilerden bundan fazlasını bekleme, bizler öyle kibar kimseler değiliz.

Ama Barbro, Eleseus'a vız geliyordu; Barbro'nun yüzü leke leke olmuştu, kızın gebeliği Eleseus'un çocuk gözlerini bile açmıştı. "Biraz kitara çalmaz mısın?" diye sordu. Barbro, sertçe: "Hayır!" dedi. "Ha, ne diyecektim: Sivert gelip şu yeni evin başlanmasında Axel'e birkaç gün yardım edemez misin? Yarın köyden dönerken uğrayıp burada kalsan, olmaz mı?"

Sivert düşündü: "Olur ama tulumum yok!" dedi.

"Ben bu akşam bir koşu gider, elbiselerini alır gelirim; döndüğünde hazır olur."

"Eh, bakalım", dedi Sivert, "düşüneyim hele!"

Barbro nedense bu işin üzerine düşüyordu: "Ama severek yap şu işi! Yaz geçip gidiyor, direklerin çakılması, çatının örtülmesi sonbahardan önce tamamlanmış olmalı. Axel de ikide bir senden bunu rica etmeyi düşünüyordu, fakat bir türlü eli değmedi. Yok, bu yardımı bizden esirgememeli, seve seve yapmalısın."

"Elimden geleni seve seve yaparım!" cevabını verdi Sivert.

Şu halde bu iş de karara bağlanmıştı.

Ama şimdi alınmakta Eleseus gerçekten haklıydı. Gerçi kendisinin ve Axel'in menfaatini düşünerek, evin kurulabilmesi için yardım sağlamaya çalışmakla Barbro'nun akıllı davrandığını anlıyor, ama Barbro'nun bu işi pek de uluorta yaptığını görüyordu. Barbro henüz çiftliğin hanımı olmamıştır, Eleseus onu, bu Barbro şıfıntısını öpeli aradan uzun yıllar mı geçti sanki! Utanma, arlanma diye zerre kadar bir şey yok muydu onda? Bunun için Eleseus birdenbire: "Hayır!" dedi. "Yine döneceğim, senin çocuğunu ben vaftiz edeceğim!"

Barbro ona şöyle bir baktı, öfkeli bir sesle: "Ne vaftizi?" dedi. "Saçmalıyorsun! Hem sonra bir vaftiz babası lâzım olursa ben sana haber yollarım."

Eleseus utanmış gülümsemekten, bir an önce buralardan çekip gitmeyi düşünmekten başka ne yapabilirdi? "Kahvene teşekkür ederiz!" dedi Sivert. Eleseus da: "Evet, kahvene teşekkür ederiz!" diye ekledi; ama ne ayağa kalktı, ne de eğilip reverans yaptı, hayır, hiç bile; Barbro zehir zemberekle şişiyordu çünkü.

"Bakayım hele!" dedi Barbro. "Evet, yanlarında çalıştığım kâtip beylerin de ceketlerinde gümüş plâkalar vardı, bundan çok daha büyük!" dedi. "Ee şu halde dönüşte uğrayacak, gece burada yatacaksın, değil mi Sivert? Ben elbiseni alıp gelirim."

Ayrılışları böyle oldu.

İki kardeş yollarına devam ettiler, Eleseus'un iç cebinde iki büyük banknot vardı, Barbro'nun yüzünü varsın şeytan görsündü! Hisli bir konu açmamaya dikkat ediyorlar, babalarının vedalaşmasındaki tuhaflığı, annelerinin akıttığı gözyaşlarını konuşmaktan çekiniyorlardı. Yollarından alıkonulmamak için Breidablick etrafında bir kavis çizdiler, oynadıkları bu oyunu uzun bir şakalaşma vesilesi yaptılar. Artık köyün görüldüğü, Sivert'in geri döneceği yere gelince ikisi ne de olsa biraz hüzünlenir gibi oldular. Sivert: "Şimdi sen olmayınca ıssızlaşır buraları!" dedi. Eleseus ıslık çalmaya, ayakkabılarına bakmaya başladı, derken parmağına bir kıymık batmış olduğunu gördü, ceplerini aramaya koyuldu — bazı kâğıtlar olacak, diyordu — oo, Eleseus kurnazlık ediyordu. Ama Sivert hem onu, hem de kendisini kurtarmaya kalkmamış olsaydı bu böyle sürüp gidecekti. Sivert ağabeysinin sırtına bir yumruk aşk ederek: "El bende!" diye bağırdı, koşa koşa uzaklaştı. Durum kurtulmuştu, uzaktan birbirlerine veda sözleri seslendiler, sonra her biri kendi yoluna gitti.

Kader miydi, yoksa tesadüf mü? Eleseus her şeye rağmen şehre, artık uzaklaştırıldığı bir işe dönmüş, ama kaderin aynı garip cilvesi, Axel Ström de bir işçi kazanmıştı. 21 Ağustos'ta tomruklardan bir ev yapmaya başladılar, aradan on gün geçince çatısını tamamladılar. Bu öyle pek gösterişli bir ev değildi doğrusu, birkaç tomruk yüksekliğindeydi, o kadar. Ama toprak bir kulübe değil, bir evdi ne de olsa. Öteden beri kendilerinin oturdukları kulübe, bundan sonra hayvanlar için çok güzel kışlık ahır oldu.

3 Eylül günü Barbro ortadan kayboldu, daha doğrusu bütün bütün kaybolmadı, ama yapıların civarında görünmüyordu.

Axel, elinden geldiği kadar, dülgerliğe ait işleri yapıyor, yeni binaya bir pencere ve bir kapı takmakla uğraşıyordu; işine adamakıllı dalmıştı, öğlen zamanı geçip de çağrılmadığını görünce kulübeye girdi, içerde kimse yoktu. Yiyecek biraz bir şeyler buldu; hem yiyor, hem de etrafına bakınıyordu. Barbro'nun elbiseleri yerlerinde asılı duruyordu, anlaşılan sadece dışarıya, bir yere gitmişti Barbro. Axel yine yeni binadaki işinin başına döndü, bir süre çalıştı, sonra yine gelip kulübeye baktı. Yine kimsecikler yok. Barbro bir yerde oturup kalmış olmalıydı.

"Barbro!" diye seslendi. Cevap yok. Binaların etrafını araştırdı, tarlaların arasında birkaç çalılık vardı, oralara baktı; uzun zaman, belki bir saat aramaya devam etti, seslendi, cevap yok! Nihayet çok uzakta bir yerde Barbro'yu buldu. Barbro bir çalılığın arkasına gizlenmiş yatıyor, ayakları dereye duruyordu; başı açık, ayakları çıplaktı; vücudunun ayaklarından sırtına kadar olan kısmından damla damla sular sızıyordu.

"Burada ne yapıyorsun?" dedi Axel. "Seslendim, neye cevap vermedin?"

Barbro, çok kısık bir sesle: "Veremedim!" diye fısıldadı.

"Bu da ne?... Sudan mı çıktın?"

"Evet, ayağım kaydı, düştüm. Ah!"

"Fenalık mı geldi?"

"Evet, şimdi geçti."

"Geçti mi?" diye sordu Axel.

"Evet, hadi yardım et de eve gideyim."

"Nerde?"

"Ne nerede?"

"Çocuk."

"Çocuk ölü düştü."

"Ölü mü?"

Axel kımıldamadı, olduğu yerde kaldı: "Peki nerede?" diye sordu.

"Bileceksin de ne olacak?" cevabını verdi Barbro. "Beni eve götür. Çocuk ölüydü. Sen biraz kolumdan tut, ben yürüyebilirim."

Axel, Barbro'yu eve taşıdı, bir iskemleye oturttu, kızın üzerinden sular sızıyordu. "Ölü müydü?" diye sordu Axel.

"İşittin ya!" dedi Barbro.

"Nereye bıraktın?"

"İlle bu işi kurcalayacak mısın? Ben yokken yiyecek bir şey buldun mu?"

"Dere kenarında ne arıyordun?"

"Ne mi arıyordum? Ardıç dalı toplayacaktım."

"Ardıç dalı mı?"

"Süt kovalarını ovmak için."

"Orada ardıç ne arar?" dedi Axel. Kısık sesiyle Barbro, öfkeli öfkeli ve sabırsız: "Sen hadi işine

git!" dedi. "Dere kenarında ne mi arıyordum? Süpürge çalısı toplayacaktım. Ben sana, yemek yedin mi, diye soruyorum."

"Yemek mi?" diye tekrar etti Axel. "Kendini çok fena mı hissediyorsun?"

"Hayır."

"Gidip doktoru çağırayım."

"Hele bir çağır da gör!" dedi Barbro. Sonra ayağa kalktı, üstünü değiştirmek için odadaki çamaşır ve elbiselerini alıp getirmeye başladı. "Paramı saçacak yer mi yok?"

Axel işinin başına döndü, şu var ki pek öyle iş miş göremedi, ama Barbro duysun diye birkaç tak tuk etti, biraz bir şey rendeledi, o kadar. Sonunda da pencereyi yerine yerleştirdi, kenarlarını yosunla sıkıştırdı.

Akşamleyin Barbro yemek yemek istemedi, ama biraz iş gördü, hayvan damına gitti süt sağdı; yalnız, yüksek eşikleri her zamankinden daha ihtiyatlı aşırıyordu. Her vakit ki gibi samanlıkta yattı, Axel geceleyin iki kere gidip de baktığı zaman onu hep uyuyor buldu. Barbro geceyi iyi geçirmişti.

Ertesi sabah Barbro âdeta eskisi gibiydi, yalnız sesi kısılmış olduğu için hiç konuşamıyordu, boynuna uzun bir çorap sarmıştı. Birbirleriyle hiçbir şey konuşmadılar. Günler geçti, olay eskidi, ön plânı başka hâdiseler doldurdu. Yeni binanın aslında boş kalması gerekirdi: Böylece tomruklar yerli yerine oturur, evde bu şekilde pekişip havaya karşı korunmuş olurdu; ama bunu beklemeye vakitleri yoktu; derhal içine taşınmalı, hayvan damına bir çekidüzen vermeliydiler. Bu iş de olduktan, eve taşınıldıktan sonra patatesler toplandı, daha sonra da ekinler biçildi. Hayat her zamanki akışında gidiyordu.

Fakat küçük büyük bazı hâdiselerden Axel, aralarındaki bağların gevşediğini anlıyordu. Barbro, Maaneland'a artık kendi evi gözüyle bakmıyor; kendini buraya artık herhangi bir hizmetçiden daha çok bağlı görmüyordu. Çocuğun ölmesiyle aralarındaki bağ da gevşemişti. Axel hep büyük şeyler düşünür, içinden: "Dur hele, çocuk olsun da görüşürüz!" derdi. Ama çocuğun gelmesiyle gitmesi bir olmuştu. Sonunda Barbro parmaklarındaki yüzükleri de çıkarmış, artık hiçbirini takmamaya başlamıştı. "Bu da ne demek?" diye sordu Axel. "Ne mi demek?" dedi Barbro ve başını geriye itti.

Fakat Barbro'nun kötülüğünden, ihanetinden başka ne demek olabilirdi bu? Şimdi Axel küçük cesedi dere kıyısında bulmuştu. Aramış taramıştı da neden soma bulmuş değildi, gömülü olduğu yeri âdeta eliyle koymuş gibi biliyor, ama bu işi kurcalamaya üşeniyordu. Tesadüfler onun bunu bütün bütün unutmasına engel oldu: Üstünde kuşlar uçuşmaya başlamışlardı, saksâğanlar ve kargalar cıyak cıyak bağırsıyorlardı; bir zaman sonra da baş döndürücü bir yükseklikte iki kartal uçuşmaya başladı. Sanki ilkin bir saksâğan oraya bir şey gömüldüğünü görmüştü de dilini tutamamış, bir insan gibi lâfını etmek gereğini duymuştu. Böylece Axel de kayıtsızlığından uyandı, gizlice oraya gitmek için uygun bir zaman kollamaya başladı. Yosunların, dalların, birkaç ince ve düz taşın altında bir beze, büyükçe bir paçavraya sarılmış, cesedi buldu. Merak ve dehşet karışık bir hisle çıkını araladı: Yumulu gözler, koyu saçlar, bir oğlan çocuğu, çapraz konmuş bacaklar... Daha fazlasını göremedi. Evvelce ıslak olan paçavra yarı yarıya kurumuştu, çıkın, suyu yarı sıkılmış bir çamaşır yığını andırıyordu.

Axel, cesedi öyle açıkta bırakamazdı, ruhunun derinlerinde herhalde kendisi ve evi için bir korku da hissediyordu; koşarak çiftliğine döndü, bir bez alıp geldi, mezarı daha derin kazdı, ama çukur derenin hemen yanı başında olduğu için içine su sızıyordu. Axel ilerdeki bayıra yeni bir mezar kazmak zorunda kaldı. Bu sırada korkusu geçti; Barbro gelebilir, onu burada bulabilirdi, inatçı

olmuştı: "Eh, gelirse gelsin!" diye düşünüyordu. "Buyursun da çocuğun ölüsünü güzelce kefenlesin. Çocuk ha ölü doğmuş ha diri, kefen istemez mi?" Axel bu çocuğun ölmesiyle neler kaybettiğini pek iyi anlıyor, bunun yeni evinde yardımcısız kalmak demek olduğunu görüyordu, üstelik de şimdi, hayvan sayısının eskisinin üç misline, daha da fazlaya çıktığı şu sırada. "Ne demek, kalkıp gelirse ancak vazifesini yapmış olur!" Fakat Barbro... Barbro, Axel'in ne ile meşgul olduğunu keşfetmişti belki de, her ne hal ise gelmedi. Axel küçük cesedi elinden geldiği kadar kendi sarıp sarmalamak zorunda kaldı, onu yeni mezarına koydu. Sonra da açtığı çukurun üstünü tekrar çimenli topraklarla örttü, ortada hiçbir iz bırakmadı, şimdi fundalıkta küçük yeşil bir tümsekten başka bir şey görülüyordu.

Çiftliğe dönünce avluda Barbro'ya rastladı. "Nerdeydin?" diye sordu Barbro. Axel ruhundaki acılık dağılıp gitmiş olmalı ki: "Hiçbir yerde!" cevabını verdi. "Sen nerdeydin?" Ama Barbro, Axel'in yüzünde bir ihtar ifadesi okumuştı anlaşılan; başka bir şey söylemeksizin eve girdi.

Axel de peşinden.

"Yüzükleri neden takmıyorsun? diye sordu uluorta. Barbro birazcık alttan almayı, yapılacak en akıllıca davranış saymış olacak ki güldü: "O kadar öfkелisin ki güleyim bari!" dedi. "Eğer her Allah'ın günü takıp canlarına okumamı istiyorsan hay hay takarım!" Sonra yüzükleri bulup çıkardı, parmaklarına geçirdi.

Barbro, Axel'in yüzünde salakça bir memnunluk belirdiğini gördü, arsız arsız: "Daha bir diyeceğin var mı?" diye sordu. Axel "Hiçbir diyeceğim yok!" cevabını verdi. "Ben senin eski haline dönmeni istiyorum, buraya geldiğin zamanki haline. Benim demek istediğim bu."

"İnsanın hep aynı kalması, öyle kolay değil" dedi Barbro. Axel devam etti: "Ben babanın çiftliğini satın aldımsa bu işi sırf orada oturmayı tercih edersen oraya taşınabiliriz diye yaptım. Sen ne diyorsun bu işe?"

Haha, Axel oyunu kaybetmişti. Ah, o yalnız yardımcısı kadını kaybedip de hayvanlarıyla, ev işleriyle bir başına kalmaktan korkuyordu, Barbro bunun pekâlâ farkındaydı. "Bunu evvelce de söylemiştin!" deyip kesti.

"Evet ama bir cevap vermemiştin."

"Cevap mı? Bir kere daha dinlemeye tahammülüm yok."

Axel, Barbro'ya karşı fazla iyi davrandığını düşündü. Brede'lerin, Breidablick'te oturmaya devam etmelerine müsaade etmiş, çiftlikle birlikte çiftliğin pek fazla bir şey tutmayan ürünlerini de satın almış olmasına rağmen yalnız birkaç araba ot çekmiş, patatesleri Brede'lere bırakmıştı. Bu durumda Barbro'nun öfkelenmeye kalkması olur mantıksızlık değildi doğrusu, ama Barbro'ya göre bütün bunların önemi mi vardı? Barbro pek çok gücenmişçesine: "Biz Breidablick'e gidelim de bütün ailemi açıkta mı bırakalım?" diye sordu.

Axel yoksa yanlış mı duymuştu? Ağzı açık kaldı, sonra uzun bir cevaba hazırlanıyormuş gibi yutkunmaya başladı, ama bu hazırlıktan bir sonuç çıkmadı, sadece: "Peki ama onlar köye gitmiyorlar mı?" diye sordu. "Bilmiyorum", cevabını verdi Barbro, "yoksa köyde onlara bir ev mi kiraladın?"

Axel, Barbro ile daha fazla çekişmek istemedi, fakat Barbro'nun sözlerinin, kendisini hayli şaşırttığını da söylemeden geçemezdi, nitekim: "Gittikçe dik kafalı oluyor, hırçınlaşıyorsun, ama içinden böyle değilsindir!" dedi. "Sözlerimin hepsinde samimiyim!" cevabını verdi Barbro. "Söyler misin lütfen, ailemin buraya taşınmasında ne sakınca var? Hem o vakit annem bana biraz yardım da eder. Fakat öyle ya, bir yardımcıya ihtiyacım olacak kadar çok işim yok sence!"

Barbro bu sözlerinde tabii bir yere kadar haklıydı, ama pek çok bakımdan haksızdı da. Evet, onlar

boşaltınca kulübelerinde Brede'ler oturabilirdi, ama o vakit Axel hayvanlarını nereye koysundu? Barbro ne demek istiyordu; aklını, fikrini mi kaçırmıştı?

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi, sen bir hizmetçi kız alsan iyi edersin." "Kışa girmek üzere olduğumuz, yapacak fazla iş bulunmadığı şu sırada mı? Yoo, mersi! Evvelce, lüzumu varken bir hizmetçi almalıydım, orası doğru!"

Barbro, yine bir dereceye kadar haklıydı: Evet, evvelce rahatsızlık ve gebeliğinde bir hizmetçisi olmalıydı doğrusu. Ama hiçbir zaman işinden geri kalmamıştı ki, zaten şimdi de her tarafa yetişiyordu, hamarattı, yapılması gereken bütün işleri görüyor, hizmetçi lâfi ettiği olmuyordu. Ama bir hizmetçisi olmalıydı doğrusu. Axel cesaretsiz bir halde: "Evet, ama aklım almıyor bunu!" dedi.

Sustular.

Derken Barbro: "Babamın telgraf işini sen üzerine alıyormuşsun, diye duydum; doğru mu? diye sordu.

"Nasıl, bunu kim söyledi?"

"Öyle diyorlar."

"Evet olabilir!" dedi Axel.

"Ya!"

"Niçin sordun?"

"Sordum, çünkü babamın elinden evini, çiftliğini aldın, şimdi de onu geçiminden etmek istiyorsun!"

Bir sessizlik oldu.

Fakat Axel daha fazlasına tahammül edemezdi, sesini yükselterek: "Sana bir şey söyleyeyim mi, sen benim gerek sana, gerek ailene yaptığım bunca iyiliğe hiç de lâayık değilsin!" dedi.

"Ya!" dedi Barbro.

"Yeter!" diye bağırdı Axel, masaya bir yumruk indirdi. Sonra ayağa kalktı.

Barbro hafif, incecik bir sesle: "Beni korkuturum zannetme!" dedi, duvara sokuldu.

Axel onun sesini taklit ederek: "Seni mi korkutacağım!" dedi, onu adam yerine koymuyormuşçasına pufladı. "Ama iş şimdi ciddî, çocuk ne oldu, bilmek istiyorum. Onu suda mı boğdun?"

"Suda mı boğmuşum?"

"Öyle ya, suda duruyordu."

Barbro: "Yoksa gözlerinle mi gördün?" dedi. Az kalsın: "Yoksa kokladın mı?" diyecekti, ama cesaret edemedi, çünkü belki asıl şu sırada onunla şaka etmek doğru değildi, hiç. "Demek gördün?"

"Gördüm, sudan çıkmış olduğunu gördüm."

"Ah, görebilirsin!" dedi Barbro. "Suda doğdu, ayığım kaymıştı, kalkamadım."

"Ya, demek ayağın kaydı?"

"Evet, kayınca da çocuk düştü."

"Ya!" dedi Axel. "Ama ayağının kayacağını bildin de mi yanına bir bez aldın, o ne oluyor?"

Barbro: "Bez mi almışım" diye tekrarladı.

"Büyük beyaz bir bez, gömleklerimden birisini yanlamasına kesmişsin, onu yanına almışsın."

"Evet, o bezi aldım, içine ardıç dalları koyup eve getirecektim!" dedi Barbro.

"Ardıç dalları mı?"

"Evet, ardıç dalı. Ardıç dalı getirecektim demiştim ya sana!"

"Öyle, yoksa çalı süpürgesi miydi?"

"Ah, ha o, ha bu; hepsi bir..."

Şu var ki bu sert çekişmeye rağmen araları yine düzeldi, yani eskisi gibi iyi olmamakla beraber ziyansız bir hal aldı, Barbro zeki idi, Axel'e uymuş göründü, tehlikeyi sezmiş bulunuyordu. Ama bu şartlar altında Maaneland'daki hayat günden güne zorakileşti, çekilmez oldu, güven ve huzur kalmamıştı, hep tetikte bulunmak gerekiyordu. Bir gün, bir gün daha, günler ancak öyle geçiyordu; eh, Axel'in hiç değilse buna memnun olması gerekirdi. Bir kere bu kızı yanına almıştı, ona ihtiyacı vardı, onun sevgilisi olmuş, ona bağlanmıştı; kendisini ve bütün hayatını değiştirmek Axel için öyle kolay değildi pek. Barbro, her şeyi biliyordu: Yeni binanın girdisini, çıktısını, mal ve eşyaların nerde muhafaza edildiğini; ineklerin, keçilerin ne zaman yavrulayacaklarını; hayvanların kış yeminin kış m, bol mu olduğunu, sütlerden hangisinin peynire ayrılıp hangisinin evde kullanılacağını... bütün bunları biliyordu. Yabancı birisi bunları nerden bilecekti, hem bir yabancı bulmak imkânsızdı belki de.

Ah, ah, bununla beraber Axel, zaman zaman Barbro'ya yol vermeyi, yerine bir başka kız almayı düşünmüştü; Barbro ikide bir hır çıkmasına sebep oluyor, Axel ondan bayağı yılıyordu. Onun iltifatına nail olmak bahtsızlığına uğradığı zamanlarda bile Barbro'nun o garip hırçınlığı ve hoyratlığı karşısında vakit vakit sindiği olmuştu. Fakat Barbro güzeldi; insana tatlı saatler de yaşatmış, Axel'i kollarının arasına hazla gömmüştü. Ama bunlar şimdi geçmişe karışmış, artık hiçbirisi kalmamıştı. Yoo, elvermişti artık, bu rezil hikâyeyi Barbro yeni baştan yaşamak istemiyordu! Gelgelelim kendisini ve bütün hayatını yeni bir biçime sokmak kolay değildi Axel için. Axel ısrarla: "O halde hemen evlenelim!" diyordu. "Hemen mi?" diye cevap verdi Barbro. "Hayır, ben önce şehre gidip dişlerimi yaptıracağım. Ağrıya ağrıya hemen hepsi döküldü."

Eh, bu durumda işi eskisi gibi olurlarına bırakmak gerekiyordu. Barbro şimdi belirli bir ücret almıyor, ama eline evvelki ücretinden daha fazla para geçiyordu. Para isteyeceği tutup da Axel'den istediğini koparınca kendisine bir hediye verilmiş gibi teşekkür ediyordu. Fakat Axel'in Barbro'nun paraya ne ihtiyacı olacağına aklı yatmıyordu; Allah'ın kırında parayı ne yapacaktı bu kız? Biriktiriyor muydu? Fakat yıllardır habire ne biriktirmesiydi bu?

Axel'in aklının ermediği pek çok şeyler vardı ortada: Barbro'ya bir nişan yüzüğü, hatta daha sonra bir altın yüzük vermemiş miydi? Bu sonuncu önemli hediyenin peşi sıra uzun zaman dirlik düzen içinde yaşamamış mıydılar? Ama bunun etkisi kırk yıl sürecek değildi ya, nerde, Axel ise ona ikide bir yüzük satın alamazdı tabii. Kısacası: Barbro kendisini istemiyor muydu? Kadın kısmının işine akıl sır ermez ki! Yoksa Barbro için başka bir yerde büyük sürüsü, yeni bir evi olan bir erkek hazır mıydı? Karı kısmının huysuzluk ve sersemliğine içerleyip yumruğunu masaya indirmekte yerden göğе haklıydı Axel.

Çok garipti doğrusu, görünüşte Barbro'nun biricik dileği, şehirde ve Bergen'de yaşamaktı. Ama hey Allah'ım, peki o halde ne diye tekrar kuzeye gelmişti? Sırf babasının telgrafıyla başkalarından yana tek bir adım bile atamazdı, ortada bir başka sebep olmalıydı. Değil mi ki yıllardır sabahtan akşamlara kadar buradan şikâyet edip duruyordu. Teneke veya demir tabak ve kaşıklar yerine tahta kap kaçak, tencere yerine çömlek, sütçü dükkânını bir ziyaret yerine bu bitip tükenmez süt sağışlar, köylü çizimleri, arap sabunu, baş altında ot torbası, ne müzik, ne insan yüzü; işte böyle bir yerdeydi Barbro...

O büyük çekişmeden sonra yine ara sıra kavga ettikleri oldu. "Susalım mı, yoksa konuşalım mı?" diyordu Barbro. "Bakıyorum, babama ettiklerini artık hatırlamaz oldun!" diyordu. "Ya, ne etmişim ki?" diye soruyordu Axel.

"Bunu sen daha iyi bilirsin. Ama ne yapsan hat bakıcısı olmayacaksın."

"Ya!"

"Evet, yanılmıyorsam bu böyledir sanırım."

"Bu işi becerecek kadar kafalı değil miyim yoksa?"

"Kafalı isen ne âlâ; ama ne okuduğun, ne yazdığın var; eline bir gazete bile aldığın yok."

"Kendime lâzım olduğu kadar okumam da var, yazmam da; fakat sen çenesi düşüğün birisin!"

Barbro. "Al da yüzüğünü başına çal!" diye bağırdı ve gümüş yüzüğü masaya fırlattı. Axel bir süre

sonra "Ya," dedi, "Peki, öteki nerede?"

"Yüzüklerini geri alacaksan al işte!" dedi Barbro, parmağından altın yüzüğü çıkarmaya davrandı.

"Senin kızman umurumdaydı sanki!" dedi Axel, çıkıp dışarı gitti.

Ve tabii ki Barbro çok geçmeden iki yüzüğü de yine parmaklarına taktı.

Barbro; Axel'in, kendisini çocuğu öldürmüş olmakla suçlandırışına bir zaman sonra aldırmamaya başladı. Büsbütün aksini yaptı: Boş veriyor, küstahlık ediyordu. Hiçbir itirafta bulunmamakla beraber bir taraftan da: "Eh, boğmuş olsam bile ne çıkar?" diyordu. "Sen burada Allah'ın kırında yaşıyorsun, dünyada olup bitenlerden haberin yok!"

Bir seferinde yine bu mesele konuşuluyordu ki Barbro, Axel'in kafasına bu işi lüzumundan fazla ciddiye aldığı fikrini sokmak istedi, kendisi bir çocuğa kıymış olmaya ancak değeri kadar önem veriyordu. Bergen'de iki kızın yaptıklarını anlatıyordu: "Birisi birkaç ay ceza yedi; çünkü aptallık etmiş, çocuğu kendi elleriyle boğacağı yerde donarak ölmesi için sokağa bırakmıştı; öbürü ise beraat etti. Hayır, şimdi kanun bu konuda eskisi kadar merhametsiz değil. Hem sonra bu iş her vakit meydana da çıkmaz ki! Bergen'deki otelde çalışan kızlardan biri iki çocuğunu da boğdu, Christiania'lı bir kız, tüylü bir şapka giyerdi.

İkinci çocuk için üç ay yedi, ama birincisi duyulmadı bile!"

Axel dinliyor, Barbro'nun karşısında gittikçe gözleri kararıyordu. Anlamaya çabalıyor, bu karanlıkta bir şeyler bulup kavramaya uğraşıyordu; ama aslında haklıydı Barbro. Axel meseleyi lüzumundan fazla ciddiye alıyordu. Ne kadar soysuzca ve bayağı olursa olsun üzerinde ciddiyetle düşünmeye değmezdi bu. Bir çocuğa kıymak Barbro için hiç hiçbir anlam taşıymıyordu, ona göre aslında öyle olmayacak bir şey değildi, bütün bir ahlâk çöküntüsünün, düşüncesizliğin başveren çıbanıydı sadece; bir hizmetçiden de bu beklenirdi. Aynı şey hâdiseden sonraki günlerde de gözüksü: Usa vurma, düşünce diye bir şey yoktu bu kızda; tıpkı eskisi gibi olur olmaz şeyler konuşuyordu, bir hizmetçi parçasıydı toptan. "Dişlerim için gitmeliyim!" diyordu. "Kendime bir de mantlett almalıyım." Mantlett dediği yarı bele kadar inen kaptı bir nevi; birkaç sene için moda olmuştu, Barbro da bir tane edinmek istiyordu.

Barbro her şeyi böyle tabii karşıladıktan sonra Axel'e de yatışmaktan başka ne kalıyordu? Şimdi şüphesi de eski kesinliğini kaybetmişti, hem sonra Barbro'nun hiçbir zaman bir itirafta bulunduğu da yoktu ki, aksine, tekrar tekrar bütün suçu inkâr etmişti. Bu işi ne öfke, ne inat göstermeksizin, tabağı gerçekten kırmış olsa bile kırmadım diye inkâr eden bir hizmetçi kız gibi yapıyordu. Aradan birkaç hafta geçti, Axel'in sabrı tükendi, günün birinde odanın ortasında dikilekaldı, kafasında bir şimşek çakmıştı: Hey Yarabbi sen bilirsin, Barbro'nun karnındaki şişkinliği, gebe olduğunu herkesler görmüşlerdi! Şimdiyse vücudu yine eski narinliğine dönmüştü, peki ama çocuk nerede? Ya gelseler de çocuğu arasalar? Günün birinde bu işin açıklanmasını isteyeceklerdir. Madem ortada işlenmiş bir suç yok, şu halde cesedi mezarlığa gömseydiler çok daha iyi etmiş olurlar, böylece ceset de

fundalıktan, Maaneland'dan uzaklaşmış olurdu.

"Hayır, böyle yapsaydık benim başım derde girerdi," dedi Barbro. "Çocuğu açarlar, bizi sorguya çekerlerdi. Böyle olsun istemedim."

"Bari ilerde daha kötü bir durumla karşılaşmasak!" dedi Axel.

Barbro cevap verdi: "Ne diye bu işi bu kadar çok kurcalıyorsun? Bırak, fundalıkta kalsın!" Üstelik gülerek şunu da sordu: "Yoksa ölü, peşin sıra gelir mi sanıyorsun? Sen yalnız ağzını sıkı tut, bir daha da düşünüp tasa etme!"

"Evet, ama peki!"

"Yoksa çocuğu ben mi boğdum sanıyorsun? Hayır, ben suya düşünce o kendiliğinden boğuldu. Aklına neler de geliyor, doğrusu şaşılacak şey! Hem sonra bu iş asla açığa da çıkmaz ki!"

Axel itiraz etti: "Ben duydum, Inger Sellanraa'nınki gizli kaldı mı?"

Barbro düşünceye daldı: "Bu beni telâşa düşürme?!" dedi. "O gün bugün kanun değişti, gazete okumuş olsaydın görürdün. Birçokları doğurdukları çocukları öldürüyorlar, kimse de onlara bu yüzden bir şey yapmaya kalkmıyor!"

Barbro bunu Axel'e anlatmaya çalıştı; bu işleri az çok biliyordu Barbro, şehirlerde boşuna bulunmamıştı; çok şey duymuş, görmüş, öğrenmişti; şimdi Axel'in karşısında oturmuş, ondan daha bilgili olduğunu gösteriyordu. Barbro belli başlı üç sebep buluyor, hep onları öne sürüyordu: Birincisi o, çocuk öldürmemişti. İkincisi öldürmüş olsa bile bundan bir tehlike gelmezdi, üçüncüsü bu iş hiçbir zaman meydana çıkmazdı.

Axel itiraz etti: "Ben hiçbir şey gizli kalmaz sanırdım!"

"Yoo, hayır, nerede!" diye cevap verdi Barbro. Ve ister Axel'i afallatmak veya ona cesaret vermek düşüncesiyle, isterse caka satmak ya da böbürlenmek için baklayı o anda ağzından çıkarıverdi: "Ben kendim öyle bir şey yapmıştım ki kimsenin ruhu bile duymadı!" dedi.

Axel inanmak istemedi: "Sen mi?" diye sordu. "Ne yaptındı?"

"Ne mi yapmıştım? Evvelce bir çocuk öldürmüştüm."

Her halde Barbro böyle bütün bütün açılmayı düşünmemişti, ama şimdi daha da ileri gitmek zorundaydı; çünkü Axel oturmuş, gözlerini kendisine dikmişti. Ah, taşkın bir küstahlık değildi onunki; Barbro kavgaya arıyor, yiğitlik taslıyordu; baskın çıksın, son söz kendisinde kalsın istiyordu: "İnanmıyor musun?" dedi yüksek sesle. "Körfezdeki çocuk ölüsünü hatırlamıyor musun? Onu oraya ben atmıştım."

Axel: "Ne!" diye bağırdı.

"Hani bir çocuk ölüsü vardı. Galiba unuttun, gitti. Canım, gazetede okumuştuk ya!"

Bir süre sonra Axel boşandı: "Sen korkunç bir kadınsın!" diye haykırdı.

Fakat Axel'in afallayışı Barbro'ya kuvvet oldu, ona bir nevi tabiat üstü bir kuvvet aşıladı, Barbro bu sayede işin ayrıntılarını da anlattı: "Çocuğu valizime koymuştum, ölüydü, doğar doğmaz öldürmüştüm. Deniz kıyısına varınca çıkarıp attım."

Axel kötü kötü düşünerek ve susarak oturuyor, Barbro ise konuşmasına devam ediyordu; Bu iş olalı çok zaman var", diyordu, "birkaç senelik mesele, Maaneland'a geleceğim sıralardaydı. Görüyorsun ya, her şey meydana çıkıyor muymuş? Ne gezer. Cümle âlemin her yaptığı meydana çıkacak olsa olur mu dersin? Ya şehirlerdeki evlilerin yaptıkları? Onlar çocuklarını daha karınlarında iken öldürürler, bu iş için ayrı doktorlar vardır. Onlar; bir çocuktan, hadi iki diyelim, iki çocuktan fazlasını istemezler; bu yüzden doktor çocuğu ana rahminde iken öldürür. İnan bana,

şehirlerde böyle şeylere aldırان bile yok."

Axel sordu: "Ee, şu halde demek ikinci çocuğu da sen öldürdün, öyle mi?"

Barbro hiç umurunda değilmış gibi: "Hayır!" dedi. "Buna lüzum kalmadı." Fakat bir kere daha eski dediğine dönerek, öyle olsa bile bundan bir tehlike çıkmayacağını ekledi. Bu işe hiç gözünü kırpmadan bakmaya alışmışa benziyor, bu mesele konuşulurken bu yüzden böyle kayıtsız kalıyordu. Birincisinde muhakkak biraz ürpermiş; bir çocuğu öldürmek onu hafiften irkiltmiş, sarsmış olmalıydı; ama ikincisinde işlediği cinayete bir tarih olayına bakar gibi bakmıştı. Belki de: Eskiden olmuştu, şimdi de olabilirdi.

Başı kurşun gibi ağır, odadan çıktı Axel. Barbro'nun, ilk çocuğunu boğmuş olması ona pek dokunmazdı; bundan ona ne! Onun evvelce bir çocuk peydahlamış olmasına bile pek bir şey denemezdi. Barbro'nun ağzı süt kokmuyordu şüphesiz; kendini öyle de göstermemişti zaten, aksine, feleğin çemberinden geçmiş olduğunu asla saklamamış, hatta Axel'e bazı gizli marifetler bile öğretmişti. Alâ. Fakat bu sonuncu çocuğu Axel kaybetmek istemezdi, bir oğlan, beze sarılı ak pak bir yavruydu bu! Barbro çocuğun ölümünden sorumlu olduğu takdirde Axel'e bir "kötülük" etmiş, Axel için kıymetli ve bir daha asla yerine konamayarak bir bağı koparmış bulunuyordu. Ama belki de Axel, Barbro'nun günahına giriyordu: Gerçekten ayağı kayıp dereye düşmüş de kalkamamış olabilirdi Barbro. Gelgelelim bir bez vardı ortada; Barbro Axel'in gömleğinin yarısını yanı sıra götürmüştü....

O gün de saatler geçti, öğle oldu, akşam oldu. Ve Axel yatağa girip de uzun zaman gözleri karanlığa dikili kaldıktan sonra uyudu, sabaha kadar uyudu. Yeni bir gün başladı, bugünün peşinden başka günler geldiler.

Barbro hep aynı kaldı. Şehirlerde olup bitenlerden pek çok şey biliyor; o civarlarda yapılması tehlikeli olan, insanı korkutan bu gibi ufak tefek şeyleri hiç aldırmadan yapıyordu. Ayrıca bunlar da gönüllere su serpiyor, Barbro'nun zekâsı, tasasızlığı her ikisine de yetiyordu. Hem sonra Barbro tehlikeli bir insana da benzemiyordu. Barbro bir canavar mıydı? Asla. Aksine güzel bir kızdı o, ufak tefek kalkık bir burnu, mavi gözleri vardı; işleri de çabuk çabuk yapıp bitiriveriyordu. Yalnız çiftlik onu biraz sinirlendiriyor, ikide bir külle ovulması gereken o tahta kap kaçaklar sinirine batıyor, belki de gerek Axel'den, gerekse yaşadığı bu Allah'ın belâsı yalnızlık hayatından da bezmiş bulunuyordu. Fakat hayvanların hiçbirini boğazlamaya kalkmadığı gibi geceleri bıçağı çekip Axel'in tepesine de dikilmiyordu.

İkisi, çocuk ölüsünün dışarıda ormanda oluşu konusunu yalnız bir kere daha konuştular. Axel cesedin kilise mezarlığına gömülmesi, toprakla örtülmesi gerektiğini bir kere daha tekrarladı, ama Barbro kendi tutumunun çok yerinde olduğunda yine ısrar etti. Bu vesile ile bu işi kendisinin de düşünmekte olduğunu, haha, ayrıca kurnazlığını gösteren bir lâf etti; bu lâf burnunun ucundan daha ilerisini de gördüğünü, o ufacık ve kıt aklıyla düşünmekte olduğunu ispat ediyordu: "iş meydana çıksa bile gider, Lensmann'la görüşürüm, evlerinde çalışmışım, bayan Heyerdahl bana yardım eder"; dedi. "Başkalarının durumu benimki kadar iyi değil, yine de beraat ediyorlar. Babamın büyüklerle arası iyidir, mübaşirdir, falan filan!"

Axel sadece başını salladı.

"İnanmıyor musun?"

"Baban işi yoluna koyar diye neler de uyduruyorsun?"

Barbro kızdı: "Sen bundan ne anlarsın?" dedi. "Sen onu perişan ettiğini düşün, sen onu çiftliğinden, geçiminden ettin!"

Şüphesiz Barbro, babasının son zamanlarda eski itibarını kaybettiğini, bunun kendisine de zararı dokunacağını az çok biliyordu. Axel buna ne cevap verebilirdi? Sustu. Dirlik düzen arayan, sadece çalışmasını bilen bir adamdı o.

Kışa doğru Maaneland'ın yine biricik insanı Axel oldu. Barbro gitmişti. Evet, o işin sonu bu olmuştu.

"Şehre gidiş gelişim uzun sürmez!" demişti. "Bergen'e gitmiyorum ki! Fakat peş peşe dişlerim dökülsün, ağzım buzağı ağzı gibi kalsın da istemiyorum."

Bu işe kaç para gider?" diye sordu Axel.

"Bilir miyim?" dedi Barbro. "Ama parasını sen verecek değilsin, ben çalışıp kazanırım o parayı!

Axel'e şu sıra gitmenin niçin yerinde olduğunu da açıklamıştı; şimdi sağılacak yalnız iki inek vardı, bahara kadar ineklerin ikisi buzağılayacak, keçiler de yavrulayacaktı; ot biçme zamanı gelecek, temmuz sonuna kadar işler üst üste binecekti. "Peki, öyle olsun!" dedi Axel.

"Senin hiç masrafın olmayacak bu işte. Fakat yine de biraz param olmalı değil mi, çok değil, az bir şey. Yol için, dişçi için para lâzım; sonra bir mantlett'e, şuna buna ihtiyacım var; ama şayet canın sıkılıyorsa kalsın."

"Şimdiye kadar hayli para aldın!" dedi Axel.

"Evet", dedi Barbro, "ama elimde kalmadı ki!"

"Hiç artırmadın mı?"

"Artırmak mı? Sandığıma bakabilirsin. Bergen'de de beş para artıramamıştım, halbuki orada ücretim kat kat fazla idi."

"Sana verecek param yok!" dedi Axel.

Axel, Barbro'nun bu yolculuktan geri döneceğine pek inanmıyordu; Barbro, kabalıklarıyla Axel'in sabrını öyle aşırı denemişti ki Axel bıkip usanmaya başlamıştı. Sonunda Barbro, Axel'den kayda değer bir para da koparamadı, yalnız Barbro kendisine yüklü bir yol azığı paketi hazırladığı sırada Axel bunu hoş gördü. Hatta Barbro'yu ve sandığını arabasına alıp aşağı köye, posta kayığına kadar kendisi götürdü.

Şu halde şimdi bu da gerçek olmuştu.

Axel, çiftlikte yine tek başına dilediği gibi yaşayabilirdi, öteden beri alışıktı zaten; ama şimdi hayvanları yüzünden eli kolu bağlı bulunuyor, evden ayrılması gerekti mi hayvanlar aç kalıyordu. Tüccar ona Oline'yi getirtmesini tavsiye etmiş, onun senelerce Sellanraa'da kaldığını, şimdi kocamış olmakla beraber çevik ve hamarat olduğunu söylemişti. Evet, Axel Oline'ye haber göndermişti; ama Oline gelmemiş, bir ses çıkmamıştı. Axel Oline'yi bekleyedursun, bir yandan da ormanda odun kesmeye başladı; fazla bir şey tutmayan buğdayını dövüp harmanlıyor, hayvanlarına bakıyordu. Etraf yalnızlık ve ıssızlıkla çevrilmişti. Arada bir Sivert arabasıyla köye giderken ya da dönüşte oradan geçiyor; aşağıya yakacak odun veya hayvan postu yahut peynir götürüyor, ama hemen hemen her seferinde boş dönüyordu; Sellanraa Çiftliğinin fazla öteberi almaya ihtiyacı yoktu ki.

Arasıra Maaneland'a Brede Olsen de uğruyordu son zamanlarda eskisinden daha sık görünmeye başlamıştı. Allah bilir; buralarda böyle hani hani, canla başka ne diye taban tepip duruyordu! Şu son hafta kendisi telgraf işi yürümezmiş gibi tavırlar da takınıyor, işinden olmak istemiyordu Barbro gittikten sonra Axel'in evinden içeri adım attığı, olmamıştı, evin önünden hızlı hızlı geçip gidiyordu, daha hâlâ Breidablick'i boşaltıp da köye taşınmamış olduğu için, bu olur küstahlık değildi hani Günün birinde selâm bile vermeksizin geçip gidiyordu ki Axel onu durdurdu, çiftliği ne zaman boşaltmak niyetinde olduğunu sordu. Buna karşılık Brede "Sen Barbro'dan ne şekilde ayrıldın?" diye sordu. Söz

sözü açtı: "Sen onu parasız pulsuz yolladın. Az daha Bergen e gidemeyecekti bile!"

"Ya, demek Bergen'e gitti, öyle mi?"

"Evet, sonunda Bergen'e vardığını yazıyor, ama bu senin yardımınla olmadı."

"Ben seni hemen şimdi Breidablick'ten atacağım! dedi Axel.

"Ya oldum olası bize pek çok iyiliğin dokundu da!" diye alay etti Brede. Sonra: "Yılbaşı gelsin, biz kendimizden defolup gidiyoruz!" diye devam etti, sonra çekilip gitti.

Demek Barbro, Bergen'e gitmişti; şu halde ne düşündüğü çıkmıştı. Buna üzölmüyordu, üzölmek mi? Ne münasebet! Şirretin biriydi Barbro, fakat o güne kadar belki yine döner gelir diye de ümidini bütün bütün kesmemişti Axel. Hiç bilmiyordu, nasıl olmuştu da bu kıza, bu canavara biraz fazla bağlanmıştı. Zaman zaman tatlı saatler yaşattığı da olurdu Barbro'nun, unutulmaz saatler ve Axel, Barbro'nun Bergen'e kadar kaçabilmesini önlemek üzere, ayrılma sırasında paraca o kadar cimri de davranmıştı. Ama Barbro yine de ayaklanmış, başını alıp gitmişti. Elbiselerinden şu veya bu, duvarda asılı duruyordu: Tepesi kuş tüylü, bir hasır şapka, kâğıda sarılı, yukarda tavan arasında duruyor, ama Barbro bu eşyasını almaya gelmiyordu. Eh, ne çare, belki bir parça üzgündü Axel! Barbro'ya ait gazeteleri postadan almaya devam ediş i, kendisine bir taşlama bir alay gibi geliyordu: hem yıl başından önce de sona ereceğı yoktu bunun.

Ama Axel ne olursa olsun başka şeyler düşünmeli, erkekliğini göstermeliydi.

Baharda yeni yapının kuzey yüzüne bitişik bir samanlık yapması gerekiyor; tomrukların kesilmesi, tahtaların biçilmesi işlerinin kıştan tamamlanması gerekiyordu. Axel'in büyük ağaçlı, derli toplu bir ormanı yoktu, ama topraklarında yer yer iri çam ağaçları bulunuyordu. Kütüklerin hızara taşınması daha kolay olsun diye Sellanraa yolundaki çamları seçti.

Bir sabah vakti hayvanların önüne akşama kadar yetmesi için bol yem koydu, kapıları kilitleyip ormana gitti; yanına yiyecek baltadan başka bir de tahta kar küreğı almıştı. Hava yumuşaktı; dün şiddetli bir fırtına ortalığı kasıp kavurmuş, kar yağmıştı; ama bugün yatışmıştı hava. Axel telgraf hattı boyunca yürüdü, sonunda varacağı yere vardı, ceketini çıkarıp çamları kesmeye başladı. Ağaçları devirdikçe hemen dallarını da kesiyor, kabuklarını soyarak tomrukları düzlüyor, irili ufaklı dalları üst üste yığıyordu.

Aşağı yoldan doğru Brede Olsen göründü, telgraf hattı dünkü fırtınada bozulmuştu her halde. Ama belki de Brede hat boyunu öyle önemli bir sebep olmaksızın dolaşıyordu; pek işine düşkün olmuş, anlaşılan akıllanmıştı yine. Birbirleriyle konuşmadıkları gibi selâmlaşmadılar da.

Axel havanın bozmak üzere olduğunu sezinlemesine, rüzgârın gitgide sertleşmesine rağmen aldırıyor, harıl harıl işine devam ediyordu. Öğlen vakti gelip geçmiş, Axel henüz ağzına lokma koymamıştı. Tam koskoca bir çamı kesmiş, deviriyordu ki ağaç yıkılırken Axel'i de yere serdi. Bu iş nasıl olmuştu? Felâket ha geldi, ha geliyordu: Devcileyin bir çam köklerinde sallanır, insanoğlu ağaca bir yıkılma yönü vermeye çabalarken fırtına ağacı aksi tarafa çeker, insanoğlu kaybeder. Axel tehlikeyi savuşturabilirdi ama girintili çıkıntılı toprağı kar kaplamıştı: Axel'in ayağı kaydı, yana fırladı, ayağının biri bir kaya yarığına saplanıverdi; kayanın arasında sıkışakalmış, üzerini kocaman bir çam ağacı kapatmıştı.

Evet, ne olursa olsun tehlikeyi yine de savuşturabilirdi, ama öyle olmayacak şekilde biçimsiz yatıyordu ki. Kollarının, bacaklarının yerli yerinde olduğunu hissediyor, fakat eğri büğrü bir halde ve ağır yükün altında ne yapsa sıyrılıp çıkamayacak bir durumda bulunuyordu. Bir süre sonra bir elini kurtardı, şu var ki öteki eli altında kalmıştı, baltaya uzanamıyordu. Sağına soluna bakındı, tuzağa

düşmüş her hayvanın da yapacağı gibi düşünceye vardı. Sağına soluna bakınıp bir çare araştırıyor, çalışıp çabalıyor, ağacın altında habire uğraşıyordu. Brede çok sürmez, geri dönerken yine buradan geçer diye düşündü, uğraştı, didindi, soluyordu.

Başlangıçta Axel bu işi pek umursamamış, sadece bu tesadüf, bu aksilik yüzünden bağlanıp kaldığına içerlemişti; sağlığı, hele hayatı için zerre kadar telâş etmiyordu. Fakat üzerinde yatmakta olduğu elinin gitgide uyuştüğünü duyuyor, kaya yarığına sıkışmış olan bacağının donup aynı şekilde katılaştığını hissediyordu. Ama yine de tehlikeyi atlatabilir, Brede herhalde neredeyse gelirdi.

Ama Brede gelmiyordu.

Fırtına hızlanıyor, karları Axel'in yüzüne yüzüne çarpıyordu, işler sarpa sarıyor! diye düşündü Axel, ama hâlâ yine de telâş etmiyordu, karların içinde kendi kendine göz kırpar gibiydi âdetâ: "Dikkat et, işler sarpa sarıyor!" Aradan uzun bir zaman geçince bir kere: "İmdat" diye bağırdı. Bu feryat fırtınadan dolayı uzaklardan işitilemez, ama hat boyunca Brede'nin kulağına erişebilirdi. Axel boş düşüncelerle olduğu yerde yatıyordu: Ah hele bir baltaya uzanabilseydi, o zaman ne yapıp eder, ağacı keserek belki kendini selâmete çıkarırdı! Ah elini çekip kurtarabilseydi! Eli sivri bir şeyin, bir taşın üzerinde idi. Taş; elinin tersine değıyor, yavaş ve hafiften gitgide eline saplanıyordu. Ah, şu melun taş çekilseydi aradan! Ama ne çare, şimdiye kadar hiç kimse bir taşın merhamete geldiğini görmemişti ki.

Zaman geçiyor, tipi daha da fazlalaşıyordu. Axel'in üzeri karlarla kapanmıştı; bütün bütün aciz kalakalmıştı; yüzünü karlar, suçsuz ve günahsız örtmüştüler; kar bir süre için erimişti, ama sonra yüzü donmaya, kar da artık erimemeye başlamıştı, işler sahiden sarpa sarıyordu!

O anda iki kere ve yüksek sesle: "İmdat!" diye bağırdı, sonra da etrafa kulak kabarttı.

Şimdi baltası da karla örtülmeye başlamıştı, artık sadece sapının bir kısmını görebiliyordu. İlerde azık torbası duruyordu, ona uzanabilseydi biraz bir şey yerdı, bir iki lokma bir şey yerdı. Hayattan pervasızca istedikleri, bu kadar çok olduğuna göre ceketini de arzulayabilirdi, çünkü üşümeye başlamıştı. Olanca sesiyle bir daha haykırdı.

Brede, işte orada. Olduğu yerde durmuş, bağırان adamdan yana bakıyordu; bir an için durdu ve ne olduğunu öğrenmek istiyormuş gibi baktı. Biraz ağlamaklı bir sesle Axel: "Gel de şu baltamı ver bana!" diye seslendi. Brede başını öbür tarafa çevirdi, ne olduğunu öğrenmişti; şimdi yukarıya telgraf tellerine bakıyor, galiba ıslık çalmaya hazırlanıyordu! Kaçık mıydı Brede! Axel öncekinden daha yüksek sesle: "Gel de şu baltayı ver bana, ağacın altında kaldım!" diye tekrarladı. Ama Brede görevine o kadar bağlı, işine o kadar düşkün olmuştu ki gözü telgraf tellerinden başka bir şey görmüyor, sadece boyuna ıslık çalıp duruyordu. Hem gören göz kılavuz ister mi, ıslığını şen şakrak, öç almak istercesine çalıyordu! "Ya, beni öldürmek, bana baltayı bile vermemek istiyorsun öyle mi?" diye seslendi Axel. Ama şimdi Brede'nin hat boyunca daha ilerlere gitmesi, telleri gözden geçirmesi lâzımdı anlaşılan; nitekim tipinin içinde gözden kaybolup gitti.

Eh, öyle olsun! Ama şimdi Axel baltaya uzanabilecek kadar bir serbestleseydi, tamamdı o zaman! Axel üzerine abanmış muazzam yükü kaldırmak için vücudunu, göğsünü gerdi; tomruğı kımıldattı, sarstı, fakat sonunda üzerine daha fazla kar dökülmüş oldu, o kadar. Faydasız bir iki deneyiştten sonra bu işten vazgeçti.

Hava kararmaya başlamıştı. Brede çekip gitmişti, ama bu zaman içinde ne kadar uzaklaşmış olabilirdi? Çok değıl. Axel yeniden seslendi, aklından geçenleri de açıkça bildirdi: "Beni burada bırakıp gidiyor musun, katil herif?" diye seslendi. "Allah'tan korkmaz mısın sen? Ufacık bir

yardımınla benden bir inek alman kabil, biliyorsun bunu; fakat sen bir köpeksin Brede, beni öldürmek istiyorsun! Fakat dur hele, seni dava edeceğim, unutma bunu sen! Gelip bana baltayı veremez misin sanki?"

Ses yok. Axel kütüğün altında kendini tekrar zorladı, vücuduyla ağacı biraz kımıldattı; ama bu davranışı, üzerine daha çok karın boşanmasından başka sonuç vermedi. Bunun üzerine kaderine boyun eğip içini çekti, hem de yorulup uyuşmuştu. Hayvanları şimdi kulübede böğürüşmekteydiler, sabahtan beri ne kuru, ne de yaş yüzü görmemişlerdi, onları doyuracak bir Barbro yoktu artık; Barbro başını alıp gitmiş, üstelik iki yüzüğü de parmaklarında götürmüştü. Hava kararıyor, evet, akşam oluyor, gece oluyordu; ama tehlikeyi yine de savuşturabilirdi, fakat üşümeye de başlamıştı; sakalı buz tutmuş, gözleri hemen hemen donmaya başlamıştı; ilerde ağaçta asılı ceketi çok makbule geçecekti, bir bacağı kalçaya kadar sahiden uyuşmuş muydu ne? "Her şey Allah'ın elinde!" dedi, istedikten sonra o anda gayet dindar olabiliyordu. Hava kararıyordu, evet, başucunda yakılı bir lâmbası olmadan da ölebilirdi! Axel yumuşuyor, arınıyordu; boyun eğmişliğini göstermek için fırtınaya doğru tatlı tatlı ve safiyetle gülümsedi; çünkü yağan, Allah'ın karıydı, ne suçu vardı bu karın? Evet, Brede'yi dava etmekten de vazgeçebilirdi Axel.

Durgunlaşıyor, gitgide uyku bastırıyor, zehirlenmiş gibi uyuşuyordu; gözlerinin önünde öyle çok beyazlık görüyordu ki: Ormanlar, düzlükler, büyük büyük kanatlar, beyaz örtüler, beyaz yelkenler, beyaz, beyaz... ne demekti bu? Saçma, pek iyi biliyordu ki kardır, kendisi ormanda yatmaktadır, hangi kuruntu, bir ağaç kütüğünün altında gömülmüş, kalmış işte. Derken yeniden şansına bağırıyor, uluyor, kıllı koca göğsü karlara gömülüdür, uluyor, sesini kulübedeki havanlar bile duysun istiyor, tekrar tekrar haykırıyor. "Sen bir domuzsun, canavarsın!" diye bağırıyor Brede'nin arkasından. "Beni burada ölüme bırakmakla ne yaptığının farkında mısın? Bana baltayı verecek misin diye soruyorum sana. Bir canavar mısın, yoksa bir insan mı? Meramın beni burada yüzüstü bırakmaksa var git güle güle!"

Uyumuş olmalıydı, kaskatı ve cansız yatıyordu, ama gözleri açıktı, kirpikleri buz tutmuş olmakla beraber gözleri açıktı, o durumda gözlerini kırpıştıramıyordu, gözleri açık mı uyumuştur? Belki yalnız birkaç dakika, belki de bir saat uyumuştur, Allah bilir; ama şimdi karşısında Oline duruyordu Axel onun sesini işitiyordu: "Aman Yarabbi, sağ mısın sen, sağ mısın?" diye soruyordu Oline. "Ne diye burada yatıp duruyorsun, aklını mı oynattın." diye soruyordu. Oline karşısındaydı, orası muhakkak.

Evet, koku alan, çakallara benzeyen bir tarafı vardı Oline'nin; bir yerde bir felâket olmaya görsün oracıkta biterdi, burnu yaman koku alıyordu; böyle gayretli ve koku almakta usta olmasaydı hayatta işini nasıl yürütebilirdi? Demek Axel'in yolladığı haberi almış, yetmiş yaşında olmasına rağmen ev işlerinde Axel'e yardımcı olmak için dağı aşıp gelmişti. Tipi yüzünden dün Sellanraa'da bağlamış kalmış, bugün Maaneland'a uğrayınca evde kimseyi bulamamıştı; hayvanları yemlemiş, kapı önüne çıkıp dışarıya kulak kabartmış, inekleri sağdıktan sonra etrafı yine bir dinlemiş, bu işten bir şey anlamamıştı.

Derken bir sesleniş işitmiş, kendi kendine: "Bu, ya Axel'dir, ya da iyi saatte olsunlardan biri!" demişti. "Öyle de böyle de olsa sağı solu araştırıp ormanın bunca kargaşalığı içinde yüce Tanrının sonsuz hikmetine ermek zahmete değer doğrusu. Şeytan bana ne diye dokunsun: ben onun kundurasındaki bağı bile çözmeye lâıyk değilim."

İşte şimdi Oline karşısında duruyordu.

Balta mı? Oline karları eşeliyor, baltayı bulamıyor. Bu işi baltasız başarmayı deniyor, ağacı olduğu gibi kaldırmaya yelteniyor; ama küçük bir çocuk gibidir, elinden ancak küçük dalları sarsmak geliyor. Tekrar baltayı aramaya başlıyor, karanlık çökmüştür, ama Oline elleriyle ayaklarıyla karları

eşelemeye devam ediyor. Axel, yerini göstermekten aciz, yalnız evvelce nereye koymuş olduğunu söyleyebilir, ama baltayı koydunsa bul. "Ah, ah, Sellanraa bu kadar uzakta olmasaydı!" diyor Axel. Oline bu sefer de kendi bildiğine aramaya koyuluyor, Axel: "Yok, yok!" diye sesleniyor, "Balta orda değil!"

"Dur, dur!" diyor Oline. "Etrafı bir arayayım hele. Ya bu ne?"

"Buldun mu?" diye soruyor Axel. Oline övüne sevine: "Evet yüce Tanrımın inayeti sayesinde!" cevabını veriyor. Fakat Axel'in yüreği daralmıştır. Artık pek öyle bir şey düşünecek halde olmadığını itiraf ediyor, nerdeyse her şey bitmiş olacaktır. Bu durumda baltayı ne yapsın Axel? Yerinden kımıldanamıyor ki! Onu, ağacı parçalayarak Oline'nin kurtarması lâzım. Haha, Oline eline hiç balta almamış bir insan mı? Hayatında hayli odun yarmıştır.

Axel yürüyemiyor, bir bacağı yarı yarıya histen, hareketten kesilmiş, sırtı sızılar içinde, şiddetli sancılardan neredeyse ulumak üzere, hâsılı kendini hayatta hissetmiyor pek, vücudunun bir parçası hâlâ ağacın altında gibidir. "Ne tuhaf, bir şey anlamıyorum!" diyor Axel. Oline ise pekâlâ anlıyor ve güzelin güzeli kelimelerle her şeyi bir bir anlatıyor: Evet, bir insanı ölümden kurtarmıştı. Şu kadarını bilmekteydi ki her şeye kadir Tanrı aciz bir âlet olarak onu kullanmış, gökteki meleklerini seferber etmek istememişti. "Ya sen Axel, Rabbimin hikmetini idrak etmiyor musun?"

Rabbim topraktaki bir solucanı imdada göndermeyi murat etseydi solucan da bu işi yapardı."

"Evet, biliyorum, ama bende bir acayıplık var" dedi Axel.

"Acayıplık mı? Az sabret hele, biraz kımıldan, öne eğil, doğrul, evet, ha şöyle, her seferinde azdan azdan! Mafsalların paslanmış, uyuşmuş senin. Giy ceketini de ısın hele! Şimdi ve ilerde, ömrüm boyunca Rabbimin meleğini unutmayacağım, bu defa kapı önünde nasıl da çağırdı beni. O anda ormandan sesler geldiğini duydum. Cennet günlerini yaşıyordum âdeta, sanki Jericho duvarları önünde borazanlar çalıyordu..."

Mükemmel! Ama bu gevezelikler olurken Axel vakit buluyor, ellerini ayaklarını kımıldatarak yürümesini öğreniyor.

Yavaş yavaş eve doğru yürüyorlar, Oline hâlâ imdada yetişen Hızır rolündedir, Axel'i tutmuş yürütüyor. Pekâlâ oluyor, Aşağı doğru hayli yol aklıktan sonra Brede ile karşılaşıyorlar. "O ne?" diye soruyor Brede. "Hasta mısın? Sana yardım edeyim mi?"

Axel düşmanca susuyor. Öç almamaya, Brede'yi dava etmemeye ahdetmiş bulunuyordu, o kadarla kalmıştı. Peki ama Brede böyle yukarıya doğru yine nereye geliyordu? Oline'nin Maaneland'a geldiğini görmüş, Axel'in imdat seslerini muhakkak işitmiş olacağını anlamış mıydı? Çenesi açılmış: "Vay, sen burada mısın, Oline?" diyor Brede. "Axel'i nerede buldun? Bir ağaç altında mı kalmış?"

Brede ağırdan alarak devam ediyor: "Biz insanlar, başımıza neler de geliyor bizim! Demin telgraf hattına bakıyordum, birisinin bağırdığını işittim. Hemen yerinden fırlayan biri varsa o da ben oldum, gerekirse yardımım dokunur diyordum. Meğer sendin, Axel, öyle mi? Ağaç devrildi altında kaldın ha?"

Axel: "Evet, sen aşağı inerken beni duyup gördüğün halde önümden geçip gittin!" diye cevap verdi. Bu korkunç hainliği işitince Oline: "Üstüme iyilik sağlık" diye bağırdı. Brede durumu açıkladı: "Seni gördüm mü? Gördüm görmesine. Ama beni çağırabilirdin pekâlâ, niçin seslenmedin? Seni gördüm, evet, fakat yere uzanmış ta biraz dinleniyor diye düşündüm."

Axel tehdit eden bir sesle: "Kapa çeneni!" dedi. "Beni mahsus yüzüstü bıraktın."

Oline, Brede'nin şu anda işe karışmasının doğru olmayacağını anlıyor. Bu, kendisine olan ihtiyacı

azaltacak ve kurtarıcılığındaki şarını eksiltecektir. Oline, Brede'nin Axel'e yardım eli uzatmasına, evet, hatta dağarcık veya baltasını alıp taşımaya bile engel oluyor. Ah, ah o anda Oline yüzde yüz Axel'den yanadır; ilerde günün birinde Brede'ye gider de önüne bir fincan kahve konursa o zaman toptan Brede'nin tarafına geçer. "Canım, hiç değilse baltayı yahut kar küreğini ben taşıyayım!" diyor Brede. Axel'in yerine Oline cevap veriyor: "Olmaz, o kendi taşımak istiyor" Brede eski sözünde ısrar ediyor: "Ne de olsa beni çağırabilirdin, Axel. Seninle aramız o kadar açık mı ki bunu benden esirgedin? Seslendin mi? O halde daha hızlı bağırmalıydın. Ne berbat tipiydi o, düşünmen lâzım birader! Hem sonra bana elinle de işaret edebilirdin."

"Ellerim serbest değildi ki birinden biriyle sana işaret edebileyim!" cevabını veriyor Axel. "Elim kolum bağlı gibi yatıp kaldığımı gördün pekâlâ!"

"Yoo, o kadarını görmedim. Böyle bir şeyle hiç karşılaşmış değilim ki! Bari ver de eşyanı taşıyayım, dinlen hem!"

Oline. "Axel'i rahat bırak. Axel hasta!" diyor.

Artık Axel'in de beyni yerine gelmiştir. Axel, ihtiyar Oline hakkında öteden beri pek çok şeyler işitmiştir; hayatını bir Oline kurtarmış olacak olursa bu kadının bundan böyle kendisine daima pahalıya oturacağını, başına tebelleş olacağını kavırıyor. Axel şerefi biraz bölüştürmek istiyor, dağarcıkla âletleri Brede'nin taşımaya izin veriyor; hatta Axel yükünün hafifliğini, rahat ettiğini söylüyor. Ama Oline buna razı değildir, dağarcığı çekiştiriyor, taşınacak şeyleri ancak ve yalnız kendisinin taşıyacağını bildiriyor. Her üç tarafın bönce kurnazlıkları birbiriyle çarpışmaktadır. Axel bir an tutanı, yedeni olmaksızın kalakalıyor; artık hiç sendelemediği halde Brede onu kollamak üzere dağarcığı elinden koyuvermek zorundadır.

Şimdi bitkin erkeğe Brede destek oluyor, yükü de Oline taşıyor. Oline yükü çekiyor, sürüklüyor, öfke içinde ve bütün şirretliği üstündedir, işin en değersiz, en kaba kısmını dönüş yolunda kendi üzerine yüklenmek ne zor! Kahrolası Brede, burada ne arıyordu sanki? "Hey, Brede!" dedi. "Neler de işittim, sana çiftliği sattırdılar mı?"

Brede arsızca: "Niçin soruyorsun?" diye soruyor.

"Niçin mi soruyorum? Bunun gizli tutulacağını bilmiyordum."

"Ne saçma şey, Oline, gelip çiftliğe sen de bir fiyat teklif etseydin!"

"Ben mi? Kocamış bir kadınla alay mı ediyorsun?"

"Vay sen zengin olmadın mı? İhtiyar Sivert'in kasası sana miras kalmış, öyle diyorlar, haha hay!"

Boşa çıkmış miras meselesinin hatırlatılması Oline'yi yumuşatmıyor. "Evet, ihtiyar Sivert elinden gelen iyiliği benden esirgememiştir, başka türlü ne söyleyebilirim!" cevabını veriyor. "Ama ölürken teknil dünyalığının üstüne oturdular insan soyulup soğana çevrilince, tepesindeki çatıdan mahrum kalınca ne hale girer, bunu sen de bilirsin, Brede! Fakat ihtiyar Sivert şimdi büyük salonlara, saraylara nail oldu. Sana bana gelince, bizler hâlâ yeryüzündeyiz; herkes pabucunun kirini bizim üstümüzde temizliyor."

"Senden bana ne?" diyor Brede ve Axel'den yana dönüyor. "Tam zamanında geldiğim, evine dönmene yardım edebildiğim için pek memnunum. Hızlı yürümüyorum ya?"

"Hayır."

Fakat Oline ile çekişmek, Oline ile tartışmak! İmkânsız! Oline aslâ boyun eğmez, göğü yeri birbirine katıp düşmanlık ve dostluk, zehir ve zevzeklikten ibaret bir bileşim haline getirmekte kimse onunla boy ölçüşemezdi. Şimdi bir de Axel'e yardım edip onu evine götürenin meğer Brede olduğunu

işitmek zorunda kalmıştı. "Ha, ne diyecektim!" diye söze başladı. "Sen hani şu Sellanraa'ya gelen beylere çuvallarındaki taşları gösterdin miydi?"

"Axel, eğer istersen seni sırtıma alayım da öyle taşıyayım!" diyor Brede.

"İstemez," cevabını veriyor Axel. "Fakat iyiliğine teşekkür ederim."

Bir taraftan da hep yürümekteydiler, eve yaklaşıyorlardı; Oline hâlâ bir şeyler elde etmek istiyorsa kaybedecek zamanı olmadığını anlıyor: "Axel'i ölümünden sen kurtarsaydın çok daha iyi olurdu Brede!" diyor. "Fakat bu nasıl iş, uğradığı felâketi gördün, imdat diye bağırdığını işittin de hiç oralı olmadan bırakıp gittin?"

"Sen hele çeneni tut!" diyor Brede.

Nitekim yapacağı en rahat şey de çenesini tutmaktı, Oline'nin. Karlara bata çıka yürüyor, ağır bir yük taşıyordu; hızlı hızlı soluyor, ama yine de çenesini tutmuyordu. Elinde bir koz vardı ki bunu en sona saklamıştı, nazik bir mesele, göze alıp işe girişsin miydi? "Peki, Barbro, demek Barbro taşı tarağı topladı, çekti gitti, öyle mi?" diye soruyor Oline. Brede umursamayarak cevap veriyor: "Evet, sen de bu sayede kendine kışlık kapı bulmuş oldun."

Fakat bu anda Oline'nin karşısına yine iyi bir fırsat çıktı; ne çok arandığını, köyünde herkesler tarafından istendiğini duyurabilirdi. Gidecek iki yeri vardı; evet, evet, üç de olabilirdi. Onu rahibin evinden de çağırıyorlardı. Bir de ne zarar, varsın Axel de işitsin, şunu da çıtlattı: Kış için kendisine bilmem ne kadar para teklif edildiğini söyledi, üstelik bir çift kundura ile bir koyunluk yem de caba. "Ama ben bu Maaneland'a iyilikte üstüne yok bir adamın yanına geldiğimi biliyorum, o benim emeğimi fazlasıyla öder, ben bunun için kalktım da buralara geldim!" dedi. Brede sanki ne diye tasa ediyormuş, Tanrı Teâlâ şimdiye kadar Oline'nin önüne peş peşe kapılar açmış, açmış da hep buyur, demiş. Tanrı, Oline'yi Maaneland'a tevekkeli göndermemiş, çünkü Oline bu gece bir insanı ölümünden kurtarmış.

O anda Axel bütün bütün takatten kesildi, ayağı tutmaz oldu. O ana kadar her şey yolunda gidip dururken, kollarına bacaklarına zamanla eski sıcaklık ve hayat gelirken şimdi ayakta durabilmek için yüzde yüz Brede'nin yardımına muhtaç oluvermesi ne tuhaf! Bu dermansızlık Oline'nin emek ödemekten söz açtığı zaman başlamış, daha sonra hayatını kurtardığını tekrarladığı vakit büsbütün artmıştı. Axel, Oline'nin zaferini bir kere daha küçültmek mi istiyordu? Allah bilir, ama ne olursa olsun kafası yine eski düzgünlüğüne kavuşmuştu. Binalara yaklaşıyorlardı ki Axel birden durdu ve: "Eve kadar yürüyemeyeceğim galiba!" dedi. Brede onu derhal sırtına aldı. Bir süre de bu şekilde gittiler. Oline ateş püskürüyor, Brede sırtında boylu boyunca Axel'i taşıyordu. "Peki, ya o işten ne haber, Barbro'nun bir çocuğu oluyordu hani?"

Yükünün ağırlığı altında Brede: "Ne çocuğu?" diye inledi. Gayet garip bir kafilte teşkil etmişlerdi, Axel ta kapı eşiğine kadar Brede'nin sırtından inmedi.

Brede alabildiğine soluyor. "Öyle ya, yoksa çocuk olmadı mı?" diye soruyor Oline. Axel lâfa karışıyor. Brede'ye: "Sen olmasaydın ben bu gece eve nasıl dönerdim, bilemiyorum doğrusu!" diyor. Ama Oline'yi unutmuyor ve: "Sana da teşekkür ederim, Oline," diyor, "beni ilk bulan sen oldun. İkinize de teşekkür ederim."

Axel'in kurtarıldığı gece, böylece kapandı.

Ertesi günler Oline'yi bu büyük serüvenden gayrı bir konuda konuşturmak kolay olmadı. Onun aşırı gitmesini önlemek için Axel hayli uğraştı. Oline, imdat seslerini duyabilmesi için Tanrı habercisi meleğin kendisini kapı önüne çağırdığı sırada odanın neresinde olduğunu gösteriyordu; Axel tekrar

başka şeyler düşünmeli, kendini toplamalıydı. Yeniden ormandaki işine başladı, ağaç kesmeyi bitirdikten sonra tomrukları alıp Sellanraa'ya, hızara götürdü.

Temiz bir kış çalışmasıydı bu: Tomrukları yukarıya, oraya iletiyor, kesilip biçilmiş tahtaları alıp aşağıya, çiftliğine dönüyordu. Fakat elini çabuk tutmak, şiddetli soğukların başlayıp da hizarın donmasından, yani yıl başından önce bu işin sonunu getirmek gerekiyordu, işler yolunda gidiyor, her şey olup bitiyordu. Köyden boş döndüğü zamanlar Sivert Sellanraa da kızağına bir tomruk yüklüyor, komşusuna yardım ediyordu. Her ikisi karşılıklı bir güzel yârenlik ediyorlar, birbirlerinden hoşlanıyorlardı.

"Köyde ne var, ne yok?" diye sordu Axel. Sivert: "Hiç!" cevabını verdi. "Bizim buralara yeni bir göçmen geliyormuş."

Yeni bir göçmen, "hiç" olur muydu bu, fakat Sivert konuşunca böyle konuşurdu işte. Bulundukları yerlere her yıl yeni bir göçmen gelip yerleşiyordu; Breidablick'in aşağısında şimdi beş çiftlik peyda olmuştu; güneye bakan arazi, bataklıktan daha çok çifte elverişli olmasına rağmen yukarı taraflarda yerleşme işi daha yavaş gidiyordu. Isak, Sellanraa'yı kurmakla ta tepeye tırmanmaya cesaret eden göçmen olduğunu göstermiş, içlerinde en gözü pek, en akıllı o çıkmıştı. Peşinden Axel Ström geliyordu. Şu halde şimdi bir adam daha yeni toprak satın almıştı. Yeni gelecek olanın, Maaneland aşağısındaki ormanla, kurutulması gereken büyük bir bataklıktan ibaret bir arazi aldığı söyleniyordu. Topraktan bol ne vardı ki?

Axel: "Ne biçim adammış, öğrendin mi?" diye sordu, Sivert cevap verdi: "Hayır. Elinde hazır binalar varmış, onları buraya getirtip bir çırpıda kuruverecekmış."

"Ya, şu halde parası var, demek ki?"

"Öyle olmalı. Ailesiyle beraber geliyormuş, karısı ve üç çocuğu ile. Sığırları, beygirleri de varmış."

"Öyleyse paralı bir adam!" dedi Axel.

"Başka bir şey öğrenmedin mi?"

"Hayır. Otuz üç yaşında imiş."

"İsmi ne?"

"Aron diyorlar. Çiftliğine Storborg adını koymuş."

"Öyle mi, demek Storborg, Koca Kale, evet evet, küçük de değil hani."

"Kendisi sahilden bir adam. Dediklerine göre şimdiye kadar balık ticareti yapmış."

"Şu halde çiftten çubuktan anlar mı, anlamaz mı, iş orada!" dedi Axel." Hakkında başka bir şey öğrenmedin mi?"

"Hayır, tapu senedini alınca parayı hemen ödemiş. İşittiklerim bu kadar, fakat söylenenlere bakılırsa balıkçılıktan bir hayli para kazanmış. Şimdi buralara yerleşip ticaret yapmak istiyormuş. Evet, öyle diyorlar."

"Demek ticaret yapacak!"

En önemli haber de buydu, iki komşu yol boyunca bu meseleyi inceden inceye konuştular. Hiç işitilmedik bir haberdirdi bu, çiftliklerin tarihçesinde belki en büyük bir yenilik. Ortaya bir sürü konu çıkmıştı: Yeni göçmen kiminle ticaret yapmak istiyordu? Allah'ın kırlarındaki sekiz çiftlikle mi? Yoksa köyden de müşteriler geleceğini mi umuyordu? Fakat ne olursa olsun bir dükkân, pek önemli bir şeydi; belki böylelikle oralara yerleşenler de çoğalır, emlâk ve arazi fiyatları artardı, kim bilir!

Nasıl da konuşuyorlar, bu konudan hiç de bıkmıyorlardı! İki erkeğin de menfaatleri, gayeleri

vardı, başkalarınınkine kadar önemliydi bunlar. Toprak, dünyasıydı onların; çalışmak, mevsimler, ekinler, hasatlar onların hayatında birer hâdise oluyordu. Bunlarda heyecan yok muydu? Oo, bol bol! Zaman olur uykusuz kalır, zaman olur çalışmaktan yemek yemeye vakit bulamazlar, yine de dayanırlardı. Sıhhatleri müsaitti, bir çam gövdesi altında yedi saat sıkışıp kalmak, yeter ki kemiklerine bir şey olmasın, onların ne hayatlarına, ne sıhhatlerine bir zarar veremezdi. Ufuksuz, manzarasız bir alemde geçen bir hayat mı dediniz? Öyle! Fakat Allah'ın kırında, şu Storborg'un, ticaret hayatıyla açtığı ümitler ufku az şey midir?

Noel'e kadar hep bundan bahsedildi...

Axel bir mektup almıştı, üzerinde bir aslan resmi bulunan bu koca mektup hükümetten geliyor ve içinde, telgraf telleriyle alet ve edevatı Brede Olsen'den teslim alarak yılbaşından itibaren hattı kontrol işine Axel'in bakması isteniyordu.

Atlar, arabalar bataklıkları aşırp geliyorlar, yeni göçmenin arkasından binaları da getiriliyordu, günler günü yüklü arabalar birbirini izledi. Sonradan Storborg adını alacak yerde yükler boşalıyor, yapılar günün birinde muazzam bir şey olacağı benziyordu; yamaçta dört adam bir duvarla iki mahzen yapmak üzere taş kırmakla meşguldüler.

Arabalar geliyor, geliyordu. Direkler önceden kesilip biçilmiş, hazırlanmıştı, bahar gelir gelmez çatılıp kurulmaları kalıyordu; her şey inceden inceye hesaplanmış, direkler sıra ile numaralanmıştı; ne bir kapı, ne bir pencere, eksik noksan bir şey yoktu; verandanın renkli camı bile unutulmamıştı. Günün birinde tepeleme lâta yüklü bir araba çıkageldi. Bu da nesi? Breidablick aşağısındaki göçmenlerden birinin bildiğı bir şey, bu göçmen güneydendi, evvelden görmüşlüğü vardı bunu. "Bunlardan bahçe parmaklığı olur" dedi. Demek yeni göçmen, bu ıssız yerlerde bir bahçe yapmak istiyordu, büyük bir bahçe.

İşler ümitli dönemlere giriyordu galiba; bataklıklarda; şimdiye kadar böylesine bir hareket, bir faaliyet, görülmemişti. Beygir sahipleri yaptıkları nakliyat sayesinde iyi para kazanıyorlar, aralarında bu meseleyi görüşüyorlardı: İlerisi için de para kazanmak ümitleri çoğalıyordu; tüccar içerden, dışarıdan mal getirtecek, bu mallar deniz kenarından buralara birçok atlarla taşınacaktı.

İşler yaman olacağı benziyordu. Taşıma işlerini yönetmek üzere genç bir kâhya yahut vekil gelmişti. Acele etmelerini, her şeyin çabuk çabuk yapılmasını istiyor, geride artık pek o kadar fazla yük kalmamış olmasına rağmen seferber ettiğı beygirlerin sayısını boyuna çoğaltıyordu. Kendisine: "Binaların getirilecek daha çok şeyi kalmadı ki!" dediler, "Evet, ama ya mallar?" cevabını verdi.

Sivert Sellanraa her zaman olduğı gibi boş araba ile dönmüş geliyordu, kâhya ona seslendi: "Niçin boş dönüyorsun? Bizim eşyayı arabana doldurup Storborg'a getirebilirdin!" dedi. Sivert: "Olurdu pekâlâ, ama bana söylemediler ki!" cevabını verdi. Adamın biri kâhyaya fısıldadı: "Sellanraa'dandır, iki beygirleri vardır onların!"

Kâhya sordu: "İki beygiriniz, varmış, doğru mu? Getir ikisini de, bizim eşyaları taşı, para kazan."

"Fena bir iş değil hani!" dedi Sivert. "Ama şu sıra vakit müsait değil."

"Para kazanmaya vaktin yok mu?" diye sordu kâhya.

Hayır, Sellanraa'da her zaman için boş vakit olmuyor, çok kere başlarını kaşımaya fırsat bulamıyorlardı. Hatta şimdi de ilk olarak iki yardımcı tutmuşlar, bir ahır yapmak üzere İsveçli iki duvarcıya dinamitle kayalardan taş kırdırıyorlardı.

Bu ahır seneler senesi Isak'ın en büyük emeli olmuştu. Sığırları barındırdıkları kulübe gitgide pek küçük, pek yetersiz gelmeye başlamıştı; doğru dürüst bir gübreligi bulunan çifte duvarlı bir taş ahır olmalıydı. Fakat yapılması gereken o kadar çok şey vardı ki biri yapıldı mı peşinden hemen öbürü geliyor, ne olursa olsun yapı faaliyetinin arkası alınamıyordu. Isak'ın bir hızarı, bir değirmeni, bir yazlık ahır vardı; niçin bir de demirci ocağı olmasındı? Sırf yasak savmak üzere küçük bir demirci ocağı! Çünkü tokmak eğrildiğı yahut birkaç nal gerektiğı vakit köy dünyanın yolu tutuyordu. Bir ocak, bir de örs, Isak'ta da bunlar niçin olmasındı? Hâsılı Sellanraa'da irili ufaklı nice nice yapılar belirmişti.

Çiftlik boyuna büyüyordu, alabildiğine büyüyordu; baktılar ki artık hizmetçisiz olacak gibi değil, Jinsine'nin temelli yanlarında kalması icabetti. Babası, demirci, fırsat düştükçe kızını ve artık evine dönüp dönmeyeceğini soruyor, ama bu işin üstüne düşüp de ısrar etmiyor, bununla da herhalde bir

maksat güdüyordu. Sellanraa'nın yeri boş arazinin en üstüdür; Sellanraa geliştikçe gelişmekte evden emlâkten yana çoğalmakta, ama insanları hiç değişmemektedir. Artık Laponlar uğramıyor çiftliğe, uğrayıp da beylik taslamıyorlar, bu iş çoktan bitti. Lâponlar artık çiftliğin önünden bile geçmiyorlar pek, iyisi mi çiftlik etrafında geniş bir kavis çizerek geçip gidiyorlar, hele artık evden içeri adım attıkları yok, duracak olsalar bile kapı dışında duruyorlar. Lâpon kısmı ıssız yerlerde yaşar, karanlıklarda yaşar; ışığa, havaya çıkacak oldu mu kurtçuklar, böcekler gibi telef olur. Vakit vakit sapa bir yerde, çiftlikten çok uzakta, Sellanraa'nın bittiği bir yerde bir buzağı veya bir kuzu sırta kadem basıyor. Buna karşı elden ne gelir? Bu, Sellanraa'yı yıkmaz tabii. Sivert tüfek kullanmasını bilse bile tüfeği yoktur ki, hem ateş edemez o, keyfine şenliğine bakar, cenkçi değildir, maskara herif! "Hem Lâpon vurmak yasak olsa gerek!" der.

Sellanraa, sürüsünden ufak tefek kayıpların acısını unutabilir, çünkü büyüktür, güçlü kuvvetlidir; ama büsbütün dertsiz, tasasız mı? Nerde? Inger'in kendinden ve hayatından hiç de memnun kalmadığı zamanlar oldu, evet, bir ara uzun bir yolculuk yapmıştı ya, işte ondan olacak berbat bir halsizliğe yakalanmıştı. Geliyor, geçiyor, sonra yine geliyordu. Inger iyi günlerinde olduğu gibi eline çabuk ve hamarattır; kocasına, o değirmen ecinnisine karşı şirin ve sıhhatli bir kadındır; ama Drontheim'e ait anıları yok mu? Hülyalarında oraya dönmüyor mu? Dönmez olur mu, dönüyor, hele kış ayları. Kış gelince onun gönlünde zaman zaman yaman bir yaşama hırsı köpürüp taşıyordu; tek başına dans edemezdi ya, onun için balosu yok. Kara kara düşüncelere dalsın da eline bir dua kitabı mı alsındı? Ah evet, ama Allah bilir, öteki de güzel ve harikulâde! Inger kanaatkar oldu. İsveçli duvarcılar ne de olsa yabancılardır, çiftliğe yeni sesler geldi; fakat duvarcılar yaşlıca, sessiz sakın kimseler, oyunla değil çalışmakla meşguller. Ama tabii hiç yoktan daha iyi, hiç değilse onlarla biraz canlılık gelmiş oldu, biri çok güzel şarkı söylüyor, Inger ara sıra durup onu dinliyor. Adamın adı Hjalmar.

Şu var ki yine ile Sellanraa'da işler düzgündür, yolundadır denemez. Söz gelişi, Eleseus'tan yana büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Ondandır bir mektup geldi, Eleseus mühendisin yanındaki işine son verildiğini yazıyordu, yakında başka bir iş bulacakmış, ama beklemeliymiş Derken bir mektup daha geldi, bir büroda yüksek bir işe girmeyi beklediği şu sırada ağzını havaya açarak yaşayamayacağını bildiriyordu. Evden kendisine yüz kron gönderilince Eleseus bu paranın ancak ufak tefek birkaç borcunun ödenmesine yettiğini yazdı "Ya!" dedi Isak. "Fakat biz şimdi duvarcı çalıştırıyoruz, sürü sürü masrafımız var, Eleseus'a sor bakalım, eve dönüp bize yardım etmez mi?" Inger yazdı, ama Eleseus yurduna dönmek istemiyordu, hayır, aynı yolculuğu boş yere bir daha tekrarlamaktansa açlıktan ölmeyi daha uygun buluyordu.

Bak hele, koca şehirde büroların birinde açık, yüksek bir görev yoktu herhalde. Eleseus da kendine yol açmaktan yana yeterince girgin bir insan değildi belki. Allah bilir yahut da tuttuğunu koparır bir kimse değildi Eleseus. Kâtipliğinde becerikli ve çalışkandı muhakkak, ama açıkgoz ve kavrayışlı mıydı bakalım? Ya değilse?

Cebinde iki yüz kronla çiftlikten şehre döner dönmez, ödenmedik borçlarla burun buruna gelmişti, bunları ödedikten sonra kendine bir baston almak zorunda kalmıştı, eski şemsiye sapıyla yapamıyordu artık. Almak zorunda olduğu daha başka şeyler de sıra bekliyordu: Bütün arkadaşlarının başındakinden, kışlık bir kürk kasket, bir çift patinaj kundurası, dişlerini karıştırmak ve önlerinde bir kadeh, oturmuş yarenlik ettikleri sırada çıkarıp kibar kibar onu bunu göstermekte kullanmak üzere gümüş bir kürdan. Bol parası olduğu zamanlar arkadaşlarına mümkün mertebe ısmarlıyordu, dönüşünde tertipledikleri bir eğlente en tutumlu tarafından altı şişe bira açtırmıştı. Arkadaşları: "Ne, garson kadına yirmi öre mi bırakıyorsun? Biz hep on öre veririz!" demişlerdi de Eleseus: "Cimri

olmayalım, baylar!" cevabını vermişti.

Cimri değildi Eleseus, hayır, bu onun şanına yakışmazdı, o büyük bir çiftliğin oğluydu, evet, bir malikânenin oğlu; onun babası olan Uçbeyinin uçsuz bucaksız ormanları, dört baş beygiri, otuz baş ineği, üç ekin biçme makinesi vardı. Bir yalan çıkını değildi Eleseus, Sellanraa malikânesi masalını o yaymamıştı, bu işi zamanında bölge mühendisi yapmış, mühendis şehirde bununla övünmüştü. Fakat bu masala yarı yarıya inanılması Eleseus'ün zoruna gitmiyordu. Kendisi bir hiçti madem, şu halde hiç değilse önemli birisinin oğlu olabilirdi; bu ona kredi sağlıyor, o da böylelikle geçinip gidiyordu. Ama bu hep böyle devam edemedi tabii, sonunda günün birinde paralarıödemesi gerekti ve yerinden kıpırdayamaz oldu. Bunun üzerine arkadaşlarından biri, babasının ticarethanesinde ona bir yer buldu. Köylülerin alışveriş ettiği, çeşitli şeyler satan bir dükkândı bu, ne de olsa hiç yoktan iyiydi ya! Bir çırak ücretiyle bir aktar dükkânında çalışmak, hele öğrenim eğitim görüp Lensmann olmak isteyen, yetişmiş bir delikanlı için asla hoş bir şey olmamakla beraber, hiç değilse bu yoldan ekmek parasını çıkarıyordu; geçici bir çareydi bu, eh, aslında hiç te öyle berbat da değildi hani. Eleseus şirinliğini burada da gösteriyor, hoşla gidiyor, kendini müşterilere sevdirdiyordu. Eve, şimdi ticaret hayatına atıldığını yazdı.

Fakat bu, annesini öylesine hayal kırıklığına uğrattı ki! Eleseus ha bir tezgâh gerisinde durmuş, ha aşağı köydeki tüccarın yanına çırak olmuş, ikisi birbirinden farklı bir şey miydi? Evvelden Eleseus kıyas kabul etmez şekilde büyüktü, büyük. Ondan başka kim köyü bırakıp gitmiş de bir büroda çalışmıştı? Eleseus hayalindeki büyük ülküyü kayıp mı etmişti yoksa? Öyle aptal değildi Inger, alelâde ile fevkalâde arasında bir fark olduğunu biliyor, ama belki bu farkı kesin olarak bulamıyordu. Daha basit düşünceli, daha yalın kattı Isak; plânlarına daldığı zamanlar artık Eleseus'u hesaba katmıyordu, büyük oğlu âdeta ufkundan dışarı kayıp gitmişti, Isak günün birinde hayattan çekip gidecek olursa Sellanraa'nın iki oğlu arasında paylaşılacağını düşünmekten artık vazgeçti.

İlkbaharda İsveç'ten mühendisler, işçiler geldi; dediklerine göre yollar yapacaklar, barakalar kuracaklar, kayaları parçalayıp toprağı düzleyerek arsalar açacaklar, deniz kıyısındaki erzak müteahhitleriyle, beygir sahipleriyle, emlâkçılarla bağlantı kuracaklardı. Bütün bunlar ne için? Burası her şeyin sessiz ve ölü olduğu bir dağ başı değil mi sanki? Öyle, ama bakır tepe şimdilik tecrübe için işletmeye açılıyordu.

Ya, şu halde o iş gerçekleşiyordu, Geissler dolapları boşa çevirmemişti.

Kaymakam yoktu, demirhane sahibi yoktu; ama eski uzmanla eski mühendis gelmişlerdi. Isak'ın biçilmiş bütün tahtalarını, tabii vermeye razı olduğu kadarını, satın aldılar. Yiyecek, içecek de alarak iyi para verdiler; sonra da onunla tatlı tatlı konuşmaya daldılar, Sellanraa'dan hoşlandıklarını söylediler, "Havai hat!" dediler. "Tepeden ta aşağıya deniz kıyısına kadar tel hat!" dediler. Isak: "Bunca bataklık var, hepsinin üstünden nasıl geçer?" diye sordu, aklı pek etmiyordu çünkü. Bu söz karşısında mühendisler ister istemez güldüler. "Öbür yakadan" dediler, "bu yakadan değil, bu tarafın uzaklığı daha çok. Hayır, dağın öte yakasından doğruca denize inecek, o tarafta meyil fazla, mesafe de az! Madeni demir tekneler içinde havadan aşağıya sevk ederiz, göreceksin, ne mükemmel olacak! Fakat işin başında atlara taşıtacağız, bir yol yapıp arabalarla göndereceğiz. En azından elli at çalıştıracağız, bu da fevkalâde olacak. Hem burada gördüğün kadar da az değiliz biz. Buradakiler ne kadarız ki? Hiç! Öte yakadan gelenler var, çok. Bir alay işçi, hazır barakalar, erzak, her çeşit malzeme yola çıktı, yukarda tepede birleşeceğiz, işin içine hız giriyor, milyonlar giriyor, madenler güney Amerika'ya gidecek."

"Kaymakam bey yok mu?" diye sordu Isak.

"Ne kaymakamı? Ha şu mu? Hayır, hissesini sattı o."

"Demirhane sahibi?"

"O da sattı. Ya, demek onları unutmadın? Hayır, onlar başkalarına sattılar. O almış olanlar da tekrar başkalarına sattılar. Bakır tepe şimdi büyük bir şirkete, müthiş zengin kimselere geçti."

"Geissler nerde acaba?" diye sordu Isak.

"Geissler'i tanımıyorum."

"Lensmann Geissler, hani o zaman bakır tepeyi satmıştı."

"Ha, şu adam! İsmi Geissler miydi? Allah bilir nerelerde olduğunu. Onu da mı unutmadın?"

Derken dağda infilâklar başladı, yaz boyunca sürü sürü insanla tepelerde çalıştılar, büyük bir çalışmadır gidiyordu. Inger geniş ölçüde süt, peynir ticaretine girişmişti; ticaret yapmak birçok kimselerin gelip gittiğini görmek onu enikonu eğlendiriyordu. Isak güm güm öten adımlarıyla toprakları boydan boya arşınıyor, tarlalarını sürüyor, olup bitenlere kayıtsız kalıyordu, iki duvarcı ile Sivert ahırını yapıyorlardı. Koskoca bir yapıydı bu, ama yapılıp ortaya çıkması uzun sürdü; bu işte pek az adam çalışıyor, ayrıca Sivert tarla işlerine de yardım etmek zorunda olduğu için ikide bir duvarcıları bir başlarına bırakıyordu. Bereket, bir ekin biçme makinesine, ot kurutmakta üç becerikli hatun kişiye sahiptiler.

İşler rastgitmiş, ıssız topraklar hayata uyanmıştı, dört bir yandan para fişkırıyordu.

Storborg'a, şu ticaret yerine bakın bir; büyük çapta bir iş değil midir bu? Aron denen bu herif, anasının gözü bir şeydi şüphesiz. Eli kulağındaki maden işletmesinin kokusunu önceden almış olmalıydı ki dükkânıyla beraber hemen gelmişti. Ticaret yapıyor, haha, bir hükümet, hatta bir padişah gibi iş görüyordu. En başta ev işlerinde kullanılan her çeşit eşya ile işçi elbiseleri satıyordu; ama maden ocağının paralı işçileri yalnız en lüzumlu şeyleri alacak kadar eli sıkı kimseler değillerdi ki; hayır, her şey alıyorlardı. Storborg pazarı, hele pazar akşamları müşterilerle kıvıl kıvıl kaynıyor ve Aron paraları cebe indiriyordu; çırağıyla karısını yardımcı olarak tezgâh başında çalıştırıyor, yetiştirdiği kadar kendi de satıyor, yine de dükkânı gece geç vakitlere kadar boşalmak bilmiyordu. Köydeki beygir sahipleri haklı çıktılar; yukarıya Storborg'a muazzam bir mal nakliyatıdır gidiyordu. Birçok kısımlarında yola yer değiştirtmek, yolu adamakıllı bir düzeltmek gerekti. Şimdi yol, Isak'ın boş topraklarından geçen o dar patika olmaktan çıkmış, büsbütün başka bir şey olmuştu. Aron yaptığı ticaretle, açtığı yolla bütün o civarlar için sahici bir velinimet olmuştu. Asıl adı Aron değildi onun, vaftiz ismiydi bu, adı Aronsen'di, ya da hiç değilse o kendi kendine bu ismi vermişti, karısı ona bu isimle hitap ediyordu. Karı koca caka satmaktan geri durmuyorlar, iki hizmetçi kızla bir yaşama besliyorlardı.

Storborg toprakları şimdiki halde işlenmeden ekilmeden duruyor, tarımla uğraşmaya vakit bulamıyorlardı; hem bataklıklarda hendekler açmaya kim kalkacaktı ki! Buna karşılık Aronsen parmaklığı lâta tahtalarından bir bahçe yapmış; içine Frenk üzümü fidanları, yıldız çiçekleri, üvez fidanları ve başka ağaçlar dikmişti, zarif bir bahçe. Bahçedeki geniş yolda Aronsen pazar günleri bir aşağı bir yukarı geziniyor, uzun çubuğunu tütürüyordu. Arka plânda kırmızı, sarı, mavi camlarıyla evinin verandası bulunuyordu. Storborg! Küçük, şirin, üç çocuk ortalarda dolaşıyordu; kerime hanıma bir tüccarın ev kızı terbiyesi verilecek, oğlanlar ise ticaret hayatına yetiştirilecekti; eh, üçünün de istikbali parlak!

Aronsen ilersini düşünmeseydi kalkıp buralara gelir miydi? Balıkçılığında kalır, bahtı açık ise o işten de çok para kazanırdı; ama o iş ticarethane işletmek kadar kibar bir iş değildi ki. Etrafta itibar

yaratmıyor, insanın karşısında baştan şapkalar havalanmıyordu. Aronsen öteden beri kürek çekmişti, gelecekte yelken açmak istiyordu. Onun bir lâfı vardı: bom konstant. Evlâtlarının hayatı benimkinden daha çok "bom kontant" olmalı diyor, bununla da hayatta daha az zahmet çeksinler demek istiyordu.

Ve işte bak hele, durum gitgide mükemmelleşmeye yüz tutuyor, Aronsen ile karısı, hatta çocukları nezaketle selâmlanıyorlardı. Hatta çocukların bile selâmlanmasını küçümsemek doğru olamazdı. Ocak işçileri dağdan aşağı iniyorlardı, uzun zamandır çocuk yüzü görmemişlerdi. Aronsen'in çocukları koşup çiftliğin önünde işçileri karşıyorlar, işçiler de karşılarında üç fino köpeği varmış gibi onlarla ahbaplık ediyorlardı. Çocuklara para vermeyi çok isterlerdi, ama bunlar tüccar çocukları olduğu için işçiler bunun yerine onlara ağız mızıkası çalıyorlardı. O ele avuca sığmayan, o kasketi bir kulağına eğik, şen, şakrak Gustaf geliyor, çocuklara uzun zaman şaklabanlık ediyordu. Çocuklar onu, daha uzaktan görür görmez tanıyorlar, koşup karşıyorlar, o da üçünü birden omuzlarına aldığı gibi oynamaya başlıyordu. Ho! diyor ve oynuyordu. Sonra ağız mızıkasını çıkarıyor, onlara şarkılar besteler çalıyor, hatta öyle güzel çalıyordu ki iki hizmetçi kız kapı önüne çıkıp yaşarmış gözlerle Gustaf'ın çalgısını dinliyordu. Gustaf yaptığını bilerek yapıyordu, ne hinoğlu hindi o!

Bir süre sonra dükkâna gidiyor, paralarını şingırdatarak dağarcığını çeşit çeşit şeylerle tepeleme dolduruyor, tekrar yukarı dağlara tırmanırken toplayıp götürdüğü o kırkambar eşyayı Sellanraa da çıkarıp çıkarıp gösteriyordu. Üzerleri çiçekli mektup kâğıtları, yeni bir çubuk, yeni bir gömlek, kenarları saçaklı bir boyun atkısı, kadınlara kızlara dağıtmak üzere şekerlemeler almıştı; cicili bicili şeyler vardı onda; pusulalı bir saat kösteği, bir çakı; evet, bir sürü eşyası vardı; bu arada eş dostla birlikte eğleniriz diye pazar günü için havai fişekler almıştı. Inger, Gustaf'ın önüne süt koyuyor, o da Leopoldine ile şakalaşarak küçük Rebeka'yı havalara kaldırıyordu. Hemşerileri olan duvarcılara: "Ee, ahır tamamlanıyor mu bari?" diye soruyordu, duvarcılarla da iyi ahbaptılar. Duvarcılar: "Nerede, yardımcımız yok!" diyorlardı. Gustaf şaka yollu: "O halde ben size yardım ederim!" dedi. Inger lâfa karıştı: "Çok iyi olur, çünkü ahırın sonbahara bitmesi lâzım. Hayvanlar artık dışarıda barınamazlarsa iş fena!"

Gustaf fişeklerden birini ateşliyor, havaya fırlatıyordu. Bir kere de birisini ateşleyecek oldu mu peşinden altısını birden ateşliyordu. Hatun kişilerin, oğlanların bu büyücü işine, bunları yapan büyücübaşıya karşı duydukları hayranlıktan solukları kesiliyordu. Inger ömründe havai fişek görmemişti, ama bu acayip şimşek ona kibar şehirleri hatırlatıyordu. Şimdi bir dikiş makinesinin kıymeti mi kalmıştı? Ve Gustaf'ın üstelik bir de ağız mızıkasını çalmaya başlaması Inger'i öyle içlendiriyordu ki delikanlının peşinden gidesi geliyordu...

Maden ocağı işi ilerliyor, maden külçeleri atlarla aşağıya, deniz kenarına taşınıyordu. Bir vapur çoktan madenle dolmuş, Güney Amerika'ya yollanmıştı bile, yerine bir başka gemi geldi. Büyük faaliyet. Eli ayağı tutan herkes dağa kadar gelip mucizeyi seyretmişti. Taş örneklerini alıp Brede Olsen de geldiyse de uzman tekrar İsveç'e gittiği için geri çevrildi. Pazar günleri köyden doğru bir insan akınıdır gidiyor, hatta kaybedecek dakikası olmayan Axel Ström bile hattın uzanışına baktı baktı da birkaç defa ocağa kadar geldi. Şimdi mucizeyi henüz görmemiş kimse kalmadı gibi bir şey. Hatta Inger Sellanraa güzel esvaplarını giyip, parmağına altın yüzüğünü takıp tepeye çıkıyor.

Oradan ne istiyor Inger?

Aslında hiçbir şey, tepenin nasıl açıldığını göreyim diye merak ettiği bile yok, sırf kendini göstermek arzusundadır. Inger öbür kadınların dağa gittiğini görünce peşlerinden kendisinin de gitmesi gerektiğini hissetti. Onda üst dudağını çirkinleştiren bir yara izi var, yetişkin evlâtlara sahip, fakat ille öteki kadınların peşinden gidecek işte. Onların gençliklerine içerliyor, ama bir tecrübe,

onlarla boy ölçüşmek istiyor, yağ bağlamaya henüz başlamamıştır, uzun boylu, şirin ve alımlıdır. Tabii pembe beyaz değil artık, cildinin o ince şeftali tazeliği soldu çoktan, fakat göreceksiniz, gelecekler: "Hah!" diyecekler, "bu iyi!" işçiler Inger'i güler yüzle karşılıyorlar, Inger'den kâse kâse süt almışlardır, onu tanıyorlar; ona kuyuları, barakaları, ahırları, mutfağı, mahzeni, kileri gezdiriyorlar; içlerinden en pişkinleri onu sıkıştırıyor, hafiften ona sarılıyorlar, ama Inger bir şey demiyor, bundan hoşlanıyor. Basamakları inerken yahut çıkarken eteğini yukarı kaldırıyor, baldırlarını gösteriyor, fakat gayet serin kanlıdır, hiçbir şey olmuyormuş gibi davranıyor, işçiler: "Hah, bu iyi!" diye düşünüyorlar.

Hey koca bebek, yine de insanı duygulandırıyor: O kanı kaynayan adamların fırlattıkları bir bakışın onda hiç beklenmedik bir etki yarattığı kolayca seziliyordu. Bu bakışlara minnettarlık duyuyor, bu bakışlara karşılık veriyor, tehlikede olmaktan enikonu hoşlanıyordu; o da ötekiler gibi bir kadındı. Her halde şimdiye kadar baştan çıkaranı olmadığı için namuslu kalmıştı.

İlâhi koca bebek!

Gustaf da yanlarına geldi. Sırf gelebilmek için köyden iki kızı bir arkadaşına devretmişti. Gustaf yaptığını bilerek yapıyordu, Inger'in elini aşırı bir yakınlıkla sıktı, hoş geldin dedi, ama fazla sokulmadı. "Ee, Gustaf, hani geliyordun da ahırın yapılmasında bize yardım ediyordun?" diye sordu Inger, sorarken de kıpkırmızı kesildi. Gustaf cevap olarak pek yakında geleceğini bildirdi. Bunu duyan arkadaşları yakında hep birden geleceklerini söylediler. Peki ama siz bütün kış bu tepelerde kalmayacak mısınız?" diye sordu Inger. İşçiler: "Hayır, pek öyleye benzemiyor!" cevabını verdiler çekinerek. Gustaf onlardan daha pervasızdı; gülerek, yakında ne var ne yok, bütün bakırın dibine darı ekmiş olacaklarını söyledi. Inger: "Aa, şaka ediyorsun! diye haykırdı. Öteki işçiler: "Aman!" dediler. "Gustaf, böyle bir şeyi sakın söyleme!"

Fakat Gustaf sakınmıyordu, giderekten çok daha fazlasını söyledi; Inger'e gelince. Gustaf hiç de sırnaşmadığı halde Inger'i yalnız kendisi için elde etmiş oldu. Gençlerden bir başkası armonik çaldı; ama nerde Gustaf'ın ağız mızıkası, nerde bu! Gençlerden bir üçüncüsü, yine her parmağında bir hüner bir başkası, armonikle ezberden bir şarkı söyleyerek dikkati kendi üzerine çekmeye yeltendi, dolgun bir sesi olmasına rağmen bu da pek öyle görülmedik bir şey değildi doğrusu. Gustaf çok geçmeden Inger'in altın yüzüğünü kendi serçe parmağına sahiden takmış bulunuyordu. Hiç de yüzüzlük etmediği halde bu iş nasıl olmuştu? Ah, sokulmasına az mı sokulmuştu, ama bunu hiç sezdirmeden yapmıştı, tıpkı Inger'in yaptığı gibi. İşler sessiz sedasız oluyor, Inger delikanlının kendi eliyle oynadığı sırada bunu hissetmezden geliyordu. Daha sonra Inger baraka mutfakta oturmuş kahvesini içiyordu, dışarıda hafif bir gürültü, bir kavga olduğunu işitti ve bunun âdeta şerefine yapıldığını anladı. Bu onu tahrik etti, anaç dağ tavuğu oturuyor, zevkli bir gürültüye kulak kabartıyordu.

O pazar akşamı Inger dağdan eve ne halde mi döndü? Oo mükemmel bir halde, nasıl gittiyse öyle şerefiyle; namusundan ne bir şey eksilmiş, ne de bir şey artmıştı. Bir sürü erkek ona bir süre yol arkadaşlığı ettiler, Gustaf onun yanında kaldıkça gerisin geri dönmek istemediler, buna razı olmadılar, razı olmak istemiyorlardı. Inger buralardan uzakta, o kibar şehirlerde bile böylesine eğlenmemişti. "Bir şeyiniz kayıp değil mi sizin?" diye sordular sonunda.

"Bir şeyim mi, yoo!"

"Altın yüzüğünüz!" dediler. Bunun üzerine Gustaf yüzüğü uzatmak zorunda kaldı, bir sürü adam ona cephe almıştı. "Yüzüğümü iyi ki buldun!" dedi Inger ve çevresindekilerle vedalaşmakta acele etti.

Sellanraa'ya yaklaşmıştı, bir sürü çatılar gördü, işte burası yurdum diye düşündü. Bir uykudan uyanırcasına tekrar o eski ev kadınlığına döndü. Inger hayvanlara bakmak için yazlık ahırın önünden geçen bir patikayı izliyor, ahıra giden yolun üzerinde çok iyi bildiği bir yere geliyor: Burada küçük bir ocuk gömölüdür, Inger toprağı elleriyle örtmüş, üzerine bir ha dikmişti. Ah, aradan ne çok zaman geçti! Inger hemen düşüncelerine devam ediyor: Acaba kızlar süt sağdılar, akşam işlerini gördüler mi?

Maden kuyularının faaliyeti ilerliyor, öyle, ama kulaktan kulağa ocağın vaat ettiği kadar maden vermeyeceği de söyleniyor. Yurduna gitmiş olan uzman tekrar geri dönüyor, yanı sıra bir başka uzman daha getirmiştir; toprakları deliyor, kayaları parçalıyor, esaslı incelemelere girişiyorlar, işin noksan tarafı neresi? Bakır halis bakır, orası öyle; ama damar ince, güneye doğru kalınlaşıyor, fakat ancak şirketin sınır çizgisinden sonra kalınlaşıp zenginleşmeye başlıyor, ama oraları devlete ait boş arazi. Bak şu işe, ilk müşteriler buraları satın alırlarken fazla düşünmemişler; bir aile topluluğuydu onlar, spekülasyon yapmayı düşünerek satın alan, birbirleriyle akraba olan kimselerdi. Dağın diğer kısmını, en yakın vadiye kadar olan o millerce araziye ihmal etmişlerdi; hayır, Isak Sellanraa ile Geissler'den küçük bir parçayı almışlar, sonra yine bu aldıklarını satmışlardı.

Yapılacak şey neydi şimdi? Patronlar, amelebaşılar, uzmanlar bunu pekâlâ biliyorlar, hemen hükümetle görüşmeye geçmek lâzım.

Yurtlarına bir haberci ile bir sürü yazı ve harita yolluyorlar; ırmağın güney kıyısındaki dağ silsilesini kendilerine mal etmek için onlar da atlara atlayıp Lensmann'a gidiyorlar. Fakat bir sürü zorlukla karşılaşıyorlar. Kanun engel oluyor, yabancdırlar, kendi başlarına arazi satın alamazlar, bunu biliyorlar, fakat önceden icabına bakmışlardır. Yalnız, tepenin güney yüzünün evvelden satılmış olduğunu bilmiyorlardı. "Satılmış mı?" diyorlar.

"Evet, yıllarca önce!"

"Kim almış?"

"Geissler."

"Hangi Geissler? Ha, şu!"

Lensmann: "Senetli ve tasdikli olarak!" diyor. "ıplak kayalardan ibarettir oraları, Geissler hemen hemen bedavaya aldı."

"Hay Allah'tan bulasıca, bu Geissler ne Geissler'dir ki ikide bir ismini duyuyoruz! Nerededir şimdi?"

"Nerde olduğunu Allah bilir."

Beyler İsveç'e yeni bir haberci göndermek zorunda kaldılar. Bir yandan da bu Geissler'ın kimin nesi olduğunu öğrenmeye çalışmaları gerekiyordu. şimdilik tam işçi kadrosuyla faaliyete devam edemezlerdi.

Nitekim Gustaf aşağıya, Sellanraa'ya geldi; dünya malı nesi var nesi yoksa hepsini omuzlamıştı, işte geldim diyordu. Evet, Gustaf şirketteki işini bırakmıştı, bu şu demekti ki sonuncu pazar günü bakır tepe hakkında biraz fazla ulu orta konuşmuş, söyledikleri de amele başına ve mühendise yetiştirildiği için işinden çıkarılmıştı. Yolun açık olsun, hem onun istediği de buydu belki, nitekim Sellanraa'ya gelişi hiçbir şüphe uyandırmadı. Hemen ahır yapımında çalışmaya başladı.

Habire duvar örüyorlardı, çok geçmeden tepeden gelen bir başkasını da derhal bu işe aldılar; şimdi iki posta olmuşlardı, iş çabuk yürüyordu. Ahır, sonbahara kadar tamamlanmış olacaktı.

Fakat tepeden peş peşe işçiler geliyor, işlerinden çıkarıldıkları için onlar da yine İsveç'e,

yurtlarına dönüyorlardı. İşletme tecrübesine son vermek gerekiyordu. Aşağı köy halkı arasında bir sızlanıştır gidiyordu; bakındı şu işe, ne kadar kafasızdı bunlar, bir tecrübe işletmesinin ancak deneme niteliğinde bir işletme olduğunu anlamamışlardı, ama böyleydi bu. Köy halkını bir tasadır almış, kötü kötü sezişlere kapılmışlardı; para azalıyor, ücretler indiriliyor, Storborg pazarı boşalıyordu. Bütün bunlar ne demektir? Her şey yolunda gidiyordu oysa; Aronsen bir bayrak direği ile bir bayrak tedarik etmişti; kış için aile kızağına bir beyaz ayı postu satın almış, çoluğuna çocuğuna mükemmel üst baş yapmıştı. Bunlar ufak tefek şeylerdi tabii, ama muazzam şeyler de olmuştu: Yeniden iki göçmen yukarda Maaneland ile Sellanraa arasında toprak satın almışlardı; bu ufak, ücra bölge için önemsiz bir şey değildi bu. Göçmenlerin ikisi de barakalarını kurmuşlar, toprağı açmışlar, bataklıkları kurutmuşlardı; çalışkandılar, az zamanda hayli iş gördüler. Bütün yaz yiyeceklerini Storborg'tan almışlar, fakat son gelişlerinde alacak hemen hiçbir şey bulamamışlardı. Malları, işletmenin arkası alındıktan sonra Aronsen malları ne yapsındı? Bunun için hemen hiç malı yoktu artık, parası vardı sade. Civarın bütün insanları arasında en tasalı Aronsen'di belki de; tahminlerinde fena yanılmıştı. Kendisine çift sürmesi, zamanlar düzelinceye kadar ekmeğini topraktan çıkarması tavsiye edilince şu cevabı verdi: "Çift sürmek mi? Ben çoluğumu çocuğumu alıp buraya bu iş için gelmedim."

Sonunda Aronsen daha fazla duramadı, kuyulara kadar gidip durumu bir de kendi gözleriyle görmek istedi. Bir pazar günüydü. Sellanraa'ya gelince yanına Isak'ı da almayı düşündü; ama Isak işletme açıldı açılalı oralara daha ayak atmamıştı, o en iyi kendi yamaçlarında rahat ediyordu, Inger'in araya girmesi gerekti. "Sana rica ediyor madem, Aronsen'le ne diye gitmiyorsun?" dedi. Bak hele, Isak'ın bir süre çiftlikten uzaklaşması Inger'in işine geliyordu! Günlerden pazardı, herhalde Isak'ı birkaç saat başından savmak istiyordu. Sonunda Isak, Aronsen'le beraber gitti.

Tepede çeşit çeşit yeniliklerle karşılaştılar. Isak bu yeni barakalar, sundurmalar, baş döndüren kuyular diyarında şaşırıp kaldı. Onları mühendis kendi gezdiriyordu. Zavallı mühendisin gönlü o sıralarda pek öyle rahat değildi herhalde, ama ne yapıp yapıp bütün köy ve civar halkını bastıran sıkıntıya karşı koymaya çalışıyordu, iyi bir fırsat çıkmış, Sellanraa Uçbeyi ile Storborg tüccarı bakır tepeye gelmişlerdi.

Mühendis kütle çeşitlerini açıklıyordu: Pirit, içinde asıl bakır bulunan bakırlı pirit, demir ve kükürt. Evet, mühendis tepenin içindekileri bir bir biliyor, tepede hatta biraz gümüşle altın da olduğunu söylüyordu. Bu işi iyice bilmeden madencilik yapılamazdı ki. "Fakat bu iş kalıyor mu şimdi?" diye sordu Aronsen. Mühendis hayret içinde tekrarladı: "Ne kalması? Bu, güney Amerika'nın işine gelir mi hiç? Tecrübe işletmesine bir süre ara verilecek, yerin altında neler bulunduğunu gördük, anladık; şimdi önce havai hat yapmak lâzım, ancak ondan sonradır ki güneyde dağlara doğru açılabiliriz. Isak, sen şu Geissler'in nerde olduğunu biliyor musun?"

"Hayır."

"Eh, buluruz elbette. İş asıl ondan sonra başlar. Hiç bırakılır mı canım?"

Isak, ayakla işletilen küçük bir makine karşısında hayranlık ve heyecan duydu, bunun ne olduğunu o saat anlamıştı, bir el arabasında taşınan, istenilen yerde kurulup işletilebilen ufak bir demirci ocağıydı bu. "Böyle bir makine kaç a alınır?" diye sordu Isak.

"Şu mu? Seyyar demirci ocağı mı? Oo, çok para değil. Bundan bizde çok var, fakat asıl öbür makine ve tesislerimiz aşağıda deniz kıyısında, muazzam şeyler. Bu dağlardaki derin vadilere, uçurumlara karşı tırnakla dövüşülmez, öyle değil mi Isak?"

Yürüdüler, mühendis pek yakında İsveç'e gitmeyi düşündüğünü söyledi. "Fakat tekrar geleceksiniz

değil mi?" diye sordu Aronsen.

"Tabii. Hükümet veya polis beni orada ne diye alıkoysun?"

Isak durumu o şekilde ayarladı ki küçük demirci ocağının önüne tekrardan geldiler. "Böyle bir ocak kaç a alınır?" diye sordu Isak.

"Kaça mı? Vallahi bilmiyorum. Ama herhalde birkaç para eder, fakat böyle bir işletmede bunun lâfi mı olur?"

Yamandı mühendis, belki o anda pek o kadar tasasız değildi, ama görünüşü korudu, sonuna kadar cakayı elden bırakmadı, Isak'a seyyar bir demirci ocağı mı lâzımdı? O halde bunu alabilirdi. "Şirketimizin büyüklüğü yanında bunun ne değeri var ki! Bu ocak sana bizim hediyeğimiz olsun!"

Bir saat sonra Isak'la Aronsen tepeden dönüyorlardı. Aronsen yatışmış, bir parça ümide düşmüştür. Isak sırtında o canım demirci ocağı bayır aşağı yürüyor. Eski mavna, yük taşımaya alışıktır! Mühendis bu hazineyi Sellanraa'ya ertesi günü bir adamla göndermeyi teklif etmişti, ama Isak teşekkür etmiş: "Buna ne lüzum var!" demişti. Sellanraa'ya sırtında bir demirci ocağıyla varınca evdekilerin nasıl şaşıırıp kalacaklarını düşünmüştü.

Ama Sellanraa'ya varınca şaşıırıp kalan Isak oldu.

Tam o sırada çok acayip bir yük taşıyan bir araba avluya giriyordu. Arabacı köyden birisiydi, fakat arabacının yanı sıra bir adam yürüyordu ki, Isak gözlerini açıp şaşkın şaşkın ona bakakaldı: Geissler'di bu.

Isak bundan başka şu veya bu işe de şaşırıp kalabilirdi ama birçok şeyi bir anda düşünebilecek yaradılıştta değildi ki. Sadece mutfak kapısının önünden geçerken: "Inger nerede?" diye sordu, çünkü Geissler'i güzelce ağırlamaları gerektiğini düşünüyordu.

Inger mi? Inger, Isak tepeye çıktıktan sonra böğürtlen toplamaya gitmişti; Gustaf ile şu İsveçli ile beraber oradaydılar. Koca bebek, öylesine çılgın ve sevdalıydı ki! Sonbahar ve kış kapıyı çalmak üzere bulunuyor, ama Inger gönlünde yeniden yaz sıcaklığını hissediyordu; kalbi tomurcuklanıyordu! Gustaf: "Gel de bana böğürtlenlerin yerini göster!" demişti. Kim, olmaz, diyebilirdi buna? Inger hemen odasına koşmuş, birkaç dakika ciddî ciddî düşünmüştü; ama Gustaf dışarıda duruyor ve bekliyordu, dünya Inger'i peşinden kovalıyordu; Inger saçlarını düzeltti, aynada sağdan soldan kendini seyretti, sonra yine evden dışarı çıktı. Daha ne, kim olsa yapardı bunu! Kadınlar belli bir erkeği öteki erkeklerden ayırmasını bilmezler, her vakit bilmezler.

Nitekim böğürtlenlerin oraya gittiler; böğürtlen koparmaya doyamıyorlar, bir tümsekten öbürüne çıkıyorlar, Inger eteklerini kaldırıp güzel baldırlarını gösteriyordu. Etraf sessizlik içinde, yavruları büyümüş olan kartavuşu artık tıslamıyor, bataklığın ortasındaki çalılıkta yumuşak yerler var. Henüz bir saat bile yürümemiş oldukları halde oturup dinleniyorlar, Inger: "Ah, seni, seni!" diyor. Gustaf'a karşı öyle zayıftır ki şaşkın şaşkın gülümsüyor, çünkü çok sevdalıdır. Ah, ah, sevdalanmak hem çok tatlı, hem de çok acı bir şeymiş meğer! Gelenek, Inger'in kendisini savunmasını istiyor. Evet, sonunda teslim olması için. Inger enikonu âşıktır, adamakıllı ve manasız bir şekilde âşıktır, Gustafı seviyor, ona dost ve içten davranıyor.

Koca bebek!

"Ahır bitince buradan gidersin!" diyor Inger.

"Hayır, gitmem. Tabii günün birinde giderim, ama bir hafta sonra değil."

"Artık çiftliğe dönmeyelim mi?" diye soruyor Inger.

"Hayır."

Böğürtlen koparıyorlar, bir süre sonra çalılıkta yeniden yumuşak yerler buluyorlar, Inger: "Sen çıldırmışsın, Gustaf!" diyor. Saatler geçiyor, şimdi çalılıkta uyuya kaldılar galiba. Öyle mi oldu? İşte buna diyecek yok, Allah'ın kırlarında, yeryüzü cennetinde. Birden Inger doğrulup oturuyor, kulak kabartıyor, diyor ki: "Yoldan bir araba geçiyor galiba, bir ses duydum."

Güneş batıyor, çiftliğe döndükleri sırada fundalıkların tepeleri gölgede kararıyor. Daha bir çok kuytu yerlerin önünden geçiyorlar, Gustaf bu yerleri görüyor, Inger de görüyor şüphesiz, fakat bütün bu süre içinde önlerinden, arabada birinin gittiğini söylüyor. Fakat bütün dönüş yolu boyunca çılgın ve yakışıklı bir delikanlıya karşı kendini boyuna savunacak mıdır? Inger dayanamaz buna; gülümsüyor: "Aa, senin gibisini de görmedim hiç!" diyor.

Inger eve yalnız dönüyor, isabet ki o anda geldi, bu çok iyi oldu, bir dakika gecikseydi bu kadar iyi olmayacaktı. Isak demirci ocağı ve Aronsen'le birlikte tam o sırada avluya ayak basıyor, bir atla bir araba yine o anda kapı önünde durmak üzere bulunuyordu.

"Merhaba" dedi Geissler, sonra da Inger'e selâm verdi.

Hepsi durmuş, birbirlerine bakıyorlardı, Inger'in gelmesi çok isabetli olmuştu.

Geissler yine gelmişti. Birkaç yıl görünmemiş, ama işte yine çıkagelmişti; biraz yaşlanmış, saçları daha ağarmış, fakat eski canlılığını yitirmemişti; üstü başı pek düzgündü şimdi, beyaz bir yelek

giymiş, altın bir köstek takınmıştı. Bu adamı anlayan beri gelsin!

O sırada bakır tepede bir şeyler döndüğünü haber almıştı da meseleyi incelemek mi istiyordu? Her neyse, işte gelmişti. Uyanık, zeki görünüyor, başını hafif sağa sola döndürüp binaları, tarlaları gözden geçiriyordu; büyük değişiklikleri gördü, Uçbeyi saltanatının sınırlarını genişletmişti. Geissler, memnun, başını salladı.

"Sürüyüp getirdiğin de ne?" diye sordu Isak'a. "Tam bir beygir yükü bu!" dedi. Isak: "Bir demirci ocağı!" cevabını verdi. "Burada, bu göçmen evinde zaman zaman işime yarar!" dedi, Sellanraa için hâlâ göçmen evi diyordu.

"Bunu nerden aldın?"

"Yukarı tepedeki mühendis hediye etti."

Sanki bilmiyormuş gibi, Geissler sordu: "Tepede mühendis mi var?"

Tepedeki mühendisten aşağı mı kalırdı Geissler? "Bir ekin biçme makinesi aldığını işittim, ben de onun yerine sana bir ekin tarağı getirdim!" dedi, arabayı gösterdi. Makine orada duruyordu, kırmızılı mavili koskoca bir tarak, tek atla çekilen cinsinden bir ekin tarağı. Makineyi arabadan indirip baktılar, Isak tarağa kendini koşup çıplak toprakta bir tecrübe etti. Hayretinden ağzı açık kalmıştı. Sellanraa'ya mucize üstüne mucize gelmişti.

Bakır tepeyi, maden ocağını konuştular. "Orada harıl harıl sizi soruyorlardı!" dedi Isak.

"Soran kim?"

"Mühendisle öbür beyler. Muhakkak bulmalıyız, diyorlardı."

Ah, Isak şüphesiz büyütüyordu işi, Geissler'in her halde başına vurdu bu; boynunu dikleştirip: "Benden istedikleri bir şey varsa işte geldim!" dedi.

Ertesi gün iki haberci İsveç'ten döndüler, yanları sıra maden ocağı sahiplerinden iki kişi de geldi; atlara binmişlerdi, kibar, şişman, görünüşe göre para babası kimseler. Sellanraa'da hemen hemen durmadılar, at sırtında yolu sorup öğrenir öğrenmez hayvanları mahmuzladıkları gibi tepeye yollandılar. Çok yakınlarında olmasına rağmen Geissler'i görmezden geldiler. Haberciler öteberi yüklü atlarıyla bir saat dinlendiler, ahırda çalışan duvarcılarla ahbaplık ettiler; beyaz yelekli, altın köstekli yaşlı beyin Geissler olduğunu öğrendiler, sonra onlar da yola çıktılar. Fakat habercilerden biri hemen o akşam aşağı çiftliğe döndü geldi, ağızdan bir mesaj getirdi: Geissler'in yukarıya, beylerin yanına gelmesi isteniyordu. Geissler: "benden istedikleri bir şey varsa ben buradayım!" dedirtti.

Geissler yaman olmuştu; belki de bütün dünyayı cebinde taşıdığını düşünüyor, yoksa ağızdan bir haberi fazla teklifsiz mi buluyordu? Fakat nasıl olmuştu da tam kendisine işleri düştüğü anda Sellanraa'ya gelmişti? Her şey ona malûm mu oluyordu acaba? Eh, tepedeki beylerin, bu cevabı alınca ister istemez, bir zahmet, Sellanraa'ya inmeleri gerekti. Mühendis ve her iki uzman da onlarla birlikte geldiler.

Fakat görüşmenin yapılabilmesi için daha bazı hilelere, manevralara başvurmaları icabetti. Hayra alâmet değildi bu, Geissler alabildiğine yüksekten atıyordu.

Beyler şimdi pek nazikleşmişlerdi, dün kendisine adam gönderdiklerinden dolayı kusurlarına bakılmamasını rica ettiler, yollarda çok yorulmuşlar da ondan.

Geissler de tekrar nazikleşmişti: "Ben de yol yorgunuydum, yoksa kalkıp gelirdim!" dedi. Evet, şimdi sadede gelelim: Geissler ırmağın güney yüzündeki tepeyi satmak istiyor mu, istemiyor mu?

"Sizler müşteri misiniz, yoksa ben aracılarla mı konuşuyorum?"

Geissler burada düpedüz şirretlik ediyordu, bu kibar ve şişman beylerin aracı olamayacaklarını görmüyor muydu? Devam ettiler: "Fiyat?" diye sordular.

"Evet, fiyat!" dedi Geissler de ve düşünceye daldı. Sonra: "iki milyon!" dedi. Beyler: "Ne diyorsunuz!" deyip gülümsediler. Ama Geissler gülümsemedi.

Mühendisle uzmanlar tepede şöyle üstünkörü bir araştırma yapmışlar, birkaç oyuk açmışlar, kaya parçalamışlar ve şu sonuca varmışlardı: Bakırın oluşumu püskürtülüdür, bakır yatakları pek gelişigüzel dağılmıştır, en çok şirketinki ile Geissler'in arazisi arasındaki hudutta kalınlaşmakta, sonra yine azalmaktadır. Sonuncu yarım milde tesisler kurmaya değer bakırlı pirit yok artık.

Geissler bu açıklamayı tam bir kayıtsızlıkla dinledi. Cebinden bazı evraklar çıkarıp inceden inceye gözden geçirdi. Fakat harita, plân değildi bunlar, Allah bilir, bakır tepe ile hiç ilgisi olmayan şeylerdi belki de. Kâğıtlarından çıkarıyormuş gibi: "Gereken derinliğe inilmedi!" dedi. Beyler bunu derhal itiraf ettiler, ama mühendis kuyu açan kendisi olmadıktan sonra bunu nasıl bilebildiğini sordu. Geissler yerküreyi delip hiç değilse birkaç yüz metre derinlere inmiş de sonra açtığı kuyuları kapatıp gizlemişçesine gülümsedi.

Öğleye kadar enine boyuna konuştular, sonra beyler saatlerine baktılar. Geissler istediği fiyattan iki yüz elli bin kron'a inmiş, ama bundan aşağısına zerre kadar yanaşmamıştı. Hayır, Geissler'i adamakıllı gücendirmişlerdi; onlar Geissler'in güle oynaya satacağı, satmak zorunda bırakıldığı düşüncesinden hareket ediyorlardı; ama öyle adam değildi o, haha, onun da hemen hemen kendileri gibi kibar ve varlıklı olduğunu göremiyorlar mıydı?

"On beş bin, hadi yirmi bin de fena para değil!" dediler. Geissler: "insan paraya çok ihtiyacı olursa buna itiraz edemez tabii, ama iki yüz elli bin, daha çok paradır!" dedi. Bunun üzerine beylerden biri bir şey söyledi, bunu da Geissler'i âdeta ezmek için söyledi: "Şimdi aklıma geldi, eşinizin İsveç'teki akrabalarından size selâm getirmiştik."

"Teşekkür ederim!" dedi Geissler. Bunun hiçbir faydası olmadığını görünce bir başkası: "Canım, dedi, iki yüz elli bin, nasıl olur, altın mı bu, bakırlı pirit!"

Geissler başıyla doğruladı: "Evet, bakırlı pirit."

Bunun üzerine beyler hep birden sabırsızlanmaya başladılar, beş saat kapağı açılıp kapandı, eğlenmenin sırası değildi artık, öğlen olmuştu. Beyler Sellanraa'da yemek istemediler, atlarına atlayıp kuyuların oraya döndüler, orada kendi yemeklerini yediler.

Bu görüşme, bu şekilde yapıldı.

Geissler, Sellanraa'da yalnız kaldı.

Onun düşünceleri ne biçim şeylerdi acaba? Belki de hiç düşünmüyordu; aldırış etmiyor, hiç düşünmüyordu. Yok, hayır, düşünüyor, ama hiçbir tedirginlik göstermiyordu. Öğlen yemeğinden sonra Isak'a: "Şu benim tepede etraflı bir gezinti yapmak, son defaki gibi yanıma Sivert'i de almak isterdim!" dedi.

Isak derhal razı oldu.

"Fakat Sivert'in elinde başka iş var!" dedi Geissler.

Isak: "Hemen sizinle gitsin!" dedi, Sivert'e duvarı bırakıp gelmesini seslendi. Ama Geissler elini kaldırıp kısaca: "Olmaz!" dedi.

Geissler bütün çiftliği dolaştı, birçok kereler duvarcılarının yanına geldi, onlarla uzun uzun konuştu. Kendisini önemli bir şeyin bu kadar meşgul ettiği bir sırada böyle bir şey yapabilmesi, şaşılacak şeydi! Ah, belki de bunca zamandır fena şartlar içinde yaşamış olduğundan dolayı artık hiçbir

kayıptan korkmuyordu, yükseklerden düşecek değildi nasıl olsa.

Şimdi talihin bir cilvesiydi bu iş. Küçük maden damarını karısının akrabalarına sattıktan sonra dosdoğru gitmiş, tepenin geri kalan kısmını da satın almıştı; bunu niçin yapmıştı? En yakın komşuları olarak yeni mal sahiplerini kızdırmak mı istemişti? İlk zamanlar belki sadece ırmağın güney yüzünde, işte orada, şayet ocak açılacak olursa maden mahallesinin gelip dayanacağı yerde bir arazi parçasına sahip olmayı arzulamıştı; ama bunun kendisine hemen hemen yok pahasına mal olduğunu görünce arazisine hudut çekmek zahmetinden kurtulmak için bütün tepeyi satın almıştı. Kayıtsızlığı sayesinde dağ kralı oldu; barakalar ve makine sundurmalarından ibaret, ufak bir inşaat yeri ta aşağı deniz kenarına kadar inen bir krallık haline gelmişti.

İsveç'te ilk küçük maden hissesi elden ele geçiyor, Geissler bu hissenin kaderini günü gününe öğreniyordu. Tabii ki ilk sahipleri satın alma sırasında aptallık etmişler, akılları durduracak kadar aptallık etmişler, aile meclisi bu işin ustası çıkmamış, böylelikle dağın yeterince büyük bir kısmını emniyet altına almamışlardı; yalnız Geissler'i başlarından savmak için ona belli bir para vermişlerdi. Fakat yeni sahipler daha az komik değildiler, yaman kişilerdi; şaka etmeye kalkışmış, belki de bir içki masasında sırf şenlik olsun diye satın alıvermişlerdi, kim bilir! Fakat iş bir tecrübe işletmesine dökülüp de ciddiye binince birdenbire bir duvarla karşılaşmışlardı: Geissler.

Geissler, bulunduğu yüksekliklerden aşağı doğru her halde "Çocuk bunlar!" diye düşünüyordu, çok atak ve dik başlı olmuştu. Beyler onun ateşine buz koymaya yeltenmişler, karşılarında muhtaç bir adam bulunduğunu sanmışlar, bu yüzden ki şöyle on beş binle yirmi binden söz açmışlardı. Çocuktuk bunlar, Geissler'i tanımıyorlardı. Geissler dimdik duruyordu.

Beyler, o günü, tepeden aşağı bir daha inmediler, pek hevesli görünmezlerse akıllı davranmış olacaklarını düşünmüşlerdi her halde. Şu var ki ertesi gün çıkageldiler, yanlarında eşya yüklü beygirleri de vardı, yurtlarına dönüyorlardı. Fakat Geissler gitmişti.

Gitmiş miydi?

Beyler bu durum karşısında at üstünde hiçbir şeyi halledemezlerdi, inip beklemeye mecbur kaldılar. Geissler nereye gitmişti? Bunu kimse bilmiyordu, dolaşmadığı yer bırakmıyor, Sellanraa ile ilgileniyordu; onu son defa hızarın orada görmüşlerdi. Haberciler onu aramaya gönderildiler, ama herhalde çok uzaklara gitmiş olacaktı, çünkü seslenmelerine cevap vermedi. Beyler saatlerine baktılar, ilkin pek öfkeliydiler: "Aptallık edip de ne diye bekliyoruz sanki! Geissler satmak istiyorsa yerinden kıpırdamamalıydı!" dediler. Öyle, öyle ama beylerin büyük öfkesi yatıştı, bekliyorlardı, hatta şakalaşmaya başladılar, ümitsizliğe düşmek işten değildi, burada tepenin sınır çizgisinde gecelemeleri gerekiyordu. "Enfes şey doğrusu!" dediler. "Bizim akrabalar ilerde sararmış kemiklerimizi bulacaklar!"

Geissler nihayet geldi, bütün çiftliği dolaşıp gözden geçirmişti, şimdi de yazlık ahırdan geliyordu.

Bence senin yazlık ahır da pek küçük!" dedi Isak'a. "Orada hepsi hepsi kaç hayvanın var senin?"

Beyler ellerinde saat bekledikleri halde, o böyle konuşabiliyordu. Geissler'in yüzünde sert içkiler içmiş gibi acayip bir kızartı vardı. "Püh, yürümekten kızıştım!" dedi.

"Sizin burada olacağınızı ummuştuk!" dedi beylerden biri. Geissler: "Benden böyle bir şey rica etmemiştiniz!" cevabını verdi. "Yoksa burada olurum!"

"Ee, alışverişten ne haber? Bugün akla yakın bir teklife yanaşacak mısınız? Size her gün on beş ya da yirmi bin teklif edilecek değil ya, yoksa teklif eden mi var?"

Bu yeni taş, Geissler'i fena gücendirdi. Nezakete gel! Beyler öfkeli olmasaydılar şüphesiz böyle

konusamazlar, Geissler de daha önce تنها bir yerde kalıp da kıpkırmızı olmasaydı yüzünün rengi hemen böyle uçmazdı. Geissler sarardı, soğuk bir sesle cevap verdi: "Ben kesenizin kaldırabileceği paralardan söz açmıyor, ama bana ne verilmeli, onu biliyorum. Tepe hakkında çocukça konuşmalardan bıktım artık. Ben dünkü fiyatı istiyorum."

"İki yüz elli bin kron mu?"

"Evet."

Beyler atlarına bindiler.

İçlerinden birisi: "Şimdi size bir şey söyleyeyim, Geissler" dedi, "yirmi beş bine kadar çıkabiliriz!"

"Siz hâlâ şaka ediyorsunuz!" cevabını verdi Geissler. "Ben size gayet ciddî, karşı bir teklifte bulunacağım: Siz şu küçük maden ocağınızı bana satmaz mısınız?"

Beyler hayli boş bulundular: "Eh, düşünülebilir!" dediler.

"O halde ben satın alırım!" dedi Geissler.

Ah bu Geissler! Bütün çiftlik onun konuşmasını dinleyenlerle doluydu; tekmil Sellanraa'lılar, duvarcılar, haberciler onu dinliyorlardı; böyle bir alışveriş için beş para bulamazdı belki, ama Allah bilir yine de bulup bulamayacağını; Geissler'i anlayan kim? Ne olursa olsun söylediği bir iki kelime beylerin arasında küçük bir fırtına yarattı. Geissler onlara bir azizlik mi yapmak istiyor, topraklarının değerini böylece artırmayı mı düşünüyordu?

Beyler bu fikri de ciddiye aldılar, aralarında hafif sesle bu meseleyi görüşmeye başladılar, tekrar atlarından indiler. Derken mühendis araya girdi; vaziyet ona belli ki pek rezilce geliyor, bu konuda o da yetki ve söz sahibi görünüyordu. Bütün çiftlik adamla doluydu; hepsi durmuş, dinliyorlardı. Kesin bir sesle: "Biz satmıyoruz!" dedi mühendis. Beyler: "Satmıyor muyuz?" diye sordular.

"Hayır."

Az bir zaman fısıllama fısıllama konuşular, sonra sahiden ciddî, atlarına bindiler. Beylerden biri yüksek sesle: "Yirmi beş bin!" dedi. Geissler cevap vermedi, dönüp yine duvarcılarının yanına gitti.

Son konuşma bu şekilde oldu.

Geissler bu işin sonucuna karşı kayıtsız davrandı, oradan oraya gidiyor, oradan buradan konuşuyordu; şimdi duvarcılarının, ahırın üzerine muazzam taban kalasları yerleştirmeleriyle uğraşıyordu hepten. Ahırını hemen o hafta bitirmek istiyorlar, yalnız şimdilik bir tavan kurmayı düşünüyorlardı. Sonradan çatı altına bir de ot ambarı yapılacaktı.

Isak Sivert'i ahır işinde çalıştırmıyor, Geissler istediği zaman delikanlıyı alıp tepelerde bir gezintiye çıkabilsin diye ona hiçbir iş gördürmüyordu. Lüzumsuz bir tedbirdi bu; Geissler tasavvurundan caymış yahut belki de bu niyetini unutmuştu. Inger'den yolluk biraz bir şey aldıktan sonra akşam üzeri köyden yana yola çıktı, akşam yemeğe dönmedi.

Sellanraa aşağısındaki o iki yeni çiftliğe uğradı, oradakilerle konuştu, Maaneland'a kadar gidip Ström'ün son yıllarda neler yaptığını görmek istedi. Ström pek o kadar alıp yürümemiş, ama hayli toprağı sürüp ekmişti. Geissler bu çiftlikle de ilgilendi: "Atın var mı?" diye sordu.

"Evet."

"İlerde, güneyde bir yerde orak makinesiyle bir pulluk bıraktım, yepyeni şeyler, onları sana göndereyim."

"Ne diyorsunuz?" diye bağırdı Axel, böyle bir cömertliği akıllı almıyordu, parasını taksit taksit ödemeyi düşündü.

"Onları sana hediye ediyorum!" dedi Geissler.

"Nasıl olur?" dedi Axel.

"Yalnız bir şartla, her iki komşuna da yardım edecek, onlara biraz yeni toprak açacaksın!" dedi Geissler. Axel: "Başüstüne!" diye söz verdi, fakat Geissler'in bütün bu yaptıklarından hiçbir şey anlamıyordu. "Ya, demek güneyde araziniz, makineleriniz var, öyle mi?" diye sordu. Geissler cevap verdi: "Evet, bende çok şeyler var, çok!"

Bak hele, Geissler'in belki hiçbir şeyi yoktu, onda öyle sürü sürü iş ne gezer, ama o çok zaman böyle yapardı. Orak makinesiyle pulluğu herhangi bir şehirden satın alıp gönderiverdi mi tamam!

Geissler, oralara yeni yerleşen öbür göçmenler üzerine Axel Ström'le uzun uzun konuştu; Storborg pazarı ile Axel'in, şimdi Breidablick'e gelmiş, bataklıkları kurutmaya başlamış yeni evli kardeşi hakkında bilgi aldı. Axel, kadın yardımcı bulmanın güçlüğünden dert yandı; sadece Oline adında yaşlı bir kadını olduğunu, pek işe yaramamakla beraber, onu yanında alıkoyabildiği sürece, yine de memnun olması gerektiğini söyledi. Yazın bir zaman gece gündüz çalışmak zorunda kalmıştı. Yurdu olan Helgeland'dan bir yardımcı kadın bulabilirdi belki, ama o zaman ücretten başka yol parasını vermesi lâzım geliyordu. Bin bir masrafı oluyordu. Axel anlatmaya devam ederek telgraf hattına bakmak işini üzerine aldığını, ama buna az çok pişman olduğunu söyledi. "Bu iş Brede gibiler için!" dedi Geissler.

"Evet, güzel söylediniz!" diye doğruladı Axel. "Ne çare, parası için."

"Kaç ineğin var?" diye sordu Geissler. "Dört, bir de genç bir boğam var. Boğa için Sellanraa'ya gitmek uzun yol."

Fakat Geissler'le konuşmak istediği çok daha önemli bir mesele vardı ki Axel Ström'ün zihnini kurcalıyordu. Şimdi Barbro için bir soruşturma açılmıştı. Evet, bu iş duyulmuştu tabii. Barbro gebe olduğu halde elini kolunu sallaya sallaya ve çocuksuz çekip gitmişti. Nasıl oluyordu bu? Geissler işin aslını öğrenince kısaca: "Gel benimle!" dedi ve Axel'i binaların uzağına bir yere götürdü. Sonra yüzüne ciddînin ciddîsi bir ifade vererek bir âmir tavrı takındı. Ormanın eteğine oturdular, Geissler: "Haydi, şimdi anlat!" dedi.

Bu iş duyulmuştu tabii, başka türlü de olacak değildi ya! Buraları in cin top oynayan yerler değildi ki; sonra Oline de gelmişti. Oline'nin bu işle ilgisi mi ne? Ah, o yok mu o! Brede, Oline ile bozuşmuştu üstelik. Şimdi artık Oline'den daha uzun zaman kaçılmazdı, işin göbeğinde oturuyordu, gitgide Axel'in ağzından her şeyi alabilirdi, değil mi ki şüpheli meseleler için yaşıyor, evet, az çok bu sayede geçinip gidiyordu, şu halde demek ki iyi koku almıştı! Aslında Maaneland'ın ev işlerine, hayvanlarına bakamayacak kadar yaşlıydı Oline; bundan vazgeçmeliydi daha iyi, ama hiç vazgeçebilir miydi? Böyle büyük bir sırrın gizli bulunduğu bir yeri hiç sessizce bırakıp gidebilir miydi? Oline kışlık işlerin başına çıkmış, yırtına çırpına yazın hakkından da gelmiş, bu ona büyük çabalara mal olmuştu; kendisini yalnız bir ümitle, Brede'nin kızının dalgasını meydana çıkarmak ümidiyle ayakta tutabiliyordu. Baharda kar daha erimeye yüz tutar tutmaz Oline etrafı koklamaya başlamış, dere kenarındaki küçük tümseği bularak oraya çimenlerin parça parça konmuş olduğunu hemen anlamıştı; bir gün de şansı yaver gitmiş, Axel'in küçük mezarı ayaklarıyla çiğneyerek düzlediğini görmüştü. Demek hâdiseyi Axel de biliyordu. Oline saçları ağarmış başını sallamış: "Güzel!" demeye getirmişti; beklediği vakit şimdi gelmişti.

Axel için değil. Yanında kalınmayacak kadar fena adam değildi Axel; ama pek fazla ince eleyip sık dokuyor, peynirlerini sayıyor, yünlerini tutamına varıncaya kadar biliyordu. Oline'nin eli hiç de

serbestçe işleyemiyordu. Ya bu yıl Axel'i ölümden kurtardığı zaman Axel efendilik etmiş de cömertliğini göstermiş miydi? Hayır, aksine, kendisini, zaferini başkasıyla paylaşmaya mecbur etmişti. "Evet", demişti Axel, "Oline gelmemiş olaydı geceleyin soğuktan ölürdüm, ama çiftliğime dönerken Brede de bana az mı yardım etti?" Teşekküre gel! Oline, yüce Tanrım kullarına gazabını göstermekte haklı, diye düşünmüştü. Sanki Axel bu ineği ipinden tutup dışarı çıkaramaz: "Bu inek senin Oline!" diyemez miydi? Ne gezer!

Şimdi mesele, Axel'in bir inekten fazla edip etmediğine bakıyordu.

Yaz boyunca Oline yoldan yalnız geçenleri gözlemiş, onları durdurup kulaklarına bir şeyler fısılamış, onlarla sırdaş olmuştu. Her birine: "Ama kimseye bir şey söyleme!" emrini veriyordu. Oline birkaç kere aşağıya, köye de inmişti, işte şimdi etrafta lâflar dolaşıyordu; yüzlere yayılan, kulaklara işleyen bir sis gibiydi bu söylentiler. Hatta Breidablick'e, okula giden çocuklar bile başlarını sallamaya, esrarlı tavırlar takınmaya başlamışlardı. Sonunda Lensmann'ın da harekete geçmesi, hâdiseyi bildirip aldığı emirleri yerine getirmesi gerekti. Günün birinde yanında bir yol arkadaşı ve çantasında bir zabıt ile Maaneland'a geldi, soruşturma yaptı, yazıp çizdi ve yine döndü, gitti. Aradan üç hafta geçince Lensmann tekrar geldi; soruşturmasını yazıp çizmesini daha etraflı tuttu, bu sefer dere kenarındaki küçük, yeşil bir tümseği de açarak çocuğun cesedini çıkardı. Oline bu işte asla ihmal edilemez bir yardımcıydı Lensmann'a, zahmetinin karşılığı olarak Lensmann onun birçok sorularına cevap vermek zorunda kaldı, bu arada Axel'in tevkifinin de mümkün olduğunu söyledi, içine düştüğü bu rezaletler karşısında Oline kahrından ellerini birbirine vurdu, buralardan gitmek, uzaklara kaçmak istedi! "Ya Barbro?" diye fısıldadı. Lensmann: "Barbro Kız, Bergen'de tevkif edildi!" dedi. "Adaletin yerine gelmesi lâzım." Sonra cesedi de alarak tekrar köye döndü.

Axel'in büyük bir gerginlik içinde oluşuna şaşmamalıydı şu halde. Lensmann'a ifade vermiş, hiçbir şeyi inkâr etmemişti. Çocuk kendisinin, ona kendi eliyle bir mezar kazmıştı. Şimdi Geissler'e bu işin neye varacağını soruyordu. Muhakkak şehre gidecek, çok daha berbat sorgulara çekilip daha başka sıkıntılara katlanacak mıydı?

Geissler, biraz önceki Geissler değildi artık, hayır, bu ayrıntılı hikâyeye onu yormuştu, uykusu gelmiş benziyordu. Her nedense, yoksa sabahki gizli kuvveti tükenmiş miydi şimdi? Saatine baktı, ayağa kalktı: "Bu meseleyi esaslı düşünmek lâzım!" dedi, "Düşüneyim hele. Gitmeden önce sana cevap veririm."

Böyle deyip ayrıldı.

Geceye doğru Sellanraa'ya döndü, biraz bir şey yiyip yattı. Gün ortalarına kadar uyudu, uyudu ve dinlendi, İsveçli maden ocağı sahipleriyle yaptığı konuşmadan yorgun düşmüştü herhalde. Yolculuk hazırlığını ancak iki gün sonra tamamladı. Yine başı yukarda, yine herkeslere üstün olmuştu; bol ücret verdi, küçük Rebeka'ya yeni bir çil kron hediye etti.

Isak'a bir diskur geçti, dedi ki: "İşi satışla sonuçlandıramayışımız hiç de önemli değil, nasıl olsa olacak bu. Şimdiki halde ocağın faaliyetini durdurdum. Sahiden çocukmuş bunlar, beni faka bastıracaklarını sandılar. Bana yirmi beş bin teklif ettiklerini duydun mu?"

"Evet!" dedi Isak.

"Öyle olsun!" dedi Geissler ve bir baş hareketiyle bu sefil tekliflerin, bu bölük pörçük şeylerin her türlüüne boş verdi, "işletmeyi işlemez hale sokmakla buralara bir zarar vermiş olmuyorum, aksine, insanları topraklarını işlemeye sevk etmiş oluyorum. Fakat aşağı köyde, etkisi orada görülür. Yazın halkın eline çok para geçti; güzel elbiseler, yiyecek iyi lapalar buluyorlardı, şimdi bunlara elveda.

Görüyorsun ya, köy benimle iyi geçinseydi işler belki başka türlü olurdu. Şimdi söz benimdir, benim!"

Şu var ki elinde fazla bir şey bulunuyorsa benzemiyordu; ayrılırken yanına içinde yolluk, küçük bir paket almıştı; yeleği de bembeyaz değildi artık. Belki de Geissler'i bu yolculuğa, iyi kalpli karısı, o zaman eline geçen kırk bin kronun kalıntılarıyla çıkarmıştı, Allah bilir bunun böyle olmadığını. Ama şimdi yurduna dımdızlak dönüyordu!

Geissler dönüş yolunda Axel Ström'e uğrayıp ona istediği cevabı vermeyi unutmadı: "Düşündüm bu meseleyi, iş seyrini takip ediyor madem, sen şimdi hiçbir şey yapamazsın. Çağrılıp sorguya çekileceksin, bildiklerini söylemelisin..." Boş lâflardı bunlar, Geissler belki de bu meseleyi bir daha düşünmemişti bile. Axel, ümitsizlik içinde, her şeye peki diyordu. Ama sonunda Geissler yine kuruldu, kendine zorlu bir adam süsü verdi, kaşlarını kaldırıp düşünceli düşünceli: "Şehre gitsem de mahkemede bulunsam mı acaba?" dedi. Heyecan içinde: "Ah, yapsanız şu işi!" dedi Axel. Bir an sonra Geissler şu kararı verdi: "Bakayım, vakit bulursam. Fakat aşağıda güneyde yapacak bir sürü işim var; ama bakayım, vakit bulabilirim belki. Bugünlük hoşça kal! Sana makineleri yollarım."

Geissler gitti.

Bu onun, acaba oralara son gelişi miydi?

Son parti işçiler de tepeden inmekteler, işletme bütün bütün sona erdi, şimdi tepe tekrar ıssızdır.

Sellanraa'nın ahır, duvarları yapılıp meydana çıktı. Ahırın damını kış için şimdilik çimen kesekleriyle örttüler. Koca yapı, küçük küçük odalara ayrılmıştı, aydınlık odalar; ortada muazzam bir salon, iki uçta büyükçe odalar; evet, sanki insanlar için yapılmış bir bina. Isak bir zamanlar burada birkaç keçi ile birlikte bir kulübecikte oturmuştu; şimdi Sellanraa'da kulübe kalmadı artık.

Ahıra bölmeler, hayvan yerleri yapılıyor; aralarına tahta perdeler çekiliyordu. Her şeyin çabucak olup bitmesi için her iki duvarcı henüz orada bulunuyor, fakat Gustaf tahta işlerinden anlamadığını söyleyerek ayrılıp gitmek istiyordu. Gustaf duvar işinde çok faydalı olmuş, ağır şeyleri bir ayı gibi tutup kaldırmıştı. Akşamları herkesi şenlendirmiş, eğlendirmişti; ağız muzikasını çalar, üstelik kadınlara yardım ederek ağır tekneleri aşağı ırmak kenarına götürüp sonra yine yukarı taşırdı. Ama artık gitmek istiyordu. "Hayır tahta işlerinden anlamam ben!" diyordu. İlle gitmek istiyordu âdeta.

"Canım, yarına kadar kalabilirsin!" dedi Inger.

"Hayır, şimdi bana göre iş yok artık, hem şu son parti işçilere dağın öte yakasına kadar yoldaşlık edeceğim."

Inger: "Şimdi su taşırken bana kim yardım edecek?" dedi, üzgün üzgün gülümsedi. Hazır cevap Gustaf hemen iyi bir tavsiyede bulundu: "Hjalmar!" dedi. İki duvarcının genç olanıydı Hjalmar; fakat ne o, ne öteki, genç; yahut hiç değilse Gustaf kadar genç değildiler. "Hıh, Hjalmar!" dedi Inger, burun kıvrıdı. Ama birdenbire kendini toplayıp Gustaf'ı tahrik etmek istedi: "Evet, Hjalmar öyle fena değil hani. Orada kayanın üstünde güzel de şarkı söylüyor!" dedi.

İstifini bile bozmadan: "Anasının gözüdür!" dedi Gustaf.

"Ama canım bu geceyi burada geçirebilirdin."

"Hayır, yol arkadaşlarımdan olurum."

Ee, Gustaf artık usanmıştı bu işten. Inger'i arkadaşlarının burnunun dibinde şıp diye kapıvermek, çalıştığı birkaç hafta boyunca avucunda tutmak şahane bir şey olmuştu. Ama şimdi gitmek, başka işlere, belki de yurdundaki bir sevgiliye gitmek istiyordu, önüne yeni ufuklar açılıyordu. Burada Inger yüzünden işsiz güçsüz sürtüp dolaşsın mıydı? Bu işe bir son vermek için öyle yerinde sebepleri vardı ki Inger'in bunları anlaması gerekirdi. Fakat Inger öyle pervasız olmuştu ki artık hiçbir sorumluluğu gözü görmüyor, hiçbir şeye aldırış etmiyordu. Zaten ilişkileri pek fazla sürmemişti, yalnız duvar işleri devamınca.

Inger sahiden mahzundur, evet, yolunu şaşırmış bağlılığında işi kahırlanmaya kadar götürüyor.

Onun için iyi bir şey değildi bu, Inger yapmacık nedir bilmeyen, açık kalpli, dürüst bir sevdalıdır. Hayır, utandığı yok bundan; düşkünlükleri olan, gücü kuvveti yerinde bir kadındır o; etrafındaki tabiata uyar, sonbahar sıcaklığı ile yüklüdür. Gustaf'a biraz yolluk paket ettiği sırada göğsü şiddetli duygularla kabarıyor. Buna hakkı yahut bu işin tehlikesi var mı yok mu düşünmüyor; kendini öylece bırakıveriyor; tatmaya, tadını çıkarmaya karşı açgözlü olmuştur. Isak onu bir kere daha tavana katlat kaldırıp yere çalabilirdi. Öyle, ama Inger kendini alamıyor işte.

Dışarı çıkıp elindeki yol azığını veriyor. Merdivenin yanına bir tekne hazırlamıştı, Gustaf'ın bunu son defa aşağıya ırmak kenarına taşıması lâzım, Inger ona belki de bir şeyler daha söylemek, ya da eline bir şey sıkıştırmak istiyordu: meselâ altın yüzüğü, Allah bilir, ondan her şey beklenirdi. Ama bu işe şimdi bir son vermek lâzım, Gustaf yolluğa teşekkür ediyor, hoşça kal deyip gidiyor. Gidiyor işte.

Inger kalakalıyor.

Inger: "Hjalmar!" diye sesleniyor, lüzumsuz yere yüksek sesle bağırıyor. Kafa tutan bir sevinç haykırışı, bir imdat çığlığı gibi çıkıyor sesi.

Gustaf gidiyor...

Güz boyunca aşağı köye kadar bütün o bölgede mevsimlik işler yapılıyor; patatesler kazılıp toplanıyor, buğdaylar içeri çekiliyor, inekler otlaklara bırakılıyor. Sekiz çiftlik, sekizinde de işler üst üste binmiştir; fakat Storborg pazarında ne hayvan var, ne de sürülmüş toprak; bir bahçe var sade, artık ticaret de durdu, Storborg'da acele edilecek bir iş yok.

Sellanraa'lıların turnip dedikleri bir çeşit şalgam ürünleri daha var şimdi; yeşil ve koca koca yaprakları rüzgârda sallanıyor, inekleri durdurmak kabil değil, inekler parmaklıkları kırdıkları gibi böğürerek saldırıyorlar turniplere. Bunun için Leopoldine ile küçük Rebekka turnip tarlasına gözcü kondular; küçük Rebekka eline büyük bir kamçı aldı, öfkeli bir hamaratlıkla inek kovalamakta. Babası az uzağında çalışıyor, zaman zaman gelip kızının ellerini, ayaklarını yokluyor, üşüyüp üşümediğini soruyor. Büyük, hemen hemen yetişkin bir kız olan Leopoldine, inek güderken kışlık çoraplar, soketler örüyor. O Drontheim'de doğdu, Sellanraa'ya geldiğinde beş yaşında idi; kalabalık, büyük bir şehrin ve bir vapurda yapılan uzun bir yolculuğun hatırası, zihninde gitgide daha gerilere çekiliyor; bir köy çocuğudur, aşağı köyden daha büyük bir başka dünya bulunduğunu bilmiyor: Köye birkaç kere kiliseye gitmek için inmiş, geçen sene de köyde konfirmasyonu yapılmıştı...

Şimdi sıra ikinci derecede bazı işlere geliyor, meselâ aşağı inen yolun birkaç yeri var ki at araba zor geçiyor; bozuk. Toprak hazır henüz donmamışken Isak'la Sivert günlerden bir gün yolda hendekler açmaya başlıyorlar. Kurutulması gerekli iki parça bataklık var daha.

Axel Ström bu işe katılmaya söz vermişti, çünkü onun da bir beygiri var, yolu o da kullanmaktadır. Ama şimdi Axel'in şehirde acele bir işi çıktı, — şehirde ne yapacaktı bu adam? — "Fakat çok önemli bir iş!" dedi Axel. Yol yapımı için kendi yerine Breidablick'teki kardeşini gönderdi. Fredrik'ti kardeşinin ismi.

Bu adam gençti, yeni evlenmişti, hoppanın biri, şakalaşmaktan hoşlanıyor, bununla beraber eli de işe yatıyordu. Sivert'le o, birbirlerine pek benziyorlardı. Sabahleyin yukarı gelirken Fredrik en yakın komşusu Aronsen'e, Storborg'a uğramıştı; Tüccarın kendisine söyledikleriyle doluydu hâlâ. Konuşma, Fredrik'in bir paket tütün istemesiyle başlamıştı. "Bende tütün olsa sana ikram ederdim!" demişti Aronsen.

"Ya, tütününüz de mi kalmadı?"

"Hayır, başka da getirtmiyorum, alacak müşteri yok ki artık. Bir paket tütünden ne kazanacağımı sanıyorsun?"

Aronsen o gün sol tarafından kalkmışa benziyordu; İsveçli maden şirketi tarafından aldatıldığını söylüyordu. Buralara, bu dağ başlarına ticaret yapayım diye yerleşmiş, derken maden işlemez olmuştu!

Fredrik, Aronsen'in haline rahat rahat gülüyor, onunla eğleniyordu: Hayır, hiç toprak da sürmemiş ki; hayvanlarına verecek yemi bile yok, para verip alıyor! Geldi, benden ot satın almak istedi. Bende satılık ot nerde "Ya, demek paraya ihtiyacın yok, öyle mi?" diye sordu Aronsen. Sanıyor ki para oldu mu her şey tamam, masanın üzerine yüz kronluk bir banknot fırlattı: "İşte para!" dedi. "Evet, para güzel bir şey!" dedim. "Bom konstant budur!" dedi. Galiba ara sıra biraz aklını kaçırıyor bu adam. Ya karısı, güpegündüz elinde bir cep saati, ortalarda döner durur, kadının unutmaması gereken önemli

zaman, hangi zaman acaba?

Sivert sordu: "Aronsen, Geissler adında birisinden hiç bahsetmedi mi?"

Etti, tepedeki hissesini satmak istemeyen biriymiş, dedi. Aronsen küplere biniyordu: Azledilmiş bir Lensmann, kesesinde belki beş kronu bile yok, vurup öldürmeli bu herifi! diyordu. Biraz bekleyin hele, dedim, belki sonradan satar. Hayır, dedi Aronsen, inanma! Bir tüccar sıfatıyla bu işten pek iyi anlarım, bir taraf iki yüz elli bin ister de öbür taraf yirmi beş bin verirse ikisi arasında dağlar var demektir, iş çıkmaz bundan. Fakat sonu hayırlı olsun! dedi Aronsen. Çoluğumu çocuğumu alıp da bu batağa ayak basamaz olaydım! — öyle, yoksa satmayı mı düşünüyorsunuz? diye sordum. — Evet, dedi, ta kendisi, ben de bunu düşünüyorum. Bu bataklıklar, bu zararlar, bu dağ başları! Gün boyunca tek kron kazandığım yok artık!" dedi.

Hep birden Aronsen'in haline güldüler, ona hiç de acııyorlardı. "Acaba sahiden satacak mı?" diye sordu Isak.

"Evet, o ağız kullandı. Yanaşmasına yol vermiş bile. Evet, bu Aronsen tuhaf bir adam, bu muhakkak. Kışlık odununu kesebilecek, kendi atıyla ot çekebilecek bir yanaşmaya tutuyor yol veriyor da dükkândaki tezgâhtarını yerinde bırakıyor. Herhalde doğrudur, günde bir kronluk bile satış yapmıyor, çünkü artık dükkânında hiç mal yok ki. Peki, ama tezgâhtar nesine? Bence bu sırf ululuk, gösteriş! Ona bir adam lâzım, kürsü başına dikilip kocaman defterler tutacak bir adam. Güleyim bari, evet, ta kendisi, bu Aronsen biraz akıldan sakat galiba.."

Üç erkek öğlen paydosuna kadar çalıştılar, sonra yanlarında getirdikleri yemekleri yiyip daha bir süre yarenlik ettiler. Kendi işlerini görüştüler: etrafın, göçmenlerin dertleri, sevinçleri alelâde şeyler değildi, ama bunları serin kanlı görüşüyorlardı; temkinliydiler, sinirleri yıpranmamıştır, yapmaları doğru olmayan şeyleri yapmıyorlardı. İşte sene sonu yaklaşıyordu, ormanları bir sessizlik kaplamıştı; dağlar bir yanda, güneş öte yanda kalmıştı; geceleri yıldızlar ve ay çıkıyor, her şeyde değişmez ilişkiler devam ediyordu; içlerinden dostluk taşıyordu, bir kucaklaşma gibi. Burada insanlar fundalara uzanıp bir kollarını başlarına yastık yaparak dinlenmeye vakit buluyorlardı.

Fredrik, Breidablick'ten bahsetti, orada henüz pek bir şeyler yapamadığını söyledi. "Yok canım!" dedi Isak. "Çok şeyler yapmışsın, aşağıya inmiştin de gördüm."

Oraların en kıdemli göçmeninden, bu dev adamdan duyduğu bu övgü, Fredrik'in o anda pek hoşuna gitti; candan: "Sahi mi söylüyorsunuz?" diye sordu. "Hayır, günden güne daha iyi olması lâzım. Bu sene sık sık engeller çıktı. Evin tamiri icabetti, sağlam değildi, çöktükçe çöküyordu, otluğun yıkılıp yeniden yapılması gerekti. Kulübe ahır küçük geldi; ineklerim, buzağılarım var, Brede'nin zamanında hayvan yoktu ki!.." dedi Fredrik, gururla.

Isak: "Buradan hoşlanıyor musun?" diye sordu.

"Evet, hoşlanıyorum, karım da hoşlanıyor, hem hoşlanılmayacak nesi var? Önümüz, ardımız açık; yolun yukarısını, aşağısını görüyoruz, Evin yanındaki küçük ağaçlık bize göre pek güzel; huş ağaçları, söğütleri var; vaktim olsa avlunun öbür tarafına daha da ağaç dikmek istiyorum. İlkbaharda hendek açtım açalı bataklığın kurumuş olmasına diyecek yok. Bakalım, bu yıl üzerinde neler yetişecek! Hoşlanmak mı dedin? Tabii, değil mi! Karımın, benim evimiz, çiftliğimiz, malımız mülkümüz olduktan sonra!"

Muzip Sivert: "Ee, hep iki kişi mi kalacaksınız?" diye sordu. Fredrik keyifli keyifli: "Yoo, ne malûm, olur a, çoğalırız!" cevabını verdi. "Madem buradan hoşlanıp hoşlanmadığımızdan açıldı, karımın şimdiye kadar bu derece serpildiğini görmüşlüğüm de yok benim."

Akşama kadar çalıştılar. Zaman zaman doğrulup çene çalıyorlardı. "Demek tütün alamadın?" diye sordu Sivert.

"Hayır, ama alamadım diye de üzülmedim. Ben tütün kullanmam!" dedi Fredrik.

"Kullanmaz mısın?"

"Hayır, Aronsen'e de sırf, bakalım neler söyleyeceğini öğrenmek için gittim."

İki külhani gülüştüler, bu işe muzip muzip sevindiler.

Dönüş yolunda baba oğul, her zamanki gibi konuşmadan yürüyorlardı. Fakat Isak bir şeyler düşünmüş olmalı ki: "Hey, Sivert!" dedi. Sivert: "Buyur!" cevabını verdi.

"Hiç, önemli değil, vazgeçtim!" dedi Isak. Bir hayli yol yürüdüler, derken Isak yeniden söze başladı: "Malı olmadıktan sonra Aronsen ticaret yapabilir mi?"

"Hayır!" dedi Sivert. "Buralarda şimdi öyle çok insan kalmadı ki, onlar için öte beri getirsin!"

"Öyle mi dersin? Evet, haklı olabilirsin."

Sivert, babasının bu sözlerine biraz hayret etti, babası sözlerine devam etti: "Şimdi burada sekiz çiftlik var, ama ilerde çoğalabilir. Bilinmez!"

Sivert daha fazla hayret etti, babası neler düşünüyordu acaba? Yoo, hiçbir şey mi? Baba oğul bir süre daha gittiler, nerdeyse evlerine yaklaşıyorlardı. İhtiyar: "Hu!" dedi. "Aronsen çiftliği kaç satar dersin?"

"Kim bilir?" cevabını verdi Sivert. "Almak mı istiyorsun?" dedi şakadan. Fakat birdenbire babasının sözü nereye getirmek istediğini kavradı: ihtiyar, Eleseus'u düşünüyordu. Aha, Isak onu besbelli hiç aklından çıkarmamış, oğlunu anası kadar o da düşünmüştü; ama kendi görüşüne göre toprağa bağlı, Sellanraa'ya bağlı olarak. Sivert: "Her halde uygun bir fiyat olsa gerek!" dedi. Sivert'in bu kadarını söylemesi, düşüncelerinin oğlu tarafından anlaşıldığını sezmekten yana Isak'a kâfi geldi ve Isak fazla açılmaktan korkuyormuş gibi, yaptıkları yola, bu işi iyi ki bitirdiklerine dair acele bir iki söz söyledi.

Ertesi günlerde Sivert'le anası baş başa verdiler, görüşüp konuştular, fısıldaşacak bir sürü konuları vardı, bir de mektup yazdılar, cumartesi olunca Sivert köye gitmek istedi. Babası öfkeli öfkeli: "Yine köyde ne işin var? Boşuna ayakkabı eskitiyorsun." dedi. Hele yüzü, sanki yapmacık değilmişçesine öfkeliydi daha çok. Sivert'in postaya gitmek istediğini sezmişti anlaşılan. "Kiliseye gideceğim!" dedi Sivert. Daha uygun bir sebep bulamamıştı. Babası: "Eh, gitmek şartsa git!" dedi.

Fakat Sivert madem ki kiliseye gidiyordu, şu halde arabayı koşup Rebekka'cığı da götürebilirdi. Rebekkacık'tan, hayatında sahiden ilk defa, böyle bir eğlenceyi esirgememeliydiler, değil mi ki var kuvvetiyle turnip tarlasını korumuştı; çiftlikte herkesin az çok çiçeği, incisiydi o; evet, Allah için! Nitekim araba koşuldu; Rebekka, hizmetçi Jensine'yi yanına yol arkadaşı aldı Sivert'in buna karşı ne itirazı olabilirdi.

Hareket ediyorlardı ki aşağıdan doğru Storborg'daki tezgâhtarın geldiğini gördüler. Ne mi oldu? Ah, hiç! Bir tezgâhtar, Andresen adında bir adam yukarı doğru geliyordu, o kadar. Tepeye gidiyormuş, efendisi gönderiyormuş. Hepsi bundan ibaret. Bu hâdise Sellanraa'da öyle büyük bir heyecan da uyandırmadı hani, eski günlerdeki gibi değildi şimdi; bir yabancı, çiftlik için bulunmaz bir şey olsun, Inger az veya çok heyecana gelsin, geçmiş ola! Hayır, Inger yine içine çekilmiş; sessiz, durgun olmuştur.

Acayip bir şey, bu dua kitabı; bir rehber, belki de boyuna sarılan bir kol! Inger kendini kaybedip, yolunu şaşırmış, böğürtlenlerin oraya gittikten sonra yine odasını, dua kitabını düşünmeye başlamıştı;

şimdi tekrar ruhunun derinliklerine dalmış, sofulaşmıştı. Inger çoktan gelmiş geçmiş olan yılları hatırlıyor, dikiş dikerken parmağına iğne batınca "Hay kör şeytan!" dediği yılları. Bunu dikiş odasındaki büyük masa başında ahret kardeşlerinden öğrenmişti. Şimdi elini, kanasın diye, mahsus kendi iğneliyor, kanı sessizce emiyor. Böyle bir dönüş, kendini bir hayli zorlamaya bağlı! Fakat Inger daha da ileri gitti. Taş ahır yapılip ortaya çıktıktan ve bütün işçiler gidip de Sellanraa tekrar eski sessizlik ve ıssızlığına kavuştuktan sonra Inger bir kriz geçirdi, bol bol ağladı, büyük sıkıntılara uğradı. Bunun suçunu başka kimseye değil, yalnız kendine yüklüyordu; gayet alçak gönüllü olmuştu. Isak'la konuşup da kalbini hafifletebilseydi bari! Ama Sellanraa'da kimse duygularından bahsetmeye, kimse kusurlarını itiraf etmeye alışkın değildi ki. Böylece Inger kocasını sofraya bin bir özenle alıp geliyordu; bu iş için ta onun ayağına kadar gidiyor, sadece kapı eşiğinden sesleneceğine kendi gidip getiriyordu; akşamları kocasının üstüne başına bakıyor, düğmelerini dikiyordu. Evet, Inger daha da ileri gitti. Bir gece dirsekleri üzerine doğruldu ve: "Isak!" dedi. "Ne var?" diye sordu Isak.

"Uyanık mısın?"

"Evet."

"Yok bir şey!" dedi Inger. "Fakat ben çok kusur işledim."

"Ne?" diye sordu Isak. Farkında olmadan soruvermişti. O da dirsekleri üzerine doğruldu. Daha da konuştular, işte yine mükemmel bir kadındır Inger, kalbi taşmaktadır: "Sana karşı çok kusur işledim!" dedi. "Buna çok pişmanım."

Bu gösterişsiz sözler Isak'a dokundu, değirmen ecinnisine dokundu; Isak, Inger'i candan teselli etmek istedi; meselenin ne olduğunu hiç bilmiyor, ama İnger gibisini arasa bulamayacağını, o kadarını biliyordu. "Bunun için ne diye ağlıyorsun?" dedi Isak. "Hepimiz Tanrının günahkâr kullarıyız."

Minnettar bir sesle Inger: "Hayır, hayır!" dedi. Ah, Isak eşyaları kavramakta öyle sağlam bir ele sahipti ki devrilmek üzere oldukları anda onları tutup doğrultuveriyordu. Kusursuz olan kim? Haklıydı Isak; gönül tanrısı bile bir tanrı olduğu halde serüvenlere atılır, bunu o haşarıya bir bakmakla anlayabiliriz: Bir gün bir gül bahçesine dalar, orada keyifli keyifli dolaşır, dudaklarını yalar, ertesi gün ayağına bir diken batmıştır, yüzünü buruşturarak dikenini çıkarır. Bu yüzden ölür mü? Ne münasebet! Eskisi gibi sapasağlamdır. Hiç bundan ölünür mü!

Inger'in işleri de yine sıraya girdi, Inger hepsini atlattı, fakat dua saatlerinden vazgeçmedi ve tesellisini bunda buldu. Inger her gün çalışkan, sabırlı ve çok iyi kalplidir, bütün erkekler içinde bir Isak'ı takdir ediyor, ondan gayrısını arzulamıyor. Tabii dış görünüşüne göre her telden çalanın, şarkıcının biri değildir Isak, ama iyi adamdır, oo, buna ne şüphe! Sofu ve kanaatkâr olmanın büyük bir kazanç olduğu bir kere daha meydana çıktı.

İşte şimdi pazar günü Storborg'un o küçük tezgâhtarı Andresen, Sellanraa'ya geldi, Inger bundan heyecan duymadı, zerre kadar, süt çanağını alıp içeriye delikanlıya götürmek bile istemedi, hizmetçi evde olmadığı için sütü Leopoldine ile gönderdi. Leopoldine süt çanağını güzel güzel içeri götürdü: "Buyurun!" dedi ve pazarlık esvabını giymiş olmasına, ortada utanmak için sebep bulunmamasına rağmen kızarıp bozardı. "Teşekkür ederim, bu bana pek çok!" dedi Andersen. "Baban çiftlikte mi?" diye sordu.

"Evet, ama evde değil, dışarı çıktı."

Andresen sütü içti, mendiliyle ağzını kuruladı ve saate baktı. "Kuyular uzak mıdır?" diye sordu.

"Hayır, bir saatten fazla sürmez."

"Yukarı çıkıyorum; yanında çalıştığım Aronsen, kuyulara bir bak da gel, dedi." "Ya!"

"Evet, beni tanıdın değil mi? Aronsen'in tezgâhtarıyım ben, sen hani bize gelmiştin de öteberi almıştın."

"Evet."

"Ben seni pek iyi hatırlıyorum, sen bize iki kere geldin."

"Beni unutmayışınız, hiç ummadığım bir şey!" dedi Leopoldine, ama bunun üzerine hiç kuvveti kalmadı, bir iskemleye tutundu. Andresen'in kuvveti tükenmemişti henüz, devam etti: "Hiç seni unutmuyum?" dedi ve sordu: "Benimle kuyulara kadar gelemez misin, beraber giderdik!"

Leopoldine'nin gözlerinin önü gitgide kıpkırmızı kesilmeye, bir tuhaf olmaya başladı; ayaklarının altı sallanıyor, tezgâhtar Andresen'in sesi sanki ta uzaklardan geliyordu: "Vaktin yok mu?"

"Hayır!" dedi Leopoldine. Kendini dışarıya, mutfağa nasıl attığını Allah bilir. Annesi ona baktı ve: "Neyin var senin?" diye sordu. "Hiç!"

Hiç mi, ne hiçi! Fakat bakındı şu işe; şimdi heyecanlanmak sırası Leopoldine'ye gelmiş, kan dolaşımı şimdi onda başlamıştı. Bu iş için biçilmiş kaftandı o; dolgun, şirin bir kız, daha yeni yeni bulûğa ermiş, güzel bir kurban. Leopoldine'nin göğsünde bir kuş cıvıldıyor, uzun parmakları annesininkiler gibi muhabbet dolu, dişilik dolu. Dans bilmiyor mu? Kim demiş! Bunların bunu nerde öğrenmiş oldukları hayret doğrusu, ama dans etmesini öğrenmişlerdi, hem de Sellanraa'da, Sivert dans biliyordu, Leopoldine dans biliyordu; dağ başlarında doğmuş, insana hayli kuvvet sarf ettiren, içinde dönüşü, kıvrılışı, mazurkası, vals ve Ren oyunu bulunan yerli bir danstı bu. Hem niçin Leopoldine de süslenmesin, sevdalanmasın, hülyalar kurmasındı? Tıpkı öbür kızlar gibi! Kilisede konfirmasyonu yapılacağı sırada annesi ona altın yüzüğünü ödünç vermişti, günahkâr bir düşünce yoktu bunda, güzel bir şeydi, o kadar. Leopoldine yüzüğü ancak her şey bittikten sonra, ertesi gün Şaraplı Ekmek ayinine giderken parmağına takmıştı. Oysa mihrabın önünde pekâlâ parmağında altın bir yüzükle durabilirdi; önemli bir adamın, Uçbeyi'nin kızıydı o.

Tezgâhtar Andresen tepeden dönüşünde Isak'a rastladı, eve davet edildi. Ona öğle yemeği çıkardılar, kahve pişirdiler. Bütün ev halkı şimdi odada toplanmıştı, konuşmaya onlar da katılıyorlardı. Tezgâhtar, Aronsen'in, kendisini yukarıya, kuyular ne haldedir; işletmeye, faaliyete ilerde yeniden devam edilip edilmeyeceğine dair belirtiler var mı yok mu, bunları öğrensin diye yolladığını söyledi. Allah bilir, tezgâhtar buralara Aronsen'in sözüyle geldim derken belki de alabildiğine yalan söylüyordu, bu yolculuğu sırf kendi hesabına yapmış da olabilirdi, gitmesiyle gelmesi arasındaki kısa zamanda, kuyuların oraya kadar çıkmış olamazdı şüphesiz. "Şirketin işe yeniden başlayıp başlamayacağı öyle dıştan bakmakla anlaşılamaz!" dedi Isak. Öyle, tezgâhtar bunu teslim ediyordu, fakat Aronsen bir kere göndermişti madem, hem dört göz iki gözden daha çok şey görür, değil mi?

Ama Inger artık daha fazla sabredemedi, sordu: "Dedikleri doğru mu, Aronsen çiftliğini satıyor mu?"

Tezgâhtar cevap verdi: "Satacağını söylüyor. Onun gibi bir adam istediği şeyi yapabilir, parası her şeye yeter onun."

"Ee sahiden o kadar parası var mı bari?"

"Evet!" dedi tezgâhtar, başıyla da doğruladı. "Paradan yana sıkıntısı yok."

Inger yine ağzını kapayamadı, sordu: "Çiftliğe ne para istiyor?"

Ama o anda araya Isak girdi, o Inger'den de meraklıydı belki, fakat Storborg'u satın almak düşüncesi asla onun kafasından çıkmış olmamalıdır, nitekim bu mesele onu hiç ilgilendirmezmiş gibi

davranıyor: "Ne diye soruyorsun Inger?"

"Hiç, işte öyle sordum!" cevabını veriyor karısı. İkisi de merakla tezgâhtarın yüzüne bakıyor, bekliyorlar. Sonunda tezgâhtar cevap vermek zorunda kalıyor.

Çok ihtiyatlı konuşuyor, fiyatı bilmediğini söylüyor, ama Storborg'un kendisine kaç mal olduğunu Aronsen kendi söylemiştir, bunu biliyor.

"Kaça mal olmuş?" diye soruyor Inger, çünkü susmak, dilini tutmak elinde değil. "Bin altı yüz kron!" diyor tezgâhtar. "Ya!" diyor Inger, ellerini birbirine vuruyor, çünkü kadınların anlamadıkları bir şey varsa o da mal mülk fiyatlarıdır. Fakat bin altı yüz kron bu dağ başları için az para mı ya, Inger'in yalnız bir korkusu var: Isak'ın bu fiyat karşısında ürküp çekinmesi! Ama Isak bir kaya gibi sarsılmadan duruyor, sadece: "Binaların büyüklüğünden mi böyle!" diyor.

"Evet!" diyor tezgâhtar Andresen, "o kocaman binalar yüzünden."

Tezgâhtarın gitmesinden az önce Leopoldine usulca kapıdan çıkıyor. Gayet garip, ama Andresen'e elini uzatmak ona imkânsız görünüyor. Leopoldine o aralık iyi bir yer bulmuştur, yeni ahırda duruyor, pencerelerin birinden dışarıya bakıyor. Boynunda mavi ipek bir kordele var, daha önce yoktu bu; kordeleyi boynuna bağlayacak zaman bulması ne tuhaf! Derken Andresen önünden geçiyor; biraz bodur, tombul bir delikanlı, çevik adımlar atıyor, açık kumral top sakalı var, kendisinden sekiz on yaş kadar büyük. Andresen eh, fena değil, diye düşünmüş olmalı Leopoldine.

Pazarı pazartesiye bağlayan gece, geç vakit, kilise yolcuları geri dönüyorlar. Her şey yolunda gitmiş, Rebekka'cık dönüşte çiftliğe birkaç saat kala uykuya dalmıştı; onu yine uyandırmadan arabadan alıp eve taşıdılar. Sivert bir sürü haber toplamıştı, ama annesinin: "Ne havadisler var?" sorusuna karşılık sadece: "Hiç önemli bir şey yok!" dedi. "Axel bir ekin makinesiyle bir pulluk sahibi olmuş."

Babası büyük bir ilgi ile: "Ne diyorsun?" dedi. "Makineleri sen gördün mü?"

"Evet gördüm, iskelede duruyor."

"Tevekkeli şehre gitmemiş!" dedi babası. Sivert esaslı haberlerle tıklım tıklım dolu, oturuyor, ama tek kelime söylemiyordu.

Babası, Axel'in, şehre bir ekin makinesiyle bir pulluk satın almak için gittiğine inanadursun hele; annesi de öyle sansın, ne çıkar! Ah, ama ne annesi, ne babası gerçekte buna inanıyorlardı; çünkü bunun o havalide yeni bir çocuk öldürme hadisesiyle ilgili olduğunu biliyorlar, böyle bir şeyin gizli gizli fısıldandığını onlar da duymuş bulunuyorlardı. Nihayet babası: "Sen git yat hele!" dedi.

Bildiklerinin fazlalığından nerdeyse patlayacak olan Sivert gitti, yatağına girdi. Büyük bir hâdise: Axel'i mahkemeye çağırmışlar, Lensmann da onunla beraber gitmişti. Bu öyle önemli bir meseleydi ki, emzikte yeni bir çocuğu olan bayan Lensmann bile çocuğunu bırakmış, o da onlarla birlikte gitmişti. Mahkemeye söylenecek bir sözüm var demişti.

Şimdi köyde çeşit çeşit dedikodular, söylentiler dolaşıyordu; Sivert ağızdan ağza geçmişe ait bir çocuk öldürme vakasının da tekrardan fısıldandığını pekâlâ fark etmişti. Yaklaşacak oldu mu kilise önündeki konuşmalar kesiliyordu, eğer kendisi Sivert olmasaydı halk belki ona sırtını çevirecekti. Sivert olmak iyi şeydi, bir kere büyük bir çiftliğin bir ferdi, zengin bir adamın oğlu olmak; sonra yaman bir adam, iyi bir işçi olarak tanınmak iyi bir şey! Başkaları tarafından takdir, itibar görmüş, her zaman için halkın sevgisini kazanmıştı. Çiftliğe dönmelerinden önce Jensine fazla bir şey işitmeseydi bari! Hem çekinmekten yana özel sebepleri de vardı Sivert'in; dağ başlarındaki insanlar da kızarıp bozarabilirler! Sivert, Jensine'nin küçük Rebekka ile kiliseden çıktığını görmüştü! Jensine

de onu görmüş, ama önünden geçip gitmişti. Sivert bir süre öylece bekledi, sonra ikisini alıp götürmek üzere arabayı demircinin oraya sürdü.

Demircide öyle yemeği yeniyordu, bütün aile toplanmıştı, Sivert'e de buyur dediler, fakat Sivert önceden yemek yemiş olduğu için teşekkür etti. Onun o sırada geleceğini biliyorlardı, birazcık bekleyebilirlerdi. Sellanraa'da beklerlerdi, ama burada değil. Demircinin karısı: "Doğru, sen daha iyi yemeklere alışıksın, şüphesiz!" dedi. Kendisi de kilisede olduğu halde, demirci: "Kilisede yeni bir şeyler duydun mu?" diye sordu.

Jensine ile Rebekka'cık, arabaya oturmuşlardı ki demircinin karısı, kızına: "Anladın ya, Jensine çok beklemeden yine gel!" dedi. Bu söz iki şekilde anlaşılır, diye düşündü Sivert; ama lâfa karışmadı. İfadede biraz daha kesinlik bulunsaydı cevap verirdi belki. Kaşlarını çatıp bekledi; hayır, sözün gerisi gelmedi.

Çiftliğe doğru, yola çıktılar. Konuşacak şeyi olan tek insan, küçük Rebekka'ydı sade: Kiliseye gitme serüveniyle; siyah cüppe giymiş, gümüş haç takınmış rahiple; şamdanların parıltısı, orgun ahenğiyle doluydu o. Uzun bir zaman sonra Jensine: "Barbro'nunkisi rezalet!" dedi.

"Hemen eve dönmeni söylemekle annen ne demek istedi?" diye sordu Sivert.

"Ne demek mi istedi?"

"Bizden ayrılacak mısın?"

"Günün birinde nasıl olsa eve dönecek değil miyim!" dedi Jensine. Sivert: "Pır!" diye seslenip atları durdurdu. "Dönüp hemen şimdi seni evine bırakayım mı?" diye sordu. Jensine, Sivert'in yüzüne baktı, Sivert ölü gibi sararmıştı. "Hayır!" cevabını verdi Jensine, sonra da ağlamaya başladı. Rebekka'cık şaşkın şaşkın bir ona, bir ötekine bakıyordu. Oo, küçük Rebekka böyle bir yolculukta çok işe yaradı, Jensine'den yana çıktı, onu okşadı, ne yaptı ne etti, derken kızı güldürdü. Rebekka'cık ağabeysini; arabadan iner, bir sopa bulup seni döverim, diye tehdit edince ister istemez Sivert de güldü. "Ama şimdi de ben soruyorum: Sen ne demek istedin?" dedi Jensine. Sivert kendinden pek emin, cevap verdi: "Demek istedim ki yanımızdan ayrılacak olursan işimizi sensiz de yürütebiliriz."

Hayli zaman sonra Jensine: "Evet," dedi, "Leopoldine nasıl olsa büyüdü artık, benim işimi o görebilir."

Çiftliğe melil mahzun döndüler.

Adamın biri boş topraklardan yukarılara doğru ilerliyor. Bir fırtına, bir yağmur; sonbahar yağmurları başlamıştır, ama adamın buna aldırdığı yok, memnun görünüyor, sahiden de öyle; Axel Ström'dür bu; mahkemeden dönüyor, beraat etti. Memnun: Birincisi bir ekin makinesiyle bir pulluğun iskelede kendisini beklediğine; ikincisi beraat ettiğine memnun. O, bir çocuğun öldürülmesine yordakçılık etmedi. Daha ne!

Ama ne eziyetli saatlerdi o saatler! Günlük çalışmalarında iflahı kesilen bu adam, hayatının en ağır işiyle, yargıç karşısında ifade verdiği sırada karşılaşmıştı. Barbro'nun suçunu büyültmekten eline bir şey geçmeyecekti; bu yüzden fazla şey söylememeye dikkat ediyor, hatta bildiklerinin hepsini bile söylemiyordu; söz ağzından dirhem dirhem, soruldukça çıkıyor, soruları çokluk sadece "evet" veya "hayır"la cevaplandırıyor. Yetmez miydi? İş zaten büyütülmüştü, daha da dallandırıp budaklandırılmalı mıydı? Ah, durum sık sık sarpa saracak gibi olmuştu: yüce yargıçlar siyah cüppeler giymişlerdi, tehlikeliydiler; bir iki sözle her şeye fena bir yön verebilirler, kendisini de mahkûm edebilirlerdi. Fakat iyi insanlardı, onun mahvolmasını istemediler. Hem ayrıca, ne isabet, büyükler de Barbro'yu kurtarmak için faaliyete geçmişlerdi, bu Axel'in de işine yaradı.

Artık dünyada korkacağı bir şey kalmamıştı.

Barbro da eski efendisini ve âşığını töhmet altında bırakacak şekilde ifade vermeyi aklından geçiremezdi; Axel gerek şimdiki vakaya, gerekse daha öncelere ait öteki çocuk meselesine dair tehlikeli şeyler biliyordu, öyle aptal değildi Barbro. Yoo, kurnazdı o, Axel'i övdü, iş işten geçtikten sonraya kadar Axel'in doğumdan hiç haberi olmadığını söyledi.

"O biraz dik kafalıdır, uyuşamıyorduk, ama sessiz bir adam ve mükemmel bir insandır" diyordu, "hayır, onun yeni bir mezar kazıp cesedi oraya gömmesi çok daha sonra oldu. Bunu yapmasının tek sebebi de, ilk mezarın pek kuru olmadığını sanıyordu, oysa kuruydu pekâlâ, ama dedim ya, Axel kendi bildiğine gider."

Daha ne, Barbro bu şekilde bütün suçu üstüne aldıktan sonra, Axel'e ne kötülük gelebilirdi? Hem Barbro için de büyükler harekete geçmişlerdi, Lensmann Heyerdahl'in hanımı faaliyete geçmişti.

Bayan Lensmann büyük küçük herkese başvurmuş, çırpınıp durmuştu; tanık olarak dinlenilmesini istemiş, yargıçların huzurunda uzun bir nutuk çekmişti. Sıra kendisine gelince pek asil bir hanımefendi haliyle kürsünün karşısına geçti. Çocuk katli problemini bütün genişliğiyle ele aldı, mahkemeye bir konferans dinletti, bu iş için daha önceden izin koparmış denebilirdi. Bayan Lensmann hakkında istenilen şey düşünülebilirdi, ama nutuk vermeyi beceriyordu işte; siyasetten, bütün sosyal meselelerden yana bilgiliydi o. Bütün o lâfları nerden bulup çıkardığı şaşılacak şeydi doğrusu. Zaman zaman başkan, onu biraz, daha sadede getirmek ister gibi oluyor, ama besbelli sözünü kesmeyi göze alamıyor, habire söylemesine göz yumuyordu. Sonunda Bayan Lensmann birkaç faydalı açıklamada bulundu ve mahkemeye heyecan uyandıran bir teklif yaptı.

Hukuk tekniğini ilgilendiren ayrıntı ve açıklamalar bir yana, işte söyledikleri:

"Biz kadınlar" dedi bayan Lensmann, "İnsanlığın bedbaht ve ezilmiş yarısıyız biz. Kanunları erkekler yapar, bu işte biz kadınların hiç dahli yoktur. Ama bir erkek, bir kadın için çocuk doğurmak ne demektir, hiç bunu düşünebilir, kendini kadının yerine koyabilir mi?" bir erkek katlinin korkularını duymuş, tarifsiz acıları duymuş, onun ıstırap çılgınlıklarını koparmış mıdır?"

"Bu davada bir çocuk doğurmuş olan bir hizmetçi karşısındayız. Bu kız evli değildir, yani gebeliği

boyunca durumunu gizlemenin çarelerini aramaya mecburdur. Gebeliğini gizlemeye neden mecbur? Toplumun peşin hükümleri yüzünden. Bu toplum karnında çocuğu olan bekâr bir kadını hor görür. Onu korumak şöyle dursun, üstelik hakaretler, rezaletlerle peşini de bırakmaz. Tüylerimizi diken diken etmez mi bu? Elbette eder, bağrında bir kalp taşıyan herkes buna karşı isyan etmelidir! Kız sadece bir çocuk doğurmakla kalmayacak, aslında bu işin zaten yeteri kadar berbatlığından başka, çocuğu doğurdu diye üstelik suçlu sayılacak, rezil rüsva edilecektir. Şu kadarını söyleyebilirim ki çocuğun bedbaht bir tesadüf neticesi derede doğup derhal boğulması, şurada sanık sandalyesinde oturan şu kız için bir saadet olmuştur. Gerek kendisi, gerek çocuğu için bir saadet. Toplum şimdiki halinde kaldıkça bekâr bir ana, çocuğunu bile bile öldürmüş dahi olsa cezadan muaf tutulmalıdır."

Sözün burasında başkanın hafiften homurdandığı duyuldu.

"Yahut hiç değilse hafif bir cezaya çarpılmalıdır!" dedi bayan Lensmann. "Tabii, şu noktada hepimiz beraberiz: Çocuğun hayatına kıymamak lâzımdır. Ama insanlığın bunca kanunu içinde bedbaht anayı düşünen bir tek kanun da bulunmasın mı? Bu ananın gebeliği boyunca ne zahmetler çektiğini, durumunu gizlemek için ne acılara katlandığını, artık hem kendisi hem çocuğu için bir kurtuluş çaresi bile bulamadığını tasavvur edin bir kere! Hiç kimse, kendini onun yerine koyamaz. Çocuk, ne olursa olsun, hakkında hayırlı bir ölümle ölüyor. Ana düşünüyor ki çocuğun yaşamasını istemek, hem kendisi hem de sevgili yavru için büyük bir fenalıktır; rezaletin ağırlığını kaldırabilir mi? İşte o aralık ruhunda çocuğu öldürmek düşüncesi olgunlaşıyor. Böylece doğumunu gizli yapıyor, tam yirmi dört saat öylesine çılgındır ki cürümü işlerken iyiyi kötünden ayıracak durumda değildir artık. Muhakemedен öylesine mahrumdur ki bu cürmü gerçekte işlememiştir âdeta. Doğum dolayısıyla vücudundaki her bir kemiği, her bir adalesi henüz sızım sızım sızlarken çocuğu boğacak, cesedini ortadan kaldıracaktır. Bu iş için gerekli irade çabasını düşünün bir kere! Ama elbet ki hepimiz çocukların sağ kalmasını isteriz, bazı hayatların sönmesi ziyadesiyle esef edilecek bir şeydir şüphesiz. Şu var ki bu, yalnız ve yalnız toplumun suçudur; ümitsiz, merhametsiz, iftiracı, zavallının peşinde av hayvanları gibi, hain toplumun suçu; o toplum ki bekâr anayı her vasıta ile boğmak için her an pusuda bekler!"

"Ama toplumun reva gördüğü bu muameleden sonra bile, gadre uğramış bu analar bellerini doğrultabilirler. İşte böyle kızlardır ki çok vakit sosyal hataları peşinden en iyi, en asil meziyetlerini geliştirmeye başlarlar. Mahkeme, bunun doğru olup olmadığını; annelere, çocuklara kucak açan düşkünler yurdu müdirelerinden bir sorup öğrensın hele! Tecrübe ile görülmüştür ki asıl böyle kızlar, onlar, evet çocuklarını öldürmeye toplum tarafından zorlanmış olan bu kızlar, mükemmel dadı olmaktadır. Bu durumun herkeslere düşünce konusu olması gerekir."

"Meselenin bir başka cephesi şudur: Erkek neden cezasız kalsın? Çocuk katili ana, ceza görüyor, hapse atılıyor da erkeğe, çocuğun babasına, kadını kızı ayartana hiçbir şey olmuyor. Fakat çocuğu doğurttuğu müddetçe cinayette onun da payı vardır, hatta en büyük hisse onundur. O olmasaydı felâket zaten vukua gelmeyecekti. Erkek niçin serbest bırakılıyor? Çünkü kanunlar erkekler tarafından yapılmıştır, işte bunun cevabı! Göklere seslenip erkeklerin kanunlarına karşı Tanrı'dan himaye istemeliyiz! Biz kadınlar seçimlerde ve yasama kurullarında keza söz sahibi olmadıkça bu iş asla düzelmeyecektir."

"Fakat", dedi bayan Lensmann, "hadi bu korkunç kanun, çocuk katili bekâr ve suçlu — yahut az çok suçlu — ana için diyelim, ya çocuğunu öldürmemiş olup da sadece böyle bir töhmet altında bulunan suçsuzlar? Toplum, bu kurbanlarına ne gibi tazminat veriyor? Hiçbir tazminat! Şurada sanık sandalyesinde oturan kızı ta çocukluğundan beri tanıdığımı tasdik ederim; benim yanımda çalıştı,

babası kocamın mübaşiridir. Biz kadınlar, suçlayan, nefes aldırmayan erkeklerin düşüncesinin tam tersini düşünmeye, duymaya kendimizde yetki buluyor, meseleler karşısında fikir sahibi olmayı göze alıyoruz. Bu kız tevkif edilmiş, elinden hürriyeti alınmıştır; birincisi doğumunu gizlemekten, ikincisi çocuğunu öldürmüş olmaktan sanıktır. O, bunda zerre kadar şüphem yok, her iki suçu da işlemedi. Mahkeme, bu gün gibi aşikâr neticeye bizzat varacaktır. Hangi gizleme? O, çocuğunu güpegündüz doğurdu. Şüphesiz yalnız bulunuyordu, ama yanında kim olabilirdi? Ta uzaklarda, dağ başlarında oturuyordu, kendisinden başka orada mevcut tek insan, bir erkekti; o anda yardıma onu mu çağırmalıydı? Biz kadınlar bunun akla gelmesine bile isyan eder, gözlerimizi utançla kapatırız. Sonra çocuğu öldürdü deniyor, öyle mi? Çocuk bir derede dünyaya geldi; bu kız, buz gibi suların içinde doğum yaptı. Dereye nasıl mı girdi? Bir hizmetçidir o, yani bir cariyedir, günlük işlerini yapmaya mecburdur, süt kovasını ovmak için ardıc dalları toplamaya ormana gidiyordu. Dereden geçerken ayağı kaydı ve düştü. Kalkamadı, çocuk doğup suda boğuldu."

Bayan Lensmann, sözün burasında durdu. Fevkalâde güzel konuştuğunu yargıçların, dinleyicilerin yüzünden okuyabiliyor, salonda çıt çıkmıyor, sadece Barbro duygulanmış, zaman zaman gözlerini siliyordu. Bayan Lensmann sözlerini şöyle bağladı: "Biz kadınlar bir kalbe sahibizdir: Ben şuracıkta oturan bedbaht kıza tanıklık edebilmek maksadıyla buraya gelmek için kendi çocuklarımı yabancılara emanet ettim. Erkeklerin kanunları bir kadını düşünmekten menedemez. Düşünüyorum da bu kız hiçbir kötülük yapmamış olmanın cezasını fazlasıyla çekmiştir, diyorum. Sanığı beraat ettirdiğiniz takdirde onu yanıma alıp evime götüreceğim ve o, şimdiye kadar çalıştırmış olduğum dadıların en mükemmeli olacaktır."

Bayan Lensmann'ın sözleri sona ermişti.

Başkan şu fikri ileri sürdü: "Peki ama bayan Lensmann'ın söylediklerine göre mükemmel dadıların çocuk katili analardan olmaması lâzım gelmez mi?"

Aa, fakat başkan, Lensmann Heyerdahl'in hanımının fikirlerini doğru bulmuyor değildi ki, tersine, o da insanca düşünüyor, bir rahip şefkatiyle bunu duyuyordu. Daha sonra savcının bayan Lensmann'a birkaç soru daha sorduğu sırada başkan, koltuğunda sakın sakın oturdu ve bazı notlar aldı.

Dinlenecek tanıkların pek az oluşundan, davanın da zaten gizli kapaklı bir tarafı bulunmayışından dolayı oturum öğleye doğru sona erdi. Axel Ström oturuyor, hayırlı sonuçlar bekliyordu; fakat o aralık birdenbire savcı ile bayan Lensmann, ölümü haber verecek yerde çocuğun cesedini gömdüğünden dolayı Axel'in başını derde sokmak üzere birleşir gibi oturdular. Axel sıkı bir sorguya çekilmeye başlandı; bu noktayı belki de mükemmel bir şekilde açıklayamayacaktı, eğer salonun gerisinde Geissler'in bulunduğunu görmemiş olsaydı! Ta kendisi, Geissler orada oturuyordu. Bu, Axel için bir destek yerini tuttu, üzerine yürüyen hükümet kuvvetleri karşısında kendini artık yalnız ve kimsesiz hissetmesi geçti, Geissler başıyla ona cesaret veriyordu.

Evet, Geissler şehre gelmişti. Kendisini tanık göstermemiş olmakla beraber mahkemede bulunuyordu. Davanın başlamasından önceki birkaç günü, bu davaya ait bazı bilgiler edinmeye, Axel'in Maaneland'da söylediklerinden aklında kalanları not etmeye kullanmıştı. Eldeki belgelerin çoğu, Geissler'e göre yazıdan ileri geçmeyen şeylerdi; Lensmann Heyerdahl denilen adam ne dar görüşlüydü yok mu; yaptığı soruşturmanın başından beri Axel'i cinayetin sırdaşı olarak damgalamayı, görev edinmişti. Bu eşek herif, bu sersem kafa, dağ başlarındaki hayatın ne olduğundan zerre kadar çakmıyor; Axel'in çiftliğine bir kadının yardımcı kuvvetini, asıl bu çocuğun sağlayacağını anlamıyordu.

Geissler savcı ile konuşmuş, ama kendisinde buna hiç de hacet olmadığı kanısı uyanmıştı: Axel'e

tekrar çiftliğine dönebilmesi için yardım etmek istiyordu, fakat Axel'in yardımı ihtiyacı yoktu ki! Hayır, çünkü durum hatta Barbro için bile pek ümitli görünüyordu; o beraat ettikten sonra Axel'in suç ortaklığı kendiliğinden kalkardı. Bu iş artık yalnız tanıkların ifadesine bakıyordu.

Üç dört tanığın dinlenmesinden sonra — Oline çağrılmamıştı; Lensmann, Axel, bir bilirkşi, köyden birkaç kız, o kadar — işte bunlar dinlendikten sonra, öğlen olduğu için oturuma ara verildi ve Geissler tekrar savcının yanına gitti. Evet, savcı durumun, Barbro için ümitli olduğu kanısındaydı. Bayan Lensmann Heyerdahl'in tanıklığı büyük bir etki yaratmıştı. İş, jüriye kalıyordu.

Savcı öğrenmek istedi: "Bu kızın durumuyla yakından mı ilgilisiniz?" diye sordu.

"Az çok!" cevabını verdi Geissler. "Aslında, daha ziyade erkeğin durumuyla."

"Kız, sizin yanınızda da çalışmış mıydı?"

"Hayır, benim yanımda çalışmadı."

"Ha, öyle ya, demek erkekle ilgilisiniz. Ama kız? Mahkeme kızla ilgileniyor."

"Hayır, kız benim yanımda çalışmadı."

"Erkeğin durumu daha çok şüpheli!" dedi savcı. "Tek başına gitmiş de çocuğun cesedini ormanda bir yere gömmüş. Bu, muhakkak ki şüphe uyandıran bir şey."

"O, çocuk doğru dürüst gömülsün istemiş!" dedi Geissler, "ilk gömülüğü baştan savma olmuş da..."

"Ee, bir kadındır öteki, toprağı kazmaya bir erkek kadar kuvveti yoktur, o halinde bunu zaten yapamazdı. Her neyse, bu çocuk öldürme vakaları hakkında nihayet daha insanca görüşlere varabildik. Bir yargıç olarak bu kızı mahkûm etmeyi üzerime alamam; iş bu merkezde iken mahkûmiyetini isteyemem."

Geissler bir reverans yaparak: "Bu pek sevindirici bir şey!" dedi. Savcı devam etti: "Bir insan, görevim dışında bir insan olarak hatta daha da ileri gideceğim: Bana kalsa çocuğunu öldürmüş bekâr anaların bir tekini bile cezalandırmam ben."

"Bugün tanıklık eden Hanımefendinin sizinle aynı görüşte olması çok enteresan!"

"Ha, o mu? Fakat güzel konuştu. Ama bütün bu mahkûmiyetler de ne oluyor? Bekâr bir ana zaten daha önceden öyle işitilmedik zahmetlere katlanıyor, dünyanın hoyratlığı ve kalabalığı yüzünden öyle sefil derekelere düşürülüyor ki bu, kâfi bir cezadır."

Geissler ayağı kalktı, son olarak: "Peki ama ya çocuklar?" dedi.

"Doğrudur, çocukların akıbeti yürekler acısı!" cevabını verdi savcı. "Ama neticede çocuklar için de bu bir nimet. Hele böyle gayri meşru çocuklar, ya onların çilesi! Sonunda ne oluyor sanki?"

Geissler bu besili adamı belki ya biraz kızdırmak yahut azıcık da olsa kendisini derin fikirli, akıl ermez bir kimse gibi göstermek istedi: "Erasmus, babası bilinmeyen bir çocuktu!" dedi.

"Erasmus mu?"

"Rotterdam'lı Erasmus."

"Öyle mi?"

"Leonardo da babası bilinmeyen bir çocuktu."

"Leonardo da Vinci mi? öyle. Evet, istisnalar olur tabii, istisnalar sadece kaideyi doğrular. Fakat çokluk?"

"Kuşları, hayvanları koruyoruz", dedi Geissler. "Küçük çocukların da korunmaması, biraz garip şey!"

Savcı konuşmayı artık kesmek zorunda olduğunu göstermek üzere yavaş, ağırbaşlı, eline bazı

kâğıtlar aldı. Dalgın dalgın: "Evet, evet, doğru!" dedi. Geissler kendisine lütfedilmiş olan bu çok faydalı konuşmaya teşekkür ederek ayrıldı.

Vaktinde hazır olmak için gidip mahkeme salonuna oturdu. İçindeki gizli kuvvet onu herhalde dürtüklüyordu: Kesik gömleğin hikâyesini; içinde çalı getirilecek olan gömlekle vaktiyle şehrin limanında oradan oraya sürüklenen bir çocuk cesedinin hikâyesini biliyordu; mahkemeyi şapa oturtabilir, söyleyeceği tek söz bin kılıca bedel olabilirdi. Ama hiç de gerekli değilse bu sözü şimdi söylemeyi şüphesiz aklından geçirmiyordu. İşler yolundaydı çünkü savcı bile sanıktan yana çıkıyordu!

Salon doldu, yargıçlar kurulu toplandı.

Bu iş, küçük şehirde enfes bir komedi olmuştu; Savcının hoşgörüsüz ciddiyeti, müdafinin insanı duygulandıran ustaca konuşması. Jüri üyeleri oturmuşlar, onların Barbro ile çocuğunun ölümü hakkındaki görüşlerini dinlemişlerdi.

Bu görüşleri bulup çıkarmak pek kolay değildi şüphesiz. Savcı yakışıklı bir adamdı, hem de iyi kalpliydi herhalde; fakat ya ancak pek kısa bir zaman önce bir şeye öfkelenmiş olmalı, ya da Norveç hukukunda bir görüşü korumakla görevli olduğunu hatırlamış bulunmalıydı, kim bilir! Akıl erdirilemezdi, ama işte artık öğleden evvelki kadar müsait davranmıyordu; şayet işlenmişse suçu şiddetle kötülüyor; hâdisenin, bazı tanıkların ifadelerinden çıkabilecek şekilde bir çapraşıklık gösterdiği kesinlikle söylenebilirse, şüpheli bir sayfa teşkil ettiğini bildiriyordu. Bu hususta hüküm vermeyi jüriye bırakıyor, kendisi şu üç noktaya dikkati çekiyordu: Birinci nokta, gizli bir doğum karşısında bulunup bulunulmadığı, bu noktanın bay yargıçlarca açık olup olmadığı? Savcı burada şahsi birkaç fikir beyan etti. İkinci nokta, çamaşır meselesi, yarım gömlek, sanığın bunu yanına niçin aldığı? Gömleğin kendisine lâzım olacağını önceden bilip bilmediği? Savcı bu noktayı daha etraflı açıkladı. Üçüncü nokta, ölüm vakası rahibe ve Lensmann'a bildirilmeden, cesedin gayet şüphe uyandıracak şekilde gizlice gömülmesi: "Bu noktada asıl fail, burada bulunan şu adam olduğu gibi bu nokta üzerinde tam bir kanaatin teşekkülü jüri üyeleri için en büyük önemi taşır. Çünkü adamın hâdiseden haberli olduğu aşikârdır, eğer cesedi kendi başına gizlice gömmüşse, bundan, hizmetçisinin işlediği cinayette onun yordakçı olduğu sonucu çıkar."

Salonda Hımm! diyen bir ses duyuldu.

Axel Ström tekrar tehlikede olduğunu anladı, başını kaldırıp bakınca tek bir bakışla karşılaşmadı, bütün gözler hatibe dikilmişti. Fakat salonun ta gerisinde yine Geissler oturuyordu. Gayet emin görünüyor, sanki gururundan patlayacakmış gibi alt dudağını öne doğru uzatmış, yüzünü göklere çevirmiş, öylece duruyordu. Mahkemedeki ciddiyete karşı bu muazzam kayıtsızlık, bu göklere doğru yüksek sesle söylenen "Hımm!" sesi, Axel üzerinde cesaretlendirici bir etki yarattı, bütün dünyaya karşı kendini yalnız hissetmesi yine geçti gitti.

Ve şimdi nihayet iş bir düzene giriyordu. Savcı sonunda bunca şeyin yeterliği kanaatine varmış göründü. Axel aleyhine akla gelebilecek bütün kötülük ve şüpheleri ortaya sermişti, sustu. Evet, bay savcı âdeta bir tornistan yapmış, Barbro'nun cezalandırılmasını bile istememişti. Sözlerini bitirirken kendisinin, tanıkların ifadesine dayanarak, sanığın mahkûm edilmesini isteyemeyeceğini açıkça söylemişti.

"İşte bu çok iyi!" diye düşündü Axel. "Şu halde mesele kapanıyor!"

Derken müdafî işe girişti, hukuk öğrenimi yapmış genç bir adamdı bu; bu parlak davada müdafaa hakkı ona verilmişti. Hiçbir zaman, bir müdafinin bir suçsuzu kendinden bu kadar emin müdafaa

etmemiş olduğunu söylemekte sonradan herkes birlik oldu. Aslında şu Lensmann Heyerdahl'in karısı ondan önce davranmış, öğleden evvel kendisinin birçok delillerini elinden almıştı; müdafî, bayanın topluma yüklenmesini hiç de iyi karşılamamıştı. Evet, toplum, onca da hayli suçluydu bu işte. Müdafî, bayan Heyerdahl'i susturmadığı için başkana içerlemişti. Kadının çektiği nutuk basbayağı bir müdafaa olduğuna göre geriye, kendisine ne kalıyordu?

Barbro Brede'nin hayatını ta başlangıcından anlatarak söze girişti; fakir bir ailenin kızıydı Barbro, fakat çalışkan, saygı değer bir ailenin kızı. Daha pek küçükken hizmetçiliğe ve ilkin Lensmann'ların yanına girdi. Bugün hanımı bayan Heyerdahl'in Barbro hakkındaki kanaatlerini dinledik, bu kanaatler bundan daha parlak olamazdı. Barbro daha sonra Bergen'e gitti."

Müdafî, Barbro'ya, Bergen'de evlerini yönettiği iki kâtip tarafından verilmiş bonservis üzerinde uzun uzadıya durdu. "Daha sonra Barbro tekrar yurduna döndü, şehirlerden uzakta kırların ortasında bir yerde bir bekârın yanına kapılandı. Felâketi burada başladı."

"Karnında bu bekârdan bir çocuk taşıyordu. Sayın bay savcı — şunu söyleyeyim ki gayet ince, gayet esirger bir tarzda — gizli doğum ihtimalini ima ettiler. Barbro gebeliğini gizlemiş, belli etmemiş midir acaba? Barbro'nun doğduğu köyden iki kız tanık, onun gebeliğinden bahsettiler, Barbro sorularına karşılık gebeliğini hiç de inkâra kalkmamış, yalnız bu mesele üzerinde fazla durmamıştı. Genç kızlar bu gibi hallerde böyledirler, sözü kısa keserler. Barbro'ya onlardan başka gebeliğini soran olmadı. Acaba hanımına gidip de günahını itiraf etmiş midir? Hanımı yoktu, kendisiydi evin hanımı. Evin bir efendisi vardı şüphesiz, fakat böyle bir kız böyle bir sırrı efendisine söyleyemezdi ki; ıstırabına tek başına katlanıyor, bundan bahsetmiyor, fısıltısını bile etmiyordu; dilsizliği prensip edinmiş bir rahibe gibiydi. Kendini gizlemese de kuytu köşelerde barınıyordu."

"Çocuk doğdu, dokuz ayını doldurmuş, tam teşekküllü bir çocuk, doğumdan sonra yaşadı, nefes aldı, ama suda boğuldu. Jüri üyeleri bu doğumun ayrıntılarını biliyor; doğum suda oldu, anne dereye düşmüştü, suda doğurdu, çocuğunu kurtarmak imkânını bulamadı, yerinden kalkamamıştı; kendisi neden sonra kıyıya çıkıp canını kurtarabildi. Alâ, çocuk üzerinde cebir kullanıldığını gösteren bir ipucu bulunmadı, vücudunda yara bere yoktu; onu öldüren olmamış, suda kendiliğinden boğulmuştu. Ölümü için bundan daha tabii bir açıklama bulunamayacaktır."

"Sayın bay savcı bir çamaşır parçasına temas buyurdular: Kızın bu yarım gömleği yola çıkarken yanına alması karanlık bir noktadır, dediler. Fakat bu karanlıktan daha aydınlık bir şey yoktur ki; kız bu gömlek parçasını, içine ardıç dalları doldurmak üzere, yanına almıştır. Yanına bunu değil de başka bir şey, söz gelişi bir yastık kılıfı da alabilirdi, fakat işte bir gömlek parçası almıştır, nasıl olsa bir şey alması lâzım değil miydi; ardıç dallarını eve kadar elinde götüremezdi ya! Hayır, bu noktada mahkeme tamamen müsterih olabilir."

"Fakat pek o kadar açık olmayan bir başka nokta daha var. Sanık, gebeliği zamanında muhtaç olduğu ihtimam ve himayeden nasibini almış mıdır? Evin efendisinden şefkat görmüş müdür? Erkek bunu yaptıysa iyi! Kız sorgu sırasında efendisinden övgüyle bahsetti; bu, kızın iyi ve temiz bir karaktere sahip olduğunu gösterir. Erkeğe, Axel Ström'e gelince, ifadesinde sanığı asla suçlandırmadı. Böyle yapmakla da, akıllı davrandı demeyelim, çok iyi etti: Çünkü Barbro'nun beraatı, onun da beraatı demek olur. Kıza elden geldiği kadar çok suç yüklemek, tabii ki, kız mahkûm olursa onu da felâkete sürükler."

"Elimizdeki davada kendimizi bu kızın ve onun terk edilmişliğinin derin merhametine kaptırmadan dosyalara dalmamız imkânsızdır. Bununla beraber bu kız insaf niyaz etmek ihtiyacında değildir, o yalnız adalet ve anlayış bekliyor. Onunla efendisi, birbirleriyle sözlü gibiydiler, ama anlaşmazlık ve

zıt menfaatler evlenmeyi köstekliyorlar. Bu kız ilerde bu adamın yanında mesut olamaz. Bundan bahsetmek hoş bir şey olmasa da, kızın yanına aldığı çamaşır meselesine tekrar dönmek lâzım: Aslını araştırırsak kız giderken kendisinin değil, efendisinin gömleklerinden birini almıştır. Daha sözün başında şu soruyu sormuştuk: Bu gömleği onun eline erkek mi verdi? Bu noktada, dedik ki, bu işin içinde Axel'in de parmağı olabileceği ihtimali varittir."

Salonun gerisinden bir "Hımm!" sesi duyuldu. Bu söz öyle sert ve yüksekte söylenmişti ki hatip durdu, bütün gözler duraklamaya kimin sebep olduğunu araştırdılar ve başkan, sert bir bakışla o tarafa baktı.

Müdafî kendini topladıktan sonra: "Fakat" diye sözüne devam etti, "sanığın sayesinde bu nokta üzerinde de tamamen müsterih olabiliriz. Her ne kadar burada suçun yarısını üzerinden atmak, kendi yararına ise de kız böyle yapmadı. O, dereye giderken kendi gömleğini değil, onun gömleğini götürdüğünü Axel'in bildiği şüphesinden, Axel'i kesin olarak uzak tuttu. Dereye dedim, yani ardıç dalları toplamaya ormana giderken. Sanığın sözlerinden şüphelenmek için en ufak bir sebep bile yoktur; onun sözleri, diğer bütün hususlarda olduğu gibi, burada da muteberdir. Gömleği erkek uzatsaydı da sanık onun elinden alsaydı, bu cinayetin olduğunu gösterirdi. Sanık, içinde hakikat aşkı varken, hiç, erkeği hakikate aykırı bir şeyle, bir katillik damgasıyla damgalamaya kalkar mı? Hâsılı, sanık dürüst ve açık bir ifade vermiş, herhangi bir suçu başkalarının üzerine atmaya yeltenmemiştir. Başkalarına karşı iyiliği, bu güzel meziyeti onda başından sonuna kadar görüyoruz; nitekim küçük cesedi mükemmel bir şekilde ve büyük bir ihtimamla kefenlemiştir. Lensmann, cesedi mezarda bu durumda buldu."

Başkan, — görevi gereğince — Lensmann'ın bulduğu mezarın ikinci mezar olduğunu, bunun içine de çocuğu Axel'in koyduğunu hatırlattı.

Müdafî, adalete karşı borçlu bulunduğumuz saygının olancasıyla: "Evet, doğru, sayın başkana teşekkür ederim" dedi. "Evet, doğru! Ama bununla beraber yine Axel ifadesinde, cesedi yeni mezara götürüp yerleştirmekle kaldığını söyledi. Bir kadının bir çocuğu bu erkekten daha iyi sarıp sarmalayacağı şüphesizdir tabii. Ya bu işi en iyi kim yapabilir? Elbet, şefkatli elleriyle bir anne!"

Başkan, pek beğendiğini gösteren bir hareketle başını salladı.

Yoksa kız, gerçekten o türlü bir kız olsaydı, çocuğu öylece çıplak gömemez miydi? Daha ileri gidecek ve şunu söyleyeceğim ki bir çöp tenekesine de atabilirdi. Ölsün diye bir ağaç altına, toprağa bırakabilirdi, yani önceden ölmemiş olsaydı! Gözetlenmediği bir anda sobaya sokup yakabilirdi. Sellanraa civarındaki ırmağa götürüp atabilirdi. Ama bu ana bunlardan hiçbirini yapmadı, çocuğu iyice sarıp gömdü. Bulunduğu şekilde güzel ve iyi kefenlenmiş olması, bu kundaklamanın bir erkek tarafından değil, bir kadın eliyle yapıldığını gösterir."

"Bundan böyle Barbro Kız'ın üzerinde suç namına ne kaldığını tayin, jürinin bileceği bir iş; benim kanaatimce hiçbir şey kalmadı. Jüri onu olsa olsa ölüm vakasını haber vermeyişi dolayısıyla suçlu bulacaktır. Şu var ki çocuk ölmüştür; rahipten, Lensmann'dan millerce uzakta bir yerde, kırlardadırlar: çocuk ebedi uykusunu ormanda güzel bir mezarda uyuyabilir. Onu o halde gömmüş olmak şayet bir suçsa, sanık bu suçu çocuğun babasıyla paylaşır; ama bu suç bağışlanacak cinsten bir suçtur şüphesiz. Suçluyu cezalandırmak âdetinden gitgide vazgeçilmededir, onu ıslah etmeye çalışmak lâzım. Eski devirlerde akla gelebilecek her suç ceza görüyordu, Tevrat'taki intikam kanununa göreymişti bu: Göze göz, dişe diş! Hayır, şimdi yapılan kanunlara hâkim olan ruh bu değildir artık, modern hukuk anlayışı insancadır; bu görüş suç işleyenlerdeki canı ruh derecesine uymaya çalışıyor."

Müdafî: "Bu yüzden bu kızı mahkûm etmeyiniz!" diye haykırdı. "Burada söz konusu olan bir katil daha yakalamak değil, hayır, topluma hayırlı ve faydalı bir fert daha kazandırmaktır! Şunu da hatırlatmak isterim ki sanık, kendisine teklif edilen yeni bir işte en titiz bir kontrole kavuşacaktır. Bayan Lensmann Heyerdahl, analığın zengin tecrübelerine dayanarak ve Barbro'yu yıllardan ben tanıdığı için ona evinin kapısını ardına kadar açtı. Şimdi sorumluluğunun olanca anlamını hissederek bu kızı cezalandırmak veya beraat ettirmek, mahkemeye düşer. Sözlerimi bitirirken mahkûmiyet istemediği için bay savcıya teşekkür ederim. Onun bu davranışında insanlık anlayışının derinliğini görüyoruz."

Müdafî, yerine oturdu.

Oturumun geri kalan kısmı fazla zaman almadı. Bilirkişi raporu aynı şeyleri tekrarladı, işi her iki cepheden bir kere daha inceledi; hâdisenin bütünü üzerine kısa, kuru, resmî bir özet yaptı. Her şey pek mükemmel gitmişti; gerek savcı gerekse müdafî başkanın sahasına girmişler, onun işini kolaylaştırmışlardı.

Işık yakıldı; iki asma lâmba yanıyor ve etrafa, başkanın notlarını güçbelâ okuyabildiği cılız bir ışık serpiliyordu. Başkan, çocuğun ölümünün resmî makamlara bildirilmeyişini şiddetle itham etti; "fakat," dedi, "elimizdeki şartlara göre bu suç, bu hususta mazur olduğu cihetle, anneden çok daha evvel çocuğun babasına aittir." Şu halde şimdi jüri üyelerinin, doğumun gizli yapıp yapılmadığını ve çocuk katli hâdisesinin olup olmadığını tayinleri gerekiyordu. Her şey baştan sona bir daha açıklandı. Bunu mahkemenin yükümlü olduğu sorumluluğun hatırdan çıkmamasını isteyen her zamanki ikaz takip etti, en sonra da tereddüt halinde sanık lehine karar vermek hususunda beylik tavsiye.

Artık apaçıktı her şey.

Jüri üyeleri, salonu terk edip odalarına çekildiler. Aralarından birine verilmiş olan kâğıttaki soruları görüşeceklerdi. Aradan beş dakika geçince tekrar salona girdiler, soruların hepsine bir tek "Hayır!"la cevap vermişlerdi.

Hayır, Barbro Kız, çocuğunu öldürmemişti.

Bunun üzerine başkan birkaç söz daha söyledi, Barbro'nun beraat ettiğini bildirdi.

Dinleyiciler salonu boşalttılar. Komedi sona ermişti...

Birisi Axel'i kolundan tuttu, Geissler. "Eh," dedi, "şu halde kurtuldun bu işten."

"Evet!" dedi Axel.

"Seni buralara boşuna getirttiler."

Axel: "Evet!" dedi tekrar, ama o aralık kendini biraz toplamış bulunuyordu, devam etti: "Fakat bu vartayı atlattığıma pek sevindim."

Geissler kelimelerin üzerine basarak, yüksek sesle: "Bir mahkûmiyetin eksikti!" dedi. Bu sözler Axel'de, Geissler'in bu işte rolü olduğu, işe müdahale ettiği kanısını uyandırdı. Mahkemeyi sonunda Geissler'in yola getirip getirmediğini, gerçekleşmesini istediği başarıyı onun hazırlayıp hazırlamadığını Allah bilirdi! Şüpheliydi bu nokta.

Fakat Axel şu kadarını anlıyordu: Geissler bütün gün ondan yana olmuştu. "Evet, size çok çok teşekkür ederim!" dedi Axel ve Geissler'in elini sıkmak istedi. "Niçin?" diye sordu Geissler.

"Şey, yani her şey için."

Geissler onu hemen durdurdu: "Ben bir şeyler yapmayı aklımdan bile geçirmediğim, zahmete değmezdi!" dedi. Fakat bu teşekkürü karşı Geissler'in hiçbir itirazı yoktu belki de, bunu beklemiş de şimdi elde etmiş benziyordu. "Şu anda seninle daha uzun konuşmaya vaktim yok!" dedi. "Yurduna

yarın sabah mı dönüyorsun? Alâ. Hoşça kal, yine görüşürüz!"

Geissler yol boyunca çekti gitti...

Dönüşte Axel vapurda Lensmann'a, karısına, Barbro'ya, tanıklığa çağırılmış iki kıza rastladı. "Ee, bu işin sonundan memnun musun?" diye sordu bayan Lensmann.

"Tabii!" cevabını verdi Axel. "Kapanmış olmasına çok sevindim."

Lensmann da söze karıştı: "Benim zamanımda köy dışında bu ikinci çocuk öldürme davası!" dedi. "Birincisi Inger Sellanraa'nınki, ikincisini de yeni atlattım. Hayır, bu gibi vakaları olurlarına bırakmak doğru, değil, kanunun hükmünü yerine getirmek lâzım...

Fakat Bayan Lensmann, dünki sözleri dolayısıyla Axel'in kendisini hoş karşılamayacağını kavramış olacak ki, o havayı dağıtmak, arayı tekrar düzeltmek istedi: Dün niçin aleyhine konuştuğumu anladın herhalde?" dedi.

"Evet, tabii!" cevabını verdi Axel.

"Evet, farkına vardın şüphesiz. Sana bir kötülük getirmek islediğimi zannetmedin ya? Ben seni her zaman mükemmel bir adam bilmişimdir, bunu pekâlâ söyleyebilirim."

Sadece: "Ya!" dedi Axel, o kadar. Fakat memnun olmuş, duygulanmıştı. Bayan Lensmann: "Evet, Allah için!" dedi. "Ama suçun küçük bir kısmını senin üzerine atmaya mecbur kaldım; yoksa Barbro mahkûm olur, onunla beraber sen de ceza yerdin. Ben bu işi senin iyiliğin için yaptım."

"Doğru, evet, çok teşekkür ederim."

"Şehirde oradan oraya bir ben taban teptim de her ikiniz için bir ben çalıştım, başkası değil. Mahkemede yaptığımız gibi, suçun bir kısmını sana yükleyişimizin ikinizi birden kurtarmak için olduğunu anladın ya?"

"Evet!" dedi Axel.

"Senin aleyhine olduğumu bir an bile aklımdan geçirmedin, öyle değil mi? Ben mi senin aleyhine olacağım, seni mükemmel bir adam bilen ben ha?"

Bunca horlanmadan sonra bu sözler kulağa ne hoş geliyordu! Axel şimdi o kadar duygulanmıştı ki, minnettarlığını ispat için bayan Lensmann'a sahiden bir şey hediye etmeyi düşünüyordu, belki de sonbaharda keseceği sığırdan bir parça. Genç bir öküzü vardı.

Bayan Lensmann Heyerdahl sözünü tutmuş, Barbro'yu yanına almıştı. Onu daha vapurda bile yanından ayırmadı, aç açık bırakmadı, kızın Bergenli dümenci ile cilveleşmesine de göz yummadı. Birinci defasında bayan Heyerdahl hiçbir şey söylememiş, Barbro'yu yanına çağırmakla kalmıştı. Fakat bak hele, az sonra Barbro yine dümencinin yanında duruyor, onunla şakalaşıyordu; başını yana eğerek Bergen ağzıyla konuşuyor, tatlı tatlı gülüyordu, bayan Heyerdahl onu tekrar yanına çağırdı: "Erkeklerle ahbaplığa başlaman hiç de hoşuma gitmiyor, Barbro!" dedi. "Şu başından geçenleri, nerden gelmekte olduğunu bir düşün!"

"Bergen'li olduğunu işittim de onun için bir çift lâf ettim!" cevabını verdi Barbro.

Axel, Barbro ile konuşmadı. Fakat kızın cildinin ince ve solgun olduğunu, dişlerinin güzelleşmiş bulunduğunu gördü. Barbro, parmaklarında Axel'in yüzüklerini taşııyordu.

İşte şimdi Axel kırlardan yukarılara doğru yürümektedir; fırtına ve yağmura rağmen içi gülüyor, iskelede ekin makinesiyle pulluğu görmüştür. Ah, bu Geissler! Şehirde iken makineleri gönderdiğine dair tek kelime söylememişti. Ne anlaşılmaz adamdı Geissler.

Axel, evinde dinlenmeye uzun bir zaman ayıramadı; sonbahar yağmurlarıyla birlikte şahsi bir angarya, kendi başına kendisinin sardığı büyük bir belâ da başlamıştı: Duvarındaki alet, telgraf hattında bir bozukluk olduğunu bildiriyordu.

Ah, ah. Bu işi kabul ederken gözünü amma para hırsı bürümüştü! Bu iş daha başından tatsız çıkmış, Brede Olsen aleti ve diğer malzemeyi teslim ettiği sırada onu âdeta tehdit ederek: "Kışın senin hayatını kurtarmış olduğumu artık hatırlamıyorsun galiba?" demişti. Axel: "Benim hayatımı Oline kurtardı!" cevabını vermişti.

"Ya, seni kendi sırtcağızıma alıp evine getiren ben değil miydin? Üstelik yazın çiftliğime göz diktin, onu elimden alarak beni kışa evsiz barksız bıraktın."

Evet, Brede çok kırılmıştı: "Al işte aleti, takım taklavatı, hepsini al!" dedi. "Ben ve çoluk çocuğum köyde yerleşiyor, bir işe başlıyoruz; ne olduğunu sen bilmezsin, belki bir otel; halkın gelip kahve içebileceği bir yer. Aç mı kalırız, sanıyorsun? Karım yiyecek öteberi satabilir, ben de çok şeyler becerir, bu işte senden daha kârlı çıkarım. Fakat sana şunu söylemek isterim Axel, telgrafın girdisini çıktısını çok iyi bildiğim için, istersem sana oynamadığım oyunu bırakmam hani; direkleri yıkabilir, telleri koparabilirim. O zaman da en acele işlerini bırakıp yollara düşersin. Bak, sana söylüyorum, bu dediğimi yaz bir tarafa..."

İşte şimdi Axel'in makineleri iskeleden çiftliğine nakletmesi lâzımdı mutlaka! Ah, ah, makineler öyle güzel yaldızlı, bir resim gibi öyle renk renk boyalıydı ki, Axel onlara hemen bugün sahip olabilir, onları gözden geçirir, nasıl kullanılacaklarını bir bir öğrenebilirdi; ama şimdi oldukları yerde durmaları gerekiyordu. Telgraf hattı yüzünden önemli işlerini geciktirecekse bu iş fena. Fakat para da getiriyordu ha!

Yukarda tepede Aronsen'e rastladı. Tüccar Aronsen durmuş, gözlerini uzaklara fırtınaya dikmişti, bir hayal gibi duruyordu. Buralarda, ta yukarda ne arıyordu? Besbelli içi içine sığmamış, tepelere kuyuları görmeye çıkmıştı. Bak hele, tüccar Aronsen bu ışı sırf şahsı ve istikbali adına endişe duyduğu için yapıyor, ıssız tepede yıkıntılara, döküntülere karşı öylece duruyordu. Paslanmış makineler, alet edevat, çoğu açıkta bir sürü araba, cümlesi perperişan. Yer yer barakaların duvarlarına yazılı puslalar iliştirilmişti: Şirketin arabalarını, makine ve aletlerini, barakalarını bozmanın, hasara uğratmanın yahut içlerinden şunu bunu almanın yasak olduğunu bildiren puslalar.

Axel öfkeli bakkalla konuşmaya başladı: "Ava m, çıktınız?" diye sordu. "Evet, ah onu bir elime geçirebilsem!" cevabını verdi Aronsen.

"Ele geçirmeyi böyle candan istediğiniz de kim?"

"Kim olacak, beni ve bu civardaki herkesi mahya sürükleyen adam! Elindeki tepeyi satmak istemeyen; halkın faaliyete geçmesine, ticaret yapmasına, para kazanmasına engel olan adam!"

"Geissler mi demek istiyorsunuz?"

"Evet, işte o herif, vurmali onu, vurmali!"

Axel güldü: "Geissler daha birkaç gün önce şehirdeydi, orada bulabilirdiniz!" dedi. Ama aciz kanaatime göre bu işin günahını ona yüklemeniz doğru değil sanırım."

"Neden?" diye sordu Aronsen, kızgın kızgın

"Ona dil uzatmanız galiba doğru değil; pek derin, pek hatırı sayılır bir adamdır o "

Bir süre bu konuyu tartışılar; Aronsen gittikçe hararetleniyordu. Sonunda Axel şakadan sordu: "Ee

bizi bu ıssız yerlerde yüzüstü bırakmayacak, buralardan temelli gitmeyeceksiniz ya?"

"Yoksa bataklıklarınızda çürüyeyim, çubuğumun tütün parasını bile çıkaramayayım mı demek istiyorsun?" diye öfkeyle bağırdı Aronsen. "Bana müşteri bul, hemen satarım."

"Müşteri mi?" dedi Axel. "Çiftliğinizin toprağı iyidir, sürüp ekebilirsiniz, bu kadar geniş arazi sahibini besler."

Aronsen, fırtınaya doğru: "Yahu, işitmiyor musun toprak kazmaktan hoşlanmadığımı?" diye haykırdı. "Benim elimden daha başka işler gelir."

Axel bir müşteri bulunabileceğini söyledi. Fakat Aronsen buna ihtimal vermeyi bile alaya aldı: "Buralarda benim hesabımı görececek adam yoktur, yok!"

"Öyle, buralarda çıkmaz tabii. Ama ötelerde var."

Aronsen öfkeli öfkeli: "Ah, ah, buralarda yoksulluktan, sefaletten başka bir şey yok!" diye bağırdı. Gücenmiş bir sesle Axel: "Evet, öyle olsun!" dedi. "Fakat Sellanraa'daki Isak elinize bu parayı her an sayabilir!"

"Zannetmem!" dedi Aronsen.

"Siz ister zannedin, ister etmeyin, bence hepsi bir!" dedi Axel ve yoluna devam etmek üzere yürüdü. Fakat Aronsen, peşinden seslendi: "Dur bir dakika! Sahiden Isak beni Storborg'tan kurtarabilir mi?"

"Evet!" dedi Axel. "Storborg gibi beş tanesinden kurtarır, iş paraya kalsın yoksa."

Aronsen tepeye çıkarken Sellanraa'nın etrafından dolaşmış, onlara görünmek istememişti; şimdi dönüşte Sellanraa'ya uğrayıp evden içeri girdi, Isak'la görüştü. "Hayır!" dedi Isak ve başını salladı, o kadar. "Bunu henüz düşünmedim, aklımdan bile geçmedi."

Fakat Noel'e doğru Eleseus'un dönüp gelmesi üzerine Isak, bu işi artık pek öyle reddetmez oldu. Şüphesiz Storborg'u satın almak gibi bir çılgınlığı ömründe duymamıştı, şüphesiz böyle bir düşünce onun aklından geçemezdi; ama şayet Eleseus, bu iş benim harcımdır kanaatindeyse o başka; o zaman bu işi iyice düşünebilirlerdi.

Eleseus tereddüt ediyordu. Olur demiyor, ama olmaz da demiyordu. Artık yurdunda kalırsa her şey onun için bir bakıma bitmiş ve geçmiş olacaktı; şehir başka, buraları başka!

Sonbaharda civar halkı şehirdeki büyük davaya çağırıldıkları vakit onlara görünmekten çekinmişti, bu köylü kısmıyla karşılaşmayı içi istemiyordu, onlar bir başka dünyadandılar. Şimdi o da bu dünyaya mı dönmeliydi?

Annesi, Storborg'un alınmasını istiyordu. Sivert de alınsın istiyordu; her ikisi Eleseus'la anlaştılar, günün birinde üçü birlikte arabaya binip ne var ne yok görmeye aşağıya Storborg'a gittiler.

Ama çiftliği başından atacağı ümidi içinde Aronsen hemen değişiverdi: "Satmak zorunda değilim. Buradan gitsem bile çiftliği olduğu gibi bırakıp gidebilirim, bom konstant'dır bu çiftlik, yaman yer, satmak istedikten sonra her gün satabilirim. Siz benim istediğim fiyatı veremezsiniz ki!" diye iddia etti Aronsen. Bütün odaları, bölükleri dolaştılar; ahıra, kilere gittiler; dükkânda eşya namına kalan döküntülere baktılar: Birkaç ağız mızıkası, saat köstekleri, pembe kâğıtlara sarılı kutular, aynalı asma lâmbalar, yani göçmenlerin almayacakları şeyler. Ayrıca bir miktar pamuklu ile içinde çiviler bulunan birkaç sandık.

Eleseus kendine bir poz verdi, bu işten anlarmışçasına her şeyi gözden geçirdi. "Bu çeşit mallara müşteri bulamam!" dedi. "Siz bunları almazsanız almayın!" cevabını verdi Aronsen.

Eleseus: "Ama ben size çiftlik için eşyasıyla, hayvanıyla, her şeysiyle bin beş yüz kron teklif

ediyorum!" dedi. Ah, Eleseus'a göre hava hoş, bir alaydan ibaretti teklifi, o kendisine bir süs vermek istiyordu.

Sonra yine çiftliklerine döndüler. Hayır, bu işten bir sonuç çıkmadı. Eleseus, Aronsen'e kepaze bir fiyat teklif etmiş, onu gücendirmişti: "Senin sözlerine kulak asmam bile!" demişti Aronsen; ona, tüccar Aronsen'e eşyalar, mallar hakkında ders vermek isteyen bu şehir oğlanına sen diye hitap etmişti. Beri yanda Eleseus da hiddetlenmiş: "Zannedersem seninle kardeşlik kadehi kaldırmadık!" demişti. Oo, bu durum bir ömür boyu devam edecek bir düşmanlığa yol açabilirdi!

Peki ama Aronsen daha ilk andan niçin öyle yüksekte atmış, ne diye çiftliğini satmak zorunda değilmiş gibi davranmıştı? Sebebi vardı bunun; yani Aronsen yine bir çeşit ümide kapılmıştı.

Aşağıda köyde Geissler'in, elindeki tepeyi satmak istememesiyle ortaya çıkan durumu konuşmak üzere bir toplantı yapılmıştı. Bu işten yalnız kırlar, dağ başları zarar görmemiş, bütün civar can derdine düşmüştü. Peki ama artık niçin bu insanlar, tecrübe işletmesi faaliyete geçmeden önceki gibi, iyi veya fena, eskiden nasıllarsa öyle yaşayamıyorlardı? Hayır, yapamıyorlardı. Artık beyaz bulgura, beyaz ekmeğe, hazır elbiseliklere, yüksek ücretlere, bol keseden yaşamaya alışmışlardı; evet, cepleri çok para görmeye alışmıştı. Ne çare ki şimdi para kaynağı kurumuş, bir ringa akını gibi görüldüğü denizde yine kayboluvermişti; hey Allah'ım, ne sefalet; ne yapmalıydı şimdi?

Hiç şüphe yok, eski Lensmann Geissler, kendisinin işten çıkarılmasında kaymakamı destekledikleri için köyden öç almak istiyordu; köyün, bu adamı küçümsemiş olduğunda zerre kadar şüphe de yoktu. Sandıkları gibi aptal değildi o. Pek basit bir çare ile küçük bir tepe parçasına utanmadan iki yüz elli bin kron isteyerek köyün olanca gelişmesini durduruyordu. Kuvvetli değil miymiş? Maaneland'lı Axel Ström bu noktada söze karışabilirdi, Geissler'le son defa o konuşmuştu. Brede'nin kızı Barbro şehirdeki mahkemeye çağırılmış, sonra beraat edip yine yurduna dönmüştü ya, işte bütün o dava boyunca Geissler de orada hazır bulunmuştu. Şayet Geissler'in züğürtlediğini ve çulsuzun biri gibi kalakaldığını sanan varsa gelip, Axel'e hediye ettiği o pahalı makinelere bir baksın yetişir!

Buna göre bütün o civarın kaderini bir adam elinde tutuyor, onunla uzlaşmak gerekiyordu. Geissler, arazisini en son kaçta satardı acaba? Bunu kesin olarak öğrenmek gerekiyordu. İsveçliler yirmi beş bin teklif etmişlerdi de Geissler reddetmişti. Satışın yapılabilmesi için geri kalan parayı da köy halkı, bucaklılar tamamlasa nasıl olurdu? Pek saçma sapan bir fiyat olmadıktan sonra değerdi de. Gerek kıyı boyundaki tüccar, gerekse Storborg'daki Aronsen hiç sezdirmeden, gizlice para ekleyebilirler, yapılan bu yatırımlar da zamanla yine onların ceplerine girerdi.

Sonunda iki kişi, Geissler'in bulunduğu yere gidip onunla görüşmek işiyle görevlendirildi. Şimdi yakında dönüp gelmeleri bekleniyordu.

İşte bunun içindir ki Aronsen yeniden ümitlenmiş Storborg'u alacak bir adama karşı küstahça davranabileceğini sanmıştı. Ama bu küstahlığı uzun sürmeyecekti onun.

Bir hafta sonra iki elçi, kayıtsız şartsız bir ret cevabıyla geri döndüler. Ah, ah, bu işin sakarlığı daha baştan başlamıştı, iki elçiden birinin Brede Olsen olmasıyla; vakti var diye onu seçmişlerdi çünkü. Gidenler Geissler'i bulmasına bulmuşlar, fakat Geissler sadece başını sallayıp gülmüştü. "Siz yine yerinize dönün hele!" demişti; dönüş yol paralarını vermişti ama.

Eh, şu halde bütün bucağın mahvolması gerekiyordu!

Aronsen bir süre küplere bindikten, gitgide daha da şaşkına döndükten sonra günün birinde yukarıya Sellanraa'ya çıktı ve satışı sonuca bağladı. Evet, yaptı bunu Aronsen. Eleseus, sahip olmak istediği şeyleri elde etti: Bin beş yüz kron'a, binalarıyla, hayvanlarıyla, mallarıyla bir çiftlik. Şu var

ki teslim alma sırasında Aronsen'in karısının, pamukluların büyük bir kısmını kendine ayırmış olduğu anlaşıldı; ama Eleseus gibi bir adam, bu gibi küçük şeylere hiç aldırmaz mı eder: "Cimri olmayalım!" dedi.

Fakat sonuç bakımından Eleseus hiç de memnun olmamıştı. Demek artık hayatının seyri belli olmuştu; bu kırlar, bu dağ başları onun mezarı olacaktı. O muazzam tasavvurlarından vazgeçmesi gerekiyordu; büro kâtibi değildi artık, Lensmann olamayacaktı; nerde, şehirli bir bey bile değildi artık! Babasına ve başkalarına karşı Storborg'u tam kendi teklif ettiği fiyata almış olmakla böbürleniyordu biraz, bu işten anladığını görsünlerdi hele! Ama bu küçük zafer, fazla ileriye gitmiyordu. Eleseus, tezgâhtar Andresen'i de yanına almış olduğuna seviniyordu; satışa bir bakıma o da dâhil edilmişti, Aronsen'in, yeni bir işe başlayana kadar ona ihtiyacı yoktu ki. Andresen gelip de kalıp kalamayacağını sorunca Eleseus, ruhunda bambaşka bir gıcıkklanma duydu; işte ilk defadır ki bir patron olmuştu, "Kalabilirsiniz!" dedi. "Ticari münasebetler kurmak üzere Bergen'e, Drontheim'e giderken yerime bir vekil bırakmam lâzım!" dedi.

Andresen de fena bir vekil değildi doğrusu, Eleseus bunu hemen anladı, çalışkandı Andresen; patronu ve efendisi Eleseus olmadığı zamanlar işleri iyi yönetiyordu. Yalnız ilk geldiği zamanlar oralarda kibarlık taslamaya kalkışmıştı, ama buna da efendisi Aronsen sebep olmuştu. Şimdi, durum değişmişti, ilkbaharda bataklıklar biraz yumuşayınca Sivert, Sellanraa'dan aşağıya Storborg'a geldi, ağabeysinin topraklarına hendekler açmaya koyuldu. İşte o zaman, bak hele, tezgâhtar Andresen de dükkândan dışarı çıktı, bataklığa geldi ve hendek açmaya yardıma başladı, her ne hikmettense, — buna mecbur da değildi hani — fakat o öylesine bir adamdı işte! Toprak henüz fazla yumuşamamış olduğu için uzun zaman gerektiği kadar derin kazamadılar, fakat şimdilik hiç değilse işin yarısını bitirdiler, bu da az şey değildi ki, Storborg bataklıklarını kurutmak, orada da çift sürüp ekin ekmek ihtiyar Isak'ın fikriydi; bu ufak bakkallık işi, kırlar halkını bir yumak kınnap lâzım olunca köye kadar gitme zahmetinden kurtarmak için yapılacak ikinci derecede bir iş olmalıydı.

Böylece Sivert'le Andresen hendek açıyorlar, arada bir dinlenerek tatlı yarenliklere dalıyorlardı. Andresen her nasılsa yirmi kronluk bir altın para sahibi olmuştu; Sivert'in bu gıcır gıcır çil paraya içi gidiyor, gelgelelim Andresen altınından ayrılmaya kıyamıyor, onu ince kâğıtlara sarıp sarmalayıp sandığında saklıyordu. Sivert altın için kura çekmeyi teklif etti, dövüşelim dedi, ama Andresen yanaşmadı bunlara. Bunun üzerine Sivert kâğıt yirmi kron'la değişmelerini, üstelik de altını alacak olursa bataklığı tek başına kurutacağını söyledi. Tezgâhtar Andresen buna alındı ve: "Vay!" dedi, "gidip evde benim, bataklığın hakkından gelemediğimi anlatasın, öyle mi?" Nihayet altına karşılık kâğıt para yirmi beş kron'a sulh oldular, Sivert gece vakti bir koşu Sellanraa'ya gidip babasından banknotu aldı.

Bir gençlik hevesi; çevik, canlılık dolu gençliğin bir merakı! Uykusuz bir gece, bir mil gitme, bir mil gelme, ertesi gün yine akşama kadar çalışmak! Güçlü kuvvetli genç bir adam için bir hiçti bu, güzel bir altına feda olsun! Hesapta Andresen'in, bu kârlı ticaret dolayısıyla Sivert'i alaya alması da varmış, ama buna karşı Sivert işin kolayını buldu, Leopoldine'den şöyle bir bahsedivermesi kâfi geldi: "Aa, bak, unuttum, Leopoldine sana selâm söylemişti!" deyince Andresen hemen sustu, kıpkırmızı oldu.

Bataklıkta çalıştıkları, şakadan çekiştikleri, yine çalışıp yine çekiştikleri günler, ikisi için de neşeli geçiyordu. Zaman zaman Eleseus da yanlarına geliyor, onlara yardım ediyordu; ama o çabuk yoruluyordu; ne kuvvetli bir vücudu vardı, ne de sağlam bir iradesi; fakat sevimli bir insandı Eleseus. "İşte Oline geliyor!" diyordu muzip Sivert. "Git de yine iki yüz elli gram kahve sat Oline'ye!" diyor,

Eleseus da bunu seve seve kabul ediyordu. Dükkâna gidiyor, Oline'ye önemsiz bir şey satıyordu. O süre içinde toprak toprakları devirmekten kurtuluyordu hiç değilse.

Oline'cik ara sıra birkaç çekirdek kahvesiz edemiyordu. İster Axel'den binde bir kahve parası koparmak, isterse küçük bir keçi peyniri verip değişmek yoluyla olsun, mutlaka kahve almalıydı. Oline öyle eskisi gibi değildi artık: Maaneland'ın işleri aslında bu ihtiyar kadına ağır geliyor, onu harap ediyordu, ama ihtiyarlığını yahut çöktüğünü itiraf ettirecek kadar da değil; ne münasebet, kendisine işine son verildiği bildirilecek olsa ağzını ulu orta açmasını bilirdi Oline! Çetin ceviz gibiydi. Oline, hiçbir vakit alt edilemezdi; işlerini görüyor, ayrıca komşulara gitmeye. Axel konuşkan olmadığı için evde hasret kaldığı o tadına doyum olmaz küçük gevezeliklere dalmaya da vakit buluyordu.

Mahkemeden memnun kalmamıştı; davanın sonucu, takıntısız beraat kararı onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Sellanraa'nın Inger'i sekiz sene yesin de Brede'nin kızı Barbro yakayı cezasız sıyırsın; bunu Oline'nin aklı almıyor, havsalası almıyordu; bir başkasına bu kadar yumuşak kalpli davranmalarına karşı dine sığmaz bir öfke duyuyordu. "Fakat yüce Tanrım, fikrini bildirmedi henüz!" dedi Oline ve öyle, öyle der gibi başını salladı. Bununla da ilerde öbür dünyada kurulacak bir ceza mahkemesi ümidini besliyordu. Bu meseleye karşı duyduğu hoşnutsuzluğu kendine saklamak Oline'nin elinde değildi tabii; hele efendisiyle kendi arasında şu veya bu noktadan bir anlaşmazlık oldu mu kendine özgü çıtlatmalara, dokundurmalara başlıyor, pek dokunaklı lâflar ediyordu: "Evet, Sodem ve Gomorra günahkârlarına karşı kanun şimdi ne haldedir, bilmiyorum. Fakat ben Tanrı kelâmına bel bağlamışımdır, bu kadar saf kalpliyimdir ben!"

Ah, ah, Axel evinin işlerine bakan bu kadından illallah demişti, cehennem olup gitsin istiyordu, işte yine ilkbahar gelmişti, tarlanın bütün işlerini bir başına yapması gerekmişti. Sonra ot biçme zamanı geldi, oysa kimi kimsesi yoktu onun. Nasıl olacaktı bu işler? Breidablick'teki yengesi, Helgeland'a eve yazmış; Axel'e, işlerine yardım edecek iyi bir kadın bulmaya çalışmış, fakat şimdiye kadar bir sonuç alamamıştı. Hem böyle birisi bulunsa bile Axel'in muhakkak yol parasını vermesi gerekiyordu.

Hayır, Barbro bebeği yok etmekle, sonra da kendi kalkıp gitmekle berbat ve kallesçe bir iş yapmıştı. Axel, iki kış ve bir yaz Oline ile yetinmek zorunda kalmıştı, işler daha da uzun zaman böyle gideceğe benziyordu. Fakat Barbro denilen o şirret yaratık buna zerre kadar üzüntü duyuyor muydu acaba? Axel kışın bir gün aşağıda köyde onunla bir iki lâkırdı etmiş, ama Barbro'nun gözlerinden ağır ağır yüzüne yuvarlanıp da orada donup kalan tek damla gözyaşı çıkmamıştı "Sana verdiğim yüzükler ne oldu?" diye sormuştu Axel. "Yüzükler mi?" dedi Barbro.

"Evet, yüzükler!"

"Yüzükler yok artık."

"Ya, yok mu?"

"Aramızda her şey bitti!" dedi Barbro. "Yüzükleri artık takamazdım ki. Her şey bitti madem, âdet değil."

"Onları ne yaptığını öğrenmek istiyorum."

"Geri mi almak istiyorsun?" diye sordu Barbro. "Ben seni bu kadar adi bilmezdim."

Axel bir an düşündü, sonra: "Yüzüklerin parasını ödeyebilirdim!" dedi. "Bana bedava verecek değilsin ya!"

Fakat nerde, Barbro yüzükleri artık takmıyordu ve Axel'den, ucuz bir fiyata bir altın ve bir gümüş yüzük sahibi olmak imkânını bile esirgedi.

Ama Barbro kaba ve çirkin bir kız değildi, hayır, ne münasebet! Askılı, kırmalı, uzun bir önlük tutunmuş, boynuna beyaz ve kalkık bir yakalık takmıştı; ne güzel! Köyde şimdiden yeni bir yavuklu bulmuş olduğunu iddia ediyorlardı ama dedikodu olsa gerekti bu. Bayan Lensmann şüphesiz onun dizginlerini bırakmamış, bu sene Noel şenliklerine katılmasına asla müsaade etmemişti.

Eh, bu bayan Lensmann sahiden iyi göz kulak oluyordu; Axel yol üstünde eski hizmetçisiyle iki yüzük işini konuşurken birdenbire ortaya bayan Lensmann çıktı. "Hani bana dükkândan bir şey getirecektin, Barbro!" dedi. Barbro kaçıp gitti. Bayan, Axel'e döndü: "Bana kesimlik bir sığır satamaz mısın?" dedi. Axel'in karşılığı sadece: "Hımm!" demek oldu. Axel, bayana kibarca selâm verdi.

Öyle ya, bu bayan Lensmann sonbaharda onu mükemmel bir insan, hatta mükemmelin mükemmeli bir insan diye beğenmiş, övmüştü; bu bir karşılığa değerdi doğrusu. Axel, hükümet makamlarına ve büyüklere karşı köylülerin ne şekilde davrandıklarını öteden beri biliyordu, nitekim bir hayvanı gözden çıkarmayı daha o zaman düşünmüştü; ama günler peş peşe geçmiş, sonbahar sona ermiş, aylar ayları izlemiş, ama o sığırı kesmemişti. Sığırı kesmeyip muhafaza edecek olursa bundan başına bir kötülük geleceğe benzemiyor, fakat kesti mi malının şüphesiz o ölçüde eksileceğini anlıyordu; hem de yaman bir hayvandı bu hayvan.

"Hımm, Günaydın! Hayır!" dedi Axel ve kesimlik hayvanı olmadığını söyledi. Bayan onun en gizli düşüncelerini anlamıştı sanki çünkü: "Genç bir sığırın olduğunu duydum!" dedi.

"Evet var!" cevabını verdi Axel.

"Besleyecek misin?"

"Evet, besleyeceğim."

"Ya!" dedi bayan Lensmann. "Bir koçun yok mu?"

"Hayır, şimdilik yok. Yani çiftlikte, büyüteceğimden fazla hayvan bırakmadım."

"Alâ, o halde yapılacak bir şey yok!" dedi bayan Lensmann ve selâm verip gitti.

Axel çiftliğine döndü; ama hep bu konuşmayı düşünüyor, sonunda bir aptallık etmiş olmaktan korkuyordu. Bayan Lensmann daha yakında önemli bir tanıklıkta bulunmuş, ister lehinde ister aleyhinde, ama önemli bir tanık olmuştu. Axel'i az çekiştirmemiş, fakat Axel ormanındaki bir çocuk cesedi meselesinden, bu çetin ve uğursuz işten yine de kolayca sıyrılmıştı. Yoksa bir koç feda etmesi daha mı iyi olurdu?

Hem, gariptir, bu düşüncenin Barbro ile uzaktan uzağa bir ilgisi de vardı. Axel koyunu alıp hanımına götürürse bu, Barbro üzerinde az çok bir etki de yapmış olurdu.

Fakat yine günler birbirini izliyor, bu geciktirmeden dolayı Axel'in başına bir kötülük gelmiyordu. Köye ikinci inişinde yanına koç moç almadı, hayır, yapmadı bunu. Ama son saniyede bir kuzu aldı, hem iri bir kuzuydu bu, yani rastgele bir şey değildi; kuzuyu götürdü ve: "Koç eti kart olur, ben size gerçekten iyi bir şey getirdim!" dedi. Fakat bayan Lensmann hediyenin lâfını bile duymak istemedi. "Söyle, kuzuya kaç para istiyorsun?" dedi. Bu bayan düzene, kurala önem veriyordu. Yok, teşekkür ederim! Kimseden hediye kabul etmiyordu. Nitekim bu işin sonunda Axel kuzusuna karşılık, iyi para aldı.

Axel, Barbro'yu göremedi. Bayan Lensmann, herhalde onun geldiğini görmüş, kızı göz önünden kaçırmıştı. Eh, hadi hayırlısı, Barbro bir buçuk sene Axel'in kanına girmiş, onu kadın yardımcından yoksun bırakmıştı!

İlkbaharda hiç beklenmedik, ama aynı zamanda çok önemli bir hâdise oldu: Bakır ocakları tekrar işletmeye açılıyordu. Geissler tepeyi satmıştı. Bu inanılmaz şey olmuştu ha? Ah, ah, bu Geissler böylesine akıl ermez bir adamdı işte; isterse yapar, istemezse yapmazdı: hayır diyerek başını kaldırır, evet diyerek indirirdi. Koca bir köyün yüzünü yeniden güldürebilirdi.

Sonunda yine de vicdanı ağır basmıştı da vaktiyle Lensmann'lık ettiği bucağı el emeği bulgurla, para sıkıntısıyla daha fazla cezalandırmak istememiş miydi? Yoksa istediği iki yüz elli bin kron'u mu almıştı? Yahut da paraya ihtiyacı olmuştu da, tepeyi verdikleri fiyata satmak zorunda kalmıştı, olur a? Yirmi beş bin veya elli bin de eh, iyi paraydı hani! Hem alışverişi onun adına oğlunun yaptığı da söyleniyordu.

Her neyse, şurası apaçık ki işletme yeniden harekete geçti, aynı mühendis çeşitli işçi ekipleriyle döndü geldi, aynı faaliyet tekrar başladı. Evet, aynı faaliyet, ama eskisinden bambaşka bir şekilde, tam tersi yönde.

İşler yolunda görünüyordu, İsveçliler işçilerle dinamitlerle, paralarla geldiler, daha ne eksik olabiliirdi? Aronsen de dönüp geldi, tüccar Aronsen; Storborg'u gerisin geri muhakkak satın almak istedi. "Hayır" dedi Eleseus. "Satmıyorum."

"Bol para versem satarsınız şüphesiz."

"Hayır."

Yok, Eleseus, Storborg'u satmak istemedi. Şuydu mesele: Bu sapa yerlerde bir tüccar olarak yaşamak, ona şimdi öyle saçma sapan gelmiyordu; pencere camları renkli, güzel bir verandası vardı, iş bilir bir tezgâhtarı vardı, kendisi gezilere çıkabiliyordu. Evet, birinci mevkide geziler, soylu kişilerle birlikte. Ah, Amerika'ya kadar gidebilseydi bir kere, bunu sık sık düşünmüştü. Hatta sadece, ticarî münasebetler kurmak üzere güney şehirlerine yaptığı iş gezilerine ait anılarla bile uzun zaman avunabiliyordu. Har vurup harman savursun, özel gemisiyle yolculuk etsin, zevk ve eğlenceye dalsın, hayır! O kim, uçarılık kim! Tuhaf bir adamdı Eleseus, kızlara aldırıldığı yoktu artık; onları bir yana bırakmış, onlara karşı bir his duymaz olmuştu. Hayır, ama tabii Uçbeyi'nin oğluydu o; birinci mevkide yolculuk eder, çeşitli mallar satın alırdı. Her seferinde yaptığı gezilerden eve biraz daha kibar, biraz daha incelmış dönüyordu; son defasında ayaklarında kaloşlarla döndü. "Çifter kundura mı giyiyorsun?" diye sordular. "Evet, ayaklarım üşüyor da!" dedi Eleseus. Berikiler, onun üşüyen ayaklarına karşı kalplerinde samimi bir acıma duydular.

Mutlu günler, bey gibi yaşamak ve avarelik! Hayır, Eleseus, Storborg'u satmak istemiyordu. O küçük şehre dönsün de tekrar o ufak köylü dükkânında çalışsın, eli altında tezgâhtar bulunmasın, yağma yok! Hem bundan böyle Storborg'ta işlerin alıp yürüyeceğini de umuyordu: İsveçliler dönmüşlerdi, bu çevreyi paraya boğacaklardı, çiftliği satması enayilik olurdu! Aronsen tekrar tekrar ret cevabı alarak çekip gitmek zorunda kaldı, bu toprakları aptallık edip de bırakmış olmasına içerledikçe içerledi.

Ah, ah, Aronsen kendine sövüp saymalarına bir sınır çizebilir, Eleseus da büyük ümitlerini daraltabilirdi; ama hepsinden önce göçmenlerin ve köy halkının daha az ümide kapılmaları, sevinmemeleri, bahtiyarlıkları dolayısıyla küçük meleklerin yaptıkları gibi ellerini ovuşturmamaları gerekirdi; hayır, göçmenler ve köy halkı bunu asla yapmamalıydılar, çünkü müthiş bir hayal kırıklığına uğradılar, inanılacak şey miydi: Ocaklar gerçi tıklar tıklar işlemeye başlamıştı, ama tepenin

öte yakasında, tam iki mil uzakta, Geissler'in arazisinin güney kısmı bitiminde, bu yaka halkıyla alışverişi olmayan bir başka bucakta başlamıştı. Buradan doğru, faaliyet yavaş yavaş kuzey yönünü kemirmeye başlayacak, bakırın ilk bulunduğu yere, Isak'ın tepesine doğru oradan gelecek, ondan sonradır ki bu çevre, bu köy için bir nimet olacaktı. Bu iş, en uygun şartlar altında bile, senelere, belki bir insan ömrüne bakıyordu.

Bunun anlaşılması, en berbat bir dinamit patlaması etkisi yarattı; hepsini şoursuz, sağır bir hale soktu. Köy halkı tasaya, telâşa düştüler. Birkaçı Geissler'e küfretti: Bu dinine yandığının Geissler'i onlara yine bir oyun oynamıştı; bazıları toplanıp kafa kafaya verdiler, güvendikleri adamlardan yeni bir topluluk kurarak onları bu sefer maden şirketine, mühendise yolladılar. Bu teşebbüs hiçbir sonuç vermedi; mühendis işe güneyden başlamaya mecbur olduğunu onlara bir bir açıkladı: Oradan deniz daha yakındı çünkü orada havai hatta lüzum kalmıyor, nakliyat derdi hemen hemen önlenmiş oluyordu. Hayır, işe güneyden başlamak lâzım; işte bu kadar!

Bunun üzerine Aronsen, hemen yeni faaliyet sahasına geçip yeni "altın madeni"ne gitti. Tezgâhtar Andresen'i de beraber götürmek istemiş: "Ne diye bu ıssız yerlerde kalacaksın?" demişti. "Benimle gelsen çok daha iyi edersin." Fakat tezgâhtar Andresen o ıssız yerlerden ayrılmak istemedi, akıl, sır ermezdi, ama onu buralara bağlayan bir şey vardı galiba; yerinden hoşnut görünüyor, buraya iyiden iyiye kök salmış bulunuyordu. Değişen Andresen'di muhakkak, bu dağ bağları değişmemişti. Buranın insanları, şartları, tıpkı eskisi gibiydiler: Maden işletmesi bu çevreden elini eteğini çekmiş olmakla beraber, bu böyle oldu diye, göçmenlerin hiçbiri akıllarını oynatmamışlar; topraklarıyla hasatlarıyla, hayvanlarıyla meşgul olmaya devam etmişlerdi. Fazla nakit paraları olmasa da her türlü ihtiyaçlarını sağlıyorlardı. Kısaca her türlü. Para ırmağının yanı başından akıp gitmiş olmasına Eleseus bile kahırlanmadı, olsa olsa ilk heyecanla bir hayli sürümsüz eşya getirmişti, o kadar. Eh, bunlar da şimdilik stok halde durabilirdi: dükkânı süslüyor, onun şerefini artırıyorlardı.

Hayır, ıssız yerlerin adamı aklını oynatmadı. Buraların havasını yadırgamadı, yeni elbiselerine hayranlar vardı çok, elmas yokluğu duymuyor, şarabın ne olduğunu Kana'daki düğün hikâyesinden biliyordu. İssız yerlerin adamı vazgeçmek zorunda kaldığı görkemlerden ötürü, için için kendini yemiyordu: Sanatmış, gazetelermiş, lüksmüş, siyasetmiş, bütün bunların değeri; bunlara harcanan para ile ölçülürdü, işte o kadar. Fakat hasat bereketinin her ne pahasına olursa olsun çalışılıp elde edilmesi gerekirdi; buydu işin esası, şunun bunun, her şeyin kaynağı!

Ne, ıssız yerlerin adamı ıssız, üzgün bir hayat mı yaşıyormuş? Bak hele, lâf ola beri gele! Yüce kuvvetleri, rüyaları, aşk hayatı, zengin inanışları vardı onun. Bir akşam Sivert ırmak boyunca yürüyordu, birdenbire durdu: Suda iki yaban ördeği; biri dişi, biri erkek, iki ördek, ördekler Sivert'in farkına vardılar, insanoğlunu gördüler, ürktüler, ördeğin biri bir şeyler söyledi, kısa bir çığlık kopardı, üç sesli bir melodiydi bu; öbürü aynı perdeden cevap verdi. Aynı anda havalandılar ve iki küçük tekerlek gibi, nehir boyunca bir taş atımı uzaklığa pır pır uçtular, tekrar suya kondular. Biri yine bir şey söyledi, öbürü cevap verdi; tıpkı birinci konuşmadakine benzeyen bir dilde, ama öyle ferah bir ses ki dinlemesi küçük bir bahtiyarlık gibidir, sesler iki oktav daha yüksek. Sivert durmuş, ördekleri seyrediyordu; onların hatırasından geçerek rüyaların uzak âlemine daldı. Ruhunda bir ses çınlamış, içinde bir tatlılık duymuştu. Orada vahşi ve güzel bir şeyin, evvelce yaşanmış fakat ruhundaki hatırası sönmüş bir şeyin ince, narin yankısını duyuyordu. Sessizce eve gitti, bundan bahsetmedi, bunun sözünü etmedi, dünya kelâmı bunun ifadesine yetmezdi. İşte Sivert Sellanraa, bir gün genç ve alelâde bir insan olarak dolaşmaya çıkmıştı, başından bu serüven geçti.

Fakat bir bu serüvenle kalmadı, daha başkalarını da gördü. Ama Jensine'nin Sellanraa'dan

gitmesine katlanmak da varmış kaderinde. Bu, Sivert'in gönlünde büyük kargaşalıklara yol açtı.

Evet, sonunda Jensine gitti, gitmeyi kendisi istedi. Ah, ah, Jensine rastgele bir kız değildi, öyledir diye kimse iddia edemezdi! Sivert, ona zamanında dönüp kendisini evine bırakmayı teklif etmişti, ne yazık ki hazır fırsat çıktığı halde kız ağlamış, ama sonradan ağladığına pişman olarak nedametini ve temelli gitmek istediğini bildirmişti. Evet, yolunca, sırasınca.

Ve dünyada hiçbir şey, Jensine'nin gitmesi kadar Inger Sellanraa'nın gönlüne göre olamazdı; Inger hizmetçisinden memnun olmamaya başlamıştı. Tuhaftı bu, çünkü onda bir kusur bulduğu yoktu; ama ona âdeta kendini zorlayarak bakabiliyor, onun çiftlikte oluşuna âdeta güçlkle katlanabiliyordu. Bu hal, Inger'in ruh durumuyla ilgiliydi herhalde: Inger kış boyu melânkolik ve sofı olmuş, bu hali üzerinden atamamıştı. "Gitmek mi istiyorsun? Pekâlâ git!" dedi Inger. Bir nimetti, gece dualarının bir kabulüydü bu. Çiftlikte bir kadınla bir kız daha olduktan sonra, terütaze ve evlenme çağındaki Jensine'nin burada işi ne? Inger kızın bu erginliğini öfkeyle seyrediyor, belki de şöyle düşünüyordu: "Tıpkı benim o zamanki halim!"

Büyük dindarlığı geçmedi Inger'in, aslında ah! Haksız değildi öyle; tadına bakmış, evet, bir yudum almıştı; fakat bu işi ihtiyarlığına kadar sürdürmeyi aklından bile getirmiyordu; ne münasebet! Inger bu düşünceyi zihninden dehşetle uzaklaştırıyordu. Ocaklardaki faaliyet sona ermiş, bütün işçiler gitmişlerdi; Tanrım, bundan daha âlâ bir şey olur mu? Fazilet şöyle böyle bir şey değildi, muhakkak lüzumluydu da, lüzumlu bir servet, bir bağış.

Dünya kötüydü fakat işte örneğin Leopoldine, küçük Leopoldine, bir tohum filizi, küçük bir çocuk, lüzumundan fazla diri ve günah yüklü. Beline bir kol sarılacak olsa kendini bırakıverirdi, ne fena! Yüzünde sivilceler çıkmıştı, bunlar kanındaki azgınlığı gösteriyordu; ah, ah, anne hatırlıyordu herhalde, kanda azgınlık böyle başlar. Anne, yüzünde bu sivilceler çıktı diye kızını asla kötülemiyor, ama bunların önünü almak istiyordu. Leopoldine bunlardan kurtulmalıydı. Hem ne diye şu tezgâhtar Andresen pazarları yukarıya Sellanraa'ya geliyor, niçin Isak'la çiftçilik üzerine çene çalıyor sanki? Bu iki adam, küçük Leopoldine'nin hiçbir şeyin farkında olmadığını mı sanıyorlardı? Ah, ah, gençler eskiden, otuz kırk sene evvelinden de çığırdan çıkmışlar, şimdikiler ise daha da azmışlardı.

Bu konuyu konuştukları sırada Isak: "Ee, şimdi ne olacak?" dedi. "Bahara girdik, Jensine gitti, yazlık işler için kimi bulabiliriz?"

"Leopoldine ile ben çalışacağız!" dedi Inger. "Gece gündüz çalışmak, benim için daha iyi" dedi heyecan içinde; nerdeyse ağlayacaktı. Isak bu şiddetli boşalmaya bir anlam veremedi, ama onun da kendisine göre görüşleri vardı, bunun için kazma ile beli alıp orman kenarına gitti, bir kaya parçasıyla uğraşmaya başladı. Hayır, hizmetçi Jensine'nin gitmiş olmasını Isak gerçekten anlayamıyordu, hamarat bir kızdı Jensine. Hâsılı Isak ön plândaki şeyi, çalışmayı, bir kanun haline gelmiş tabii faaliyeti anlıyordu sade. İri yarı toparlak vücutluydu; kimse ondan daha az romantik olamazdı; tam bir erkek gibi yemek yiyor, yedikleri de kendine yaradığı için dengesini binde bir kaybediyordu.

İşte şimdi mesele bu kaya parçasında. Daha başka kayalar da vardı, ama hele bir tanesinden başlasın bakalım! Isak, buraya küçük bir ev yapma gününün geldiğini görüyor, kendisiyle Inger için bir kulübe Sivert hazır aşağıda Storborg'ta iken arsayı bir parça düzeltmek niyetindedir, yoksa oğluna izahat vermesi lâzım; bundan çekiniyor. Tabii, bir gün gelecek, çiftliğin bütün binaları Sivert'e lâzım olacaktır, işte o zaman ana ve babanın, başlarını sokacak bir yerleri olması gerek. Sellanraa'da inşaatın arkasınıalamıyorlardı ki; taş ahırın büyük samanlığı da henüz yapılmamıştı. Ama kirişleri, tahtaları hazırlanmış bekliyordu.

İşte şimdi mesele bu kaya parçasında. Toprağın üstündeki kısım pek öyle büyük görünmüyordu; ama ne yerinden oynuyor, ne de hafif kımıldıyordu; altından kalkılır şey değildi anlaşılan. Isak kayanın etrafını kazdı, elindeki belle bir denedi, ama kaya yerinden kıpırdamadı. Daha derin kazdı, tekrar tecrübe etti, hayır. Bunun üzerine eve gitti, toprağı temizlemek için bir kürek alıp geldi. Sonra tekrar kazdı, bir daha denedi, hayır. Olanca sabrıyla: "Ne de yaman, mübarek!" diye düşündü. Uzun zamandır kazıyor, kaya gittikçe daha derinlere iniyor, Isak onu hiçbir yerinden adamakıllı kavrayamıyordu. Kayayı dinamitlemeye mecbur kalması, pek biçimsiz şeydi doğrusu. Lâğım deliği açmak için vuracağı darbeler ta uzaklardan işitilecek, bütün ev halkı başına üşüşecekti. Isak kazmaya devanı etti, sonra gidip bir manivelâ getirdi, onunla tecrübe etti, hayır! Yeniden kazdı. Artık Isak gitgide kayaya kızmaya başlıyordu, kaşlarını çatı ve buradaki kaya parçalarını şöyle bir gözden geçirmeye gelmiş de özellikle bu kaya burada pek biçimsiz duruyormuş gibilerden kayaya baktı. Onu beğenmedi; küskütük, aksi bir şeydi, kavranacak tarafı yoktu, evet; hatta tepesi aşağı gelmiş diye düşündü. Dinamitle parçalasa mıydı? Hiç olur mu, ne diye barut harcayacaktı sanki? Yoksa vaz mı geçseydi, kaya baskın çıktı diye yılmalı mıydı bu işten?

Isak kazıyordu. Yüzü gözü ter içinde uğraşıyordu, ama sonuç? Nihayet manivelânın ucunu kayanın altına sokabildi, bir tecrübe etti, kaya yerinden kıpırdamadı. Bir erbap gözüyle, yaptığı işlerde eksik bir taraf yoktu, ama başaramıyordu. Ne hikmetti bu? Şimdiye kadar hiç mi kaya sökmemişti? Kocamış mıydı? Komik şey, ha ha, gülünç! Öyle ya, geçenlerde kuvvetten düştüğünü gösteren belirtiler fark etmişti, yani fark etmezlikten gelmiş, buna aldırmamıştı bile; kuruntuydu sade. Ne olursa olsun sökmeye ahdetmiş, tekrar kayanın başına gitti.

Isak'ın manivelaya yaslanması, yüklenmesi; az şey miydi bu? Vücudu öne eğilmiş, bastırıyor, bastırıyordu: Devcileyin, olağanüstü bir kuvvetle, vücudunun dizlere kadar iniyora benzeyen üst kısmıyla bir ihtişam, bir heybet sembolüydü Isak; ekvatoru muazzamdı Isak'ın.

Ama kaya yerinden oynamıyordu.

Her şey boşuna, daha derin kazması gerekiyordu. Kayayı dinamitlese miydi? Ses etme! Hayır, ama daha derin kazması gerekiyordu. Isak'ı bir gayrettir aldı. Kaya muhakkak sökülmeliydi, sökülecekti! Bu işte Isak'tan yana bir gayritabiilik vardı denilemez; o toprağı işlenmiş hale sokmak isteyen bir çiftçi şevkiyle çalışıyordu, ama muhabbetinde hiç şefkat arama! Tuhaf bir manzara: Isak işe girişmeden önce kayanın etrafını çepeçevre dolaşıyor, sonra dört bir yanını kazıyor, kayayı eliyle yokluyor toprakları avuçlarıyla atıyordu, evet, öyle yapıyordu. Ama bir okşayış değildi bunlar. Kızıışmıştı, fakat gayretten. Acaba yine manivela ile bir tecrübe etse mi? Başarıyı en fazla sağlayabilecek olan yere manivelâyı yerleştirdi, hayır! Bir kayanın acayip dayatışı, dik başlılığı ile karşılaşmak da varmış kaderde! Ama şimdi başaracağa benziyordu. Isak bir daha denedi, ümitlendi; kayanın daha fazla dayanamayacağı, toprak işçisinin gönlüne doğuyordu. Derken manivela elinden fırladı ve Isak yere yıkıldı. "Dinine yandığımı!" dedi Isak. Ağzından kaçtı da söyledi. Aynı zamanda kasketi de eğrilmişti; yana kaymış kasketiyle Isak bir acayip olmuş, tam bir hayduda benzemişti. Isak yere tükürdü.

Tam o sırada Inger görüldü. Gayet muhabbetli, gayet nazik: "Artık yemeğe gel, Isak!" dedi. "Peki!" cevabını verdi Isak, ama Inger'in daha yakına gelmesini istemiyordu, boş lâkırdı istemiyordu. Ah bu Inger, hiç oralı olmuyor, yaklaşıyordu. "Yine burada ne yapmak istiyorsun?" diye sordu; çünkü Isak'ın hemen her Allah'ın günü yeni bir şeyler, mükemmel bir şeyler yapmayı düşündüğünü söyleyerek ona yaranmak istiyordu. Fakat Isak pek öfkeli, müthiş öfkeli çıktı: "Bilmiyorum!" dedi. Inger'se beri yanda pek delişmenlik ediyor, Isak'a sorular soruyor, diller döküyor ve gitmiyordu. "Mademki gördün, bu

kayayı sökmek istiyorum!" dedi Isak. "Sen mi sökeceksin?" diye sordu Inger.

"Evet."

"Ben de yardım edemez miyim?"

Isak olmaz anlamına başını salladı. Ama Inger'in yardım etmek isteyişi, iyi bir hareketti ne de olsa ve Isak karısının teklifini daha fazla reddedemedi. "Fakat biraz bekle hele!" dedi, bir demirci çekiciyle bir çelik kalem getirmeye eve koştu.

Bir parça koparmak suretiyle kayaya uygunca bir yerinden bir oyuk açabilirse manivelaya iyi bir dayanak noktası bulmuş olurdu. Inger çelik kalemi tutuyor, Isak çekici indiriyordu. Evet, oldu, kayadan bir parça koptu. "Yardıma teşekkür ederim!" dedi Isak. "Beni yemeğe bekleme hele, ben önce bu kayayı sökeceğim."

Fakat Inger gitmedi; aslında Inger'in orada durması, yaptığı işi seyretmesi, Isak'ın da hoşuna gidiyordu; gençlik günlerinde bundan pek memnun olurdu Isak. Ve işte Isak manivelâ için mükemmel bir destek buluyor ve abanıyor, kaya kımıldıyor! "kaya kımıldıyor!" diyor Inger.

"Benimle alay etmiyorsun ya?" diye soruyor

Isak.

"Ben mi? Kaya kımıldıyor!"

Isak o kadarını başarmıştı, kaya sahiden kımıldıyordu; Isak kayayı yola getirmişti, şimdi birlikte çalışıyorlardı. Isak manivelâyı kaldırıyor, sağa sola sallıyor ve kaya birazcık kımıldıyordu, ama hepsi o kadar. Isak bir süre bu işe devam etti, fakat bir sonuç çıkmadı. Isak birdenbire bu işin, kendi ağırlığının yetersizliği ile bir ilgisi olmadığını anladı; artık eski kuvveti kalmamıştı, buydu mesele, vücudunun o çetin kıvraklığını kaybetmişti. Ağırlık mı? Ağır manivelâ üstüne abanıp onu kırıvermek işten değildi ki! Ama Isak kuvvetini kaybetmişti, öyle görünüyordu. Sabırlı adamın yüreğine bunun acısı çöktü, hiç değilse Inger yanında durup da onu seyretmemiş olsaydı!

Ansızın manivelâyı bıraktı, demirci çekicini aldı. Gözünü hiddet bürümüştü, cebir kullanacak durumdaydı. İşte hâlâ kasketi kulağına yatık duruyor, bir haydudu andırıyordu; korkunç adımlarla, kayaya karşı uygun bir ışıktaki yer almak istiyormuşçasına kayanın etrafını dolaştı, hey gidi, o anda bu kayayı tuzla buz etmek isteyen bir hali vardı. Ne diye yapmayacaktı bu işi? İnsanın ölürcesine nefret ettiği bir kayayı paramparça etmesi bir şekil meselesiydi sade. Ya kaya dayatırsa, ya kendini paramparça ettirmesse? Eh görürüz bakalım, ikisinden kim ölür, kim geriye sağ kalır?

Fakat şimdi Inger biraz ürkek konuşuyor, çünkü kocasının ruhunda kıızışan şeyin ne olduğunu anladı herhalde, diyor ki: "Sırığa ikimiz birden abansak?" Sırık sözüyle manivelayı kastediyordu. Isak çılgın gibi haykırdı: "Olmaz!" Fakat bir an düşündükten sonra: "Eh, hazır gelmişsin madem!" dedi. "Fakat anlamıyorum, ne diye eve gitmezsin sen? Eh, bir deneyelim, bakalım!"

Ve kayayı yana yatırmayı başarıyorlar. Isak pufluyor.

Ama o anda karşılarında beklenmedik bir şey görüyorlar: Kayanın alt yüzü dümdüzdür, büyük ve güzel bir yüzey, bir döşeme gibi pürüzsüz. Demek ki bu kaya sadece bir başka kayanın yarısıdır, öteki kısım yakın bir yerde olmalı. Isak, bir kayanın her iki yarımının toprak altında ayrı ayrı yerlerde pekâlâ bulunabileceğini biliyordu; parçaları uzun devirler boyunca birbirinden ayıran, uzaklaştıran; soğuklar, donlar olmalıydı herhalde. Fakat bu define Isak'ı çok sevindirmişti doğrusu. Bu kaya parçası işe yarar bir şeydi, çok iyi bir kapı eşiği olurdu. Büyükçe bir para bile, bu ıssız yerler adamının kalbini böylesine bir sevinçle dolduramazdı. Gururla: "İşte güzel bir kapı eşiği!" dedi Isak, ve Inger kalbinin bütün saflığı ile boşaldı: "Aa, anlamadım doğrusu, nereden de bildin bunun

çıkacağını?"

"Hı!" dedi Isak, "Ben toprağı boşuna mı kazdım sanıyorsun?"

Birlikte eve döndüler, Isak yalan ve düzenle hak etmediğı bir hayranlık kazanmıştı, ama bu da ona hak edilmişler kadar tatlı geliyordu. Uzun zamandır güzel bir eşik peşinde koştuğunu, işte şimdi bir tane ele geçirdiğini anlattı. Bundan böyle yapı yerinde çalışması artık şüphe de uyandırmayacaktı, artık eşiğın öteki yarısını aramak bahanesiyle orada istediğı kadar toprak düzleyebilirdi. Sivert eve döndükten sonra Isak, hatta oğlunun yardımından da faydalandı.

Fakat iş o raddeye varmış da Isak tek başına gidip topraktan bir kaya parçasını sökemecek hale gelmişse, durum çok değişmiş demektir; tehlike var şu halde; buna göre yapı işinde acele etmek lâzım. İhtiyarlık gelip çatmış, Isak tam emektarlar odasına yakışır bir hale gelmeye başlamıştı. Eşiğı bulunca benimsediğı zafer, günler geçtikçe kaynadı gitti, sahte ve gelgeç bir zaferdi bu. Isak biraz kambur yürümeye başlamıştı.

Birisi kendisine bir kayadan, bir hendekten söz açar açmaz göz kulak kesilmez miydi bir zamanlar? O günler geçeli çok olmamıştı, yalnız birkaç sene. O vakitler hele birisi kurutulmuş bir bataklığa yan bakacak olsa Isak'tan kendini kollaması gerekirdi. Şimdi Isak yavaş yavaş, gitgide bu gibi şeyleri çok daha sükûnetle düşünmeye başlıyordu, hey Allah'ım! Hiçbir şey eskisi gibi değildi artık, bu ıssız topraklar teknil değişmişti, ormandan geçen bu geniş telgraf yolu eskiden yoktu, yukarda ırmak kenarındaki tepeler o zaman hallaç pamuğı gibi atılmamıştı. Ya insanlar? Gelenler: "Günaydın!" gidenler: "Allah'a ısmarladık!" mı derlerdi eskiden? Sadece bir baş selâmı verirler, çokluk bunu bile yapmazlardı.

Ama eskiden Sellanraa da yoktu, sadece bir kerpiç kulübe, şimdiyse? Sonra bir Uçbeyi de yoktu evvelden.

Evet ama Uçbeyi'nin şimdiki hali? Uçbeyi kurumuş kalmış, biçare bir ihtiyardı artık. Artık güç kuvvet vermedikten sonra yemek yemek, bağırsakları sağlam olmak neye yarar? Şimdi Sivert'ti güç kuvvet sahibi, hamdolsun onun kuvvetli oluşuna, fakat Isak da kuvvetli olsaydı ne olurdu sanki? Tekerleğın daha yavaştan dönmeye başlamasının neye faydası olurdu? Tam bir erkek gibi çalışmıştı, sırtı bir yük hayvanının taşıyacağı yükleri taşımıştı, şimdi bir iskemleye çöküp oturmak mihnetine katlanması gerekiyordu.

Isak sıkıntılıdır, Isak kahırlıdır.

İşte eski bir gemici başlığı tepede çürüyor. Onu buraya, bu orman kenarına fırtına atmıştır, yahut onu buraya küçüklüklerinde çocuklar getirdi belki de. işte şimdi senelerdir o orada duruyor, çürüdükçe çürüyor; oysa bir zamanlar yepyeni bir yağmurluktu, güzel ve sarı bir muşamba. Isak onu tüccardan satın alıp kulübesine getirdiğı zamanları, Inger'in: "Ne de güzel muşamba!" deyişini hâlâ hatırlıyor. Birkaç sene sonra başlığı köye boyacıya götürmüştü, pırıl pırıl siyah vernik sürdürmüş, siperini yeşile boyatmıştı. Alıp eve getirince Inger: "Şimdi her zamankinden güzel oldu!" demişti. Her şey Inger'in hoşuna giderdi, ah, ne güzel günlerdi o günler; Isak çeki odunu yarar, Inger de onu seyrederdi, hayatının en mesut çağıydı o devirler. Mart, nisan geldi mi Isak'la Inger sevdalanırlardı, tıpkı ormandaki kuşlar ve hayvanlar gibi ve mayıs geldi mi Isak buğdayını eker patateslerini diker, gece gündüz çalışırdı. Uyku ve çalışma, aşk ve hülya vardı, Isak o ilk boğasına benzerdi, ne hayvandı o hayvan, alımıyla çalımıyla bir yürüsün hele, bir kral gibi haşmetli ve yaman olurdu. Ama şimdi seneler, öylesine bir mayıs ayı getirmiyorlardı artık, geçmiş ola!

Isak'ın üzüntüsü birkaç gün sürdü. Karanlık günlerdi bu günler. Samanlığı kurmaya başlamak için

ne bir heves duyuyordu, ne de bir kuvvet. Bu işi ilerde Sivert yapar, şimdi asıl emektarlar kulübesini yapıp bitirmek lâzım. Orada orman kenarında toprağını hazırladığı yerin bir arsa olacağını Isak, Sivert'ten uzun zaman gizleyemezdi; günün birinde meseleyi açtı: "Tekrar bir duvar falan çekmemiz gerekirse şu kaya çok işimize yarar!" dedi. "Şuradaki de iyi bir kaya!" dedi. Sivert gözlerini bile kıpırdatmadan cevap verdi: "Bunlar mükemmel temel taşı olur."

"Ee, ne dersin?" dedi babası. "Öbür eşiği bulacağız diye bunca zamandır burasını o kadar kazdık ki güzel bir arsa ortaya çıktı. Ama yine de bilmem ki..."

"Sahiden hiç de fena bir yapı yeri değil!" dedi Sivert ve arsaya şöyle bir göz gezdirdi.

"Olur mu dersin? Buraya misafirler için küçük bir kulübe yapabiliriz, gelenimiz olursa burada barındırırız."

"Evet."

"Bir oturma, bir de yatak odası, iki oda mı olsa ki? Sen de gördün ya, İsveçli beylerin son gelişlerinde ne hale girdik, onlar için yeni bir binamız bile yok. Fakat ne dersin, bir de mutfak olmalı değil mi, yemek pişirebilmeleri için?"

"Evet, küçük bir mutfak olmazsa yapamazlar, gülerler gafletimize!" dedi Sivert.

"Olur mu dersin?"

Babası sustu. Fakat Sivert yaman delikanlıydı; doğrusu, İsveçlilere neler lâzım olduğunu ne çabuk düşünmüş, anlamıştı; tek bir soru bile sormadı, sadece: "Ben senin yerinde olsam evin kuzey duvarına bir de küçük samanlık yapardım, ıslak elbiselerini asıp kurutacak samanlıkları da oldu mu kekâ!" dedi.

Babası hemen cevap verdi: "Hakkın var!"

İkisi de susarak kayalarının başına döndüler. Bir süre sonra babası sordu: "Eleseus hâlâ gelmedi mi?"

Sivert kaçamak cevap verdi: "Yakında geliyor."

Eleseus işi: Eleseus ikide bir başını alıp gidiyor, hep gezilere çıksın istiyordu. Mallarını gidip kendi satın alacağına mektup yazıp ısmarlayamaz mıydı? Kendisi çok daha ucuza alıyordu, ama ya gezi masraflarının çokluğu? Eleseus'un düşünceleri kimseninkine uymuyordu. Hem sonra daha da getirttiği pamukluyu, vaftiz başlıkları için ipek kurdelâları, siyahlı beyazlı hasır şapkaları, uzun çubukları da ne yapacaktı ki? Oralarda oturanlar böyle şeyler almadıkları gibi köylü müşteriler de ancak paralı oldukları vakit Storborg'a geliyorlardı. Eleseus kendi tarzında yaman adamdı doğrusu. Hamarat hamarat kâğıtlara yazılar yazışını yahut tebeşirle hesaplar yapışını görmeliydi onun! Bu gibi fırsatlarda herkes: "Sendeki kafa bende olsaydı!" diyordu Hepsi doğrudu bunların, fakat pek çok alacağı vardı. Bu köy halkının, borçlarını ödedikleri yoktu ki; hatta Brede Olsen gibi bir dilenci bile kışın Storborg'a gelmiş, veresiye pamuklu, kahve, şurup ve mum almıştı.

Isak şimdiye kadar Eleseus için, işi ve gezileri uğruna az para sarf etmemiş, bakır tepeden kazandığı servetten de geriye pek fazla bir şey kalmamıştı; ne olacaktı bunun sonu?

Isak birdenbire sordu: "Eleseus'un işi neye varacak dersin?"

Sivert vakit kazanmak için: "Neye mi?" diye tekrarladı.

"Bu iş yürüyeceğe benzemiyor."

"Kendisi çok ümitli!" dedi Sivert.

"Ya, sen onunla bunu konuştun mu?"

"Hayır, Andresen söyledi."

Babası düşünceye vardı, başını salladı: "Yok, yürümez bu!" dedi. "Fakat Eleseus'a yazık!"

Isak gittikçe tasalanmaktadır, üstelik önceden de pek ümitli değildi.

Birden Sivert yeni bir haber ortaya atıyor: "Buralara daha da göçmen geliyormuş."

"Nasıl?"

"Evet, iki yeni göçmen. Bizim yukarılarımızda toprak satın almışlar."

Isak, elinde bel, kalakaldı: Büyük bir haberdi bu; iyi bir haber, haberlerin en iyilerinden biri. "O halde bu çevrede on çiftçi oluyoruz!" dedi. Isak daha geniş bilgi edindi, yeni geleceklerin neresini satın aldıklarını öğrendi, oraların coğrafyasını ezberden biliyordu, başını salladı: "Evet, iyi etmişler, oranın ormanı iyidir, yakacak odunu çıkar, yüksek ağaçları da var. Orası güney doğuya bakıyor."

Hayır, göçmenleri hiçbir şey durduramazdı, hep yeni yeni insanlar geliyordu. Maden işletmesi durmuş ama bu, çiftçiliğin yararına olmuştu; bu kırlarda, bu dağ başlarında hayat olmadığı doğru değildi; aksine, hayat kaynaşıyordu; iki göçmen daha, dört el daha, tarlalar, çayırlar, binalar! Ah, ah, ormanda sere serpe yeşil yamaçlar, kulübeler ve kaynaklar, çocuklar ve hayvanlar! Evvelden yalnız atkuyruklarının bulunduğu bataklıklarda buğdaylar büyüyor, tepelerde mavi çan çiçekleri dalgalanıyor, evlerin önünde açmış yoncalarda güneşin altın ışıkları parlıyordu, insanlar vardı; konuşuyorlar, düşünüyorlardı; yer ve gökle birleşmiştiler.

Allah'ın kırlarına ilk yerleşen adam işte burada! O gelirken dizlerine kadar çamurlara, fundalara bata çıka yürümüştü; güneşli bir yamaç bulmuş, oraya yerleşmişti. Peşinden başkaları geldiler, o ıssız arazide açılmış bir patikadan yürüdüler, daha başkaları geldi, patika bir araba yolu olmuştu, arabalarıyla bu yoldan geçtiler. Isak ruhunda bir memnunluk duymalıdır, gururdan ürpermelidir, bütün bu koloninin temel taşını o koydu, Uçbeyi odur.

"Öyle, öyle, ama bu yıl bitmeden samanlığın da başına çıkmak istiyorsak, bu arsada habire toprak düzleyecek değiliz ya!" dedi Isak.

Bunu herhalde ansızın keyiflenerek, yeni bir yaşama gücüyle söyledi.

Bir kadın o bomboş kırlardan yukarılara doğru yürüyor. Ilık bir yaz yağmuru yağmaktadır, kadın ıslanıyor, ama aldırdığı yok, düşünecek başka şeyleri var, çok heyecanlıdır, acaba... Bu, Barbro, ta kendisi, Brede'nin kızı Barbro. Evet, heyecanlı olmakta haklı belki de; bu serüvenin sonu neye varacak bilinmez; ama bayan Lensmann tarafından kovulmuş, köyden ayrılmıştır. İşte öyle!

Bütün çiftliklerin etrafından dolaşıyor, çünkü kimselere görünmek istemiyor. Nereye gittiğini hemen anlayıverirler, çünkü sırtında çamaşır bohçası var. Evet, Barbro, Maaneland'a gitmek, yine orada kalmak istiyor.

Bayan Lensmann'ın yanında on ay çalışmıştı. Geceyi gündüze vuracak olursak az zaman değildi bu fakat baskıyı ve kendisini dışarıya çeken düşünceleri düşünecek olursak bitip tükenmez bir zaman. Başlangıçta her şey sahiden yolunda gitmişti; bayan Heyerdahl, Barbro'nun üstüne titriyor, ona önlükler veriyor, onu giydirip kuşatıyor ve böyle güzel giysilerle dükkâna gönderilmek Barbro'nun pek hoşuna gidiyordu. Barbro çocukken bu köyde bulunduğu için okula gittiği, oğlan çocuklarını öptüğü, taşlarla midye kabuklarıyla oyunlar oynadığı zamanlardan herkesi tanıyordu. Birkaç ay her şey yolunda gitti. Ama sonra sonra bayan Heyerdahl onun üstüne daha çok düşmeye başladı, Noel şenlikleri gelince bayan Heyerdahl serteldi. Fakat bu neye yarar, arayı açmaktan başka? Barbro gece saatlerinden bir kısmını kendine ayıramazsa tahammül edemezdi zaten: Gecenin ikisinden sabahın altısına kadar az çok emniyette olabiliyor, bu saatlerde bazı kaçamak zevklerden faydalanmayı göze alıyordu. Ama bu aşçı ne biçim kızdı ki gidip Barbro'yu haber vermiyordu. Adi bir hizmetçi parçasıydı o, o da izinsiz sokaklara çıkıyordu. Barbro ile beraber bu işi sıraya bindirmişlerdi.

Yakalanmalarına kadar hayli de zaman geçti. Baştan çıkacağı kadar çıkmışlığını açıkça belli edecek derecede düşüncesiz değildi Barbro. Hangi baştan çıkmışlık? Barbro gerektiği kadar mukavemet ediyordu. Delikanlının biri, onu Noel dansına davet edecek oldu mu birincide olmaz diyor, ikincide yine, ama üçüncüsünde: "Bakalım, saat ikiden altıya kadar gelebilirsem gelirim!" diyordu, işte, namuslu bir kız böyle cevap verir, kendisini olduğundan daha fazla kepaze etmez yüzşüzleşmez. Bir hizmetçiydi Barbro, sonuna kadar hizmet etti. Taşkınlıktan başka bir eğlence bilmedi. İsteddiği de bu kadarcıktı zaten. Bayan Lensmann ona uzun diskurlar geçiyor, kendi kitaplarını veriyordu. Bunak karı! Bergen'de bulunmuş, gazeteler okumuş, tiyatrolara gitmiş Barbro'ya tahsil, terbiye kitapları vermek ha! Gözü kapalı sığircık yavrusu muydu Barbro?

Fakat bayan Lensmann şüphelenmiş olacak ki bir gece sabaha karşı saat üçte hizmetçilerin odası önüne geldi ve seslendi: "Barbro!"

"Buyurun!" diye cevap verdi aşçı kız.

"Yok mu Barbro? Kapıyı aç!"

Aşçı kız kapıyı açtı ve önceden kararlaştırdıkları gibi, Barbro'nun çok önemli bir iş için acele eve gittiğini söyledi. "Eve mi? Acele mi? Saat daha gecenin üçü!" dedi bayan Heyerdahl ve bu işe pek şaştığını açığa vurmaktan çekinmedi. Ertesi sabah yaman bir sorgu yapıldı, Brede çağırıldı, bayan Lensmann sordu: "Barbro bu gece saat üçte sizde miydi?"

Brede hazırlanmış değildi, ama hemen evet'i bastı: "Evet, gece saat üçte geldi. Hatta biz henüz yatmamıştık, önemli bir mesele konuşuyorduk da..." cevabını verdi Barbro'nun babası. Bunun üzerine Bayan Lensmann kurula kurula şu emri bildirdi: "Barbro bundan sonra geceleri sokağa çıkmayacak!"

"Aa, elbette!" cevabını verdi Brede.

"Hiç değilse benim evimde oldukça bu böyle!"

"Doğru. Evet, işitiyorsun ya, Barbro, ben de sana hemen bunu söyledim!" dedi babası. Bayan Lensmann kesti attı: "Babanın evine ara sıra öğle üstü gidebilirsin!.."

Fakat açık göz bayan Lensmann şüphesini yine de bütün bütün terk etmedi, aradan bir hafta geçtikten sonra bir gece sabaha doğru saat dörtte bir deneme yaptı. "Barbro!" diye seslendi. Bak hele, bu sefer Barbro vardı da aşçı kız yoktu ve hizmetçilerin odasında masumluk akıyordu. Bayanın hemen bir bahane uydurması gerekti: "Çamaşırları akşamdan toplayıp içeri aldın mı?"

"Evet."

"Güzel! Fırtına başlıyor da. İyi geceler!"

Zaten kocasına tembih edip gece vakti kendisini uyandırtmak; evdeler mi, degiller mi diye kalkıp karanlıkta kızların oraya gitmek, bayan Heyerdahl'e hayli ağır geliyordu. Varsın ne olursa olsun, artık bu işin peşini bıraktı.

Ve şimdi Barbro, talihin kalleşliğine uğramasaydı. hanımıyla bu şekilde bütün yıl geçinebilirdi. Fakat birkaç gün önce aralarında bir çatışma olmuştu.

Sabah sabah mutfakta oldu bu iş. Barbro önceden aşçı kızla hafif dalaşmış, evet, pek hafif de değil hani, seslerinin perdesini yükselttikçe yükseltmişler, bayan Heyerdahl'in gelebileceğini unutuvermişlerdi. Aşçı kız oyunbozanlık etmiş, pazar gecesi olduğu için sırayı bozarak habersiz sıvışıp gitmişti. Özü de neydi sanki? Amerika'ya hareket eden sevgili bir kız kardeşe vedalaşmaya mı gittiğini söylüyordu? Ne münasebet, özür bile dilemiyor, aksine bu pazar gecesi iyi eğlendiğini iddia ediyordu. "Sende şeref, namus diye bir şey kalmamış, seni şıfıntı seni!" diye bağırdı Barbro.

İşte o sırada bayan Heyerdahl, kapı eşiğinde göründü.

İlkin her halde sadece bu bağrıışmanın sebebini sorup öğrenmek istemişti, kızların günaydınlarına karşılık bile verdi, ama birdenbire gözlerini Barbro'ya dikip bakmaya başladı; Barbro'nun boyun atkısına bakıyordu, eğildi, daha yakından baktı. Durum esrarlı bir hal alıyordu. Bayan Heyerdahl birden bir feryat kopardı ve kapıya doğru geriledi. Ne acaba, diye düşündü Barbro ve gözlerini kendi üzerinde gezdirmeye başladı, ilâhi, sadece bir bit! Barbro elinde olmayarak gülümsedi, fevkalâde hallerde bile şaşırmadan hareket etmeye alışık olduğu için bir fiske vurup biti yere attı. "Nee, yere mi attın?" diye bağırdı bayan Lensmann. "Sen delirdin mi? Hayvanı hemen al oradan!"

Barbro aramaya başladı, yine tekrar toparlandığı için biti bulmuş gibi yaptı ve çalımlı çalımlı sözde kaldırıp ocağa attı.

Bayan, yüreği kalkmış: "Bu bit nereden geldi?" diye sordu. "Nereden mi geldi?" dedi Barbro.

"Evet, bilmek istiyorum, nereye gittin, bu biti nereden getirdin? Cevap ver!"

Barbro o anda büyük bir pot kırdı: "Dükkândan!" demedi, oysa tek kurtuluş yoluydu bu. Hayır, biti nereden aldığını bilmediğini söyledi, ama belki de aşçı kızdan gelmiş olabileceğini çıtlattı. Aşçı ansızın parladı: "Benden ha! Sen pekâlâ gidip kendi başına bitlenebiliyorsun."

"Ama bu gece evde olmayan ben değildim, sendin."

Bir büyük pot daha! Barbro'nun bunu asla söylememesi gerekirdi. Eh, artık aşçı kızın susması için de sebep kalmamıştı, dışarıda geçirilen uğursuz geceler bir bir ortaya döküldü. Bayan Heyerdahl'i hafakanlar bastı, aşçıya baktığı yoktu; onun telâşı Barbro ile hakkında tanıklık ettiği kızla ilgiliydi. Şayet Barbro bir saz gibi başını eğseydi de yere kapansaydı, bundan sonra bir daha hiç mi hiç böyle şey yapmayacağına yeminler etseydi, yine de belki henüz her şey kurtarılabilirdi. Ama nerde! Bayan Heyerdahl, sonunda, çocuklarının dadısına uğrunda neler yaptığını hatırlatmaya mecbur oldu. Barbro

da bunlara, inanılır şey değil, karşılık verdi, dayattı, çok aptallık etti. Evet yahut belki de akıllılık ediyor; olur a, oradan kırıış krmak için işi sonuna kadar götürmek istiyordu. Bayan Heyerdahl: "Ben seni aslanın pençelerinden kurtardım!" dedi.

"O meseleye gelince," cevabını verdi Barbro, "kurtarmasaydınız daha iyi ederdiniz."

"Bana böyle mi teşekkür ediyorsun?" diye bağırdı bayan Heyerdahl.

"Bu da lâf mı yani?" dedi Barbro. "Belki mahkûm olurdum, ama bana birkaç aydan fazla ceza vermezlerdi şüphesiz, ondan sonra da bu dertten kurtulurdum."

Bayan Heyerdahl'in bir an dili tutuldu, evet, bir zaman öylece kalakaldı, ağzını açtı, sonra yine kapadı. Söyleyebildiği ilk söz, Barbro'ya kovulduğunu bildiren söz oldu. Barbro da sadece: "Eh, nasıl isterseniz!" diye karşılık verdi.

O gün ve ertesi günlerde Barbro anasının, babasının yanında kaldı. Ama hep orada kalamazdı. Yok, ailesinin işleri fena gitmiyordu; annesi şimdi bir kahvehane işletiyor, hayli müşteri gelip gidiyordu; ama Barbro bu şekilde yaşayamazdı, yeniden devamlı bir iş bulmak isteışinin daha başka sağlam sebepleri vardı herhalde, işte bunun içindir ki bugün çamaşır bohçasını omuzladığı gibi Allah'ın kırlarına, dağlara doğru, yola çıkmıştı. Şimdi Axel Ström'ün, onu tekrar kabul edip etmemesindeydi mesele! Fakat Barbro, sonuncu pazar günü nikâhlanacağını ilân ettirmiş bulunuyordu.

Yağmur yağıyor, yol çamurlu, ama Barbro boyuna yürüyor. Akşam olmuş, fakat henüz Aziz Olaf günü gelmediği için hava kararmamıştır. Zavallı Barbro, kendini korumuyor; belli bir gayesi, bir hedefi var, ilk çarpışmayı göze alıyor. Aslında kendini hiçbir zaman korumamıştır, hiçbir zaman uyuşuk olmamıştır; bunun içindir ki güzel ve ince bir kadındı Barbro. Barbro her şeyi kolayca kavrama kabiliyetine sahip, ama bu kabiliyetini çokluk kendisinin mahvı yolunda kullanır. Başka da ne beklenir ki? Kendisini, bir felâketten kurtarmak için bir başkasına atmayı öğrenmiş, ama birçok meziyetlerini de korumasını bilmiştir. Bir çocuğun ölmüş olması onca hiçtir, fakat yaşayan bir çocuk onun yanında rahat eder. Ayrıca müzikten de iyi anlar Barbro, kitarasını yolunca yordamınca, tatlı tatlı tıngırdatmasını bilir, çalarken de biraz kısık bir sesle, hoş ve oldukça hisli bir sesle şarkı da söyler. Kendini korumak mı? Ah! kendine öyle az kıymet verir ki, kendini ateşlere atmıştır da kaybını duymamıştır bile. Zaman zaman ağlar, hayatının şu veya bu anında kalbi duracak gibi olurdu; bu da lâzım, söylediği hisli şarkılardan ileri geliyordu bu. Şiirdi bunlar, ruhundaki üzgünlüğün tatlı hazlarıydı; kendisini ve başkalarını çok kere bununla oyalamıştı. Kitarasını yanına alabilmiş olsaydı, bu gece Axel'e bir şeyler çalardı.

Barbro yürüyüşünü o şekilde ayarlıyor ki çiftliğe geç vakit varıyor, avluya ayak bastığı sırada Maaneland sessizlik içindedir. İşte Axel, evin çevresindeki otları çoktan biçmeye başlamış, kurumuş otlardan bir kısmını da içeri çekmiş bile! Barbro, ihtiyar Oline'nin içerde yatak odasında uyduğunu, Axel'in ise bir zamanlar kendisinin yattığı samanlıkta olduğunu düşünüyor. Bir gece hırsız gibi yavaşça, bildiği kapıya sokuluyor, hafifçe sesleniyor: "Axel!"

Axel hemen cevap veriyor: "Ne var?"

"Bir şey yok, ben'im!" diyor Barbro, içeri giriyor. "Bu gece burada kalayım mı?"

Axel, Barbro'ya bakıyor, biraz yavaştır Axel; don gömlek oturmuş, Barbro'ya bakıyor. "Vay, sensin ha!" diyor. "Nereye gidiyorsun?"

"Yazlık işler için bir yardımcıya ihtiyacın olup olmadığına bakar bu!" diyor Barbro. Axel düşünüyor ve soruyor; "Olduğun yerde kalmıyor musun artık?"

"Hayır. Lensmann'larla ilişiyimi kestim."

"Eh, bana da yaz için bir yardımcı lâzım." diyor Axel. "Fakat şey, sen bana mı dönmek istiyorsun yoksa?"

Barbro: "Hayır, sen bana bakma!" diye bu düşüncüyü önlüyor. "Ben yarın yoluma devam edeceğim, Sellanraa'ya gidiyorum, oradan dağın öte yakasına geçeceğim, orada iş buldum."

"Ya, bir yer buldun demek?"

"Evet."

"Yaz için bana da bir yardımcı lâzım hani!" diye cevap veriyor Axel.

Barbro sırsıklamdır, bohçasında çamaşırları var, çamaşır değişmesi gerek. "Ben varım diye çekinme!" diyor Axel, birazcık kapıya doğru gidiyor. Barbro üstündeki ıslak elbiseyi çıkarmaya başlıyor, bu arada birbirleriyle konuşuyorlar, zaman zaman Axel başını çevirip ona bakıyor. "Ama şimdi biraz dışarı çıkmalısın" diyor Barbro.

"Dışarı mı çıkayım?" diyor Axel. "Hava da çıkılacak hava değil hani."

Axel yerinden kımıldamıyor, Barbro'nun soyundukça soyunmasına bakıyor, kızdan gözlerini ayıramıyor; Barbro da ne kadar pervasız yok mu; üzerinden ıslak bir çamaşır çıkardıkça pekâlâ kuru bir çamaşıra sarınabilir, ama öyle yapmıyor. Dekoltesi incecik, vücuduna yapışmış. Barbro omzunun birini açıyor ve arkasına dönüyor, gayet çeviktir. O anda Axel dilini yutmuşa dönüyor, gömleği sıyrırvermek için bir veya iki hareketin yeteceğini görüyor. Ne güzel şey, diye düşünüyor, Barbro ise hiçbir şeye aldırmandan öylece duruyor.

Daha sonra her ikisi otların üzerine uzanmış, konuşuyorlardı: "Evet, yaz için bana bir kadın yardımcı lâzım, orası doğru!"

Barbro: "Bana da öyle söylediler!" diye doğruladı.

"Bu yıl da otların biçilip kurutulmasına yine tek başıma başlamak zorunda kaldım, ne kadar şaşkına döndüğümü anlarsın!"

Evet, Barbro hepsini anlıyordu.

"Fakat o zaman buradan kaçıp giden, beni yardımcısız ve yüzüstü bırakan sen oldun; ben bunu nasıl unutabilirim, yüzükleri de götürdün. Rezalete bak ki gazeten yine geliyordu, şu Bergen gazetesi, bir türlü kurtulamadım ondan, sonradan daha bir yıllık para ödemem de gerekti."

Barbro: "Bak şu rezil heriflere!" dedi. hep Axel'den yana çıkıyordu. Fakat bu derece uysallık karşısında Axel de yumuşadı, Barbro'nun da kendisine kızmakta haklı olabileceğini itiraf etti, çünkü babasının elinden telgraf hattı bakıcılığını almıştı. "Ama baban bu işi tekrar üzerine alabilir, hiç de üzülmem, bana bir faydası yok, üstelik vaktimi alıyor."

"Evet!" dedi Barbro. Axel bir süre düşündü, sonra düpedüz sordu: "Peki şimdi ne olacak, yalnız yaz çıkana kadar mı kalıyorsun?"

"Ah, sen nasıl istersen öyle olsun!" cevabını verdi Barbro.

"Peki, bu sözünde samimî misin?"

"Evet, sen ne istersen ben de onu istiyorum. Artık benden şüphe etme."

"Ya!"

"Evet. Kilisede evleneceğimizi de ilân ettirdim."

Demek öyle! Fena bir haber değildi bu. Axel yattığı yerden kımıldamadı ve düşündü, iş bu sefer ciddî ise, ortada bir hile yoksa Axel de evinde kendi malı bir kadına sahip oluyor, devamlı bir

yardımcıya kavuşmuş bulunuyordu. "Ben yurdundan bir kadın alacaktım!" dedi Axel. "Mektup yazdı, bana gelmek istiyormuş. Ama Amerika'dan dönüş parasını ödemem lâzım."

Barbro sordu: "Peki, kadın Amerika'da mı?"

"Evet, geçen sene gitti, ama oradan hoşlanmamış."

"Hayır, düşünme onu!" dedi Barbro. "Ya sonra ben ne olurum?" diye sordu, ağlamaya başladı.

"Ben de bu yüzden ona kesin olarak bağlanmadım ya!" dedi Axel.

Bunun üzerine Barbro da aşağı kalmak istemedi: "Bergen'de bir adama varabilirdim!" diye itiraf etti. "Büyük bir bira fabrikasında bira dağıtıcılığı yapıyordu, büyük bir iş!" dedi ve hıçkırarak ekledi. "Beni kaçırdığı için hâlâ içlenmektedir muhakkak. Ama iki kişinin, seninle benim gibi, aramızda bunca şey geçtikten sonra Axel, biliyor musun, ben unutamam, sen çoktan unutmuş olsan bile."

Axel: "Kim, ben mi?" cevabını verdi. "Yok, bunun için ağlama ben seni hiç bile unutmadım."

"Ya?"

Bu itiraf Barbro'ya bir kuvvet oldu: "Saçma!" dedi. "Ne diye boş yere Amerika'dan buraya o kadar yol parası ödeyesin?" Ve Barbro bunun çok para tutacağını, buna hiç de mecbur olmadığını söyleyerek, Axel'i bu niyetinden caydırmaya çalıştı Axel'in saadetini kendi eliyle kurmayı aklına koymuşa benziyordu.

Geceleyin anlaştılar. Zaten birbirlerine yabancı değillerdi ki, evvelce zaman zaman her şeyi konuştukları olmuştu, kıyılması gerekli nikâh da Aziz Olaf gününden ve ot biçme mevsiminden önce olup bitiverecekti, durumlarında gizlenecek bir şey de yoktu, Barbro şimdi pek acele ediyordu. Onun bu sabırsızlığından Axel huylanmıyor, içinde bir şüphe falan uyanmıyor, aksine, onun acelesi Axel'in gururunu okşuyor, Axel'i de şevke getiriyordu. Evet, ıssız yerler adamıydı Axel, fırtına görmüştü, ince eleyip sık dokumuyordu, aşırı duyarlılığı yoktu hiç; birçok şeyler yapmaya mecbur bulunuyor, çıkarını düşünüyordu. Üstelik Barbro gözüne yine yepyeni, şipşirin görünüyor, âdeta eskisinden daha da güzelleşmişe benziyordu. Taze bir elma gibiydi Barbro, Axel'in ısırıldığı bir elma. Hazır nikâh için de müracaat edilmişti.

İkisi de çocuk cesedinin, mahkemedeki davanın hiç sözünü etmiyorlardı.

Buna karşılık Oline'yi, onu başlarından nasıl savacaklarını konuşuyorlardı:

"Deflemek!" diyordu Barbro. "Ona ne diye minnettar olacaktı? Çalçenenin, şirretin biridir o."

Fakat Oline'yi atlatmanın kolay olmadığı anlaşıldı. Daha Barbro'nun ortaya çıktığı o sabah, Oline başına gelecekleri sezinledi. Hemen keyfi kaçtı, ama bunu dışarıya vurmadı, Barbro'ya selâm verip bir iskemle gösterdi. İşte Maaneland'da bir gün, bir gün daha, böylece günler geçmişti. Axel suyunu, yakacak odununu taşımış, işlerin en ağırıklarını Oline'nin üzerinden almış, gerisini de Oline tamamlamıştı. Bu süre içinde Oline ömrünün sonuna kadar çiftlikte kalmaya karar vermiş, ama birdenbire şu Barbro gelip bu plânı alt üst etmişti.

"Evde tek çekirdek kahvem olsaydı sana bir kahve pişirirdim!" dedi Barbro'ya. "Dağın öte yakasına mı gidiyorsun?"

"Hayır!" diye cevap verdi Barbro.

"Peki, yoluna devam edip yukarıya gitmeyecek misin?"

"Hayır!"

"Eh, ne üstüme vazife!" dedi Oline. "Yine geriye, aşağıya mı döneceksin?"

"Hayır, o da değil, ben yine burada kalıyorum."

"Ya, demek yine burada kalacaksın ha!"

"Evet, galiba öyle."

Oline bir an bekliyor, tecrübeli aklından faydalanıyor, kafası siyasetle doludur: "Ya!" diyor. "Buradan kurtuluyorum şu halde. Buna pek sevindim."

"Aa, Axel, o kadar sert bir efendi mi?" diyor Barbro şakadan.

"Sert mi? O mu? Artık ecelden başka bir şey beklemeyen, kocamış bir kadınla eğlenme Allah aşkına! Axel her gün, her saat bana karşı bir baba gibi davrandı, Rabbimin bir inayeti oldu, aksini söylemeye dilim varmaz. Ama benim, ne çare, buralarda kimseciğim yok, el evlerinde sığıntı gibi tek başımayım, bütün akrabalarım dağın öte yakasında."

Fakat Oline, yanlarında kaldı. Nikâh kıyılmadan onu bırakmamak lâzımdı, Oline uzun zaman buna itiraz etti, ama sonunda onlara iyilik için nikâhlanmaları sırasında eve göz kulak olmaya, hayvanlara bakmaya razı oldu. Nikâh işi, iki günlerini aldı. Fakat yeni evliler çiftliğe dönüp gelince Oline yine gitmedi. Hep geciktiriyordu, bir gün rahatsızlığını öne sürüyordu, bir başka gün sözde yağmur yağacağını. Barbro'ya yaltaklanıyor, Maaneland'da yemeklerin çok değiştiğini, eve kahve bile geldiğini söylüyordu. Ah, Oline hiçbir şeyden yılmıyor, kendisinin çok daha iyi bildiği şeyler hakkında Barbro'ya akıl danışıyordu: "Ne dersin inekleri ahırdaki sıraya göre mi sağayım, yoksa Bordelin'den mi başlayayım?"

"Sen nasıl istersen öyle yap!"

"Aa, sana kaç kere söyledim", diyordu Oline. "Sen büyük şehirlerde kibar, yüksek insanlar arasında yaşıyorsun, her şeyi öğrendin. Ben zavallıda nerde o talih!"

Hayır, Oline hiçbir şeyden yılmıyor, aksine gece gündüz siyaset kullanıyordu. Barbro'ya, babası Brede Olsen ile ne iyi dost olduklarını mı anlatmıyor, onunla tatlı tatlı konuştuğu saatlerden mi bahsetmiyor, kibar ve sevimli bir adam olduğunu, ağzından tek kötü söz çıkmadığını mı söylemiyordu!

Ama bu böyle sürüp gidecek değildi ya! Ne Axel, ne de Barbro, Oline'yi daha uzun zaman yanlarında tutmak istemediler ve Barbro, kadının elinden bütün işlerini aldı. Oline şikâyet etmedi, fakat evin kadını tehlikeli bir yan bakışla süzerek, sesinin tonunu hafif değiştirerek: "Öyle, siz şimdi zengin insanlarsınız!" dedi. "Axel bu sonbaharda şehre kadar gitmişti, ona orada rastladın mı? Ha, öyle ya, sen Bergen'de idin. Görülecek bir işi vardı şehirde, bir ot makinesiyle bir pulluk aldı, Sellanraa'dakiler sizin yanınızda nedir ki? Mukayese bile edilemez."

Oline iğnesini batırı batırıveriyor, ama bu da kâr etmiyor, berikiler ondan korkmuyorlardı; Axel günün birinde, artık gitmesi gerektiğini apaçık söyledi. "Gitmek mi?" diye sordu Oline. "Nasıl giderim? Yerde sürüne sürüne mi?" Kendini iyi hissetmediğini, ayaklarını kımıldatamadığını bahane ederek kalkıp gitmeye yanaşmıyordu. İş gerçekten de sarpa sarmıştı: Yaptığı işler elinden alınıp da kendisine bir çalışma sahası kalmayınca çöküvermiş, sahiden hastalanmıştı. Bir hafta kadar daha güçbelâ ortalarda dolaştı, Axel ona öfke ile bakıyor, ama Oline sırf şirretliğinden gitmiyordu; sonunda yataktan da kalkamaz oldu.

Fakat şimdi sessizce yatsa da ruhunu teslim etmeyi beklese neyse, aksine saatler saati yakında iyi olacağından dem vuruyordu. Doktor istiyordu, bu dağ başlarının hiç bilmediği, görülmemiş bir şeydi bu? Axel hayret içinde: "Ne doktoru!" dedi. "Sen aklını mı kaçırdın?"

"Ne gibi?" diye sordu Oline, halim selim ve bu lâftan hiçbir şey anlamamış göründü. Evet, kuzu gibi uysal olmuştu; kimseye yük olmayacağını, doktorun parasını kendi ödeyeceğini o kadar rahat söylüyordu ki! "Ya, ödeyebilir misin?" dedi Axel. Oline: "Yoksa ödeyemez miyim dersin?" cevabını

verdi. "Hem sonra Rabbimin gözü önünde şuracıkta bir hayvan gibi geberip gitmeli miyim yani?"

O anda Barbro söze karıştı, boş bulunup sordu: "Neyin eksik? Yemeklerini önüne getiriyorum işte. Ama kahveyi senin iyiliğin için kestim."

"Sen misin, Barbro?" diye sordu Oline ondan yana sadece gözlerini çevirdi. Oline bitmişti, dönmüş gözleriyle pek korkunç görünüyordu. "Herhalde söylediğin gibi, Barbro, bir damlacık kahve, bir kaşık kahve beni daha çok hasta ederdi."

"Sen benim yerimde olsan şimdi kahveyi değil, başka şeyleri düşünürdün!" dedi Barbro.

Evvelce de söyledim ya, bir insanın ölümünü hiç istemedin sen, istemezsin de. Onun hidayete ermesini, yaşamasını istersin. Fakat bu da ne... Ne görüyorum, gebe misin, Barbro?"

"Ben mi?" diye bağırdı Barbro ve kızgın kızgın ekledi: "Çene değil, zırva makinesi mübarek!"

Bunun üzerine hasta, bir an düşünceli düşünceli sustu, muhakkak gülmek istiyormuş da gülmesine izin yokmuş gibilerden dudaklarını titretti. "Ben bu gece birisinin seslendiğini duydum!" dedi.

"Kendinde değil!" diye fısıldadı Axel.

"Yoo, aklım tastamam başımda. Ses ormandan yahut derenin oradan geliyordu. Garip şey, tıpkı küçük bir çocuğun viyaklamasına benziyordu. Barbro dışarı mı çıktı?"

"Evet" dedi Axel. "Senin saçmalarını daha fazla dinlemek istemedi."

"Ben saçmalamıyorum, zannettiğiniz gibi de aklımı kaybetmedim!" dedi Oline. "Hayır, yüce Tanrım şu anda benim Maaneland hakkında bütün bildiklerimle Kuzu'nun tahtı önüne göçmemi arzu ve irade buyuramıyor. Ben herhalde yine iyileşeceğim. Ama sen bana doktoru çağırırsan Axel, bu iş çabuk olur. Bana vermek istediğin inek, hangi inek?"

"Ne ineği?"

"Hani bana vaat ettiğin inek. Bordelin mi?"

"Sen hiç düşünmeden konuşuyorsun!" dedi Axel.

"Biliyorsun ki sen bana bir inek vaat ettin, hani hayatını kurtardığım zaman."

"Yoo, benim böyle şeyden haberim yok."

Oline başını kaldırdı, Axel'in yüzüne baktı. Oline'nin saçları bütün bütün dökülmüş, yüzü kül rengine dönmüştü, başı uzun bir kuş boynu üzerinde duruyordu adeta, bir cadıyı andırıyordu, korkunçtu, Axel ürküp geri çekildi, elini arkasına götürüp kapı tokmağını tuttu. "Öyle mi?" dedi Oline. "Sen de mi o takımdansın? O halde ilk iş, artık bundan bahsetmeyelim. Ben ineksiz de yaşayabilirim, bir daha da lâfını etmem bunun. Ama bereket ki ne adam olduğunu gösterdin sen, ilerisi için öğrenmiş oldum."

Fakat o gece öldü Oline, gecenin hangi saatinde öldü, orası belli değil, şu var ki sabahleyin yanına girdikleri vakit onu çoktan soğumuş buldular.

İhtiyar Oline, doğumu falan tarihte, ölümü filan tarihte...

Oline'yi temelli gömmüş olmaları ne Axel'i ne de Barbro'yu üzdü, artık öyle tetikte olmalarına hacet kalmamıştı, rahat yaşayabilirlerdi. Barbro'nun tekrar diş ağrılarından şikâyeteye başlaması bir yana, her şey düzelmişti. Fakat Barbro'nun, bir söz söyleyecek olunca geriye çekmek zorunda kaldığı, o her an çenesine sarılıl yün bez, bir ömür törpüsüydü doğrusu; Axel diş ağrısına akıl erdiremiyordu. Barbro'nun, lokmaları ihtiyatlı çiğneyişine öteden beri dikkat ediyordu, ama Barbro'nun ağzında eksik diş yoktu ki.

"Ağzına yeni diş taktırmadın mı?"

"Taktırdım."

"Ee, onlar da mı ağrıyor?"

Axel bunu sahiden iyi niyetle sorduğu halde Barbro kızdı: "Alay etme!" cevabını verdi. Kızgınlığı, onu, halim biraz daha açmaya götürdü: "Bendeki değişikliği görüyorsun."

Barbro'daki değişiklik? Axel daha yakından baktı, Barbro'nun karnının şimdiden biraz şişmeye başladığını gördü. "Gebe değilsin ya?" diye sordu. "Nasıl olur, biliyorsun ki gebeyim!" cevabını verdi Barbro. Axel kafasına bir darbe yemiş gibi Barbro'ya bakakaldı. Üzerinde olanca yavaşlığı ile oturduğu yerde bir süre hesap etti: "Bir hafta geçti, iki hafta oldu, bu üçüncü hafta... Ben ne bilirim?" dedi. Barbro bu konuşmadan sinirlendi; hüngür hüngür ağlamaya, gücenmiş ve kırılmış, ağlamaya başladı. "Beni de pek yakında topraklara gömer, kurtulursun!" dedi.

Tuhaftır, ağlamak için nasıl da sebepler bulur kadın milleti!

Hayır, Axel, Barbro'yu topraklara gömmeyi aklından bile geçirmiyordu, o kendi çıkarını düşünen kaba saba bir adamdı, özlediği şey bir çiçek bahçesinde yürümek değildi onun. "Yani yazın tarlada çalışamayacak mısın?" diye sordu. Barbro korku içinde: "Ne, tarlada çalışmamak mı?" cevabını verdi. Hey Allah'ım, kadın kısmını yine birdenbire güldüren şeye bak! Axel'in meseleyi bu cepheden ele alışı üzerine Barbro'nun vücudu isterik bir saadet hissiyle ürperdi: "Nasıl çalışmam, hem de iki kişinin yapacağı işi yaparım!" diye bağırdı Barbro. "Göreceksin Axel, göstereceğin her işi yapacağım, hatta daha da fazlasını. Ölesiye çalışırım, hem de güle oynaya, yeter ki sen memnun ol!"

Daha da gözyaşları döküldü, gülümsemeler ve muhabbetler görüldü. Issız topraklarda yapayalnızdılar, korkulacak kimse yoktu ortada; kapılar açık, yaz sıcakları, sinek vızıltıları. Barbro öyle uysal, öyle fedakâr olmuştu ki Axel ne isterse o da onu istiyordu.

Güneş battıktan sonra Axel, ot makinesini koşuma hazırlamakla uğraştı, ertesi gün için biraz bir yer daha biçmiş olmayı düşünüyordu. Barbro, sanki çok önemli bir iş görüyormuş gibi, dışarıya Axel'in yanına koştu: "Axel," dedi, "nasıl olur da kendine ta Amerika'dan bir kadın getirtmeyi düşünebilirsin? O kadın gelse gelse kışa doğru gelebilir, ondan sonra da onunla ne iş görebilirsin?" Barbro'nun zihnine takılan şeye bakındı, sanki pek gerekliymiş gibi bunun için koşup geliyordu!

Fakat hiç de gerekli değildi; Axel, Barbro'yu yine yanına alırsa bütün bir sene için kendisine kadın yardımcı sağlamış olacağını daha ilk saatten anlamıştı. Bu adam sendelemiyor, yıldızlara karşı hülyalar kurmuyordu, işte şimdi evinde kendi karısı vardı, telgraf hattını da daha bir süre bırakmayabilirdi. Seneliği hayli para tutacak, çiftlik ürünlerinden fazla bir şey satamadığı sürece bu, onun çok işine yarayacaktı. Her şey yürüyor, birbirine uygun düşüyor. Axel realitede yaşıyordu. Şimdi kaynatası olmuş olan Brede'den artık telgraf hattını bozması beklenemezdi.

Mutluluk, Axel'e nimetlerini saçmaya başlamıştı.

Zaman geçiyor, kış geçiyor, yine bahar geliyor. Tabii, günün birinde Isak'ın muhakkak köye inmesi gerekti. Gidip de ne yapacağını sordular. "Pek bilmiyorum!" dedi. Ama arabasını gıcır gıcır temizledi, üzerine kerevetini yerleştirdi, yola çıktı. Tabii, Storborg'taki Eleseus için yanına türlü yiyecekler almıştı. Sellenraa'dan kalkan arabalarda her zaman, Eleseus'a götürülecek bir şey olurdu zaten.

Isak'ın aşağılara inışı hiç de önemsiz bir hâdise olamazdı; o bunu binde bir yapar, köye onun yerine daha çok Sivert gidip gelirdi. İlk iki çiftliğin adamları kulübelerinin kapısı önüne çıktılar, birbirlerine: "İşte Isak'ın kendisi, bugün böyle nereye gidiyor acaba?" dediler. Isak, Maaneland'dan geçerken Barbro, kucağında bir çocuk, pencerenin önünde duruyordu. Barbro, onu görünce: "İşte Isak'ın kendisi!" diye düşündü.

Isak, Storborg'a varınca atı durduruyor: "Eleseus burada mı?" Eleseus dışarıya çıkıyor. Evet, oradadır, henüz yola çıkmamıştır, ama çıkmak üzeredir, bahar yolculuğunu güney şehirlerine yapmayı düşünüyor. "Annen sana biraz bir şey yolladı!" diyor babası. "Nedir bilmiyorum, ama fazla bir şey değil herhalde."

Eleseus kapıları alıyor, teşekkür ediyor, soruyor: "Ayrıca mektup falan yok mu?"

"Var!" diyor babası, ceplerini aramaya başlıyor. "Herhalde küçük Rebekka'dan."

Eleseus mektubu alıyor, bu mektubu bekliyordu, büyükçe bi mektup olduğunu görüyor, babasına: "Ne yazık ki erken geldin, keşke iki gün sonra gelseydin!" diyor. "Fakat biraz beklersen arabana benim bavulu da koyabilirim."

Isak arabadan iniyor, atı bağlıyor. Sonra tarlaları bir dolaşmaya gidiyor. Küçük tezgâhtar Andresen, Eleseus'un topraklarında iyi bir çiftçi olduğunu göstermiştir. Gerçi Sivert de atları alıp Sellenraa'dan ona yardıma gelmiştir, ama o da kendi gayretiyle bataklık kurutmuş, yanına hendeklere taş döşeyici bir yardımcı bulmuştur. Bu yıl için Storborg'a dışarıdan yem almaya lüzum yoktur, gelecek sene Eleseus, kendi malı bir atı herhalde besleyebilir. Bütün bunları Andresen'in çiftçilikten hoşlanmasına borçludur.

Biraz sonra Eleseus seslenip bavulunun hazır olduğunu bildiriyor. Kendi de hazırlanmış, babasıyla gitmeye karar vermiştir; o güzelim mavi kostümünü giymiş, boynuna beyaz bir yaka takmış, ayaklarına galoşlarını geçirmiş, eline bir baston almıştır. Fakat köye posta kayığının hareketinden birkaç gün önce varmış olacak; ama ne zarar, köyde bekleyebilir; ha çiftlikte beklemiş, ha köyde; onun için hepsi bir.

Baba oğul hareket ediyorlar. Tezgâhtar Andresen dükkânın önünde duruyor, onlara hayırlı yolculuklar diliyor.

Baba, oğlunu düşünüyor; kereveti yalnız ona bırakmak istiyor, ama Eleseus bu teklifi derhal ve kesin reddediyor, babasının yanına oturuyor. Breidablick önünden geçerlerken Eleseus birdenbire bir şey unuttuğunu hatırlıyor. Babası atı durduruyor: "Nedir?" diye soruyor. Ne olacak, şemsiye; Eleseus şemsiyesini unutmuştur, bunu açıkça söyleyemez, onur için sadece: "Geçti artık, sür atı!" diyor.

"Geri dönmeyelim mi?"

"Hayır, sür atı!"

Fakat amma da biçimsizdi bu unutkanlık! Babası tarlaları dolaştığı, onu beklediği içindir ki iki ayağı bir pabuca girmişti. Şimdi Eleseus'un, Drontheim'e gidince yeni bir şemsiye alması

gerekiyordu, iki şemsiyesi olursa hem ne çıkardı bundan? Ama kendisine o kadar kızmıştı ki yere atlamış, arabanın peşinden yürümeye başlamıştı.

Bu durumda birbirleriyle fazla bir şey konuşamıyorlar, çünkü Isak her kelimedede başını çevirmek, omuzu üstünden konuşmak zorunda kalıyordu. Isak sordu: "Yolculuğun ne kadar sürecek?"

Eleseus cevap verdi: "Üç, dört hafta kadar!"

Babası, büyük şehirlerdeki insanların yollarını şaşırmayışlarına hayret ettiğini söyledi; fakat Eleseus kendisinin de büyük şehirlere alışkın olduğunu, hiçbir zaman yolunu şaşırmadığını anlattı. Derken babası, arabada yalnız kendisinin oturmasını ayıp buldu ve: "Arabada biraz da sen git, ben istemem artık!" dedi. Fakat Eleseus, babasını her ne pahasına olursa olsun kerevetten kaldırmak istemedi; iyisi mi kendi de yine çıkıp onun yanına oturdu. Ama daha önce sofraya kurup Isak'ın yanındaki güzel yiyeceklerden yediler, sonra da yollarına devam ettiler.

Derken en aşağıdaki iki çiftliğe geldiler. İnsan orada artık köye yaklaştığını hissediyordu. Bu iki yeni evin yola bakan küçük pencerelerine beyaz perdeler takılmış, samanlıkların tepelerine 17 Mayıs şerefine çekilecek bayrak için ufak bir direk dikilmişti Yolcuların geçtiğini gören her iki çiftlik halkı: "İşte Isak'ın kendisi!" dediler.

Eleseus zihnini; kendi şahsına, kendi dertlerine ait düşüncelerden nihayet kurtarabildi ve sordu: "Bugün köyde ne yapmak istiyorsun?"

"Hı, pek öyle önemli değil!" cevabını verdi babası. Fakat Eleseus nasıl olsa yolculuğa çıkacağına göre babasının tasavvurunu öğrenmesinde bir sakınca yoktu. "Demircinin Jensine'yi alıp dönmek istiyorum!" diye açıkladı Isak, evet, öylece itiraf ediverdi.

"Ne diye sen yoruluyorsun, Sivert gidemez miydi?" diye sordu Eleseus. İşte Eleseus o kadar anlıyor; demek ki kızın, bunca büyüklük taslayıp Sellanraa'dan gittiği halde, Sivert'in arabasında yine geri geleceğini sanıyordu.

Hayır, bu yıl ot işi hiç de yolunda gitmemişti. Inger sözüne sadık çıkmış, Leopoldine de elinden geleni yapmıştı, üstelik atla çekilen bir ot tıraşına da sahiptiler. Gel gelelim ot, az çok çayırotu çıkmıştı ve çayırlar evden hayli uzaktaydılar. Sellanraa büyük bir çiftlikti şimdi, kadınları ot dermekten gayri işler bekliyordu: Bunca hayvana bakmak gerekiyor, sofranın vaktinde hazır olması gerekiyor; tereyağıydı, peyniriydi, çamaşırıydı, ekmeğiymiş, hepsine yetişmek lâzım geliyor, ana kız fazla yoruluyorlardı. Isak böyle bir yaz mevsimini bir daha yaşamak istemedi, eğer mümkünse Jensine'nin tekrar gelmesine karar verdi. Bu sefer buna Inger de olmaz demedi, aklı başına gelmişti: "Sen nasıl bilirsen öyle yap!" dedi. Oo, Inger sözden anlıyordu artık, insanın yitirdiği aklını tekrar bulması az şey midir? Inger'in artık gizlenecek kızgınlığı, artık dizginlenecek tutkuları kalmamıştı; kış onun ateşini almış, onda yalnız eve yetecek bir sıcaklık bırakmıştı. Inger'in vücudu şimdi dolgunlaşmaya başlamış, güzel ve gösterişli bir hal almıştı. Ne tuhaf, Inger pek az yaşıyor, öyle parça parça solup ihtiyarlamıyordu; belki de açılıp serpilmiş olmasının geç kalmışlığındandı bu. Allah bilir bu işin hikmetini, hiçbir şeyin tek sebebi yoktur, her şeyde bir sebepler zinciri bulunur. Hem demircinin karısının gözünde çok üstün bir insan değil miydi Inger? Demircinin karısı Inger'de ne kusur bulabilirdi ki? Inger yüzünün çirkinliğinden ötürü ömrünün baharından olmuş, daha sonra suni havaya bırakılmış, böylelikle yazı'nın altı yılını çaldırmıştı; ama kanındaki kızgınlıktan dolayı sonbaharında deli sürgünler vermesi gerekiyordu. Inger öyle bir demirci karısından daha iyidir, biraz zedelenmiştir, biraz çirkindir, ama cevherli ve hamarat...

Baba oğul yollarına devam ediyorlar, Brede Olsen'in küçük oteline geliyorlar, atı sundurmaya

götürüyorlar. Akşam olmuştur. Kendileri otelden içeri giriyorlar.

Bu evi Brede Olsen kiralamıştır, aslında tüccara ait bir konağın bir bölümüdür burası. Şimdi içinde iki salon, iki yatak odası vardır, oldukça iyidir, yeri fena değil. Başta kahvehane müşterilerinin, sonra posta vapuruna binecek civar halkının uğrağıdır.

Brede partiyi gözünden vurmuşa benziyor, asıl sahasını bulmuştur, bunu da karısına borçlu. Brede'nin karısı bu kahve ile bu ufak oteli açmayı, Breidablick'teki artırmada kahve satarken akletmişti; kahve satışı o zaman çok zevkli olmuş, parmaklarının çil paralara, nakit paraya dokunmasından kadın pek hoşlanmıştı. Buraya geldiler geleli işleri yolunda gitmişti; kadın şimdi işi ciddî tutarak kahve satıyor, yersizleri misafir ediyor, yolcular tarafından övülüyordu. Tabii, kızı Katrine onun sağ elidir âdeta, Katrine artık büyük bir kızdır, ayağına çabuk bir garson olmuştur. Ama yine tabii, küçük Katrine'nin daha ne kadar anasının babasının evinde kalıp hizmet göreceğı, bir zaman meselesi. Fakat bu arada alışveriş yolunda gidiyor, budur önemli olan. Başlangıç yüzde yüz iyi olmuştu, tüccar kahvenin simit ve gevrek ihtiyacını önceden gereğince düşünmüş olsaydı daha da iyi olabilirdi; 17 Mayıs'ı kutlamak isteyen müşteriler boşu boşuna kahvenin yanına simit, gevrek istediler. O gün tüccar bayramlarda köye simit yetiştirmek lüzumunu öğrendi.

Brede ile bütün ailesinin karnı, böylece mümkün mertebe doyuyordu, öğünlerin çoğunda kahve ile artmış simitlerden başka yiyecek bir şey bulamıyorlar, ama hiç değilse bunlar hayatlarını sürdürmeyi mümkün kılıyor, çocuklar da bu sayede ince hatta âdeta nazikleşmiş bir hal alıyorlardı. "Kahvesinin yanına gevrek bulamaz herkes!" diyordu köydekiler. Brede'ler işlerini yoluna koymuşa benziyorlar, hatta müşterilerin arasında dolaşarak simit parçaları kapa kapa semizleyen bir de köpek besliyorlardı. Bir oteldeki bakım mükemmelliğinin çığırkanı olması bakımından semiz bir köpek az şey midir?

Buna göre Brede Olsen bu işte bir ev sahibi yerine geçmiş, bunun yanı sıra da mevkiini yükseltmişti. Tekrar Lensmann'ın yol arkadaşı ve mübaşiri olmuş, bu görevinde bir süre kendisine çok iş çıkmıştı. Ama şu sonbaharda kızı Barbro, bir hiç yüzünden, açıkçası bir bit yüzünden bayan Lensmann'la çatışmış, o gün bugün Brede de efendileri tarafından hoş karşılanmamıştı. Fakat bu yüzden çok şey kaybetmiş değildi Brede; başka efendiler tanıyor, onlar bayan Lensmann'ı kızdırmak için Brede'yi çağırıyorlardı, böylece Brede, doktorun arabacısı sıfatıyla aranan bir adam olmuştu, rahibin hanımı ise şöyle diyordu: "Keşke daha çok domuzum olsa da hepsini sana kestirsem!"

Bununla beraber şimdi bile bazen Brede'lerin sofrasının yalın kat olduğu da oluyordu, köpek gibi semiz değildi hepsi. Bereket, Brede düşünmüyordu fazla. Boyuna yenileri doğmakla beraber: "Çocuklar gün gün büyüyorlar!" diyordu. Ayrılıp gitmiş olan büyükler, nasıl olsa başlarının çaresine bakıyorlar, hatta arada eve biraz bir şey de gönderiyorlardı. Barbro, Maaneland'da evlenmişti, Helge ringa avında çalışıyordu; ikisi de fırsat düştükçe anne ve babalarına öteberi yahut para veriyorlardı. Hatta otelde müşterilere hizmet eden Katrine bile kışın dar bir günde babasının avucuna kâğıt para beş kron sıkıştırıvermişti. "Ne kız, ne kız!" diye böbürlenmişti Brede; bu parayı kimden, niçin aldığını sormamıştı bile. Böyle olmalıydı, çocuklar ana ve babalarını unutmamalı, onlara yardım etmeliydiler!

Oğlu Helge'den o kadar memnun değildi Brede; bazen dükkâna gider, kendisini dinleyenlere çocukların ana ve babalarına karşı olan ödevleri hakkındaki düşüncelerini açıklardı: "Meselâ oğlum Helge. Biraz tütün kullanacak, yeri gelince bir kadeh bir şey içecek olsa buna ne diyebilirim, hepimiz gençtik bir zamanlar. Fakat o, arka arkaya, içinde selâmdan başka bir şey bulunmayan mektuplar göndermemelidir. Anasına gözyaşı döktürmemelidir. Doğru değil. Eskiden böyle değildi bu. Eskiden

evlâtlar burunlarını kırarlar, bir işe girerler, ailelerine yardım ederlerdi. Hep böyle olmalı. Ana baba onları karınlarında taşımadılar, onlar büyüyene kadar kan ter içinde kalmadılar mı? Çocuklar bunu hiçbir zaman unutmamalıdır."

Babasının bu nutkunu oradakilerle birlikte Helge de dinlemişti sanki çünkü tam o sırada ondan, içinde bir banknot, elli kron'luk bir kâğıt para bulunan bir mektup gelmişti. Bunun üzerine Brede'ler sefa sürmeye başladılar, keyifleri öyle yerindeydi ki öğle yemeğine balık ve etle beraber otelin en güzel salonuna aynalı bir asma lâmba aldılar.

Böyle birbiri arkasına günler geçiyordu, daha ne? Brede ailesi yaşamaya devam ediyor, kazandığını yiyerek kendi yağıyla kavrulup gidiyordu; bunun böyle oluşunu dert edinmedikten sonra daha ne?

"Sizi buraya hangi rüzgâr attı?" diye bağırdı Brede ve Isak'la Eleseus'u asma lâmbalı salona götürdü. "Aman ne görüyorum, Isak, seyahate çıkmıyorsun ya sen?"

"Hayır, benim demircide biraz işim var da..."

"Peki, Eleseus şehirleri yine bir dolaşmaya gidiyor şu halde?"

Eleseus otellere, kahvelere alışık, rahatına bakıyor; pardösüsünü, bastonunu asıyor ve kahve istiyor. Babasının yanında biraz yiyecek de var. Katrine kahve getiriyor. "Yoo, sizden para almam!" diyor Brede. "Siz beni Sellanraa'da az mı ağırladınız, hem ben Eleseus'a borçluyum. Para falan alma, Katrine!"

Fakat Eleseus kahve parasını ödüyor, kesesini çıkarıyor ve ödüyor, yirmi öre de bahşış veriyor. Tamam, fazla söz yok!

Isak kalkıp demirciye gidiyor, Eleseus tekrar yerine oturuyor.

Katrine ile ancak gerektiğinde konuşuyor, gayet az, kızın babasıyla konuşmayı tercih ediyor. Hayır, Eleseus'un kızlara aldıracağı yok, vaktiyle kötülüklerini gördü ya, şimdi lâfını duymak istemiyor onların. Kızlara boş verdiğine göre belki de hiçbir zaman kayda değer bir aşk ihtiyacı duyduğu da olmadı. O dağ başlarına hiç uymayan bir adam; ince uzun kâtip parmaklarıyla, süse, şemsiyeye, bastona ve lâstik kunduralara karşı tam kadınca bir muhabbet duyan bir beydi o. Garip huylu, acayip, anlaşılmaz bir bekâr. Bıyıkları bile doğru dürüst çıkmamıştı, ama belki bu delikanlının eskiden güzel meziyetleri vardı, tabiat onu bir zamanlar donatmış, hazırlamıştı da sonradan o, anormal şartlarla karşılaşmış ve bir "cin dölü" olmuştu. Bir büroda, bir dükkânda var kuvvetiyle çalıştığı için mi bunca tabiliğini kaybetmişti? Öyleydi belki de. Her neyse, Eleseus becerikli, ama ihtirassız, biraz mukavemetsiz, biraz kayıtsız ve önündeki eğri yolda yürümesine devam ederek öylece yaşıyordu işte. O ıssız yerlerin adamlarına ayrı ayrı haset etseydi yeriye, ama bunu bile yapamıyordu.

Katrine müşterilerle şakalaşmaya alışık, şimdi de parmağına Eleseus'u doluyor. Güneye yine sevgilisi için mi gittiğini soruyor. "Benim kafamda başka düşünceler var!" diyor Eleseus. "Alışveriş yapmak, ticaret bağları kurmak niyetindeyim."

"Kibar beylere karşı böyle yılışık olmamalısın Katrine!" diye, kızına ihtar ediyor babası. Oo, Brede Olsen, Eleseus'a karşı pek naziktir, ne kadar saygılıdır. Öyle olmalı şüphesiz, akıllılık ediyor, Storborg'a borçludur ve alacaklısının karşısında bulunuyor. Ya Eleseus? Ah, o bu nezaketten pek hoşlanıyor, buna karşılık âlicenap davranıyor. Şaka yollu. "Çok sayın bay!" diyor Brede'ye ve caka satıyor. Şemsiyesini yine unuttuğunu söylüyor. "Tam Breidablick önünden geçiyorduk ki şemsiye aklıma geldi!" diyor. Brede soruyor: "Bu gece bizim küçük tüccarın dükkânında bir bardak toddy içersiniz herhalde?" Ve Eleseus cevap veriyor: "Yalnız olsaydım, evet. Ama yanımda babam var."

Brede teklifsizdir, yarenliğine devam ediyor: "Öbür gün buraya bir adam gelecek, tekrar Amerika'ya dönmek isteyen birisi!"

"Yurdunu ziyarete mi gelmişti?"

"Evet. Yukarı köyden. Seneler senesi Amerika'da kalmış, ama bu kışı geldi, vatanında geçirdi. Bavulunu bir yük arabasıyla önceden getirdiler, koskocaman bir bavul."

Eleseus, içtenlikle: "Amerika'ya gitmeyi ben de düşündüm!" dedi. Hayretler içinde: "Siz mi?" dedi Brede. "Hamdolsun, sizin buna ihtiyacınız yok ki!"

"Orada temelli kalacak değilim herhalde, ne bileyim. Ama bu kadar gezmişliğim var madem, bir de oraya gidebilirim."

"Şüphesiz. Hem orada, Amerika'da insan müthiş para kazanır. Demin bahsettiğim adamı ele alalım söz gelişi. Kışın yukarı köyde yapılan bütün Noel şenliklerinin masrafını hep o ödedi. Her gelişinde: Bir kazan kahve istiyorum, elindeki bütün gevrekleri de sat bana! der. Evet, aynen böyle der. Bavulunu görmek ister misiniz?"

Dışarıya, sofaya çıkıp bavulu gözden geçirdiler. Olur şey değildi bu: Dört bir yanı madenlerle, tokalarla pırıl pırıl parlıyor, üzerinde asıl kilidinden başka üç tane asma kilidi daha bulunuyordu. Sanki denemiş gibi: "Hırsızlara karşı sigortalı!" dedi Brede.

Yine salona döndüler, ama Eleseus ağzını açamaz olmuştu. Yukarı köyden bu adam onu mahvetmişti, gezilere çok yüksek bir memur gibi çıkıyor, Brede'nin akli fikri bu adama gitmiş benziyordu. Eleseus tekrar kahve istedi, zengin rolü oynamaya yeltendi, kahvesinin yanına gevrek getirtip köpeğin karnını gevrekle doyurdu. Ama ne çare, kendisini yine de hiç, aciz ve perişan hissediyordu. O harikanın yanında kendi bavulu neydi ki? Siyah muşambadan yapılmış, kenarları yamrılmış, rengi atmış bir valizden başka! Ahdi olsun, gider gitmez kendine gösterişli bir bavul satın alacak.

"Dikkat edin, köpeğe bir şey vermeyin canım!" dedi Brede. Ama Eleseus tekrar biraz eski haline dönmüş, fiyaka yapmaya başlamıştı. "Ne kadar da tavlı köpek bu!" dedi.

Düşüncenin birinden bir başkasına geçti, Brede ile sohbeti yarıda bırakarak dışarı çıktı, sundurmaya, atın yanına gitti. Orada cebindeki mektubu açtı. Onu öylece cebine sokuvermiş, içinde kaç para olduğuna bakmamıştı; evden böyle birçok mektup aldığı olmuştu, içlerinden her zaman çeşitli banknotlar çıkardı, yol masraflarına bir yardım olsun diye. Ama şimdi bu da nesi? Üzeri Rebekka tarafından sevgili ağabeyi Eleseus için baştanbaşa resimlenmiş, kül rengine büyük bir kâğıt parçası; yanında da annesinin ufak bir mektubu. Başka? Hepsi bu kadar. Para falan yok!

Annesi, babasından artık para isteyemediğini, çünkü babasının elinde, vaktiyle Bakır tepenin satışından aldığı bunca paradan, şimdi pek bir şey kalmadığını yazıyordu. Bu para Storborg'un alınması, o gün bugün getirtilen mallar ve bunca geziler uğruna çarçur olup gitmişti. Eleseus'un bu defaki yolculuğu için gerekli parayı kendi başına bulması gerekiyordu, çünkü kalan para kardeşlerinin hakkıydı artık, bu işten onlar da bütün bütün eli boş çıkmamalıydılar. Hayırlı yolculuklar, candan sevgiler!

Para falan yok!

Eleseus'un bu yolculuğa yetecek parası yoktu; dükkânının kasasını altını üstüne getirmiş, ama içinde dişe dokunur bir şey bulamamıştı. Ah, ne sersemlik etmişti, daha yakında Bergen'deki toptancısına havaaleli bir mektup göndererek borçlarından bir kısmını ödemişti. Bu iş bekleyebilirdi. Mektubu önceden açmaksızın yola çıkmakla da tabii büyük bir düşüncesizlik etmişti; mektubu açmış

olsaydı hiç değilse bu külüstür bavuluyla arabalarda köye kadar gelmek külfetinden kurtulmuş olurdu. Ayıkla pirincin taşını!..

Babası, işini bitirmiş, demirciden dönüp geldi; Jensine, yarın onunla gitmeyi kabul etmişti. Bak hele, Jensine hiç de kafalı çıkmamış, kendini naza çekmemişti; Sellanraa'nın yazlık işler için bir yardımcıya muhtaç olduğunu hemen kavramış, oraya dönmek hususunda bir itirazı olmamıştı. Yine düpedüz bir cevap.

Babası bunları anlatırken Eleseus kendi işlerini düşünüyordu. Babasına Amerikalının bavulunu gösterdi: "Bu bavulun geldiği yerde olmayı çok isterdim!" dedi. Babası cevap verdi: "Evet, işin en kötüsü bu olmazdı herhalde!"

Ertesi sabah Isak yurduna dönmek için hazırlık yapıyor, kahvaltı ediyor, arabayı koşuyor, Jensine ile sandığını almak üzere demircinin oraya gidiyor. Eleseus uzun uzun onların peşlerinden bakıyor, araba ormana dalıp gözden kaybolduktan sonra otel borcunu ödüyor, tekrar bir bahşış veriyor: "Ben gelinceye kadar bavulum burada dursun!" diyor Katrine'ye, ve çıkıp gidiyor.

Nereye gidiyor Eleseus? Gidebilecek tek yeri var, gerisin geri dönüp çiftliğine gitmesi lâzım. Yayan, yola revan oluyor ve babasıyla Jensine'ye mümkün merteye yakın olmaya, bununla beraber onlar tarafından görülmemeye çalışıyor. Yürüyor da yürüyor, o ıssız yerlerin adamlarına ayrı ayrı haset etmeye şimdi sahiden başlamıştır.

Yazık oldu Eleseus'a, hayat onu ayarsızlaştırdı!

Peki ama o, Storborg'ta bir dükkân işletmiyor mu? Öyle, fakat oranın patronu olmak bir şey ifade etmez ki, Eleseus ticaret bağları kurmak üzere bunca zevkli gezilere çıkıyor, yolculuklar ona pahalıya oturmaktadır, aşağı kurtarmaz. "Bırak cimriliği!" diyor Eleseus ve on öre bahşışın yetip artacağı yere yirmi öre bırakıyor. Dükkânı bu hovarda beyzadeyi geçindiremez, ailesinden yardım görmesi lâzım. Çiftlik ihtiyacını karşılamak üzere şimdi Storborg'ta patates, buğday ve ot ekilmektedir, ama ekmeğin yanına diğer yiyeceklerin Sellanraa'dan gelmesi gerek. İş bununla bitiyor mu? Malları deniz kenarından oralara Sivert'in arabaya koyup bedavadan getirmesi icabeder. İş bari bununla bitiyor mu? Annesinin, Eleseus'a gezileri için, babasından para bulması lâzım. İş bari bununla bitiyor mu?

En berbat tarafını söylemedik henüz.

Eleseus'un satışı savrukçadır. Köyden insanlar, alışveriş için yukarıya, onun dükkânına geldiler mi Eleseus'un koltukları öylesine kabarıyor ki veriveriyor borca, gitsin! Bir kere de bu böyle bilindikten sonra müşteriler çoğaldıkça çoğalıyor, hepsi de veresiye alıyor, Eleseus uysaldır, veresiye veriyor, dükkânı boşalıyor, tekrar doluyor. Bütün bunlar paraya bakar. Parayı ödeyen kim? Babası! Başlangıçta annesi Eleseus'a imanı kuvvetli bir şefaatçi olmuş: "Eleseus ailemizin en akıllısıdır, onun ilerlemesine adamakıllı yardım etmek lâzım!" demişti. "Düşün hele, Storborg'u ne kadar ucuza aldı, çiftliğe ne para vereceğini hemen nasıl da kesti attı!"

Babası, Eleseus'un ticareti gitgide soytarılık oluyor, diyecek oldu mu annesi: "O ne biçim söz?" cevabını veriyor ve zavallı Isak, Eleseus'a karşı âdeta saygısızlık etmiş gibi karısından bir sürü lâf işitiyordu.

İşte Inger de uzaklara gitmiş, seyahatler etmişti; Eleseus'u bu dağ başlarında doğru dürüst rahat edemediğini anlıyordu, Eleseus kibarlıklara alışmıştı, yüksek çevrelerden kimselerle düşüp kalkmış, burada kendi dengi insanlardan yoksun kalmıştı. Doğru, fakirlere pek fazla borç veriyordu; ama bunu kalbinde bir kötülük olduğu için, ailesini batırmak maksadıyla değil, mürüvvet ve asaletinden yapıyor, kendinden aşağıdaki insanlara yardım ihtiyacını duyuyordu. Ah ey o güzel zamanlar, bu ıssız

yerlerde boyuna yıkanması gereken beyaz bir mendile sahip tek insandı o. Tam bir güvenle ona gelip de kredi açmasını rica ettikleri vakit bu ricayı reddedecek olursa yanlış anlaşılabilir, kazandığı mükemmel adam sıfatına lâıyk değilmış sanılabilirdi. Üstelik bir şehirli, bu dağ başları halkı arasında bir deha olmak dolayısıyla üzerine bazı ödevler yüklenmiş bulunuyordu.

Annesi herhalde bütün bunları göz önünde tutuyordu.

Ama bütün bu düşüncelere uzak olan Isak, günün birinde karısının gözlerini, kulaklarını açıverdi: "Bak!" dedi. "Bakır tepeden kalan para işte bu!"

"Peki, peki!" dedi Inger. "Gerisi nereye gitti?"

"Hepsini Eleseus'a verdik."

Inger şaşkınlığından ellerini birbirine vurdu: "Eh, artık o da aklını başına toplasın!" dedi.

Zavallı Eleseus, aklı perperişan olmuş, hayatı çığırından çıkmıştır. O bu ıssız topraklarda bir çiftçi olarak kalmalıydı; ama yazı yazmasını öğrenmiş bir adamdır şimdi, teşebbüs ruhu yoktur onda, derinlik yoktur. Fakat anasının gözü de değildir o, âşık değildir, yükselme delisi değildir, aslında hiçbir şey değildir, öyle fesat bir adam bile değil.

Delikanlının mutsuz, mahkûm bir tarafı vardı, sanki ruhunda bir sakatlık olmuştu. Keşke o şehirli bölge mühendisi, çocukluğunda Eleseus'u görmeseydi, yanına alıp da onu adam etmeye kalkışmasaydı; ama olan olmuş, çocuğun kökleri koparılmış, işi kötüye varmıştı. Şimdi elini attığı her şey onun bir sakatlığını açığa vuruyor, beyaz bir zemin üstünde siyah bir lekeyi gösteriyordu...

Eleseus habire yürüyor. Arabadakiler, Storborg önünden geçip gittiler. Eleseus, Storborg çevresinde bir kavis çiziyor, o da çitliğe uğramadan geçip gidiyor; oraya, dükkânına gitsin de ne yapsın? Arabadaki iki kişi, gece bastırırken Sellanraa'ya varıyorlar, Eleseus da peşlerinde. Sivert'in avluya çıktığını, şaşkın şaşkın Jensine'ye baktığını görüyor; Sivert'le Jensine el ele veriyor, gülümsüyorlar, sonra Sivert atı dizgininden tutup ahıra götürüyor.

Şimdi Eleseus da ortaya çıkmaya cesaret ediyor; o, ailenin kıvancı Eleseus ortaya çıkmaya cesaret ediyor. Yürümüyor, sürünüyor âdeta, Sivert'i ahırda buluyor. "Benim!" diyor. "Nee, sen de mi geldin?" diyor Sivert, yeniden hayretler içinde kalıyor.

İki kardeş usul usul konuşuyorlar, Sivert annesini kandırıp para bulabilir mi, budur mesele, bir kurtuluş, yol parası. Para olmadan bir şey yapmak imkânsız.

Eleseus bıkip usanmış artık, bu işi çok düşündü, artık bu gece olup bitmeli bu iş, uzun bir yolculuk, Amerika, hemen bu gece. Sivert: "Amerika!" diyor yüksek sesle.

"Yavaş ol! Bu işi çok düşündüm, sen şimdi annemi kandırmalısın, bu böyle sürüp gidemez, çok düşündüm!"

"Fakat Amerika!" diyor Sivert. "Hayır, bunu yapamazsın!"

"Muhakkak yapmalıyım. Hemen geri döneceğim, posta vapuruna yetişirim henüz."

"Önce biraz bir şey yemelisin herhalde?"

"Karnım aç değil."

"Biraz yatıp uyusan?"

"Hayır."

Sivert, ağabeysinin iyiliğini istiyor, onu alıkoymaya çalışıyor, ama Eleseus'un dediği dediktir, ilk defadır ki ayak diriyor. Sivert şaşkına döndü, demin Jensine'yi görünce gönlü bir tuhaf olmuştu da onun için; şimdiyse Eleseus bu dağ başlarından, âdeta bu dünyadan temelli ayrılmak niyetinde. "Storborg'u ne yapacaksın?" diye soruyor.

"Andresen'in olsun!" cevabını veriyor Eleseus.

"Andresen'in mi olsun, nasıl yani?"

"Leopoldine ile evlenmeyecek mi?"

"Ben bilmiyorum. Fakat olabilir."

Yavaş sesle konuşmalarına devam ediyorlar. Sivert: "En iyisi babam kendi gelsin de sen onunla konuş!" fikrini öne sürüyor. Eleseus fısıltı halinde: "Hayır, olmaz, hayır!" diyor. "Onunla konuşamam."

Eleseus bu gibi tehlikelerle yüz yüze gelmeye şimdiye kadar hiç cesaret edememiş, hep bir aracı kullanmaya mecbur olmuştur. "Annemin huyunu bilirsin!" diyor Sivert. "Ağlaması, sinirli tutar, sana engel olur, annemin haberi olmamalı!"

Eleseus da: "Doğru." diyor. "Annemin haberi olmamalı!"

Sivert eve gidiyor, zaman geçmek bilmiyor, derken para ile birlikte, geri dönüyor, pek çok para ile birlikte. "Bak işte, olup olacağı bu; babamın elinde kalan bütün para bundan ibaret. Yetişir mi dersin? Sen say bir kere, kendisi saymadı."

"Ne dedi babam?"

"Fazla bir şey söylemedi. Şimdi az bekle hele, üstüme bir şey giyip ben de seninle geliyorum."

"Senin gelmen doğru değil, yatmalısın sen."

Hafiften şaka etmeyi deneyerek: "Karanlıkta ahırda yalnız kalmaktan korkuyor musun yoksa?" diye soruyor Sivert.

Bir an için gidiyor, giyeceğini giymiş, hemen dönüyor; içinde yolluk, babasının dağarcığını da getirmiştir. Dışarı çıkarlarken birdenbire karşılarına babaları dikiliyor. "Çok uzaklara gidiyormuşsun, öyle mi?" diyor Isak.

"Evet!" cevabını veriyor Eleseus. "Ama yine geleceğim."

"Bak hele, durmuşum da seni yolundan alıkoyuyorum!" diye mırıldanıyor ihtiyar ve geri dönüyor. Başını çevirip tuhaf ve kısık bir sesle: "Yolun açık olsun!" diye sesleniyor, sonra hızlı hızlı yürüyüp gidiyor.

İki kardeş yol aşağı yürüyorlar, bir süre sonra oturup yemek yiyorlar, Eleseus'un karnı açtır, doymak bilmiyor. Pek nefis bir bahar geces, tepelerde yaban horozları bağrıışmaktadır; bu yerli ses gurbet yolcusunun bir an cesaretini kırıyor. "Hava ne güzel!" diyor. "Ama artık sen dönmelisin, Sivert!"

"Evet!" diyor Sivert, yürümeye devam ediyor. Storborg'un, Breidablick'in önünden geçiyorlar; yol boyunca rastladıkları tepelerden yer yer yaban horozlarının sesi geliyor, şehirlerdeki nefesli çalgılar müziğine benzemiyor bu; hayır, ama baharın geldiğini haber veren resmî bir ilân gibidir bu sesler. Birdenbire, ilk defa, bir ağacın tepesinden ötücü bir kuşun şakıdığını işitiyorlar, kuş öbür kuşları uyandırıyor, her yandan bir soru cevap şakımasıdır gidiyor; bir şakıma değil, Tanrıyı bir övüştür bu! Yurdundan göç eden delikanlı, ruhunda bir sıra hasretinin uyandığını hissediyor, çaresiz bir duygu; Amerika'ya gidiyor, kimse onun kadar olgun değil bu işe.

"Ama artık geri dönmelisin, Sivert!" diyor. Kardeşi: "Eh", cevabını veriyor, "mademki muhakkak dönmemi istiyorsun!"

Ormanın kenarına oturuyorlar, köy ilerde önlerindedir. Köyü, köyün dükkânını, iskeleyi, Brede'nin otelini görüyorlar. Posta vapurunda birkaç kişi oradan oraya gidip geliyor, vapur kalkmaya

hazırlanıyor.

"Artık burada daha fazla oturacak vaktim yok!" diyor Eleseus, tekrar ayağa kalkıyor.

"Ne fena, o kadar uzaklara gidiyorsun!" diyor Sivert. Eleseus cevap veriyor: "Ama yine geleceğim. Hem o vakit yalnız bir muşamba bavulla da dönmeyeceğim."

Vedalaşırken Sivert, ağabeysinin eline kâğıda sarılı ufak bir şey sıkıştırıyor.

"Bu ne?" diye soruyor Eleseus, Sivert cevap veriyor: "Mektup yazmayı unutma!" Sonra ayrılıyor.

Eleseus kâğıdı açıp bakıyor: Bir altın, yirmi kron'luk bir altın para. Kardeşinin peşinden: "Olmaz, bunu bana verme!" diye sesleniyor. Ama Sivert yürümesine devam ediyor.

Bir süre yürüyor, sonra geri dönüp yine ormanın kenarına oturuyor. Posta vapurunun çevresindeki kalabalık arttıkça artıyor, güverteye çıkanları görüyor; ağabeysi de güvertede ve vapur kalkıyor. İşte Eleseus Amerika'ya gidiyor.

Eleseus, bir daha geri dönmedi.

Acayip bir katile, yukarıya Sellanraa'ya doğru ilerliyor, belki katile olmak bakımından biraz gülünç, ama yalnız gülünç değil tabii: Üç erkek, omuzlarında üç ağır yük, göğüslerinden ve sırtlarından aşağı sarkan üç çuval. Birerli kol halinde yürüyorlar, birbirlerine seslenerek şakalaşıyorlar, ama ağırdır yükleri. Katarın başını küçük Andresen çekiyor, bu kervanın sahibi de o zaten. Sellanraa'nın Sivert'i ile bu üçüncü şahsı, Breidablick'in Fredrik Ström'ünü bu katile için hazırladı. Yaman bir şey bu tezgâhtar Andresen, omuzları nerdeyse yere degecek, ağırlıktan ceketinin yakası aşağılara sarkmış, ama ha gayret, götürüyor yükünü.

Storborg'taki çiftlikle dükkânı satın alıvermiş değil, bunun için onda para nerde, iyisi mi bekler bir zaman, ondan sonra da her şey belki bedavadan kendisinin olur. İşte yaramaz bir adam değil Andresen; Storborg'u şimdilik o kiralamış, ticarete o devam ediyor.

Mal mevcudunu bir bir gözden geçirdi, dış fırçalarından tutun da işlemeli masa örtülerine, hatta tellerin belli bir yerine ilâştirilince "ciik!" diye öten küçük oyuncak kuşlara varıncaya kadar, sürümsüz bir yığın eşya ile karşılaştı.

Bütün bunları sırtlayıp yollara düştü şimdi; bunları dağın öte yakasındaki maden işçilerine okutmak niyetinde. Aronsen zamanından biliyor ki maden işçileri ellerindeki para ile ne olursa olsun her şey alırlar. Şimdi bir şuna canı sıkılıyor: Eleseus'un Bergen'e son gidişinde satın aldığı altı tane "salıncak at"ı Storborg'ta bırakmak zorunda kaldı.

Katile, Sellanraa avlusuna giriyor, erkekler yüklerini indiriyorlar. Fazla dinlenmiyorlar, süt içtikten ve şaka olsun diye çiftlik halkına mallarını teklif ettikten sonra yükleri omuzladıkları gibi yine yola koyuluyorlar. Harekete, sırf şaka olsun diye geçmemişlerdir. Ormanı yarararak sarsıla sallana güneye doğru ilerliyorlar.

Öğleye kadar yürüyorlar, öğle yemeğini yiyorlar, sonra yine akşama kadar yola devam ediyorlar. Akşamleyn bir ateş yakıp yere uzanıyor, bir süre uyuyorlar. Sivert, koltuk dediği bir taşın üzerine oturmuş, o durumda uyuyor. Evet, bu dağ başlarında nasıl yaşanacağını bilir Sivert; güneş gün boyunca taşı yakıp kavurmuştur, böyle bir taşın üzerine oturup uyku kestirmek fena mı? Arkadaşları tecrübeli değil o kadar, söz dinledikleri de yok, fundaların üzerine uzanmışlardır, hapsıra titreye uyanıyorlar. Sonra hep birden bir kahvaltı edip yine yola düzülüyorlar.

Şimdi kulak kabartmaya başlıyorlar, infilâk sesleri duyacak mıyız diye; gün doğmadan işçilerle karşılaşacaklarını, kuyuların oraya varacaklarını umuyorlar. Faaliyet o gün bu gün deniz kıyısından doğru, Sellanraa doğrultusuna uzanmış olmalıdır. Ses falan duydukları yok. Öğleye kadar yürüyorlar, tek insana rastlamıyorlar, fakat zaman zaman toprakta açılmış büyük oyukların yanından geçiyorlar, deneme için açılmış oyuklar. Ne demek bu? Herhalde şu olacak: Anlaşılan dağın bu yakasında maden gayet boldur da bu halis ve ağır bakır üzerinde çalışılmaktadır, işçiler deniz kenarından fazla ayrılmadılar galiba.

İkindiye doğru oyukların çoğaldığını görüyorlar, ama hâlâ insandan eser yok, akşama kadar yola devam ediyorlar, artık aşağılardaki denizi görmeye başlamışlardır; yüzüstü bırakılmış oyuklarla dolu ıssız bir yerden geçiyorlar, bir patlayışa benzer tek ses duymuyorlar. Fakat bu çok tuhaf; ama ister istemez yine ateş yakıp bu geceyi de orada geçirmeleri lâzım. Durumu konuşuyorlar: Buralarda faaliyet sona mı erdi acaba? Yükleriyle birlikte geri mi dönseler? "Ne münasebet!" diyor tezgâhtar Andresen.

Ertesi sabah konakladıkları yere bir adam geliyor; rengi uçuk, kahırlı bir adam, kaşlarını çatıp onlara bakıyor; onları tepeden tırnağa süzüyor. "Sen misin Andresen?" diye soruyor. Gelen Aronsen'dir, tüccar Aronsen; kafilenin kendisine kahve ve ayrıca biraz yiyecek vermesine ses çıkarmıyor, yanlarına çöküyor. "Dumanınızı gördüm de nedir, bir anlamak istedim!" diyor. "Göreceksin, akıllarını başlarına topladılar, işe yeniden başlıyorlar, diye düşünmüştüm.. Ama karşıma siz çıktınız. Nereye böyle?"

"Buralara geliyorduk."

"Çuvallarınızda ne var?"

"Mallar var."

"Mallar mı?" diye bağılıyor Aronsen. "Bu malları buralarda mı satmak istiyorsunuz? Buralarda kimsecikler yok ki! Cumartesi günü çekip gittiler."

"Kimler gitti?"

"Hepsi birden gittiler. Her taraf bomboş, ıssız kaldı. Hem benim de bir sürü mal var elimde, tam bir dükkân dolusu. Benden satın alabilirsiniz."

Ah, ah, tüccar Aronsen yine pek sıkıntılıydı, pek! Maden ocakları işi sona ermişti!

Berikiler daha da kahve vererek onu yatıştırdılar, sonra soru suale başladılar.

Aronsen, ümitsizlik içinde başını sallıyordu: "söylenecek gibi değil, anlaşılır gibi değil!" dedi Her şey yolunda gitmişti, şu bu bir sürü eşya satmış, hayli para kazanmıştı. Buraları canlanmış, güzelleşmiş halk beyaz bulgura, yeni bir okula, aynalı lâmbalara, şehir kunduralarına kavuşmuştu. Derken beyler birdenbire bu işten artık fayda çıkmayacağını söylemişler, işe son vermişlerdi. Sahiden artık boşuna mıydı bu iş? Oysa şimdiye kadar boşuna olmamıştı, öyle değil mi? Toprağı her delişte bakır çıkmıyor muydu sanki? Onları bir dolaptı düpedüz. "Böylelikle benim gibi bir adamın başına ne büyük bir çorap ördüklerini hiç düşünmediler!" dedi Aronsen. "Ama galiba iddia ettikleri gibi bütün bu işlerin suçu yine Geissler'de! Tam da faaliyetin tatil edildiği anda Geissler çıka geldi, sanki kokusunu almış da gelmiş gibi!"

"Geissler buralarda mı?"

"Olamaz olasıca! Vurmalı o herifi, vurmalı! Günün birinde posta vapuruyla geldi, mühendise: işler ne âlemde? diye sordu. Benim bildiğim iyidir! dedi mühendis. Fakat Geissler bir daha sordu: Ya, demek iyi? Mühendis: Evet, benim bildiğim bundan daha iyisi can sağlığı! cevabını verdi. Eh, teşekkür ederim! Fakat postadan mühendis adına bir mektup ve bir telgraf çıktı. Bu işte artık bir fayda olmadığı, işletmeyi durdurması bildiriliyordu."

Kafileyile gelenler birbirlerine baktılar, ama kervanbaşı kurnaz Andresen görünüşte henüz ümitsizliğe düşmemişti. Aronsen: "Geri dönün!" tavsiyesinde bulundu. Andresen: "Dönemeyiz!" dedi, kahve ibriğini alıp paket etti. Aronsen hayretler içinde birer birer hepsinin yüzüne baktı. "Sız çıldırmışsınız!" dedi.

Bak hele, tezgâhtar Andresen eski patronuna artık pek öyle aldırış etmiyordu, şimdi kendisi patron olmuştu, bu kafileyi uzak bölgeler için hazırlamıştı, dağın burasından geri dönecek olursa itibarını kaybederdi. Öfkeli öfkeli sordu Aronsen: "Peki ama nereye gideceksiniz!"

"Bilmiyorum!" dedi Andresen. Bununla beraber bir düşündüğü vardı şüphesiz; buralara üç adam yükü inci boncuk ve yüzük getirirken yerli halkı düşünmüştü belki de. "Hadi gidelim!" dedi arkadaşlarına.

Aronsen, aslında, o sabah daha uzun zaman oralarda dolaşmaya karar vermişti; mademki yola

çıkmişti, bütün kuyuların boşalıp boşalmadığını görmek, herkesin gittiği doğru mu, değil mi, bunu öğrenmek istiyordu herhalde. Ama bu gezgin satıcılar böyle dik kafalı çıkıp da yollarına devam etmek isteyince tasavvuru baltalanmış oldu, boyuna kafilayı yolundan vazgeçirmeye çalışıyordu. Aronsen çılgına dönmüştü; kafilenin önü sıra bayır aşağı yürüyor, kafilenin civarından ayrılmıyor, onları alıkoymak istiyor, kendi ülkesini savunuyordu. Bu şekilde dağdan aşağı barakalar diyarına indiler.

Her taraf tamtakır kuru bakır görünüyordu. En önemli aletler, makineler birer çatı altına çekilmişti; ama kalaslar, tahtalar, kırık arabalar, sandıklar, fiçılar ortalarda sürünüyor, bazı barakaların üzerindeki plâkalarda: "İçeri girmek yasaktır" cümlesi okunuyordu.

"İşte görüyorsunuz!" diye bağırdı Aronsen. "Bir tek insan bile yok! Şu halde nereye gideceksiniz?" Onların gözünü büyük bir felâketle, Lensmann'la korkutmak istiyor: "Sizi adım adım takip eder, kaçak mal satıp satmadığınıza bakarım!" diyordu. "Hapishanelere, kürek cezalarına hazır olun, bom konstant."

Birdenbire Sivert'e birisi sesleniyor. Bu şehir bütün bütün ıssız ve ölü değil şu halde. Bir baraka köşesinden bir adam onlara işaret etmektedir. Sivert, sırtında yük, bu adama doğru ilerliyor, kim olduğunu hemen anlıyor: Geissler!

"Tuhaf bir karşılaşma!" diyor Geissler. Yüzü pembe pembedir, ama keskin ilkbahar güneşi gözlerine dokunuyor herhalde, çünkü gözlerine vapur dumanı kelebek bir gözlük takmış. Her zamanki gibi canlı konuşuyor. "Ne güzel tesadüf!" diyor. "Sellanraa'ya kadar gelmek zahmetinden kurtuldum, öyle çok işim var ki. Sizin oralarda şimdi kaç çiftlik oldu?"

"On."

"On çiftlik ha? Çok hoş, pek memnun oldum, hesap ettim, bu memlekette baban gibi otuz iki bin adama muhtacız biz!" diyor ve başıyla doğruluyor sözünü.

Kafileden sesleniyorlar: "Gelmiyor musun, Sivert?" Geissler de işitiyor bunu, hemen cevap veriyor. "Hayır" Sivert: "Ben size yetişirim!" diye bağılıyor, yükünü yere indiriyor.

İkisi oturup konuşuyorlar, Geissler'e gizli bir kuvvet gelmiş gibidir, yalnız Sivert'in kısa cevapları için susuyor, sonra yine bülbül kesiliyor: "Bulunmaz bir tesadüf bu!" diyor. "Ne kadar hayret etsem yeridir! Bütün yolculuğum öyle mükemmel geçti ki; hem şimdi de burada sana rastladım, yolumdan kalıp Sellanraa'ya gitmek zahmetinden kurtulabilirim. Evdekiler nasıllar?"

"Teşekkür ederim."

"Taş ahırın üstüne samanlık da yaptınız mı?"

"Evet."

"İşte öyle, kafamı kaşıyacak vaktim yok, işlerim başımdan aşıyor gitgide. Görüyor musun Sivertçiğim, şimdi nerde oturduğumuzu? Biz bir şehrin yıkıntıları üstündeyiz. İnsanlar bu şehri kendi çıkarlarına aykırı kurdular. Aslında bütün bunlara ben sebep oldum, yani kaderin küçük bir komedisine âlet olanlardan biri benim. Bu iş, babanın dağda birkaç taş parçası bulmasıyla, bunları oynaman için sana vermesiyle başladı; küçük bir çocuktun sen o zaman. Böylece başladı. Çok iyi biliyordum ki bu taşlar, insanların onlara yüklediği değerdedir, hepsi bu! Âlâ, dedim ve bir fiyat biçip satın aldım taşları. O andan itibaren taşlar elden ele geçti, insanları soyup soğana çevirdi. Zamanlar geçti. Birkaç gün önce buralara geldim, biliyor musun ne istiyorum burada? Taşları gerisin geri satın almak!"

Geissler susuyor ve Sivert'e bakıyor. Bu arada gözleri büyük çuvala gidiyor, birdenbire soruyor: "Ne var içinde?" Sivert: "Satılık mallar!" cevabını veriyor. "Aşağı ki bucağa götürüyoruz."

Geissler bu cevapla pek ilgilenmiyor, belki de işitmedi bile, devam ediyor: "Taşları gerisin geri satın almak istiyorum şu halde. Son defa oğlum vasıtasıyla sattırmıştım, o senin yaşında bir delikanlıdır, işte o kadar. Ailemizde bir şimşektir o, bense bir sis. Doğrunun ne olduğunu bilip de yapmayanlardan biriyim ben. O şimşektir, şimdiki halde endüstri işlerinde çalışıyor. Son defa benim adıma o sattı. Ben az çok bir şeyim ama o bir hiçtir, sadece bir şimşek, devrin aceleci adamı. Fakat böyle bir şimşek boşunadır. Sellanraa'daki sizleri ele alalım. Allah'ın günü mor dağlarla karşı karşıyasınız, sahte şeyler değil bunlar, çok eski dağlar, tarihten önceki zamanlardan beri mevcutturlar; ama arkadaşınızdır onlar sizin. Siz gökyüzüyle, yeryüzüyle, berabersiniz, onlarla haşır neşir olmuşsunuz, o uçsuz bucaksızlıkla kaynaşmışsınız, yerlisiniz. Elinize kılıç almaya lüzum yok, siz hayatın yollarında başınıza miğfer geçirmeden, elinize kılıç almadan yürürsünüz, büyük dostluklarla çevrilisiniz. Bak, işte tabiat, senin ve ailenin malıdır tabiat! İnsan ve tabiat birbiriyle boğuşmaz, birbirlerine hak verir, rekabete kalkışmazlar, bahse tutuşup da herhangi bir peşin hükmün arkasından yarışmazlar, el ele yürürler. Siz Sellanraa'lılar tabiatın kucağında yaşar, serpilir, gelişirsiniz. Dağlar, orman, bataklıklar, otlaklar, gökyüzü ve yıldızlar! Ah, hakir fakir, kıt kanaat şeyler değildir bütün bunlar; bunlar bütün ölçülerin üstündedir! Dinle beni Sivert, bahtına memnun ol! Yaşamamız için ne lazımsa hepsine sahipsiniz, hayatınızın gayesi olan şeylere sahipsiniz, çoğalacaksınız, sizlerden yeni nesiller doğacaktır, dünyaya lâzımsınız sizler. Herkes öyle değil, ama siz öylesiniz: Dünyaya lâzımsınız. Hayatı siz devam ettireceksiniz. Sizlerde nesiller nesilleri sürdürecektir, biriniz ölünce ondan sonraki ölenin yerine geçecektir. Hayatın sonsuzluğundan anlaşılan da budur işte. Bunun karşılığı elinize geçen ne? Adaletle, hakkaniyetle yaşanan bir hayat, her şeyi gerçek ve içten karşılayan bir hayat. Daha, daha? Siz Sellanraa'lılar hiçbir boyunduruğun altında değilsiniz; sulh ve sükûn, imkân ve kudret sizindir, büyük dostluklarla çevrilisiniz. Karşılığında bunlara sahipsiniz. Siz sıcak bir göğse yaslanmışsınız; yumuşak bir anne eliyle oynuyor, memelerinden doyasıya süt içiyorsunuz. Babanı düşünüyorum, otuz iki bin kişiden biridir o. Ya geri kalanlar? Az çok bir şeyim, bir sisim ben; çat burada, çat ordayım; bir dalga gibi kâh ilerde, kâh gerideyim; bazen kurumuş topraklara düşen bir yağmurum ben. Ya öbürleri? Oğlum bir şimşektir, aslında hiç, faydasız bir parıltı, ticaretle uğraşabilir. Oğlum zamanımız insanının tipik bir örneğidir; devrin kendisine öğrettiği şeylere, bir Salomon'un, bir Coni'nin kendisine öğrettiği şeylere candan inanır; bense bunlara boş veririm. Fakat esrarlı bir tarafım yoktur benim, ailemin gözünde sadece bir sisim ben, oturur ve reddederim. Mesele şundan ibaret: sonunda bir pişmanlık duymayacağım bir şey yapmak istidadı yok bende. Böyle bir kabiliyetim olsaydı ben de bir şimşek olurum. İşte bir sisim ben."

Geissler birdenbire âdeta kendine geliyor ve soruyor: "Taş ahırın üstüne samanlığı da yaptınız mı?"

"Evet, ayrıca babam bir ev daha yaptı."

"Bir ev daha mı yaptı?"

"Evet, bir misafir gelecek olursa, dedi. Şayet Geissler gelecek olursa, dedi."

Geissler düşünüyor: "Şu halde muhakkak gitmeliyim!" diyor. "Eh, öyleyse gelirim, babana böyle söyle. Fakat işlerim de o kadar çok ki. Buraya geldim, mühendise: İsveç'teki beylere benden selâm götürün, müşteri olduğumu söyleyin! dedim. Bakalım ne sonuç alacağız? Bana göre hava hoş, acelem yok! Mühendisi görmeliydin! İnsanlarıyla, atlarıyla, parasıyla, makineleriyle, ötesiyle berisiyle bütün bu faaliyeti yürütüyordu; doğru iş yaptığını sanıyor, başka türlü düşünemiyordu. Ne kadar fazla kaya parçasını paraya çevirirse o kadar iyi olacağını, bu bucağa, bu topraklara para sağlamakla hayırlı bir iş görüldüğünü sanıyordu. Buraları her an biraz daha mahva sürükleniyordu da o farkına varmıyordu."

Bu toprakların paraya ne ihtiyacı var ki, para buralarda fazlasıyla mevcut. Baban gibi adamlar çok değil yoksa. Vasıtayı gaye edindiklerini, bununla övündüklerini düşünürsek! Hasta ve çılgındır bunlar, çalışma nedir bilmezler, pulluğun ne olduğunu bilmezler, zardır bildikleri yalnız. Çılgınlıkları yüzünden mahvolduklarına göre hiç meziyetleri yok mu? Onlara bir bak hele, olanca kuvvetlerini harcamıyorlar mı? Bu işde biricik hata, bu oyunun bir taşkınlık olmayışı, cesaret bile olmayışı; fakat bir dehşet oluşudur. Kumar nedir bilir misin? İnsanın alnını tere boğan bir korkudur, o kadar. Hata, hayatın temposuna uyarak yürümek istemeyişlerinde, onlar hayattan daha hızlı yürümek isterler, atılırlar ileri, hayatın içine bir takoz gibi saplanırlar. Fakat birdenbire böğürlerinin sesi duyulur: Durun, çatlıyoruz, yok mu çaresi, durun böğürler çatlıyor! Ve hayat takozu çatlatır, ağır ağır, fakat kesin. Ondan sonra hayatın mahvına sızlanışlar başlar, hayata saldırışlar başlar. Her biri kendi keyfine göre saldırır; bir kısmı sızlanışında haklıdır, bir kısmı değil, ama hiçbirisi hayata saldırmamalıydı. Hayatı sertçe mahkûm etmemelidir, ona karşı insafı olmalı, onu korumalıdır: Hayatın, oyununu ne gibi oyuncularla birlikte oynamaya mecbur olduğunu düşünsene!"

Geissler tekrar kendine geliyor, diyor ki: "Bırakalım bunu kendi haline!" Yorgun görünüyor, esniyor. "Aşağıya mı gideceksin?"

"Evet."

"Acelesi yok. Seninle dağlara uzanacaktık sevgili Sivert, bu borcunu unutmadın değil mi? Ben hiçbir şeyi unutmuş değilim henüz. Hâlâ hatırlarım, bir buçuk yaşındaydım, Lom'daki Garmo çiftliğinde samanlık köprüsünde badi badi durmuş, bir koku koklamıştım. Hiç hatırımdan çıkmaz bu koku. Ama bunu da bırakalım bir yana. Şu çuvalı götürmek zorunda olmasaydın seninle şimdi öte yakaya geçer, dağlara uzanırdık. Ne var çuvalda?"

"Mallar var. Andresen satmak istiyor."

"Demek ki doğrunun ne olduğunu bilip de yapmayan bir adamım ben!" diyor Geissler. "Bu sözü gerçek anlamında almalı. Bir sisim ben, önümüzdeki günlerden birinde tepeyi belki tekrar satın alırım, olmayacak bir şey değil hani. Ama o zaman yan gelip de göklere bakarak: Havai hat, Güney Amerika! demem ben, kumarbazların harcıdır bu. Civar halkı, buralarda bir gümbürtü kopacağını bilmem üzerine benim için, şeytanın ta kendisi, dediler. Fakat benim esrarlı bir tarafım yok ki, mesele gayet basit: Montana'da yeni bakır damarları bulundu. Coni'ler bizden daha açık göz oyunculardır, Güney Amerika'daki rekabetleriyle bizi yere serdiler. Bizim madenler pek fakir. Oğlum benim şimşektir, bir kuşçağızın bu haberi şakıdığını duydu, ben de yüze yüze buralara geldim. Bu kadar basittir bu! Benim yaptığım, İsveç'teki beylerden birkaç saat önce davranmaktan ibaret, işte olup olacağı."

Geissler tekrar esniyor, ayağa kalkıyor: "Aşağıya ineceksen hadi gidelim artık!" diyor.

Beraber bayır aşağı iniyorlar, Geissler arkadan sallana sallana yürüyor, gevşemiş ve yorgundur. Kafile iskelede mola vermiş; neşeli Fredrik Ström, Aronsen'i iğnelemekle meşgul. "Tütünüm kalmadı, sizde var mı?"

"Sana öyle bir tütün veririm ki!" diye bağıyor Aronsen. Fredrik gülüyor, onu teselli ediyor: "Bu kadar üzülme, Aronsen! Şimdi zatiâlinizin gözü önünde sadece bu malları satacak, sonra da yine dönüp gideceğiz biz!"

Küplere binen Aronsen: "Kapa şu bozuk ağzını!" diye bağıyor.

"Hahaha, yoo, bu kadar heyecanlanmayınız canım, sakın bir toprak gibi olmamalısınız."

Geissler yorgundur, çok yorgun, artık vapur dumanı gözlük bile nafile, parlak bahar ışığında

gözleri kapanıyor nerdeyse. "Hoşça kal, sevgili Sivert!" diyor birdenbire. "Hayır, bu sefer Sellanraa'ya gidemem artık, babana böyle söyle. O kadar çok işim var ki. Ama söyle ona, ilerde gelirim."

Aronsen, Geissler'in arkasından yere tükürüyor: "Vurmalı bu herifi!" diyor tekrar.

Üç gün içinde kafile, malları satıp çuvalları boşaltıyor, iyi para kazanıyorlar. Bu ticarete diyecek yok. Bucak halkı, işlerin durmasına rağmen henüz bol paraya sahiptiler, paralarını harcamasını da mükemmel biliyorlardı. Teller üstündeki oyuncak kuşlar onlara lâzımdı, konsollarının üstüne koyacaklardı, o güzel kâğıt bıçaklarını da aldılar, takvimlerini bunlarla keseceklerdi. Aronsen yaygarayı basıyordu: "Böyle güzel şeyler sanki benim dükkânımda yokmuş gibi!"

Tüccar Aronsen şaşkına dönmüştü; yanlarından ayrılmamak, bu gezgin satıcıları kollamak istiyordu, ama onlar birbirlerinden ayrıldılar, her biri bir tarafa gitti; üçünün de peşini bırakmaması için Aronsen'in, kendini üç parça etmesi gerekiyordu. İlkın dünyanın en bozuk ağızlı insanı Fredrik Ström'den vazgeçti. Sonra sözlerine tek kelime ile olsun cevap vermeyerek yalnız, habire satışa devam eden Sivert'in peşini bıraktı ve eski tezgâhtarı Andresen'in ardından gitmeyi, evlerde ona karşı faaliyete geçmeyi tercih etti. Öyle, ama tezgâhtar Andresen eski patronunu bilmiyor değildi ki; onun ticaretten ve yasak mallardan yana ne kadar cahil olduğunu biliyordu. "Vay, İngiliz ipliği yasak değil mi?" diye sordu Aronsen ve bu konuda bilgiliymiş göründü.

"Yasak!" cevabını verdi Andresen. "Ama benim yanımda bir makara bile iplik yok ki! Hem ben ipliği bizim orada da satabilirim. Bende bir makara iplik yok, kendin de bak, var mı?"

"Belki. Fakat anlıyorsun ya, nelerin yasak olduğunu biliyorum ben, beni atlatamazsın!"

Aronsen yalnız bir gün dayanabildi, sonra Andresen'in de yakasını bırakarak ayrıldı, yerine gitti. Gezgin satıcıların başında artık kontrol kalmamıştı.

Ondan sonra da işler tıkırında gitti. O günlerde kadınlar başlarına eğreti saç örgüler taktılar, tezgâhtar Andresen bu örgüleri satmakta büyük bir ustalık gösterdi, hatta sıkıştıkça siyah saçlı kızlara kumral örgüler sattı ve ancak yanında fiyatça daha pahalı sarı yahut kırmızı renkte örgüler bulunmayışına esef etti. Akşamları üç delikanlı önceden kararlaştırdıkları bir yerde buluşuyorlar, o gün yaptıkları işleri konuşuyorlar, tükenmeyen malların satılma çarelerini araştırıyorlardı. Sonra Andresen elinde bir törpü yere oturuyor, bir av tüfeğindeki Alman fabrikasının ismini torpilleyip yok ediyor, yahut kurşun kaleminden Faber markasını kazıyıp siliyordu. Anasının gözüydü Andresen, öyle de kaldı.

Sivert'tense biraz şikâyetçiydiler. Tembel falandı da satış yapamıyordu, onun için mi, hayır, malların çoğunu o satmıştı hatta. Ama müşteriden çok para koparamıyordu. "Fazla dil dökmüyorsun!" diyordu Andresen.

Doğru, Sivert uzun nutuklar çekmiyordu, bir ıssız yerler çiftçisiydi o; az konuşur, her şeye eyvallah derdi. Hem ne diye uzun uzun çene çalmalı sanki? Bundan başka Sivert bu işi pazara kadar bitirip tekrar yurduna dönmek istiyordu, sürü sürü işi vardı orada. Fredrik Ström: "Jensine, Sivert'i çekiyor!" diye iddia ediyordu. Ama aynı Fredrik Ström'ü, tarlasının bahar işleri bekliyor, onun da zaman kaybetmemesi gerekiyordu. Buna rağmen son günü yine Aronsen'e gidip bir süre onunla çekişmesi gerekti. "Boş çuvalları ona satacağım!" diyordu.

Andresen'le Sivert, Fredrik'i yine dışarıda beklediler. İkisinin tadına doyum olmaz konuşmaları dükkândan dışarı taşıyor, hem söylenen sözleri, hem de arada Frederik'in kahkahalarını işitiyorlardı. Derken Aronsen dükkânının kapısını açtı, ziyaretçiyi dışarı atmak istedi. Öyle, ama Fredrik ayrılmadı dükkândan; hayır, buna zaman bıraktı; habire konuşuyor, berikilerin işittikleri son cümleler,

Fredrik'in "salıncak atlar"ı Aronsen'e satmaya uğraştığını gösteriyordu.

Sonra kafilé dönüş yoluna düzüldü, gençlik enerjisi, sağlık esenlik dolu üç delikanlı yurtlarına dönüyordu. Hem yürüyor, hem de şarkı söylüyorlardı; dağda bir süre yatıp uyudular, sonra yine yola koyuldular. Pazartesi günü Sellanraa'ya vardıkları sırada Isak ekin ekmeye başlamış bulunuyordu. Tam zamanıydı bu işin: Hava nemliydi, vakit vakit bulutlardan güneş görünüyor, gökkubbede koskoca bir ebemkuşağı uzanıyordu.

Kafilé dağıldı: Güle güle, güle güle!...

İlerde Isak tarlasını adımlıyor, ekinini ekiyor, insan kılığında bir değirmen ecinnisidir, bir çam yarması. Ev dokuması elbiseler var üstünde, yünü kendi koyunlarının yünü, çizmeleri kendi buzağılarının, kendi ineklerinin gönünden. O sofuca âdete uyarak ekin ekerken başı açık yürüyor, tepesi açılmıştır, geri kalan kısım saçlı; yüzü bir saç ve sakal çelengiyle çerçeveli, Uçbeyi Isak'tır bu.

Isak tarihleri tam olarak binde bir aklında tutar, hem ne diye aklında tutsun ki? Ödenecek borç senetleri mi var? Takvimdeki haç işaretleri ineklerin ayrı ayrı ne zaman buzağılayacaklarını gösterir. Fakat Isak sonbaharda bütün otların, Aziz Olaf gününe kadar içeri çekilmesi gerektiğini bilir; ilkbaharda sığır pazarının ne zaman kurulduğunu, bundan üç hafta sonra ayların inlerinden çıktığını bilir. Ayı ininden çıkınca da ekin toprakta olmalıdır. Isak gerekli şeyleri bilir.

Kemiğine, iliğine kadar bir ıssız toprak köylüsüdür o, tepeden tırnağa çiftçi! Tarihten önceki zamanlarda yaşayıp ölmüş de şimdi yeniden dirilmiş ve geleceği işaret eden bir adam, çiftçiliğin ilk devirlerinden kalma bir adam, toprağı ilk açan adam; dokuz yüz yaşındadır, fakat yine de zamanımızın adamı!

Hayır, Bakırtepe'den kazandığı paradan elinde hiçbir şey kalmadı, çarçur olup gitti bu para. Tepe yine bomboş bırakıldığına göre tepeden kimin elinde ne kaldı ki? Fakat şu ıssız topraklar duruyor yerli yerinde, üzerinde on çiftlik var, daha yüzlercesini bekliyor.

Burada hiçbir şey yetişmez, gelişmez mi? Burada her şey, insanlar, hayvanlar, toprağın bin bir ürünü yetişir, gelişir. Isak ekin ekiyor. Akşam güneşi buğdayı nurlandırıyor, Isak eliyle yelpazemsi serpiyor buğdayları ve buğday bir altın yağmuru gibi toprağa düşüyor. Sivert geliyor, toprağı sürgülüyor, üzerinden silindir geçiriyor, sonra yine sürgülüyor. Orman ve dağlar durmuş, seyretmektedirler; bir kudret, ululuktur her şey; burada bir tutarlık, bir amaç var.

Yamaçlardaki ineklerin çingirakları: "Klink, klank!" diye ses veriyorlar, yaklaşıyor, yaklaşıyorlar; sürü ahırına dönüyor. On beş inek, kırk beş küçükbaş hayvan, hepsi altmış hayvan. Kızlar süt kovalarıyla yazlık ahıra gidiyorlar, kovalar omuzlarındaki sırığın iki ucuna asılı: Leopoldine, Jensine ve küçük Rebekka, üçü de yalın ayak yürüyorlar. Uçbeyi'nin hanımı Inger onlarla beraber değil, evdedir o, akşam yemeğini pişirmektedir; uzun boyu, gösterişli haliyle evin içinde dolaşıyor, ocaktaki ateşi söndürmemekle görevli bir Vesta rahibesi gibidir. Inger uzak denizlere yelken açmış, gidip şehirde kalmıştı; şimdi yine kendi evindedir. Geniştir dünya, üzerinde noktalar kaynaşır, bu kaynaşmaya Inger de katıldı, insanların arasında âdeta bir hiç olmuştu, sadece onlardan biri olmuştu.

Derken akşam oluyor.